

RUSKÉ
NÁRODNÍ POHÁDKY.

Ze sbírky A. I. Afanasjeva

vybral a přeložil

Fr. Vymazal.

V BRNĚ, 1883.

Ruské národní pohádky.

1. Staré pohostinství se zapomíná.

Jednou padl vlk do želez, ale jaksi se vytrhl a šel do pusté krajiny. Zahlédli ho myslivci a počali ho stopovati. Přihodilo se vlku běžeti přes cestu; tou dobou šel po cestě s pole sedlák s měchem a cepem. Vlk k němu praví: Buď tak laskav, sedláče, schovej mě do měcha! ženou se za mnou myslivci. Sedlák svolil, schoval ho do měcha, zavázal a naložil na záda. Jde dále a potká myslivce. Neviděls, sedláčku, vlka? tážou se. — Ne, neviděl! odpovídá sedlák. Myslivci uháněli dál a zmizeli s očí. Co, odešli moji nepřátelé? otázal se vlk. — Odešli. Nyní mě vypušť na svobodu. Sedlák rozvázal měch a pustil ho ven. Vlk řekl: A co, sedláče, já tě sním! — Ach, vlku, vlku! z jaké potřeby jsem tě vysvobodil, a ty mě chceš snísti! Staré pohostinství se zapomíná, odpověděl vlk. Sedlák vidí, že je zle, i praví: Nu když je tak, pojďme dále, a jestli první koho potkáme, řekne jako ty, že staré pohostinství se zapomíná, pak není pomoci — sníš mě! Šli dále a potkali starou kobyлу. Sedlák se jí táže: Buď tak laskava, kobylo, rozsud' nás. Tuhle jsem vlka z velké potřeby vysvobodil, a on chce mě snísti! a vypravoval jí všechno co bylo. Kobyla přemýšlela chvíli a řekla: Byla jsem u hospodáře dvanáct let, přinesla jsem mu dvanáct hřibat, ze všech sil jsem na něho pracovala a jak jsem se sestarala a nemohla pracovati — vzal mě a zatáhl do zmoly; lezla jsem, lezla, sotva se vydrápala a nyní se pletu kam mě oči vedou. Ba staré pohostinství se zapomíná! — Vidiš, že mám pravdu! pravil vlk. Sedlák zarmoutil se a

počal prositi vlka, aby počkal do druhého setkání. Vlk přivoli i k tomu. Potkali starého psa. Sedlák obrátil se k němu s touž otázkou. Pes chvílku rozmýšlel a pravil: Sloužil jsem pánovi 20 let, hlídal jsem mu dům i dobytek a jak jsem sestárnul a přestal štěkati — vyhnal mě z domu, a tu se toulám, kam mě oči vedou. Ano, staré pohostinství se zapomíná. — Nu, vidíš, že mám pravdu! Sedlák ještě více se zarmoutil a uprosil vlka, že počkal do třetího setkání, potom dělej co myslíš, když mého pohostinství nepamatuješ. Po třetí potkali lišku. Liška počala se hádati: Jak pak je to možná, aby vlk, tak veliké zvíře, směstnal se v tak malém měchu? I vlk i sedlák zaklínali se, že je to věrná pravda; ale liška přece nevěřila a řekla: Nuže, sedláčku, ukaž, jak jsi ho sázal do měcha! Sedlák roztáhl měch a vlk tam vstrčil hlavu. Liška zakřičela: Což si jenom hlavu schovával do měcha? Vlk vlezl tam celý. Nuže, sedláčku, ukaž, jak jsi ho zavazoval. Sedlák zavázal. Nu, sedláčku, jak jsi mlátil v poli obilí? Sedlák počal mlátiti cepem po měchu. Nu, sedláčku jak jsi obracel? Sedlák počal obracet i a zasáhl lišku po hlavě řka: Staré pohostinství se zapomíná!

Z černojarského újezdu astrach, gubernie.

2. Kocour a liška.

Byl jednou sedlák; měl kocoura, ale takového škodlivého až strach. Omrzel sedláka. Sedlák se rozmyslil, vzal kocoura, posadil do míška, zavázal a nesl do lesa. Přinesl a vyhodil ho v lese: nechť zahyne! Kocour chodil, chodil, i přišel na chaloupku, v které bydlil lesník; vylezl na půdu a polehoval; zachce-li se mu jísti, jde do lesa na ptáky a na myši, nají se do syta a opět na půdu; dobře se mu daří. Jednou vyšel na procházku, Potkala ho liška, spatřila kocoura a diví se: Kolik let žiju v lese, ale takového zvířete jsem neviděla. Poklonila se kocouru a táže se: Pověz, dobrý mládče, kdo jsi? jakou příhodou jsi sem zašel a jak tobě jménem říkají? A kocour

vzježil srst svou a praví: Já jsem ze sibiřských lesův a poslán k vám za purkmistra, a říkají mně Kotofej Ivanovič. — Ach, Kotofeji Ivanoviči, praví liška, nevěděla jsem o tobě; nu pojďme k nám na besedu. Kocour šel k lišce; přivedla ho do svého brlohu a počala hostiti všelijakou zvěřinou, a při tom se vyptává: Co, Kotofeji Ivanoviči, jsi ženat čili svoboden? — Svoboden, odpovídá kocour. Já liška jsem také panna, vezmi mě za ženu. Kocour svolil, i počaly u nich hody a veselí. Na druhý den šla liška na lov, aby se měla s mladým mužem čím živiti, a kocour zůstal doma. Běží liška, potká ji vlk a počne si s ní pohrávati: Kde jsi, kmotro, vězela? Všecky brlohy jsme scho-dili, ale tebe jsme neviděli. — Pusť mě, hlupče! co pohráváš? Dříve jsem byla liška panna, nyní jsem vdaná žena. Za kohos se pak vdala, Lizaveto Ivanovno? — Což jsi neslyšel, že k nám ze sibiřských lesův poslán byl purkmistr Kotofej Ivanovič? Já jsem nyní purkmistrova žena! — Ne, neslyšel, Lizaveto Ivanovno. Mohl bych se na něho podívat? — U, Kotofej Ivanovič je tak zlý: jak mu není někdo po chuti, hned ho sní! Povídám ti, přichystej berana a přines mu ho darem; berana polož a sám se schovej, aby tě neuviděl, sic je s tebou běda! Vlk šel ulovit berana. Jde liška, potká ji medvěd a počal s ní pohrávati: Co ty hlupče, krivonohý mumláku, dotý-káš se mne? Dříve jsem byla liška panna, ale nyní jsem vdaná žena. Za kohos se pak vdala, Lizaveto Ivanovno? Co byl k nám poslán ze sibiřských lesův purkmistrem, jmenuje se Kotofej Ivanovič, za toho jsem se vdala. — Nemohl bych se naň podí-vati, Lizaveto Ivanovno? — U, Kotofej je tak zlý: kdo mu není po chuti, hned ho sní! Jdi, přichystej býka a přines mu darem; vlk chce přinést berana. Ale hleď se, polož býka a sám se schovej, aby tě Kotofej Ivanovič neviděl, sic je běda! Medvěd odešel pro býka.

Přinesl vlk berana, sedřel kůži a stojí v zamyšlení; hledí, a medvěd leze s býkem. Dobrý den, bratře Levone! Neviděl jsi lišky s mužem? Ne, bratře, dávno na ni čekám. — Jdi a zavolej ji. Ne, nepůjdu, Michajlo Ivanyči! Jdi sám, ty jsi smě-

lejší než já. Ne, bratře Levone! já také nepůjdu. Najednou, kde se vzal tu se vzal, běží zajíc. Medvěd naň zavolal: Pojď sem, křivý čerte! Zajíc se polekal a přiběhl. Víšli pak, křivý taškáři, kde bydlí liška? Vím, Michajlo Ivanoviči. Jdi honem a řekni jí, že Michajlo Ivanovič s bratrem Levonem Ivanyčem jsou dávno připraveni, že tě čekají s mužem, chtějí tě uctiti beranem a býkem. Zajíc dal se k lišce plným skokem. Medvěd povídá: Já vylezu na sosnu. A co mám dělati já? Kam se já poděju? táže se vlk. Já se na strom ani za živý svět nevydrápu. Michajlo Ivanoviči! Schovej mě, prosím tě, někam, pomoz. Medvěd položil vlka do křoví a přikryl ho listím, a sám vylezl na sosnu, na samý vršek a dívá se, nejde-li Kotofej s liškou. Zajíc mezi tím přiběhl k liščímu brlohu, zaklepal a praví k lišce: Michajlo Ivanovič s bratrem Levonem Ivanyčem vzkazují, že jsou dávno přichystáni, čekají tebe s mužem, chtějí vás uctiti býkem a beranem. — Jdi, křivý! půjdeme hned. I jde kocour s liškou. Medvěd spatřil je a povídá vlku: Bratře Levone Ivanoviči, liška jde s mužem; jaký je on malinký! Přišel kocour a vrhl se ihned na býka, srst se na něm zježila, i počal trhati maso zuby i pazoury a bručí, jakoby se zlobil: Málo, málo! A medvěd povídá: malý ale žravý; my čtyři ho nesníme, a jemu jedinému je ho málo; potom dojde na nás. Zachtělo se vlkovi podívat se na Kotofeje Ivanoviče, ale skrze listí neviděl. I počal listí nad očima prokopávati. Jak kocour uslyšel, že listí se hýbe, pomyslnil, že to myš, skočil a přímo vlku v mordu zaškrábl se pazoury. Vlk vskočil a byl ten tam. Kocour sám se polekal a běžel přímo na strom, kde medvěd seděl. Nu, myslí si medvěd, uviděl mě. Slézati není kdy a tak staň se co staň, spustil se se stromu na zem, div se nezaobil. Vskočil a utíká. A liška křičí za ním: Ten vám dá! počkejte! od té doby všechna zvířata počala se báti kocoura; a kocour s liškou zaopatřili se na celou zimu masem a počali žítí a dobře se míti, i nyní žijí a dobře se mají.

3. Jeřáb a volavka.

Létala sova veselá hlava; létala a sedla, chvostíkem zavrtěla a po stranách pohleděla a opět odletěla; létala, létala a sedla, chvostíkem povrtěla a po stranách pohleděla . . .

V jedné bařině žili jeřáb a volavka, vystavěli si chaloupky každý na jednom konci. Jeřábu zdálo se smutno žítí samému i umyslíl si, že se ožení. Půjdu, namluvím si volavku! Šel jeřáb — řap, řap! sedm vrst bahnem se brodil; přichází a praví: Doma-li volavka? — Doma. Vezmi si mě za muže. — Ne, jeřábe, nepůjdu za tebe: máš dlouhé nohy, krátký kabátek, špatně létáš a nemáš mě čím krmiti. Jdi pryč, dlouhokrký! — Jeřáb odešel domů. Volavka rozmyslila se potom a řekla: Než bych žila samotna, raději se vdám za jeřába. Přichází k jeřábovi a praví: Jeřábe, vezmi si mne! Ne, volavko, nepotřebuju tebe. Nechci se ženiti, nevezmu si tě. Klid se! — Volavka zaplakala studem a vrátila se nazpět. Jeřáb se rozmyslíl a řekl: Měl jsem si vzít volavku, vždyť jest samému tak smutno. Půjdu nyní a vezmu si ji. Přichází a praví: Volavko, usmyslíl jsem si oženiti se; vezmi si mě za muže. — Ne, jeřábe, já se za tebe nevdam! Jeřáb šel domů. Tu se rozmyslila volavka: Proč jsem ho odbyla? Jaký to život jednomu? Vdám se raději za jeřába. Přichází namlouvat, ale jeřáb nechce. Tak chodí po dnešní den jeden ke druhému na námluvy, ale nijak se nežení.

Zapsána v níkolském újezdě vologodské gubernie.

4. Zlatá rybka.

Na moři na oceaně, na ostrově na Bujaně stála neveliká vetchá chaloupka; v té chaloupce bydlil stařec a stařena. Žili ve veliké bídě; stařec udělal síť a počal choditi na moře a loviti ryby; tím dobýval sobě denního chleba. Jednou rozestřel stařec svou síť, i počal táhnouti i přišla mu tak těžká, jako dosud nikdy nebývalo; sotva ji vytáhl. Dívá se, a síť prázdná; všeho všudy chytila se jedna rybka, za to rybka ne obyčejná

— zlatá. Prosila ho rybka člověčím hlasem: Nebeř mne, stařečku; pusť mě raději v siné moře; hodím se ti: čeho si budeš přát, to ti udělám. Stařeček se rozmyslil a praví: Nepotřebuji od tebe ničeho, jdi do moře. Hodil zlatou rybku do vody a vrátil se domů. Stařena se ho táže: Mnoho jsi nachytil, starče? — Všeho všudy jednu zlatou rybku a tu jsem hodil do moře; velice mne prosila: Pusť mne, pravila, do siného moře; budu ti dobrá v příhodě; čeho se ti zachce, všecko udělám. Slitoval jsem se nad rybkou, nevzal jsem od ní výkupu, pustil jsem ji darmo na svobodu. Ach ty, starý čerte! přišlo ti do rukou veliké štěstí, a tys ho neuměl užiti. Rozhněvala se stařena, spílá starcovi od rána do večera, nedává mu pokoje: Kdybys byl aspoň chleba u ní vyprosil! Vždyť se nám brzo ani suché kůrky nedostane, co budeš jísti? Nesnesl toho stařec, šel ku zlaté rybce pro chléb; přišel k moři a křiknul hlučným hlasem: Rybko, rybko! Staň v moře chvostem, ke mně hlavou. Rybka připlula ke břehu: Čeho je ti třeba, starče? Stařena se rozzlobila a poslala mne pro chléb. Jdi domů, dostanete chleba dosti. Vrátil se stařec: Nu co, stařeno, máme chléb? Chleba dosti; ale tu je bída: necky se rozsypaly, není v čem prát; jdi ke zlaté rybce, popros ji, aby dala nové. Odešel stařec k moři: Rybko, rybko! Staň v moře chvostem, ke mně hlavou. Připlula zlatá rybka: Čeho je ti třeba, starče? — Stařena poslala mě, abych vyprosil nové necky. Dobře, dostanete necky. Vrátil se stařec, vchází do dveří, a stařena opět se naň sápe: Jdi, praví, ku zlaté rybce, popros ji, aby nám novou chaloupku vystavěla; v naší bydliči nemůžeme, je na sboření. Odešel stařec k moři: Rybko, rybko, staň v moře chvostem, ke mně hlavou. Rybka připlula, stanula k němu hlavou, v moře chvostem, táže se: Čeho je ti, starče, třeba? — Vystavěj nám novou chaloupku; stařena laje a nedává mně pokoje; nechci, praví, bydliči v staré chaloupce, je na sboření. Nenaříkej, starče! Jdi domů a modli se Bohu, všecko se stane. Vrátil se stařec — na jeho dvorech stojí chaloupka nová, dubová, s vyřezáváním. Vybíhá mu naproti stařena, hůře než dříve se

zlobí, hůře než dříve laje: Ach ty starý pse! Neumíš užiti štěstí. Vyprosil jsi chaloupku a myslíš, žes něco vykonal. Ne, jdi opět ku zlaté rybce a řekni jí: Nechci býti selkou, chci býti vojvodkou, aby mne dobří lidé poslouchali, při potkání po pás se klaněli. Odešel stařec k moři, volá hlučným hlasem: Rybko, rybko! Staň v moře chvostem, ke mně hlavou: Čeho je ti třeba, starče? Odpovídá stařec: Nedává mně stařena pokoje, všecka se zbláznila: nechce býti selkou, chce býti vojvodkou. Dobře, nenaříkej! Jdi domů a modli se Bohu, všecko se stane. Vrátil se stařec, a místo chaloupky stojí kamenný dům na troje poschodí; po dvoře běhá služebnictvo, v kuchyni kuchaři klepají, a stařena v drahých zlatohlavových šatech sedí na vysokém křesle a dává rozkazy. Buď zdráva, ženo! praví stařec. Ach ty nevědomče jakýsi! Jak se opovažuješ nazvati mne vojvodu svou ženou. Lidé, vezměte toto sedlačisko do konírny a zbijte ho karabáči co nejvíce možná. Ihned přiběhli služebníci, chopili starce za límec a vlekli do konírny; počali ho koňáci hostiti biči, a tak ho uhostili, že sotva na nohy se zdvihl. Potom ustanovila žena starce podomkem; kázala mu dáti metlu, aby dvůr čistil, a krmiti a pojiti ho v kuchyni. Zle se vede starcovi; celý den aby po dvoře poklízal, a jak je kde nečisto — hned do konírny. Jaká to čarodějnice! myslí si stařec; sedlo jí štěstí, a ona zaryla se jako svině; už mne ani za muže nepokládá. Ani mnoho, ani málo času neminulo; omrzelo stařenu býti vojvodkou, požádala k sobě starce a přikazuje: Jdi, starý čerte, ku zlaté rybce, řekni jí: Nechci já býti vojvodkou, chci býti carovnou. Odešel stařec k moři: Rybko, rybko! Staň v moře chvostem, ke mně hlavou. Připlula zlatá rybka: Čeho je ti třeba, starče? — A co? zbláznila se moje stařena hůře než před tím: nechce býti vojvodkou, chce býti carovnou. Nenaříkej, jdi domů a modli se Bohu, všecko se stane. Vrátil se stařec, a místo dřívějšího domu stojí vysoký palác pod zlatou střechou; kolem chodí strážníci a pohazují ručnicemi; vzadu prostírá se veliká zahrada a před samým palácem zelená louka; na louce shromážděna jsou vojska.

Stařena nastrojila se jako cařice, vystoupila na balkon s generály a s bojary, počala vojska prohlížeti a rozestavovati: bubny třestí, hudba hřmí, vojáci křičí urá! Ani mnoho, ani málo času neminulo, omrzelo stařenu býti carovnou, kázala vyhledati starce a představití před svoje oči světlé. Nastal zmatek, generali lítají, bojaři běhají: Jaký stařec? Sotva ho našli v zadním dvoře a přivedli k carovně. Poslouchej, starý čerte, praví mu stařena: jdi k zlaté rybce a řekni jí: Nechci býti carovnou, chci býti mořskou panovnicí, aby všecka moře a všecky ryby mne poslouchaly. Stařec netroufal si odmlouvati. Jak nepůjdeš — hlava dolů! Dodal si srdce, šel k moři, přišel a praví: Rybko, rybko! Staň v moře chvostem, ke mně hlavou. Zlaté rybky nikde není. Stařec volá po druhé — opět nic. Volá po třetí — najednou moře zašumělo, rozvlnilo se; bylo světlé, čisté, a nyní docela zčernalo. Připlula rybka ku břehu: Čeho je ti třeba, starče? — Stařena ještě více se zbláznila; již nechce býti carovnou, chce býti mořskou panovnicí, nade všemi vodami vládnouti, nade všemi rybami panovati. Nic neřekla starci zlatá rybka, obrátila se a odešla do hlubiny mořské. Stařec vrátil se nazpátek, dívá se a očím nevěří; paláce jako by nebyvalo, a na jeho místě stojí neveliká, vetchá chaloupka, a v chaloupce sedí stařena v sedrané sukni. Počali žítí jako prve; stařec jal se opět lovití ryby; jakkoli často rozestíral sítě do moře, nepřišlo mu více chytiti zlaté rybky.

5. Pohádka o Ježdiku Ježdikoviči, synu Štětinikově.

Ježdisko neposedisko, ježdisko kazisvětisko sebral se na saňky se svými malinkými dítkami; šel do Kam řeky, z Kam řeky do Tros řeky, z Tros řeky do Kubenského jezera, z Kubenského jezera do Rostovského jezera a v tomto jezeře vyprosil si, aby směl zůstatí jednu noc, z jedné noci dvě noci, ze dvou nocí dvě neděle, ze dvou neděl dva měsíce, ze dvou měsíců dvě léta a ze dvou let žil tam třicet let. Počal po všem jezeru choditi, drobné i hrubé ryby hubiti. Tehdy drobné i hrubé ryby sebraly se v jeden kruh i počaly sobě voliti soudce

spravedlivého, rybu sumce s velikým vousem: Buď ty, povídají, naším sudím. Sumec poslal pro ježdíka, dobrého člověka, a praví: Ježdíku, dobrý člověče! Proč jsi naše jezero opanoval? Proto, povídá, opanoval jsem vaše jezero, že vaše jezero Rostovské hořelo zdola do vrchu, od Petrova dne do Eliášova dne, vyhořelo ono zdola do vrchu a spustlo. Nikdy, praví ryba sumec, naše jezero nehořelo! Máš-li na to svědky, moskovské listy, písemné listiny? — Mám na to svědky i moskovské listy, písemné listiny: Cejn ryba při požáru byla, oči zapálila a má je posud červené. I posílá sumec ryba pro cejna rybu. Střelec bojec, karas kat, dvě hrsti drobných rybiček, tudíž chycených, volají cejna rybu: Cejne rybo! volá tebe ryba sum s velkým vousem před svoje veličenstvo. Cejn ryba, nedošedši ryby sumce, klaněla se. I praví jí sum: Buď zdráva, cejne rybo, vdovo čestná! Hořelo-li naše jezero Rostovské od Petrova dne do Eliášova dne? — Nikdy, praví cejn ryba, nehořelo naše jezero. — Praví sum ryba: slyšíš, ježdíku, dobrý člověče! Cejn ryba v oči tě obvinila. A cejn ryba přidala: Kdo ježdíka zná, ať ví, ten bez chleba obědvá. Ježdík si nezoufá, v Boha doufá: Mám, praví, na to svědky i moskovské listy, písemné listiny: okoun ryba při požáru byl, hlavně nosil a má podnes křídla červená. Střelec bojec, karas kat, dvě hrsti drobných rybiček, tudíž chycených, přicházejí a praví: Okoune rybo! volá tebe ryba sum s velkým vousem před svoje veličenstvo. I přichází okoun ryba. Praví k ní sum ryba: Pověz, okoune rybo, hořelo-li naše jezero Rostovské od Petrova dne do Eliášova dne? — Nikdy, praví, naše jezero nehořelo. Kdo ježdíka zná, ať ví, ten bez chleba obědvá. — Ježdík nezoufá, v Boha doufá; praví sum rybě: Mám na to svědky i moskovské listy, písemné listiny: štika ryba, vdova čestná, při tom žádná marnotratnice, poví pravdu pravdivou. Ona při požáru byla, hlavně nosila a je podnes černá. Střelec bojec, karas kat, dvě hrsti drobných rybiček, tudíž chycených, přicházejí a praví: Štiko rybo! volá tě ryba sum s velkým vousem před svoje veličenstvo. — Buď zdráva, štiko rybo, vdovo čestná, při tom žádná marnotratnice!

praví sumec; hořelo-li naše jezero Rostovské od Petrova dne do Eliášova dne? Štika ryba odpovídá: Nikdy nehořelo naše jezero Rostovské. Kdo ježdíka zná, ať ví, že vždycky bez chleba obědvá. Ježdík nezoufá, ale v Boha doufá: Mám, praví, na to svědky a moskovské listy, písemné listiny: Mník ryba byl při požáře, nosil hlavně a jest posud černý. Střelec bojec, karas kat, dvě hrsti drobných rybiček, tudíž chycených, přicházejí ke mníku rybě a praví: Mníku rybo! volá tebe ryba sum s velikým vousem před svoje veličenstvo. — Ach, bratři, tu máte hřivnu na práce a na chůze; já mám rty tlusté, břicho veliké, v městě jsem nebýval, před soudem nestával, mluvíti neumím, klaněti se nemohu. Tu chytili ježdíka a posadili do vězení. Na ježdíkovy modlitby Bůh dal déšť a sychravice. Ježdík z vězení vyskočil; šel do Kubenského jezera, z Kubenského jezera do Tros řeky, z Tros řeky do Kam řeky. V Kam řece jdou štika a jesetr. Kam vás čert zanesl? praví jim ježdík. Uslyšeli rybáři ježdíkův hlas tenký i počali ježdíka loviti. Vylovali ježdíka, ježdisko neposedisko, ježdisko kazisvětisko. Přišel Brodka — hodil ježdíka do loďky, přišel Petruška — hodil ježdíka do koše: Navařím, praví, rybí polívky a sním. Taková byla smrt ježdíkova.

6. O štice zubaté.

V noc na Ivanův den narodila se štika v Šeksně, a taková zubatá, až Bože chraň! Pražmy, okouni, ježdíci — všichni sebrali se, zevlovali na ni a divili se takovému divu. Voda tou dobou v Šeksně vzkypěla; šel prám skrze řeku a div neutonul, a krásné dívky procházely se po břehu a všechny se rozběhly. Jaká štika narodila se zubatá! I počala růsti ne po duech, ale po hodinách: co den, to jí přibýlo o dlaň, i počala štika zubatá v Šeksně choditi a pražmy, okouny loviti: zdaleka uvidí pražmu a chňap ji zuby — pražmy jakoby nikdy nebývalo, jenom kostečky zachruply v zubech štiky zubaté. Jaká příhoda stala se v Šeksně! Co si počnou pražmy a okouni?

Zle se děje: štika všecky sní, vyhubí. Sebraly se všecky drobné rybice a počaly přemýšleti, jak by zahubily štikou zubatou a takovou mrštnou. Na radu přišel také Ježdík Ježdíkovíc a mluvil tak: Nač ještě přemítati a hlavu lámati, nač mozek kaziti; poslouchejte, co já vám povím. Zle jest nám všem nyní v Šeksně, seberme se raději a pojďme do malých říček, do Sizmy, Konomy a Slavenky; tam se nás nikdo netkne, i budeme žítí vesele a v bázni boží. I sebrali se všickni ježdíci, pražmy, okouni ze Šeksny do malých říček Sizmy, Konomy a Slavenky. Po cestě, jak šli, chytrý rybář mnohé pochytil na udici. Od té doby jest v Šeksně velmi málo drobných ryb.

Zapsána v čerepovském újezdě novgorodské gubernie.

7. Vědma a Sluncova sestra.

V kterémśi carství, dalekém mocnářství žil car s cařicí; měli syna Ivana carovice, němého od narození. Bylo mu dvanáct let i zašel jednou do konírny k milému svému pacholkovi. Tento pacholek vypravovával mu vždycky pohádky; také nyní Ivan carovic přišel poslouchat pohádky, ale neuslyšel. Ivane carovici! řekl pacholek, tvé matce narodí se brzo dcera a tobě sestra; bude strašná vědma (čarodějnice), sní otce i matku a všecky poddané lidi; tak jdi, vypros si u otce co nejlepšího koně, žebys jel na procházku a jeď odsud, kam tě oči povedou, chceš-li ujíti neštěstí. Ivan carovic přiběhl k otcí a od narození ponejprv promluvil; car tak se tomu zradoval, že se ani netázal, nač potřebuje koně. Ihned přikázal co nejlepšího koně ze svých stád osedlati pro carovice. Ivan carovic sedl a jel, kam ho oči vedly. Dlouho, dlouho jel; přijíždí ke dvěma starým švadlenám a prosí, aby ho vzaly k sobě. Stařeny řekly: My bychom tě rády vzaly, Ivane carovici; ale už nám nezbyvá dlouho žítí. Až dolámeme truhlu jehel a vyšijeme truhlu nití, tu chvíli umřeme. Ivan carovic zaplakal a jel dále. Dlouho, dlouho jel; přijíždí k Vrtodubu a prosí: Přijmi mne k sobě. Rád bych tebe přijal, Ivane carovici, ale mně samému zbývá

nedlouho žíti. Jak vytrhám všecky tyto duby s kořeny — ten okamžik umru. Více než dříve zaplakal carovic a jel pořád dál a dále. Přijíždí k Vrtohoru; počal ho prositi, a ten odpovídá: Rád bych tě přijal, Ivane carovici, ale mně samému nebude dlouho žíti. Vidiš, jsem ustanoven, abych horami otáčel; až budu se všemi hotov — ten okamžik umru. Zalil se Ivan carovic hořkými slzami a jel ještě dál. Dlouho, dlouho jel; přijíždí konečně ku Sluncově sestře. Ta přijala ho k sobě, krmila, pojila a jako vlastního syna chovala. Dobře bylo žíti carovici; ale je mu smutno, rád by zvěděl, co se doma děje. Vystoupil na vysokou horu, pohlédne na svůj palác a vidí, že je všecko snědeno, jenom stěny zůstaly. Vzdychl a zaplakal. Sluncova dcera táže se: Od čeho jsi, Ivane carovici, uplakaný? On praví: Vítr mně do očí nafoukal. Po druhé podobně; Sluncova sestra zakázala větru foukati. I po třetí vrátil se Ivan carovic uplakaný; už nebylo nic platno, přiznal se ku všemu i prosil Sluncovu sestru, aby ho propustila, dobrého mládce, žeby se šel domů podívat. Ona ho nepouští, ale on ji uprošuje; konečně ji uprosil, pustila ho domů podívat se a dala mu na cestu kartáč, hřeben a dvě mladá jablka: Budiž člověk sebe starší a sní jablíčko — ihned omládne. Přijel Ivan carovic k Vrtohoru, zůstala mu všeho všudy jedna hora; vzal kartáč a hodil v širé pole; kde se vzaly tu se vzaly — najednou vyrostly ze země vysoké převysoké hory, vrškami se do nebe opírají; a tolik jich tu je — množství nesmírné! Vrtohor zaradoval se a dal se vesele do práce. Za dlouho-li, za krátko-li — přijel Ivan carovic k Vrtodubu, zůstaly mu všeho všudy tři duby; vzal hřeben a hodil v širé pole: ihned zašuměly, zdvihly se ze země husté dubové lesy. Jeden strom tlustší nežli druhý! Vrtodub zaradoval se, poděkoval carovici a šel stoleté duby vyvracet. Za dlouho-li, za krátko-li — přijel Ivan carovic ku stařenám, dal jim po jablíčku; snědly, ihned omládly a darovaly mu šátek: jak máchne šátkem, — povstane za ním celé jezero. Přijíždí Ivan carovic domů; sestra vyběhla, přivítala ho, laskala ho: Posad se, dí, bratříčku! pohrej na huslích*), já

*) Gusli = ležatá harfa.

půjdu a přichystám oběd. Carovic sedl a pobřinkuje na huslích; vylezla z díry myška a povídá mu člověčím hlasem: Zachraň se, carovici, utíkej rychle! Tvá sestra odešla zuby brousit. Ivan carovic vyšel z jizby, sedl na koně a jel nazpátek; a myška běhá po strunách, husle břinkají, a sestra neví, že bratr odešel. Nabrousila zuby, běžela do jizby — ale nikde živé duše, jenom myška sklouzla do díry. Rozhněvala se vědma, až skřípala zuby, a pustila se za ním. Ivan carovic uslyšel hluk, ohlédnul se — hle, žene se za ním sestra; máchnul šátkem i povstalo hluboké jezero. Nežli vědma přeplula jezero, Ivan carovic daleko ujel. Rozejela se ještě rychleji... již je blízko. Vrtodub uhodnul, že carovic před sestrou utíká, jal se vytrhovati duby a váleti na cestu; celou horu jich naházel; vědma nemůže projíti. Počala si cestu raziti, hryzla, hryzla, sotva se prodrala, ale Ivan carovic byl už daleko. Pustila se za ním znova, ještě kousek a dohoní ho. Vrtohor spatřil vědmu, vzal nejvyšší horu a obrátil ji v pravý čas na cestu a na tu horu postavil druhou. Co se vědma vzhůru drápala a lezla, Ivan carovic jel a jel a daleko se octnul. Přelezla vědma přes hory a opět se hnala za bratrem. Spatřila ho a praví: Nyní mně neujdeš! Už je blízko, už ho dohání. V touž chvíli přijel Ivan carovic k palácům Sluncovy sestry a zakřikl: Slunce, slunce, otevři okénce! Sluncova sestra otevřela okno, a carovic skočil do něho i s koněm. Vědma počala prositi, aby jí vydali bratra. Sluncova sestra neposlechla a nevydala ho. Tehdy praví vědma: Ať Ivan carovic jde se mnou na váhu, kdo koho převáží. Jestli já převážím, sním ho, a jestli on převáží, nech mě zabije. Šli; napřed sedl na váhu Ivan carovic, potom lezla vědma; jenom vstoupila nohou, vyletěl Ivan carovic vzhůru a s takovou silou, že padl přímo do nebe, do paláce Sluncovy sestry; a vědma zmije zůstala na zemi.

Zapsána na Ukrajuě.

8. Vazuza a Volha.

Volha s Vazuzou dlouho se hádaly, která je z nich rozumnější, silnější a hodnější větší úcty. Hádaly se, hádaly,

jedna druhé nepřehádala, a konečně usnesly se na tomto. Lehněme si spolu spat, a kdo první vstane a dříve přijde k moři Chvalynskému, ta z nás je rozumnější, silnější a úcty hodnější. Lehla Volha spat, lehla i Vazuza. Ale v noci vstala Vazuza po tichu, odběhla od Volhy, vybrala si cestu přímější a bližší a tekla. Procitnuvši Volha šla ani pomalu ani rychle, ale jak náleží; v Zubcově dohnala Vazuzu, ale tak brozně, že se Vazuza polekala, nazvala se menší sestrou a prosila Volhu, aby ji přijala na ruce a zanesla do moře Chvalynského. A přece Vazuza na jaře dříve se probouzí a budí Volhu ze zimního spánku.

Zapsána v tverské gub.

9. Krošečka-Chavrošička.

Víte, že jsou na světě lidé dobří, jsou také horší, jsou i takoví, co se Boha nebojí, svého bratra nestydí; k takovým lidem dostala se Krošečka-Chavrošička. Osiřela malinká; lidé tito ji k sobě vzali, živili, ale na svět boží nepustili, práci každý den mořili; ona podává a poklízí a za všecky a za všecko odpovídá. Její hospodyně měla tři velké dcery. Nejstarší bylo Jednoočka, prostřední Dvouočka a nejmladší Tříočka. Ale ty uměly jenom u vrat seděti, na ulici hleděti, a Krošečka-Chavrošička na ně pracovala, na ně šila, pro ně předla i tkala, ale slova dobrého nikdy neuslyšela. Vyšla Krošečka-Chavrošička do pole, objala svou strakatou kravičku, lehne jí na šíji a vypravuje, jak těžké má živobytí: Kravičko-matičko! bijí mne, nadávají, nedají chleba, plakati nekážou. Za snídání dali mně pět pudův napřísti, natkati, pobílití, v stůcky svinouti. A kravička jí odpovídá: Krásná dívka! vlez mně do jednoho ucha a druhým vylez — všecko bude poděláno. Tak se i stalo. Vyleze krásná dívka z ucha — všecko je hotovo: natkáno, poběleno i stočeno. Nese to k maceše; ta se podívá, pobručí, schová do truhly a zadá jí ještě více práce. Chavrošička opět přišla ku kravičce, v jedno ucho vlezla, druhým vylezla, vzala všecko hotové a přinesla. Diví se stařena, volá Jednoočku: Dcero

moje dobrá, dcero moje krásná! Podívej se: kdo sirotě pomáhá: tká i přede i stáčí. Jednoočka šla se sirotou do lesa, šla s ní do pole; zapomněla matčino přikázání, rozebrala se na slunečku, rozložila se na travičce; a Chavrošička přimlouvá: Spi očko, spi očko! Očko usnulo. Když Jednoočka vstala, kravička natkala i pobělila. Ničeho macecha nezvěděla, poslala Dvouočku. Tato se také na slunečku rozebrala, na travičce rozložila, mateřino přikázání zapomněla a očka zavřela; a Chavrošička uspává: Spi očko, spi druhé! Kravička natkala, pobělila, v stůčky svínula; a Dvouočka pořád ještě spala. Stařena se rozlobila, třetí den poslala Tříočku a sirotě ještě více práce dala. I Tříočka, jako její starší sestry, poskákala a na travěnku padla. Chavrošička zpívá: Spi očko spi druhé! a na třetí zapomněla. Dvě oči usnuly, ale třetí hledí a vidí všecko, jak krásná dívka v jedno ucho vlezla, druhým vylezla a hotové plátno brala. Všecko co viděla, Tříočka matce vypravovala. Stařena se zaradovala, nazejtří přišla k muži: Zabí strakatou krávu! Stařec namítá to ono: Co, ženo, máš rozum? Kráva je mladá, pěkná! Jenom ji zabí! Nabrousil nuž . . . Běžela Chavrošička ku kravičce: Kravičko-matičko! chtějí tě zabiti. A ty, krásná dívko, nejez mého masa; seber mé kosti, zavaž do šátku, rozsévej je v zahradě, a nikdy na mne nezapomínej, každé jitro vodou je polívej. Chavrošička učinila všecko, co kravička žádala. Trpěla hlad, masa jejího do úst nevzala; kostky každý den v zahradě polívala, i vyrostla z nich jabloň, a jaká! — Bože můj! Jablíčka na ní visí šťavnatá, listí šumí zlaté, větvičky hýbou se stříbrné; každý, kdo jde mimo, zastavuje se, kdo jde z blízka, zahledí se.

Jednou přihodilo se: dívky procházely se po zahradě. V tu dobu jel polem pán — bohatý, kučeravý, mladinký. Uviděl jablíčka i zvolal: Děvice krasavice, která z vás mně jablíčko přinese, tu si vezmu za ženu. I běžely tři sestry jedna přede druhou k jabloni. A jablíčka visely nízko, byly pod rukama, ale najednou zdvihly se vysoko a byly daleko nad hlavami. Sestry chtěly je sraziti — listí jim oči zasypává, chtěly je

utrhnouti — větve jim vrkoče rozplétají; ať dělaly co dělaly, dostati jich nemohly. Přišla Chavrošíčka a větvičky se sklonily a jablíčka spustily. Pán si ji vzal za ženu i počala se dobře míti.

Zapsána v kurské gub.

10. Krásná Vasilisa.

V jednom carství byl kupec. Dvanáct let žil v manželství a měl jenom jednu dceru, krásnou Vasilisu. Když matka umřela, dívčici bylo osm let. Umírajíc kupcová zavolala k sobě dcerku, vyňala zpod pokrývky loutku, dala jí a řekla: Vasilisko, pomni a vyplň poslední moje slova. Já umírám a spolu s mateřským požehnáním zůstavuju tobě tuto loutku; chovej ji vždycky při sobě a nikomu neukazuj; a když se ti přihodí něco zlého, dej jí pojísti a požádej ji o radu. Ona pojí a řekne ti, jak si pomůžeš. Potom matka políbila dcerku a umřela.

Po smrti ženy kupec truchlil, jak náleželo, a potom počal přemýšlet, jak by se opět oženil. Byl krásný člověk; o nevěsty nebylo, ale nejvíce zalíbila se mu jedna vdova. Byla již v letech, měla své dvě dcery, asi téhož věku jako Vasilisa, byla tedy hospodyně a matka zkušená. Kupec vzal si vdovu, ale sklamal se a nenašel v ní dobré matky pro svou Vasilisu. Vasilisa byla první kráska v celé dědině; macecha i sestry záviděly jí krásu, mučily ji všemi možnými pracemi, aby od nich zhubeněla a od větru a slunce zčernala. Vasilisa všecko snášela bez reptání a každým dnem stávala se krásnější a plnější; ale macecha s dcerami svými hubeněla a škaraděla od zlosti, ačkoli vždycky sedaly složíc ruce jako milostpaní. Čím to? Vasilise pomáhala loutka. Jak by byla sic tolik práce zmohla! Od jídla nechávala loutce nejpěknější kousek, a večer, když všichni ulehli, zavřela se v komůrce, kde bydlila, a hostila ji říkajíc: Na, loutečko, jez, hoře moje věz! Bydlím v domě u tatínka, nevidím žádné radosti; zlá macecha vyhání mne se světa. Nauč mne, jak mám žítí a co dělati. Loutka pojedla, potom jí dává rady a těší ji v hoři, a nazejtří všecku

dráci odbývá za Vasilisu; ta si jenom odpočívá v chládku a trhá kvítka, a zatím jsou již záhony vyplety, kapusta polita, voda nanošena a pec vytopena. Loutka ukázala ještě Vasilise trávkou od osmahnutí. Dobře bylo jí žítí s loutkou.

Minulo několik let. Vasilisa vyrostla a stala se nevěstou. Všichni ženichové ve městě mají se k Vasilise; na macešiny dcery nikdo se ani nepodívá. Macecha se zlobí hůř než prve a odpovídá všem ženichům: Nevydám menší dříve než starší! Za to mstí se bitím na Vasilise.

Jednou odejel kupec z domu na dlouhý čas za věcmi obchodními. Macecha odstěhovala se do druhého domu, a vedle tohoto domu byl hustý les a v lese na palouce stála chaloupka a v chaloupce bydlila baba-jaga; nikoho k sobě nepouštěla a jedla lidi jako kuřata. Přestěhovavši se kupcová pořád posílala pro něco do lesa nenáviděnou Vasilisu, ale ta vracela se domů vždycky šťastně; loutka ukazovala jí cestu a nepouštěla ji k chaloupce baby-jagy.

Přišla jeseň. Macecha rozdala všem třem dívkám večerní práce; jedné kázala krajky plést, druhé punčochy a Vasilise přísti. Pohasila oheň po všem domě, nechala jenom jednu svíčku tam, kde dívky pracovaly. Svíčky uhořelo; jedna z macešinych dcer vzala štipce, aby utřela světlo, ale místo toho z rozkazu matky jako z nenadání shasila svíčku. Co nyní dělají? pravily dívky; ohně není v celém domě a úkoly naše nejsou hotovy. Třeba jít pro oheň k babě-jaze. Mně je od špendlíků světlo! řekla ta která pletla krajky; já nepůjdu. — A já také nepůjdu, řekla ta co pletla punčochu, já vidím od jehel. Ty půjdeš pro oheň, zvolaly obě; jdi k babě-jaze! i vystrčily Vasilisu z jizby. Vasilisa šla do své komůrky, postavila před loutkou přichystanou večeři a řekla: Na, loutečko, jez, hoře moje věz: posílají mě pro oheň k babě-jaze; baba-jaga mne sní! Loutka pojedla a oči se jí zablyštěly jako dvě svíčky. Neboj se, Vasilisko, řekla, jdi, kam tě posílají, jenom mě drž vždycky při sobě. Tak se ti nic nestane u baby-jagy. Vasilisa

sebrala se, položila loutku do kapsy a požehnavši se šla do hustého lesa.

Jde a chvěje se. Najednou uhání mimo ni jezdec: je bílý, oděn bíle, kůň pod ním bílý a i pochvy na něm jsou bílé, — počalo svítati.

Jde dál, tu uhání druhý jezdec: je červený, oděv červený a na červeném koni, — počalo vycházeti slunce.

Vasilisa šla celou noc i celý den, teprve k následujícímu večeru přišla na palouk, kde stála chaloupka baby-jagy. Plot okolo chaloupky byl z člověčích kostí, na plotě trčí lidské lebky s očima; místo veřejí u vrat jsou nohy člověčí, místo závor ruce, místo zámku ústa s ostrými zuby. Vasilisa strnula leknutím a stála jako vrytá. Najednou jede opět jezdec: je černý, v černém oděvu a na černém koni. Přijel ku vratům baby-jagy a zmizel, jako by se byl do země propadl, — nastala noc. Ale tma netrvala dlouho; všecky lebky na plotě svítily očima a na celém palouku udělalo se světlo jako uprostřed dne. Vasilisa trásla se strachem, ale nevědouc, kam utéci, zůstala na místě.

Brzo rozlehl se v lese strašný hluk: stromy praštěly, suché listí chřestělo; vyjela z lesa baba-jaga — v hmoždíři jede, trdlem pohání, pometlem stopu zametá. Přijela ku vratům, zastavila se a počichavši vůkol sebe zvolala: Fu, fu! ruským duchem páchne! Kdo je tu? Vasilisa přistoupila k stařeně se strachem a poklonivši se nížko řekla: To jsem já, babičko! Macešiny dcery poslaly mě pro oheň k tobě. — Dobře, řekla baba-jaga, znám je; buď napřed u mne a popracuj, potom ti dám ohně; a jestli ne, tak tě sním! Potom obrátila se ku vratům a zkríkla: Ej, závory moje pevné, odemkněte se; vrata moje široká, otevřete se! Vrata se otevřela a baba-jaga vjela pohvizdujíc, za ní vešla Vasilisa, a potom se opět všecko zavřelo. Vejdouc do jizby baba-jaga roztáhla se a povídá Vasilise: Podej sem, co tam je v peci; chci jísti. Vasilisa zažehla louč od těch lebek, co byly na plotě a počala vyťahovati z peci a podávati babě jídlo, a jídel bylo přistrojeno pro deset

lidí. Ze sklepu přinesla kvasu, medu, piva i vína. Všecko snědla, všecko vypila stařena. Vasilise nechala jenom trochu zelné polívky, krajíc chleba a koustěček vepřoviny. Baba-jaga léhala spat; praví: Když zítra odjedu, tedy hleď — dvůr vyčist', jizbu zameť, oběd přichystej, prádlo připrav a jdi na komoru, vezmi čtvrt pšenice a očist' ji od koukole. Ale ať je všecko uděláno, nebude-li, sním tě. Po tomto příkazu baba-jaga počala chrápati. Vasilisa postavila stařeniny objedky před loutkou, zalila se slzami a pravila: Na, loutečko, jez, hoře moje věz! těžkou dala mně baba-jaga práci a hrozí, že mě sní, když všecko nevykonám; pomoz mně! Loutka odpověděla: Neboj se, krásná Vasiliso! povečeři, pomodli se a lehni spat; jítro je moudřejší než večer.

Raníčko probudila se Vasilisa, a baba-jaga již vstala, vyhlédla oknem: lebkám hasnou oči; tu přehnal se bílý jezdec — i rozednilo se docela. Baba-jaga vyšla na dvůr, hvízdnula — před ní objevil se moždíř s trdlem i pometlem. Přehnal se červený jezdec — vyšlo slunce. Baba-jaga sedla do moždíře a vyjela ven, trdlem pohání, pometlem stopu zametá. Zůstala Vasilisa sama, prohlédla dům baby-jagy, podivila se hojnosti všeho a zamyslíla se, do které práce má se napřed dáti. Dívá se, a všecka práce je už udělána; loutka vybírala z pšenice poslední zrna koukole. Ach ty, moje ochranitelko, řekla Vasilisa loutce, tys mne od zlé příhody zachránila. — Tobě zbylo toliko oběd přichystati, odpověděla loutka, vlézajíc do kapsy Vasilisy; přichystej s Bohem a odpočiň si! — K večeru Vasilisa prostřela na stůl a čeká babu-jagu. Počalo se smrkati, za vraty přehnal se černý jezdec — i setmělo se docela; jenom oči lebek svítily. Zaprašťely stromy, zachřestělo listí — jede baba-jaga. Vasilisa přivítala ji. Je všecko poděláno? táže se baba. — Rač se podívat sama, babičko, pravila Vasilisa. Baba-jaga všecko prohlédla, pomrzela se, že se nemá proč zlobiti a řekla: Nu, dobře. Potom křiknula: Věrní moji sluhové, nejmilejší druhové, semelte moji pšenici. Ukázaly se troje ruce, sebraly pšenici a vynesly ven. Baba-jaga najedla

se, ulehla a opět rozkázala Vasilise: Zítřa udělej totéž co nyní a k tomu vezmi z komory mák a očišť ho z hlíny, po zrnku; kdosi mně ze zlosti namíchal do něho hlíny. Řekla stařena, obrátila se k stěně a počala chrápati, a Vasilisa jala se krmiti svou loutku. Loutka pojedla a řekla jí jako včera: Modli se Bohu a jdi spat; jitro jest moudřejší než večer, všecko bude uděláno, Vasilisko!

Nazejtří baba-jaga opět odejela v moždíři a Vasilisa s loutkou všecku práci tu chvíli popravila. Stařena se vrátila, prohlédla všecko a křiknula: Věrní moji sluhové, nejmilejší druhové, vytlačte z máku olej! Ukázaly se troje ruce, sebraly mák a odnesly. Baba-jaga sedla k obědu; ona jí, a Vasilisa stojí mlčky. Co nemluvíš se mnou nic? řekla baba-jaga, stojíš jako nemá. — Netroufala jsem si, odpovídá Vasilisa, a jestli dovolíš, otázala bych se na všelico. Otazuj se; jenom že každá otázka nevede k dobrému: mnoho budeš věděti, brzo sestárneš. — Chci se tebe otázati, babičko, jenom na to, co jsem viděla: když jsem šla k tobě, předejel mne jezdec na bílém koni, sám byl bílý i v bílém oděvu; kdo je on? To je můj den jasný! odpověděla baba-jaga. — Potom mne předejel druhý jezdec na červeném koni, sám byl červený a všecek v červeném oděvu; kdo je to? To je moje červené slunečko! odpověděla baba-jaga. — A co znamená černý jezdec, který mne předejel u samých tvých vrat, babičko? To je moje temná noc — všecko moji sluhové věrní! Vasilisa vzpomněla si na tvoje ruce i mlčela. Proč se ještě netážeš? pravila baba-jaga. — Mám na tom dosti; vždyť jsi sama řekla, babičko, že mnoho zvíš — sestárneš. Dobře, řekla baba-jaga, že se tážeš jenom na to, cos viděla za dvorem, a ne na dvoře. Nemám ráda, aby se ode mne vynášelo a kdo je příliš zvědavý, toho sním. Nyní se otážu tebe: Jak zmůžeš práci, kterou ti ukládám? — Mně pomáhá požehnání mé matky, odpověděla Vasilisa. Tak hleďme! Ubírej se ode mne, požehnaná dcenko! Já nepotřebuji požehnaných. Vytáhla Vasilisu z jizby a vystrčila ji za vrata, sňala s plotu lebkou s hořícíma očima, napíchla ji na hůlku, dala jí a řekla:

Tu máš oheň pro macešiny dcery, vezmi jej; však tě proto sem poslaly.

Vasilisa dala se během na cestu; lebka jí svítila a shasla teprve na úsvitě; k večeru druhého dne došla domů. U vrat chtěla zahoditi lebku, myslila, že už doma ohně zajisté nepotřebují. Ale najednou ozval se hluchý hlas z lebky: Nezahazuj mne, zanes k maceše! Pohledla na dům macechy a nevidouc ani v jednom okně ohně, šla tam s lebkou. Napřed přivítali ji vlídně a řekli, že od té chvíle, co odešla, neměli v domě ohně: vykřesat žádného nemohli a který oheň přinesli od sousedů, ten jim shasl, jak s ním vstoupili do jizby. Snad se tvůj oheň udrží! řekla macecha. Přinesli lebku do jizby; oči lebky tak hledí na macechu a její dcery, že pálí. Ty se schovávají, ale kam se obrátíš, oči je všude následují; k ránu byly spáleny na uhel; jediné Vasilisy oheň se nedotkl.

Ráno Vasilisa zakopala lebku do země, zavřela dům na zámek, odešla do města k jedné samotné stařence. Tu žije a očekává otce. Promluvila ku stařence: Je mně smutno seděti bez práce, babičko! Jdi, kup mně lnu co nejlepšího; budu aspoň přísti. Stařenka koupila pěkného lnu; Vasilisa sedla ku práci, práce jí jde od ruky až milo, příze je rovná a tenká jako vlások. Napředla mnoho příze; byl by čas dáti se do tkaní, ale takových brd není, aby se hodily na Vasilisinu přízi. Vasilisa počala prositi svou loutku; ta praví: Přines mně jakékoli staré brdo a starý člunek a koňské hřívy; já to všecko popravím. Vasilisa přinesla všecko, čeho třeba, a lehla spat, a loutka za noc zhotovila překrásný stav. Ku konci zimy bylo plátno natkáno, ale tak tenké, že je skrze jehlu místo nitky provléci lze. Na jaře plátno vybělili a Vasilisa povídá stařence: Prodej, babičko, toto plátno a peníze si vezmi. Stařenka pohlédla na zboží a vzdychнула: Ne, dítě, takoveto plátno nemůže nikdo nositi kromě cara; zanesu je do paláce. Stařena šla k carskému paláci a prochází se kolem oken. Car ji uviděl a otázal se: Čeho je ti třeba, stařenko? — Vaše carské veličenstvo, odpovídá stařenka, přinesla jsem podivuhodné zboží;

nechci ho ukázati nikomu kromě tebe. Car kázal k sobě pustiti stařenu, a jak uviděl plátno, podivil se. Co chceš za ně? otázal se car. — Nelze ho zaplatiti, care baťuško! přinesla jsem ti je darem. Car poděkoval a propustil stařenu s dary.

Počali carovi z toho plátna šíti košile; přistřihli ale nikde nemohli najíti švadleny, která by si troufala ušiti je. Dlouho hledali; konečně car pozval stařenu a řekl: Umíš-li upřísti a setkati takové plátno, uměj z něho také našiti košil. — Ne já, pane, předla jsem a tkala plátno, řekla stařena; to je práce mé schovanky. Ať je tedy ušije ona! Vrátila se stařenka domů a vypravovala všechno Vasilise. Věděla jsem, povídá Vasilisa, že tato práce mých rukou nemine. Zavřela se do svého pokojíka a dala se do práce; šila bez oddechu a tučet košil byl brzo hotov. Stařena zanesla k caru košile, a Vasilisa se umyla, učesala, oděla a sedla pod oknem. Sedí a čeká co bude. Vidí: Na dvůr ku stařeně jde carský sluha; vešel do jizby i praví: Car chce viděti umělkyni, co mu pracovala košile i odmění ji ze svých carských rukou. Vasilisa šla a představila se před oči carské. Jak spatřil car krásnou Vasilisu, zamiloval si ji do smrti. Nikoli, praví, krásko moje! nerozloučím se s tebou; ty budeš mojí ženou. Tu vzal car Vasilisu za bílé ruce, posadil ji podle sebe a dal vystrojiti svatbu. Brzo vrátil se také otec Vasilisin, zradoval se z jejího osudu a zůstal u dcery. Stařenku Vasilisa vzala k sobě a loutku do konce života svého vždycky nosila v kapse.

11. Zvíře norka.

Byl jednou car a cařice. Měli tři syny, dva rozumné a třetího hloupého. Car měl zvěřinec a v něm bylo množství různých zvířat. Do tohoto zvěřince navnadilo se veliké zvíře — říkali mu norka — a dělalo velikou škodu: každou noc jedlo zvířata. Ať dělal car co dělal, nemohl ho zahubiti. Nakonec svolal své syny a řekl: Kdo zahubí zvíře norku, tomu dám polovici carství. Nejstarší se nabídl; jak mile nastala noc,

vzal zbraň a šel. Ale nešel do zvěřince, než zašel do hospody a tam prohrál celou noc. Zpamatoval se, když rozsvitlo, ale bylo pozdě. Styděl se před otcem, že nic nesvedl. Druhý den učinil zrovna tak prostřední bratr. Otec lál, lál a přestal.

Na třetí den sebral se nejmenší. Smáli se mu všichni, neboť byl hloupý a oni mysleli, že ničeho nesvede. Ale on vezma zbraň šel přímo do zvěřince. Když bylo s půlnoci, zastenala země: zvíře norka běží a přímo přes ohradu do zvěřince, neboť bylo takové veliké. Carovic vzpamatoval se, vstal, přežehnal se křížem a šel přímo na zvíře. Zvíře nazad, carovic za ním, ale vida, že ho nedohoní pěšky, běžel do konírny, vzal nejlepšího hřebce a pustil se za ním. Dohnav zvíře počal se s ním bít. Bili se dlouho. Carovic dal zvířeti tři rány. Oba se unavili i lehli, aby si oddechli. Jak mile usnul carovic, zvíře vstalo a dalo se na útěk. Kůň budí carovice; zchopil se a za ním. Když ho dohnal, znova počali se bít. Carovic i tu dal zvířeti tři rány, potom lehli, aby si odpočinuli. Zvíře uteklo; carovic dohnav je zasadil mu nové tři rány. Když pak ho již po čtvrté doháněl, zvíře doběhlo do velikého bílého kamene, zdvihlo jej a běželo na onen svět, pravíc carovici: Tenkrát mě přemůžeš, až sem přijdeš.

Carovic jel a vypravoval otcí svému všecko i prosil ho, aby kázal uplésti kožený provaz takový dlouhý, aby dosahoval na onen svět. Otec rozkázal. Jak udělali provaz, carovic sebrav své bratry, nabrať sluh, všeho, čeho třeba bylo na celý rok, jel tam, kde zvíře pod kámen vešlo. Přijedouce vystavěli tam palác; mladší bratr povídá starším: Nu, bratří, kdo pozdvihne tento kámen. Žádný jím nehnul z místa, ale on jak ho uchopil, tak kámen daleko zaletěl, a byl veliký jako hora. Odhodiv kámen řekl bratrům: A kdo půjde na onen svět přemoci zvíře norku? Žádný se k tomu neměl; on vysmáv se jim, že jsou bojácní, řekl: Nu, bratři, s Bohem; pusťte mne na onen svět a neodcházejte od tohoto místa, a jak se provaz zatřepe, táhněte. Bratři ho pustili.

Octnuv se na onom světě carovic šel dále; šel a šel. Dívá

se, tu chodí kůň v bohatém přístroji a povídá mu: A buď zdrav, Ivane carovici; dlouho jsem na tebe čekal. Sedl na toho koně a jel; jede a dívá se; tu stojí měděný palác. Vjel na dvůr, přivázal koně a šel do komnat. Tam byl přichystán oběd; sedl, poobědval a šel do ložnice; tam stála postel, lehl si, aby odpočinul. Tu přichází panenka, a taková krásná, že nelze pomysleti ani vypraviti, leda v pohádce pověděti, a praví: Kdo v mém domě zjeví se, je-li starý, bude otec, je-li prostředních let, bude bratr a jest-li mladý, bude muž milý; je-li však ženština stará, bude babička, prostředních let, matička, jest-li mladá, sestra rodná. Jak ho spatřila, zaradovala se a povídá: Čemu, Ivane carovici (muž můj ty budeš milý), čemu jsi sem přišel? Pověděl jí všecko co a jak. Ona praví: Zvíře, které chceš porazit, je můj bratr. Nyní je u prostřední sestry, co žije nedaleko odsud ve stříbrném paláci. Vyléčila jsem mu tři rány, cos mu je dal.

Potom pili, veselili se, byli dobré mysli. Carovic se rozloučil a jel ke druhé sestře ve stříbrném paláci a byl u ní též hostem. Řekla mu, že bratr její zvíře norka je nyní u nejmenší sestry. Jel k nejmenší sestře, co bydlila v zlatém paláci. Tato mu řekla, že bratr její nyní spí na siném moři, pak mu dala napiti se silné vody, dala meč kalenec*) a řekla, aby uťal hlavu bratrovi jednou ranou. Vyslechnuv to jel dále. Přijížděje carovic k sinému moři dívá se, tu spí norka na kamenu uprostřed moře a chrápe, až od toho na sedm vrst vlna bije. Učinil kříž, přijel k ní, udeřil mečem po hlavě. Hlava odskočila řkouc: Nu, nyní je po mně! a svalila se do moře.

Zabiv zvíře carovic vrátil se, sebral všecky tři sestry s sebou, aby je vyvedl na tento svět; nebo všecky ho milovaly a nechtěly se s ním rozloučiti. Každá z nich ze svého dvorce udělala vajíčko (neboť byly čarodějky); jeho naučily, jak z vajíčka dělati dvorec a naopak, daly jemu vajíčka a šli k tomu místu, kde se vycházelo na tento svět. Jak přišli ku provazu, carovic posadil dívky, trhnul za provaz; ten se zatřásl, bratři zatáhli. Když vytáhli a spatřili podivné krasavice, odešli od nich a po-

*) vlastně „ sečný meč “ od slovesa kladu = seku, řezu.

vřdaji: Spustíme provaz, vytáhneme bratra, provaz přerežeme; nech se zabije, sice nám nedá těchto krasavic za ženy. Smluvili se, spustili provaz; bratr nebyl hloupý, dovtípil se, co bratři zamýšlejí, vzal a položil kámen, zatrhnul; bratři vytáhli jej vysoko a přerežali provaz. Kámen spadl a rozbil se. On zaplakal a šel.

Šel, šel carovic. Tu zdvihla se bouře, zablýskl blesk, zahřměl hrom, spustil se déšť. Přišel ku stromu, aby se schoval pod ním; hledí, a na tom stromě maličcí ptáčekové docela zmokli; svlekl se sebe oděv a přikryl je a sám sedl pod strom. Tu letí pták, a takový veliký, že se zatmělo. Byla to matka těch ptáčků, co přikryl carovic. Přiletěv tento pták jak spatřil, že jsou mládata jeho oděny, řekl: Kdo přikryl moje ptáčata? a spatřiv potom carovice řekl: Tos ty učinil? Zaplať pán Bůh! Čeho chceš, pros ode mne za to; všechno pro tebe učiním! On řekl: Vynes mne na ten svět. Pták odpověděl: Udělej veliké necky, nalov všeliké zvěře a naházej tam, a do druhé polovice nalij vody, abych se měl čím krmiti. — Carovic všechno udělal. Pták vzal necky na sebe — carovic sedl do prostředka — a letěl s nimi. Letěl mnoho či málo, vynesl ho, potom se rozloučil a uletěl. On šel a dal se k jednomu krejčímu za učně: tak byl otrhaný, tak se proměnil, že by nikomu ani na mysl nepřišlo, že je carův syn. Když byl u toho pána za dělníka, carovic počal se otazovati, co se u nich děje a jak. Pán povídá: Naši dva carovici (nebo třetí zmizel) přivezli si z onoho světa nevěsty a chtějí se ženiti, ale nevěsty se protiví. Chtějí, aby se jim ušily k oddavkům takové šaty, jaké mívaly na onom světě a bez míry. Car sezval všechny mistry, ale žádný se k tomu nemá. Vyslechnuv všechno toto carovic řekl: Jdi, mistře, k caru a řekni, že všechno ušiješ podle svého řemesla. Mistr táže se: Či míníš dáti se do takových šatů? Já šiju pro prostý lid. Carovic praví: Jdi, mistře! Já odpovídám za všechno. Mistr šel. Car byl rád, že se našel aspoň jeden mistr; dal mu peněz, kolik chtěl. Mistr se poradil a šel domů. Carovic mu řekl: Nu pomodli se k Bohu a jdi spat; zítra bude všechno hotovo. Poslechl svého chasníka a šel spat.

Bylo po půlnoci. Carovic vstal, vyšel za město na pole, vyňal z kapsy ta vajíčka, co mu daly nevěsty a jak ho naučily, udělal z nich tři dvorce. Vešel, pobral v každém šaty, vyšel, obrátil dvorce ve vajíčka a šel domů. Přišel rozvěšel šaty na stěně a šel spat. Ráno probudil se mistr, hle — tu visí šaty, jakých nikdy neviděl. Všecko se třpytí zlatem a stříbrem a drahým kamením. Zaradoval se, vzal a zanesl šaty k carovi. Carovny jak spatřily, že jsou to šaty, jaké mívaly na onom světě, dovtípily se, že je Ivan na tomto světě, pohledly na sebe a umlkly. Mistr odevzdal šaty, odešel domů, ale nezastal již svého drahého dělníka. Carovic šel a dal se do práce k ševci; poslal i toho k caru s hotovou prací. Tak obešel všechny mistry a všichni mu děkovali, že dostali skrze něho u cara výdělek.

Když obchodil carovic-dělník všechny mistry, carovny měly všecko, co si přály; všechny šaty měly takové, jako na onom světě. Jenom proto hořce plakaly, že carovic nepřichází: ale nebylo možná protiviti se, musily k oddavkám. Když se sebraly k oltáři, menší nevěsta řekla caru: Dovolte mně, tatíčku, jíti a obdařiti chudé. Car dovolil. Přišla k jednomu a jak mu podávala peníze, spatřila prsten, co dala carovici na onom světě i prsteny sester svých — chopila ho za ruku, přivedla do komnaty a povídá caru: Tu hle je ten, co nás vyvedl z onoho světa. Bratři nám zakázali pověděti, že je živ, a slíbili nás pobiti když to povíme. Car se na ty syny rozzlobil a pokáral je. Potom slavili tři svatby; já jsem tam také byl, med víno pil, v ústech nebylo, jenom po bradě teklo.

Zapsáno ve městě Pogaře v černih. gub.

12. Kulihrášek.

Byl muž a žena, a měli dva syny a dcerku. Jednou posílá tatík syny orati; oni povídají: A kdo nám přinese oběd? Tatík praví: Dívka. A dívka praví: Neznám cesty. Bratři povídají: Jak vyjdeš na horu, budou tam tři cesty; na které cestě budou

hobliny ležeti, po té jdi. Drak se dívá, jak dva bratři jedou a pořád po cestě hobliny trousí. Posbíral hobliny a natrousil je na cestu, která vedla do jeho jeskyně. Matka uvařila oběd a dala dceři, aby jej zanesla. Dcera vyšla na horu a šla po té cestě, po které hobliny leží; došla do jeskyně, a drak vzal ji a hodil do jeskyně. Bratři čekali na oběd a vypřáhli voly; voly pustili na pastvu, sami šli domů a tážou se matky: Kde je, matko, váš oběd? Matka praví: Dávno jsem vám ho poslala po dívce. Čekali ji do samého večera, nepřišla. Bratři povídají: Snad ji ten prokletý drak vzal! Sebrali se a šli hledat sestru. Jdou a jdou — tu pase skoták stádo. Pozdravili se. Skoták se ptá: Kam jdete? Oni povídají: Ku draku — vzít mu sestru. — Když chcete vzít drakovi sestru, snězte u mne největšího vola. Oni nechtěli a šli. Jdou a jdou — tu ovčák pase ovečky. Pozdravili se. On se jich táže: Kam jdete? — Ku draku — vzít mu sestru. Chcete-li ji vzít, snězte u mne největšího berana. Nechtěli a šli. Jdu a jdou — tu sviňák pase svině. Pozdravili se. On se jich táže: Kam jdete? — Ku draku — vzít mu sestru. Chcete-li ji vzít, snězte u mne největšího kance. Nechtěli a šli. Jdou a jdou — tu drak stojí u svého domu. Drak praví: Vítám vás! Nač vás sem Bůh zanesl? — K tobě pro sestru. Jestli jdete svou sestru vzít, snězte dvanáct volů, dvanáct beranů a dvanáct kanců. Oni snědli po malinkém kousku a nechtěli více. On je vzal a pod kámen schoval.

Matka plakala, že nemá ani synů ani dcery. Vzala vědra a šla pro vodu ke studni. Nabrala vody a jde — v tom hrášek koulí se po cestě a skočil do vědra a ona toho nespátřila. Přišla domů, vylila vodu — diví se: hrášek ve vědře. Vzala jej a snědla a z toho hrášku narodil se syn. Dali jemu jméno Kulihrášek. On roste ne po hodinách, ale po minutách. Posadili ho k večeři; Kulihrášek se táže: Či ste měla, mámo, ještě děti? — Měla jsem dva syny a jednu dcerku. A kde jsou? — Drak ukradl dceru a synové šli ji hledat; a tak nemám ani synů ani dcery. Povečeřel, obul se a oděl se: Nyní půjdu já

za nimi. Prosí kováře: Udělej mně velikou palici. Kovář udělal mu palici. Kulihrášek vzal palici, zaplatil a šel. Jde a jde — tu pase skoták stádo. Pozdravili se. Skoták se ho ptá: Kam jdeš? — Ku draku — vzít mu sestru. Sněz u mne největšího vola, tak ji vezmeš. Snědl, poděkoval a šel. Jde a jde — tu ovčák pase ovečky. Kulihrášek se s ním pozdravil. Pastucha se táže: Kam jdeš? On praví: Ku draku — vzít mu sestru. — Sněz u mne největšího berana, tak ji vezmeš. Snědl, poděkoval a šel. Jde a jde — tu sviňák pase svině. Kulihrášek pozdravil se s ním. Sviňák se ho táže: Kam jdeš? — Ku draku — vzít mu sestru. Sněz u mne největšího kance, pak ji vezmeš. Snědl, poděkoval a šel. Jde a jde — tu stojí dům drakův a sestra nabírá ze studně vody. Vítej sestro! praví Kulihrášek. Ona jemu: Jaký jsi mně bratr? On praví: Uvidíš, jaký jsem tobě bratr. V tom vychází drak: A vítej nám! povídá. Proč jsi přišel? — Pro sestru a pro bratry. Sněz dvanáct volů, dvanáct beranů a dvanáct kanců. Vzal všechno a pojedl. Drak praví: chlapík! . . . nu, budeme-li se nyní bít či se smíříme? — Budeme se bít! Já se s tebou smířiti nechci. V tom Kulihrášek dal draku palicí, že drak po kolena do země se zaryl; udeřil po druhé a zabil draka. Potom vzal draka a posekal ho. Bratry vysvobodil zpod kamene, sebral je i sestru a šel domů. Otec i atkambyli rádi.

Podal M. A. Maksimovič.

13. Zorka, Večerka a Půlnočka.

V jedné zemi byl král a měl tři dcery krásy nevidané. Král ostříhal jich více než oka svého, vystavěl podzemní paláce a posadil je tam jako ptáčky do klece, aby ani bujná větrové na ně neváli, ani červené slunečko paprskem jich nepálilo. Jednou četli královny v jakési knize, že je divný jasný svět, a když přišel král navštívit je, počaly ho hned se slzami prositi: Pane, ty náš tatíčku! vypuď nás na jasný svět podívat se, v zelené zahradě projít se. Král jim to vymlouval, ale ony nechtěly ani slyšeti. Čím více jim to vymlouval, tím více na něho doléhaly. Nebylo pomoci, král svolil k jich neústupné

prosbě. Tu krásné královny vyšly do zahrady procházeti se, spatřily červené slunečko a kvítí, a nesmírně se zaradovaly, že je jim volný jasný svět; běhají po zahradě, baví se, každou trávkou se těší, když najednou uchvátil je bujný víchr a odnesl vysoko daleko — Bůh ví kam. Chůvy se polekaly a běžely ku králi oznámiti to. Král ihned rozeslal na vše strany své věrné sluhý: kdo jim přijde na stopu, tomu slíbil dáti velikou odměnu. Sluhové jezdili, jezdili, ničeho nevyjezdili, s čím odejeli, s tím se navrátili. Král svolal svou velikou radu, jal se moudrých bojarů dotazovati: netroufá-li si někdo najíti dcery jeho: kdo to učiní, tomu dá kteroukoli královnu za ženu a přidá mu bohaté věno. Otázal se jednou — bojaři mlčí, po druhé — neozývají se, po třetí — nikdo půl slova! Zalil se král horkými slzami: Nemám patrně ani přátel ani ochranců; i kázal po všem království provolati: Nenajde-li se kdo na takovou věc z prostých lidí? V touž dobu žila v jedné vesnici chudá vdova a měla tři syny; všichni se narodili jednu noc, nejstarší s večera, prostřední o půlnoci a nejmenší při jitřence i nazvali je proto: Večerka, Půlnocka a Zorka. Když došlo k nim královské vyhlášení, vzali ihned od matky požehnání, sebrali se na cestu a jeli do sídelního města. Přijeli ku králi, poklonili se mu nízko a pravili: Buď zdrav mnohá léta, králi, nepřišli jsme k tobě hodovat, ale posloužit. Dovol nám jeti a tvé královny vyhledati. — Mnohá léta vám, dobří mládci! Jak vás jménem nazývají? My jsme tři bratři: Zorka, Večerka a Půlnocka. — Co vám mám dáti na cestu? Nám, pane, není ničeho třeba; jenom neopouštěj naší matičky, pečuj o ni v chudobě a v starosti. Král vzal stařenu do paláce a kázal jí dávatí stravu ze svého stolu, odívati a obouvatí ze svých skladů.

Vypravili se dobří mládci na cestu; jedou měsíc, druhý a třetí, zajeli na širou a pustou step. Za tou stepí byl hustý les a u samého lesa stojí chaloupka. Zatloukli na okénko — nikdo se neozývá, vešli do dveří — ale v chaloupce není nikoho. Nu, bratři! Zůstaňme tu nějaký čas, odpočneme si z cesty. Rozstrojili se, pomodlili se Bohu a lehli. Ráno povídá menší

bratr Zorka staršímu bratru Večerce: My dva půjdeme na hon a ty zůstaň doma a přichystej nám oběd. Starší bratr byl srozuměn. Vedle té chaloupky byl chlívěk plný ovec. Nerozmýšleje se dlouho, vzal co nejlepššího berana, zabil, vyčistil a upekl k obědu. Přichystal všecko, jak třeba, a lehl na lávku odpočinout si. Najednou zaklepalo, zabuchalo — otevřely se dvěře i vešel stařeček sám s nehet, brada s loket, pohlédl zlobivě i zvolal na Večerku: Jak jsi se opovážil v mém domě hospodařiti, jak jsi se opovážil mého berana zabiti? Odpovídá Večerka: Napřed vyrost, vždyť tě ani neviděti! Stařeček s nehet ještě více se rozzlobil: Jsem malý, ale zralý! Vzal krajíc chleba a počal ho bít do hlavy; pobil ho do polosmrtní, sotva živého nechal a hodil pod lavici; potom snědl upečeného berana a odešel do lesa. Večerka obvázal hlavu hadříkem, leží a vzdychá. Vrátili se bratři, dotazují se: Co se s tebou stalo? — Ech, bratři! Zatopil jsem v peci a od velikého horka rozbolela mně hlava — povaloval jsem se celý den jako bez sebe, nemohl jsem ani vařiti ani péci. Druhý den šli Zorka s Večerkou na hon a Půlnocku nechali doma: ať prý přistrojí oběd. Půlnocka rozdělal oheň, vybral nejtuctnějšího berana, zabil ho, postavil do peci; když to popravil, lehl na lávku. Najednou zaklepalo, zabuchalo — vešel stařeček sám s nehet, brada s loket i jal se ho bít, div ho neutloukl. Snědl pečeného berana a odešel do lesa. Půlnocka zavázal si šátkem hlavu, leží pod lávkou a vzdychá. Vrátili se bratři: Co je ti? táže se Zorka. Hlava mně od horka rozbolela, bratři, nepřichystal jsem vám oběda. Třetí den šli na lov starší bratři a Zorka zůstal doma. Vybral co nejlepššího berana, zabil, vyčistil a upekl. Popraviv to lehl na lávku. Najednou zaklepalo, zabuchalo — jde na dvůr stařeček sám s nehet, brada s loket, na hlavě vleče celý stoh sena a v rukou nese velikou kád vodu. Postavil kád s vodou, rozházel seno po dvoře a jal se počítati ovce. Vidí, opět nedostává se jednoho berana. Rozzlobil se, běžel do chaloupky, vrhl se na Zorku a silně ho udeřil do hlavy. Zorka vyskočil, uchvátil stařečka za dlouhou bradu a jak ho tahá, tak ho

tahá na všechny strany. Tahá a opakuje: Neznáš-li brodu, nelez ve vodu! I jal se prositi stařeček sám s nehet, brada s loket: Smiluj se, silnomohutný bohatýře! Nedávej mne na smrt, propusť duši na pokání. — Zorka vyvlekl ho na dvůr, přivedl k dubovému sloupu a v ten sloup zatloukl mu bradu velikým železným klínem; potom se vrátil do jizby, sedí a očekává bratry. Přišli bratři s lovu a diví se, že se mu nic nestalo. Zorka usmívá se a praví: Pojdme, bratři, vždyť jsem vaše bolení hlavy chytil a ke sloupu přivázal. Vycházejí na dvůr, dívají se — stařeček s nehet dávno utekl, jenom polovice brady motá se na sloupě; a kudy běžel, tu se lila krev. Po té stopě dobrali se bratři do hluboké propasti. Zorka šel do lesa, nadřel lýka, upletl provaz a kázal spustiti sebe pod zemi. Ocítil se na onom světě, odvázal se a šel, kam ho oči vedly. Šel, šel — stojí měděný palác; on do paláce, potkává ho nejmladší královna — krásnější než červený květ, bělejší než bílý sníh i táže se přívětivě: Jak jsi zašel sem, dobrý mládče, z dobré vůle či z donucení? — Tvůj otec poslal nás královny hledati. Ihned ho posadila za stůl, častovala a dává mu měchýřek s silnou vodou: Napí se této vody, přibude ti síly. Zorka vypil měchýřek a pocítil v sobě sílu velikou: Nyní, myslí si, zmohu kohokoli. Tu zdvihl se bujný vítr, královna polekala se. Tu chvíli, povídá, můj drak přiletí! vzala ho za ruku a schovala v druhé komnatě. Přiletěl tříhlavý drak, udeřil sebou o syrou zem, proměnil se v mládce a zvolal: A, ruským duchem páchne... kdo je u tebe pohostinu? — Kdo by u mne byl? tys po Rusi lítal, tam jsi ruským duchem napáchl... proto se ti tak zdá. Drak požádal jísti a pítí; královna přinesla mu různých jídel a pití, a do pití nasypala opia. Drak najedl se, napil se i chtělo se mu spáti; dal sobě od královny v hlavě hledati, lehl k ní na klín a usnul tvrdým spánkem. Královna zavolala Zorku; ten přišel, máchnul mečem a sťal drakovi všechny tři hlavy. Potom rozložil hranici, spálil draka šeredného a pustil popel po širém poli. Nyní s Bohem, královno! Půjdu hledat tvé sestry; jak je najdu, vrátím se za tebou, řekl Zorka

a dal se na cestu. Šel, šel, vidí — stříbrný palác, v tom paláci bydlila prostřední královna. Zorka zabil tu šestihlavého draka a šel dále. Dlouho-li, krátko-li — došel do zlatého paláce, v tom paláci bydlila starší královna; zabil dvanáctihlavého draka a osvobodil ji z vězení. Královna vzradovala se, počala se domů sbírat, vyšla na široký dvůr, máchnula červeným šátečkem — zlaté království skotoulilo se do vajíčka. Vzala vajíčko, vložila do kapsy a šla se Zorkou bohatýrem za svými sestrami. Ty udělaly právě tak: skotoulely svá království do vajíčka, vzaly s sebou a vydaly se ku propasti. Večerka a Půlnocka vytáhli svého bratra a tři královny na bílý svět. Přijíždějí všichni pospolu do své říše; královny zakoulely v širém poli svými vajíčky — a tu chvíli objevila se trojí říše: měděná, stříbrná a zlatá. Král se tak zaradoval, že nelze ani vypovědět. Ihned oddal Zorku, Večerku a Půlnocku se svými dcerami a po smrti učinil Zorku svým nástupcem.

14. Létací koráb.

Byl děd a bába. Měli tři syny, dva rozumné a třetího hloupého. První bába milovala, čistě odívala, ale poslední byl vždy chatrně oděn — chodil v černé košili. Zaslechli, že přišel od cara list: Kdo vystaví takový koráb, aby mohl létati, tomu že dá svou dceru za ženu. Starší bratři odhodlali se pokusit štěstí a poprosili rodičů o požehnání. Matka vystrojila je na cestu, dala jim bílých bochníků, různého masa a láhev pálenky a vyprovodila je na cestu. Vida to hlupák počal také prositi, aby ho pustili. Matka mu přimlouvala, aby nechodil: Kam půjdeš, hlupáku, tebe vlci snědí! Ale hlupák pořád, že půjde a půjde. Bába vidí, že s ním nic nesprávi, dala mu na cestu černých bochníků a láhev vody a vyprovodila z domu. Hlupák šel, šel a potkal stařečka. Pozdravili se. Stařeček táže se hlupáka: Kam jdeš? — Car slíbil dáti svou dceru tomu, kdo udělá létací koráb. Zdali můžeš udělati takový koráb? — Ne, neumím. Tak proč pak jdeš? — A Bůh ví! Nu, je-li tak,

řekl stařeček, posad se sem; odpočinem si spolu a posnídáme. Vyndávej, co máš v torbě. — Ale stydím se to lidem ukázati. Nic, jenom vyndej; co Bůh dal, to posnídáme. Hlupák rozvázal torbu a nevěří svým očím: místo černých bochníků leží bílé housky a různé lahůdky; podal starcovi. Vidiš, řekl mu stařec, jak má Bůh hlupáky rád! Třeba tě vlastní matka nemiluje, přece ti to není na újmu... Napijme se napřed pálenky. V láhvi na místo vody octla se pálenka; vypili, přikusovali, i povídá stařec hlupákovi: Poslouchej — jdi do lesa, přístup k prvnímu stromu, udělej třikrát kříž a udeř do stromu sekerou a sám upadni na zem a čekej, až tě probudí. Tehdy uvidíš před sebou hotový koráb, posad se do něho a leť, kam třeba; a po cestě ber k sobě každého, koho potkáš. Hlupák poděkoval starci, rozžehnal se s ním a šel k lesu. Přišel k prvnímu stromu, udělal všecko tak, jak mu kázáno: třikrát se přežehnal, Źuknul do stromu sekerou, upadl na zem a usnul. Po nějaké chvíli počal ho kdosi buditi. Hlupák procitl a vidí hotový koráb; nerozmýšlel se dlouho, sedl do něho a koráb letěl povětřím. Letěl, letěl, hle — leží dole na cestě člověk, uchem k syré zemi přilehl. Buď zdrav, dědku! — Buď zdrav, chudáku! — Co děláš? — Poslouchám, co se na tom světě děje. — Sedni se mnou do korábu. Nechtěl odmlouvat, sedl na koráb i letěli dále. Letěli, letěli, hle — jde člověk na jedné noze a druhá je k uchu přivázaná. Buď zdrav, dědku! Co skáčeš na jedné noze? — Kdybych druhou odvázal, překročil bych za jeden krok celý svět! — Sedni s námi! Ten sedl a opět letěli. Letěli, letěli, hle — stojí člověk s ručnicí, míří, ale nač, neviděti. Buď zdrav, dědku! Kam míříš? Neviděti ani jednoho ptáka. — Jak! kdybych střílel blízko — zastřelil bych zvěř anebo ptáka na tisíc vrst odtud: takový jsem střelec! Posad se s námi! Sedl také ten i letěli dál. Letěli, letěli, hle — nese člověk na zádech plný kul*) chleba. Buď zdrav, dědku! kam jdeš? — Jdu, povídá, vydělat chleba na oběd.

*) kul: obyčejně 10 pudů.

„Ale máš bez toho plný měch na zádech.“ — Co je to! to není pro mne ani najednou do úst. Sedni s námi! Žrout sedl na koráb i letěli dál. Letěli, letěli, hle — chodí člověk okolo jezera. Buď zdrav, dědku! co hledáš? — Chce se mně píti a nenacházím vody. Vždyť je před tebou celé jezero; co nepiješ? — E, této vody nemám dost na jeden hlt. „Tak se posad s námi!“ Sedl i opět letěli. Letěli, letěli, hle — jde člověk do lesa a na plecích má otýpku dříví. Buď zdrav, dědku! nač neseš do lesa dříví? — To není obyčejné dříví. A jaké je? — A takové: když ho rozházíš, hned se zdvihne celé vojsko. Sedni s námi! Sedl k nim i letěli dál. Letěli, letěli, hle — člověk nese kul slámy. Buď zdrav, dědku! kam neseš slámu? — Do dědiny. Zdali mají v dědině málo slámy? — A to je taková sláma, že buď si léto sebe horčejší, jak ji rozmetáš — tak se udělá najednou zima: snh a mráz! Sedni i ty s námi! — Dobrá! to bylo poslední setkání; brzo přiletěli na carský dvůr. Car seděl tehdy u oběda; uviděl lítací koráb, podivil se a poslal svého sluhu otázati se: kdo na tom korábě přiletěl? Sluha přistoupil ku korábu, vidí, že na něm sami sedláci, netázal se a vrátě se do pokojů oznámil caru, že na korábu není ani jednoho pána, ale sami sedláci (černí lidé). Car usoudil, že se nehodí dáti dceru za prostého sedláka i přemítal, jak by se takového zetě zbavil. Hle co vymyslí: zadám mu různé těžké úlohy. Ihned posílá k hlupákovi s příkazem, aby mu opatřil, než bude po carském obědě, hojivé a živé vody. Když car tento rozkaz dával, uslyšel ten, kterého potkali prvního, carskou řeč a pověděl hlupákovi: „Co budu nyní dělati? Já ani za rok, a snad jak živ nenajdu takové vody!“ — Neboj se! řekl mu rychlochodý: já to za tebe spravím. Přišel sluha a oznámil carský rozkaz. — Pověz, že přinesu! ozval se hlupák; a společník jeho odvázal svou nohu od ucha, rozběhl se a okamžikem nabral hojivé a živé vody. Však se vrátím v čas, myslí si i sedl si pod mlýnem, aby si odpočinul, i usnul. Carský oběd přichází ku konci a jeho posud není a není; na korábě běhají všichni sem tam. První potkaný přilehl

k syré zemi, poslouchal a řekl: „Hle, spí si pod mlýnem.“ Střelec vzal svou ručnici, vystřelil na mlýn a tím výstřelem probudil rychlochoda; rychlochod se rozběhl a za okamžik přinesl vodu. Car nevstal ještě od stola a rozkaz jeho byl vyplněn, že nelze věrněji. Není pomoci, musí zadati druhou úlohu. Car kázal říci hlupákovi: „Nu, když jsi tak chytrý, tak ukaž, co dovedeš: sníš se svými společníky najednou dvanáct volů pečených a dvanáct kulů pečeného chleba. První společník uslyšel a pověděl o tom hlupákovi. Hlupák se polekal a praví: Já ani jednoho chleba najednou nesním. — Neboj se, odpovídá žrout; mně bude ještě málo. Přišel sluha, oznámil carský rozkaz. Dobře, řekl hlupák; dávejte, budeme jísti. Přinesli dvanáct volův pečených a dvanáct kulů chleba pečeného; žrout sám snědl všecko. „Ech, praví, to je málo! kdyby ještě aspoň trochu dali!... Car kázal říci hlupákovi, aby se vypilo čtyřicet beček vína, každá bečka po čtyřiceti vědrech. První společník hlupákův zaslechl tato carská slova i pověděl mu jako prvé; ten se zalekl: já ani jednoho vědra najednou nevypiju. — Neboj se, praví Pijan; já sám vypiju za všecky; bude ještě málo. Nalili vínem čtyřicet beček; Pijan přišel a bez oddechu vypil všecky do jedné; vypil a praví: Ech, to je tuze málo! ještě bych pil. Potom car přikázal hlupákovi strojiti se k svadbě, jíti do lázně a umyti se. A lázeň byla litinová a tu kázal vytopiti co nejvíce, aby se v ní hlupák okamžitě zadchl. Rozpálili lázeň do červena; šel hlupák koupati se a za ním v patách jde sedlák se slamou: je prý třeba podestlati. Zavřeli je oba v lázni; sedlák rozmetal slámu — i udělalo se tak zima, že sotva se hlupák vykoupal, jak voda počala mrznouti; zalezl na pec a tam proležel celou noc. Ráno otevřeli lázeň, a hlupák je živ a zdrav, leží na peci a zpívá písničky. Oznámili to carovi; ten se zkormoutil, neví, jak by se hlupáka sprostil; přemýšlel, přemýšlel a přikázal mu, aby celý pluk vojska postavil, a myslil si: kde vezme prostý sedlák vojsko? toho jistě neudělá! Když se o tom dověděl hlupák, lekl se i praví: nyní je po mně veta! Pomohli jste mně, bratři, nejednou z bídy;

ale nyní patrně nespravíme nic. — Hej ty, ozval se sedlák s otýpkou dříví, a na mne jsi zapomněl? Zpomeň si, že jsem mistr v takovém umění a neboj se. Přišel sluha, zvěstoval hlupákovi carský rozkaz: chceš-li míti carovnu za ženu, postav na zejtřek celý pluk vojska. — Dobře, učiním; jenom kdyby se car i potom zdráhal, dobudu všecko jeho carstvo a násilím vezmu carovnu. V noci vyšel společník hlupákův na pole, vynesl otýpku dříví a počal je rozhazovati na různé strany — ihned objevilo se nesčíslné vojsko, koňské, pěší i s děly. To uviděl ráno car a polekal se nyní on; rychle poslal hlupákovi drahé ozdoby a šaty, pozval ho do paláce, aby se s carovnou oddal. Hlupák přistrojil se v ty drahé ozdoby, udělal se takovým jonákem, že nelze ani vypovědět. Přišel k carovi, oddal se s carovnou, dostal veliké věno a stal se rozumným a vtipným. Car s cařicí si ho oblíbili, a carovna ho milovala nade všecko.

15. Sedm Semenů (Šimonů).

Jeden sedlák měl sedm synů, sedm Semenů — jeden větší jonák než druhý, ale byli takoví lenoši, zahaleči — že bys jich na celém světě nenašel. Nedělali nic. Otec se s nimi mučil, mučil, i zavezl je k carovi; přiváží je a odevzdává do carské služby. Car mu poděkoval za takové jonáky a otázal se, co umějí dělati. Zeptejte se jich samých, vaše carské veličenstvo! Car zavolal napřed velkého Semeně, otázal se: co umíš dělati? — Krásti, vaše carské veličenstvo. Dobře; takového člověka na čas potřebuju. Zavolal druhého: a co ty? — Já umím kovati všelijaké drahé věci. I takového člověka potřebuju. Zavolal třetího Semeně, táže se: a co umíš dělati ty? — Já umím střílet v letu ptáky, vaše carské veličenstvo. Dobře. Táže se čtvrtého: a co ty? — Když střelec postřelí ptáka, plavu po něm jako pes a přinesu ho. Dobře! praví car. A čemu ty rozumíš? otázal se pátého. — Já se budu dívat s vysokého místa do všech království a povím, co se kde děje. Dobře, dobře! Otázal se šestého. Já umím dělati koráby; jenom

ťuk, ťuk — a koráb je hotov. Dobře; a co umíš ty? otázal se sedmého. Já umím lidi léčiti. — Dobře.

Car je propustil. Jednou napadlo carovi zeptati se jednoho Semen: Podívej se, Semene, kde se co děje. Semen zalezl kamsi navrch, podíval se po stranách a řekl: Tuhle děje se toto, tam to. Později to srovnali s novinami — zrovna tak! Minulo opět mnoho času; caru napadlo pojati jednu carovnu: jak ji dostati? neví, nemá koho poslati. I vzpomněl si na sedm Semenův, svolal je, dal jim službu, aby mu přivedli carovnu; dal jim koliksi vojska. Semen se sebrali, sami mistři — ťuk a ťuk a udělali koráb, sedli a letěli. Přiletují k tomu carstvu, kde byla nevěsta-carovna. Jeden pohleděl s vysoké žerdě, řekl, že je carovna nyní sama — ukrásti možná; druhý skoval jakési velmi drahé věci i šli je se zlodějem prodávati; jenom došli, zloděj už ukradl carovnu. Ufali kotvy a pluli. Carovna vidí, že ji vezou, proměnila se v bílou labuť i letěla s korábu. Střelec se nelekl, uchopil ručnici, střelil a trefil ji do levého křídla; místo psa vrhl se druhý Semen do vody, chytil labuť na moři a přinesl na koráb. Labuť proměnila se opět v carovnu, jenom levou ruku měla postřelenou. Mají svého lékaře, ihned vyléčil carovně ruku. Přijeli k svému carství zdraví, šťastni, vystřelili z děla. Car uslyšel a zapomněl už na Semen — myslí, co za koráb tam přišel? Jděte, praví, sběhněte, podívejte se tam. Kdosi sběhl či zajel; jakmile oznámili carovi o sedmi Semenech spolu s carskou nevěstou, zaradoval se pracím Semenů, přikázal je slavně uvítati, s dělovou střelbou, s bubnováním. Jenom carovna nevdala se za cara; byl už starý. Tázał se jí, koho chce. Carovna praví: toho, kdo mě ukradl. — A zloděj Semen byl hodný chlapík, zalíbil se carovně. Car nemluvě už ani slova kázal je oddati; potom šel na odpočinek, Semen ustanovil na svém místě a bratry jeho udělal všechny velikými bojary.

16. Nikita koželuh.

Okolo Kyjeva ukázal se drak: bral od lidu daně nemalé: od každého dvoru po krásné dívce; vezme dívku a sní ji. Přišla řada na carskou dceru, aby šla k tomu draku. Chopil drak carovnu a zatáhl ji k sobě do brlohu, ale nejedl. Byla krasavice, tak si ji vzal za ženu. Letí drak po své práci a carovnu zavalí břevny, aby neutekla. Ta carovna měla psíčka, přidal se k ní z domu. Napsala carovna psaníčko k tatínkovi s maminkou, přiváže psíčkovi na krk; ten běží kam třeba a přinese ještě odpověď. Jednou píše car s cařicí carovně: vyzvěď, kdo je silnější než drak. Carovna byla přívětivější k svému draku, jala se ho vyptávat, kdo je silnější než on. Ten dlouho nemluvil, ale jednou se prořekl, že bydlí v městě Kyjevě koželuh — ten že je silnější než on. Uslyševši to carovna, napsala tatínkovi: vyhledejte v městě Kyjevě Nikitu koželuha a pošlete ho, aby mne ze zajetí vysvobodil. Car dostav takovou zprávu vynášel Nikitu koželuha, a šel sám prosit ho, aby osvobodil zem jeho od litého draka a osvobodil carovnu. Tehdy Nikita loužil kůže, držel v rukou dvanáct koží; jak uviděl, že k němu přišel car sám, zachvěl se strachem, ruce se mu zatřáslly i roztrhl těch dvanáct koží. A nech car s cařicí koželuha sebe více prosili, nešel proti drakovi. Tu sebrali pět tisíc dětí máloletých, aby prosily koželuha, snad se jich slzami slituje. Přišly k Nikitě maličtí, prosili se slzami, aby šel proti drakovi. Zaslzel i sám Nikita koželuh, hledě na jejich slzy. Vzal tři sta pudů konopí, nasmolil smolou a tak se obmotal, aby ho drak nesnědl, a šel na něho. Přichází Nikita k brlohu dračímu, a drak se zavřel a nevyhází k němu. Vyjdi raději na širé pole, sice ti brloh rozbourám! řekl koželuh a počal už dvěře vylamovati. Drak vida, že bude zle, vyšel k němu na širé pole. Či dlouho či krátko, bil se s drakem Nikita koželuh a povalil draka. Tu počal drak prositi Nikitu: Nebij mne do smrti, Nikito koželuže! Nad nás dva není na světě silnějších; rozdělme celou zemi, celý svět na rovné díly: ty budeš žít v jedné polovici a já v

druhé. — Dobře, řekl koželuh, musíme položití mezi. Nikita udělal pluh tři sta pudů těžký, zapřáhl do něho draka a počal od Kyjeva mezi proorávati; Nikita vedl brázdu od Kyjeva do moře Kavstrijského. Nu, povídá drak, nyní jsme celou zemi rozdělili. — Zemi jsme rozdělili, promluvil Nikita, rozdělme moře, sice řekneš, že ti tvou vodu berou. Vyšel drak na prostřed moře, Nikita koželuh ho zabil a utopil v moři. Tato brázda je i nyní patrná, je zvýší ta brázda dvě sáhy. Okolo ní ořou a brázdy se nedotýkají: a kdo neví, kde se tato brázda vzala, nazývá ji vlnou. Nikita koželuh vykonav svaté dílo nevzal za práci nic, šel opět kůže loužiti.

Zaps. v Mozlově tambovské gub.

17. Dva Ivani vojenští synové.

V některém carství, v některém mocnářství byl sedlák. Přišel čas — zapsali ho na vojnu; zůstavuje ženu těhotnou, počal se s ní loučiti i praví: Hleď ženo! žij dobře, nebuď dobrým lidem na posměch, domku nezkaz, hospodař a čekej na mne; dá snad Bůh a budu propuštěn, vrátím se domů. Tu máš padesát rublů; poroďš-li dceru či syna, vše jedno, chovej peníze až vyroste: budeš dceru provdávati, bude míti věno; a dá-li Bůh syna a přijde k letům, bude také jemu v těch penězích nemalá podpora. Rozloučil se s ženou a šel na pochod, kam bylo rozkázáno. Po třech měsících porodila žena dva chlapce blížence a nazvala je Ivany vojenskými syny. Chlapci rostli jako z vody; přibývalo jich jako kvasu. Uhodilo dětem deset let, dala je matka do školy; brzo se naučili čísti a psáti a strčili do kapsy bojarské a kupecké děti — nikdo neumí lépe než oni čísti ani psáti ani odpovídati. Bojarské a kupecké děti jim záviděly a ty blížence každý den tloukly a štípaly. Povídá jeden bratr druhému: „dlouho-li nás budou bít a štípati? Maminka nám bez toho nestačí šatky štít, čapky kupovati; co koli oblečem, všecko kamarádi na kusy sederou. Vypořádáme se s nimi jak umíme.“ I řekli si, že bude jeden za druhého státi, jeden druhého že nedá. Nazejtří počaly je

bojarské a kupecké děti škádliti, ale oni — že už je toho dost. Nyní počali dodávati: tomu oko dolů, tomu ruku ven, tomu hlavu na stranu! Všem do jednoho vybili. Hned přiběhli strážní, svázali je dobré mládce a vsadili do žaláře. Přišla ta věc k samému caru, zavolal ty chlapce k sobě, vyptal se na všecko a kázal je vypustiti; nejsou, povídá, vinni; původce nech soudí Bůh! Vyrostli dva Ivani vojenské děti i prosí matku: „Maminko! nezůstalo po našem otci nějakých peněz? Když zůstalo, dej nám; půjdeme do města na trh, koupíme si po dobrém koni.“ Matka jim dala padesát rublů, po pětadvacíti bratru a přikazuje: Poslouchejte, dětičky! Když půjdete do města, pokloňte se každému, koho potkáte. — Dobře, maminko! Vypravili se bratři do města, přišli na koňský trh, hledí — mnoho koní, ale není z čeho vybrati, žádný se nehodí dobrým mládcům. Praví bratr bratru: Pojďme na druhý konec náměstí; hle, co se tam lidu hemží, síla veliká. Přišli tam, prodrali se — u dubových sloupů stojí dva hřebci, na železných řetězech přikovaní: jeden na šesti, druhý na dvanácti; rvou se koně s řetězů, kousají udidla, hrabou zemi kopytami. Nikdo nemůže k nim blízko přistoupiti. „Jaká bude cena tvým hřebcům?“ táže se hospodáře Ivan vojenský syn. — „Do toho, bratře, nestrkej nosu; to zboží není pro tebe, darmo se tázati.“ — To nemůžeš věděti, snad koupíme; musíme se jenom na zuby podívati. Hospodář se usmál: „Podívej se, nelituješ-li hlavy!“ Hned přistoupil jeden bratr k tomu hřebci, co byl na šesti řetězech přikován, a druhý bratr k tomu, co se držel na dvanácti řetězech. Počali se dívati na zuby — to to, hřebci se vzepjali a founí... Bratři udeřili je bambuskami po prsou — řetězy se rozletěly, hřebci na pět sáhů odskočili, vzhůru nohama popadali. „Hle — čím se chvastáš! my takových herek ani darmo nevezmem.“ Lid volá, diví se, jací silní bohatíři se ukázali. Hospodář div nepláče: hřebci jeho utekli za město a prohánějí se po širém poli; přistoupiti k nim netroufá si nikdo, chytiti je nikomu nenapadá. Slitovali se nad hospodářem Ivani vojenské děti, vyšli v širé pole, křiknuli hlučným hlasem, mlá-

deckým hvizdem — hřebci přiběhli a stanuli na místě jako vkopaní. Tu dali na ně dobří mládci řetězy železné, přivedli je k sloupům dubovým a přikovali co nejpevněji. Učinili to a šli domů. Jdou cestou a naproti nim šedý stařeček; pozapomněli, co matka kázala, i šli mimo nepozdravivše, a teprv potom jeden si náhle vzpomněl: ach, bratře, co jsme my to udělali? stařečka jsme nepozdravili; dohoňme ho a pozdravme. Dohnali stařečka, smekli čepičky, klanějí se do pásu a praví: odpusť nám, dědečku! že jsme šli mimo nepozdravivše. Maminka nám přísně prikazovala: koho bychom koli na cestě potkali, každému vzdáti čest! — Bůh vám zaplať, dobří mládci! kam Vás Bůh nosí? Šli jsme do města na trh, chtěli jsme si koupiti po dobrém koni, ale není takových, které by se nám hodily. — Jak, neměl bych vám dáti po koníku? Ach dědečku, dáš-li, budeme se za tebe věčně Bohu modlití. — Nu, pojďme! Přivedl je stařeček k veliké hoře, otvírá litinové dveře a vyvádí bohatýrské koně: tu máte koně, dobří mládci! jděte s Bohem, bývejte zdraví! Oni poděkovali, sedli na koně a jeli domů; přijeli na dvůr, přivázali koně k sloupu a vešli do jizby. Matka se počala vyptávati; co dětičky, koupili jste si po koníku? — Nekoupili, ale darem dostali. Kam jste je děli? — Vedle chaloupky postavili. Ach dětičky, podívejte se, aby je někdo neodvedl. — Ne, maminko, to nejsou takové koně, neodvedeš jich, k nim ani přistoupiti nelze. Matka vyšla, podívala se na bohatýrské koně a zalila se slzami: synkové, věru, vy nejste moji živitelé. Nazejtří prosí synové matku: pusť nás do města, koupíme si po šavličce. — Jděte, děti! Oni se sebrali, šli do kovárný; přicházejí k mistrovi: udělej nám, povídají, po šavličce. — Nač dělati? mám hotové; beřte, kolik vám libo! Ne, bratře! my potřebujeme takové šavle, aby vážily po třech stech pudů. — Ech, co vám napadá! kdo pak bude takovou mašinou zacházeti; ani výhně takové na celém světě nenajdeš. Nebylo pomoci — dobří mládci šli domů a svésili hlavy, a naproti nim nahodil se opět týž stařeček. Budte zdraví, mladí jinoši! — Buď zdrav, dědečku! Kam jste šli? — Do města, do kovárný; chtěli jsme

si koupiti po šavličce, ale není takových, které by se nám hodily. Zlá věc! abych vám daroval po šavličce! Ach, dědečku, když daruješ, budeme se za tebe věčně Bohu modlití. Stařeček přivedl je k veliké hoře, otevřel litinové dvěře a vynesl dvě bohatýrské šavle. Vzali šavle, poděkovali stařečkovi i zaradovali se. Přicházejí domů, matka se táže: co, dětičky, koupili jste si po šavličce? — Nekoupili, darmo jsme dostali. Kam jste je děli? — Vedle chaloupky postavili. Hledte, by je někdo neodnesl. — Ne, maminko, těch nikdo neodnese, ba ani neodveze. Matka vyšla na dvůr, pohledla — dvě šavle těžké, bohatýrské jsou k stěně přistaveny, jedva se chaloupka drží. Zalila se slzami a praví: Synkové, věru, vy nejste moji živitelé. Na-zejtří ráno Ivani vojenské děti osedlali své dobré koně, vzali své šavle bohatýrské, přicházejí do jizby, modlí se Bohu, loučí se s rodnou matkou: Požehnej nám, maminko, na dalekou cestu. — Buď nad vámi, dítky, moje stálé mateřské požehnání! Jedte s Bohem, sebe ukažte, na lidi se podívejte; nadarmo nikomu neubližujte a zlým nepřítelům neustupujte. — Neboj se, maminko, my máme takové pořekadlo: jedu — nadám se, dojedu — nedám se! Sedli dobří mládci na koně a jeli. Blízko či daleko, dlouho či krátko, pohádka se rychle povídá, dílo se pomalu dělá, přijíždějí na rozcestí i stojí tam dva sloupy. Na jednom sloupě je napsáno: kdo vpravo pojede, ten carem bude; na druhém sloupě je napsáno: kdo vlevo pojede, ten zabít bude. Zastavili se bratři, přečetli nápisy a zamyslili se: kam má kdo jeti? pustí-li se oba pravou cestou, nebude česť ani chvála bohatýrské jich síle, mládecké smělosti; jeden pojede vlevo — nikomu se nechce umřítí. Není pomoci, praví jeden z bratrů druhému: bratře, já jsem silnější než ty; pojedu na levo a podívám se, z čeho by mně smrt přijít mohla. Ty jeď na pravo: dá snad Bůh — staneš se carem. Počali se loučiti, dali druh druhu po šátečku, a učinili takovou úmluvu: každý pojede svou cestou, po cestě bude sloupy stavěti, na těch sloupech bude o sobě psáti na vědomí a vědění, každé ráno utře si líce bratrovým šátkem: jestli se na šátku okáže krev, znamená, že

se bratru smrt přihodila; v takovém neštěstí pojede mrtvého vyhledati. Rozjeli se dobří mládci na různé strany. Ten co vpravo koně pustil, dosáhl slavného carství. V tomto carství byl car s cařicí, měli dceru Nastasji Krásnou. Uviděl car Ivana vojenského syna, zamiloval si ho pro smělost bohatýrskou a nerozmýšleje se dlouho dal mu dceru za ženu, nazval ho Ivanem carovicem a kázal mu vládnouti celým carstvím. Žije Ivan carovic v radosti, libuje si svou ženu, dává carstvu pořádek a baví se lovem na zvěř. Jednou počal se na lov sbírat, klade na koně pochvy a našel v sedle zašité dva měchýřky s hojivou a živou vodou; podíval se na ty měchýřky a položil opět do sedla: třeba, myslí si, schovati je; nyní není čas — však se zhodí.

A bratr jeho Ivan vojenský syn, co jel levou cestou, jel den i noc bez ustání; minul měsíc, druhý a třetí, tu přijel do neznámého mocnářství — přímo do stoličného města. V tom mocnářství byl veliký zármutek; domy byly černým sukrem pokryté, lidé se potáceli jako ospalí. Najal si chudičský příbytek u chudé stařenky a počal se jí vyptávati: pověz, stařenko, proč se ve vašem mocnářství všecken lid tak zkormoutil a proč jsou všechny domy černým sukrem zavěšeny? — Ach dobrý mládče! veliké hoře nás zachvátilo: každý den vychází ze siného moře, zza šerého kamene dvanáctihlavá saň a pojídá najednou po člověku; nyní přišla řada na cara... Má tři krásné carovny; právě vezli starší k moři sani na snědení. Ivan vojenský syn sedl na koně a jel k sinému moři, k šerému kamenu; na břehu stojí krásná carovna — na železném řetěze přikovaná. Uviděla hrdinu a praví k němu: Jdi odsud, dobrý mládče! Brzo přijde sem dvanáctihlavá saň; já zhynu, ale i ty nemineš smrti, sní tě lítá saň! — Neboj se, krásná dívko, snad se udáví. Přistoupil k ní Ivan vojenský syn, uchvátil řetěz bohatýrskou rukou a roztrhl na drobné kousky jako shnilý provázek; potom lehl krásné dívce na klín: pohledej mně ve hlavě; ne tak v hlavě hledej jako na moře hlídej; jakmile vzejde mračno, zahučí vítr, moře se rozhoupá — tu mě mládce ihned probuď. Krásná dívka poslechla; ne tak v hlavě hledá,

jako na moře hlídá. Najednou zdvihlo se mračno, vítr zahučel, moře se rozhoupalo — ze siného moře vychází saň, zdvihá se vzhůru. Carovna probudila Ivana vojenského syna; vstal, jenom na koně vyskočil a saň už letí: ty, Ivánku, proč sem přicházíš, vždyť je tu moje místo! Rozluč se nyní s bílým světem a lez rychle do mého jícnu — lehčeji ti bude! — Pieskáš, prokletá sani! nepohltíš — udávíš se! odpovídal bohatýr, obnažil svou ostrou šavli, rozehnal se, udeřil i srubnul sani všech dvanáct hlav; zdvihl šerý kámen, hlavy položil pod kámen, trup hodil do moře a sám vrátil se domů k stařeně, najedl se, napil se, lehl a prospal tři dni a tři noci. V tu dobu zavolal car rozvažče vody: jdi, povídá, k moři, sebež aspoň carovninu kostečky. Rozvažč přijel k sinému moři, vidí — carovna jest živa, bez úrazu, posadil ji na vůz a zavezl do hustého lesa; zavezl do lesa a jal se brousiti nůž. Co chceš dělati? táže se carovna. Brousím nůž, chci tě zabiti. Carovna zaplakala: nezabíjej mne; já jsem ti nic zlého neudělala. — Řekni otcí, že jsem tě od saně zbavil; tak se smiluju. Nebylo pomoci, přisvědčila. Přijela do paláce; car se zradoval a učinil toho rozvažče vody plukovníkem. — Jak se probudil Ivan vojenský syn, zavolal stařenu, dává jí peněz a prosí: jdi, babičko, na rynek, kup čeho potřeba a poslouchej, co se mezi lidmi mluví, není-li co nového. Stařena sběhla na rynek, koupila různých potřeb, poslechla lidských pověstí, vrátila se nazpátky a vypravuje: v lidu je taková pověst: byl prý u našeho cara veliký oběd, seděli za stolem královici a vyslanci, bojaři a lidé znamenití; tehdy přiletěla do okna kalená střela a upadla prostřed sálu; k té střele bylo psaní přivázané od druhé saně dvanáctihlavé. Píše saň: „Jestli nepošleš ke mně prostřední carovnu, já tvoje carství ohněm spálím, popelem rozvěju. Nyní povevou ji ubohou k sinému moři, k šerému kamenu.“ Ivan vojenský syn ihned osedlal svého dobrého koně, sedl a jel k moři. Praví mu carovna: Proč jedeš, dobrý mládče? vždyť je na mně řada smrt přijímati, horoucí krev prolívati; a proč bys ty měl zahynouti? — Neboj se, krásná dívko! snad nás Bůh zachová. Sotva to dořekl, letí na něho lítá saň,

pálí ohněm, hrozí smrtí. Bohatýr udeřil ji ostrou šavlí a odsekl jí všech dvanáct hlav; hlavy položil pod kámen, trup hodil do moře a sám vrátil se domů, najedl se, napil se a usnul na tři dni na tři noci. Přijel opět rozvažec vody, spatřil, že je carovna živa, posadil ji na vůz, vezl do hustého lesa a jal se brousiti nůž. Vypyťává se carovna: nač brousíš nůž? Brousím nůž, chci tě zabiti! Přisáhni, že řekneš otci, čeho jsem zasloužil; tak se nad tebou slituju. Carovna přísáhala; přivezl ji do paláce; car se zradoval a dal rozvažeci generalské důstojenství. Ivan vojenský syn probudil se ze sna čtvrtého dne a kázal stařeně jíti na rynek a poslouchati, co se mluví. Stařena sběhla na rynek, vrátila se nazpátek a vypravuje: Třetí saň se ukázala, poslala carovi psaní a v psaní žádá: vyvez prý nejmladší carovnu na snědení. Ivan vojenský syn osedlal svého dobrého koně, sedl a jel k sinému moři. Na břehu stojí krásná carovna, na železném řetěze ke kamenu přikovaná. Bohatýr uchvátil řetěz, zatřásl a roztrhl jako shnilý provaz; potom lehl krásné carovně na klín: pohledej mi v hlavě! ne tak v hlavě hledej, jako na moře hlídej; jak mile mračno vzejde, vítr zahučí, moře se rozhoupá — tu mne mládce probuď. Carovna počala mu v hlavě hledati... Najednou zdvihlo se mračno, vítr zahučel, moře se rozhoupalo -- ze siného moře vychází saň, zdvihá se vzhůru; carovna jala se budit Ivana vojenského syna, strkala strkala, nic — neprobouzí se; zaplakala slzavě i skanula horká slza jemu na skrání; od toho se bohatýr probudil, přiběhl k svému koni a dobrý kůň již na půl lokte pod sebou země vydupal kopytami. Letí dvanáctihlavá saň, srší ohněm, pohlédla na bohatýra a vzkřikla: krásný jsi, hezký jsi dobrý mládče, ale nebudeš živý; sním tě i s kůstkami. — Pleskáš, proklatá sani! udávíš se. Počali se bít smrtným bojem; Ivan vojenský syn tak rychle a silně máchal svojí šavlí, že se do červena rozpálila; nelze ji v rukou držeti. Prosil carovnu: zachraň mě, krásná dívko! sejmi se sebe drahý šáteček, namoč v siném moři a omotej šavli. Carovna ihned namočila svůj šáteček a podala dobrému mládci. Omotal šavli a jal se

rubati saň; stal jí všech dvanáct hlav, hlavy pod kámen položil, trup do moře hodil a sám domů jel, najedl se, napil se a usnul na tři dni, tři noci. Car posílá opět rozvažče vody k moři; přijel rozvažč, vzal carovnu a vezl do hustého lesa; vytáhl nůž a počal brousiti. Co děláš? táže se carovna. — Brousím nůž, chci tě zabiti! Řekni otci, že jsem saň přemohl; tak se smiluju. Postrašil krásnou dívku, přísáhla, že bude mluvit podle jeho slov. A nejmenší dceru car miloval; jak ji uviděl na živu, bez úrazu, zradoval se více než předtím a chtěl rozvažče obdařiti — dáti mu za ženu nejmenší carovnu. Rozneslo se to po celém mocnářství. Dověděl se Ivan vojenský syn, že car svatbu strojí i šel přímo do paláce, a tam bylo hodování, hosté pijí a jedí, všelijakými hrami se baví. Nejmenší carovna pohledla na Ivana vojenského syna, uviděla na jeho šavli svůj drahý šáteček, vyskočila ze za stola, vzala ho za ruku a jala se otci dokazovati: Pane — tatínku! tento zbavil nás od lité saně, od smrti daremné; a rozvažč uměl jenom nůž brousiti a říkati: já prý brousím nůž, chci tě zabiti. Car se rozhněval, ihned kázal rozvažče pověsiti a carovnu dal za ženu Ivanu vojenskému synu; bylo tam veselí veliké. Mladí počali žítí a dobře se mítí.

Co se to všechno dalo s bratrem Ivana vojenského syna, přihodilo se s Ivanem carovicem toto: Vyjel jednou na lov a nahodil se mu jelen rychlonohý. Ivan carovic udeřil koně a pustil se za ním; uháněl, uháněl i přijel na širokou louku. Tu mu jelen z očí zmizel. Hledí carovic a přemýšlí, kam se nyní obrátí. Hle, na té louce teče potůček, na vodě plavou dvě šeré kachny. Namířil na ně z ručnice, vystřelil a zabil pár kachen; vytáhl je z vody, položil do vaku a jel dál. Jel, jel, uviděl bělokamenný palác, slezl s koně, přivázal jej k sloupu a šel do komnat. Všude prázdno — nikde ani človíčka, jenom v jedné komnatě hoří v peci, na píce stojí pánev, na stole přichystáno: talířek, vidlička a nůž. Ivan carovic vyňal z vaku kachny, oškubal, vyčistil, položil na pánev a strčil do pece; upekl, postavil na stůl, krájí a jí. Najednou, kde se vzala tu

se vzala, stojí před ním krásná dívka, taková krasavice, že nelze ani v pohádce pověděti, ani pérem napsati, i praví k němu: Naspoř pán Bůh, Ivane carovici! — Vítám tě, krásná dívko! posad se se mnou k jídlu. Sedla bych s tebou, ale bojím se: ty máš čarodějného koně. — Nikoli, krásná dívko, nepoznalas ho; můj čarodějný kůň zůstal doma, já jsem přijel na obyčejném. Jak to uslyšela krásná dívka, ihned se počala nadouvat, nadula se a udělala se strašnou lvicí, rozevřela tlamu a shltla carovice. Nebyla to obyčejná dívka, byla to vlastní sestra tří saní, které pobil Ivan vojenský syn. Vzpomněl si Ivan vojenský syn na svého bratra, vytáhl šátek z kapsy, utřel se, hledí — všecek šátek v krvi. Velmi se zarmoutil; jaká to přšhoda! můj bratr jel na dobrou stranu, kde měl býti carem, a on našel smrt! Rozloučil se s ženou a tchánem a jel na svém bohatýrském koni vyhledat bratra Ivana carovice. Blízko či daleko, brzo či krátko, přijíždí do téhož mocnářství, kde jeho bratr bydlil; vyptal se na všechno a zvěděl, že prý carovic jel na hon a zhynul — nazpět ho nebylo. Ivan vojenský syn jel touže cestou na hon; nahodil se i jemu jelen rychlonohý. Bohatýr se pustil za ním; přijel na širokou louku — jelen z očí zmizel; hledí — na louce teče potůček, na vodě plavou dvě kachny. Ivan vojenský syn zastřelil kachny, přijel do bělokamenného paláce a vešel do komnat. Všude prázno, jenom v jedné komnatě hoří v peci, na píce stojí pánev. Upekł kachny, vynesl na dvůr, sedl na schodech, krájí a jí. Najednou přichází k němu krásná dívka: Naspoř Pán Bůh, dobrý mládče! Proč jíš na dvoře? Odpovídá Ivan vojenský syn: v světnici je neveselo; na dvoře bude veseleji. Posad se se mnou, krásná dívko! — Sedla bych s radostí, ale bojím se tvého koně čarodějného. Neboj se, krásko, já jsem přijel na obyčejném koníku. Ona pošetílá uvěřila i počala se nadouvat, nadula se strašnou lvicí a chtěla již pohltniti dobrého mládce, když přiběhl jeho čarodějný kůň a objal ji bohatýrskými nohami. Ivan vojenský syn obnažil svou ostrou šavli a zkřiknul hlučným blasem: Stůj, proklatá! tys pohltila mého bratra Ivana carovice! vyvrz

ho nazpátek; ne-li, rozsekám tě na drobné kousky. Lvice řihnula a vyvrhla Ivana carovice: je mrtvý, uhnílý, hlava oblezlá. Tu Ivan vojenský syn vyňal ze sedla dva měchýřky s vodou hojivou a živou; postříkl bratra hojivou vodou — maso srůstá; postříkl živou vodou — carovic vstal a mluví: ach, jak jsem dlouho spal! Odpovídá Ivan vojenský syn: Na věky bys spal, kdyby nebylo mne! Potom bere svou šavli a chce srubnouti lvici hlavu; proměnila se v milou dívku, že nelze ani vypovědět, počala slzavě plakati a prositi za odpuštění. Hledě na její nevýmluvnou krásu smíloval se Ivan vojenský syn a pustil ji na vůli. Přijeli bratří do paláce, učinili tří denní hodování; potom se rozloučili: Ivan carovic zůstal ve své říši a Ivan vojenský syn jel k své manželce a žil s ní v lásce a svornosti.

V některou dobu vyšel Ivan vojenský syn v širé pole na procházku; přišlo mu v cestu malé dítě a prosí almužny. Bylo mu ho líto dobrému mládci, vyňal z kapsy dukát a dává hošíku; hošík přijímá almužnu, a nadouvá se — proměnil se ve lva a roztrhal bohatýra na drobné kousky. Za několik dní přihodilo se totéž i s Ivanem carovicem: vyšel do zahrady na procházku a jemu naproti stařeček, nízký se klaní a prosí almužny; carovic podává mu dukát. Stařec přijímá almužnu a nadouvá se — proměnil se ve lva, uchvátil Ivana carovice a roztrhal na kousky. Tak zhynuli silní mohutní bohatýři, vyhubila je sestra sanina.

18. Ivan carovic a Bílý Polanín.

V některém carství, v některém mocnářství byl car; ten car měl tři dcery a jednoho syna Ivana carovice. Car sestárnul a umřel a korunu dostal Ivan carovic. Jak o tom zvěděli sousední králové, ihned sebrali nesčíslná vojska a šli na něho vojensky. Ivan carovic neví, co má činiti; přichází k svým sestrám a táže se: milé moje sestřičky! co mám dělati? všichni králové zdvihli se na mne vojensky. — Ach, ty chrabří vojíne! čeho se bojíš? jak pak Bílý Polanín bojuje s babou-

jagou, zlatou nohou, třicet let s koně neslázá, oddechu nezná? a ty, nic nevída, lekáš se. Ivan carovic ihned osedlal svého dobrého koně, oblekl oděnění válečné, vzal meč kalenec, kopí dlouhoměrné a bič hedbávný, pomodlil se Bohu a vyjel proti nepříteli; ne tak mečem bije, jako kopím tepe; pobil všecko vojsko nepřátelské, vrátil se do města, lehl a spal tři dni tři noci neprobudným snem. Čtvrtého dne se probudil, vyšel na balkon, pohledl v širé pole — králové více než prvé vojsk sebrali a opět pod samé hradby přitáhli. Zarmoutil se carovic, jde ku svým sestrám: ach, sestřičky, co mám dělati? jednu sílu jsem zničil, druhá stojí pod městem, hrozí hůře než před tím. — Jakýs ty vojín! den jsi bojoval, a tři dni jsi bez procitnutí spal. Jak pak Bílý Polanín bojuje s babou-jagou, zlatou nohou, třicet let s koně neslázá, oddechu nezná? Ivan carovic běžel do bělokamenných maštalí, osedlal dobrého koně bohatýrského, oblekl oděnění válečné, opásal meč kalenec, do jedné ruky vzal kopí dlouhoměrné, do druhé bičík hedbávný, pomodlil se Bohu a vyjel proti nepříteli. Ne jasný sokol nalétá na stádo husí, labutí a na šeré kachnice, udeřuje Ivan carovic na vojsko nepřátelské; ne tolik sám bije, kolik kůň jeho dupá. Pobil vojsko veliké, vrátil se domů, lehl a spal neprobudným snem šest dní a šest nocí. Sedmého dne procitl, vyšel na balkon, pohledl do širého pole — králové více než prvé vojsk sebrali a opět celé město obstoupili. Jde Ivan carovic k sestrám: milé moje sestřičky! co mám dělati? dvě vojska jsem zhubil, třetí pod hradbami stojí, ještě hůře hrozí. — Ach ty chrabrý vojíne! jeden den jsi bojoval, a šest dní jsi bez procitnutí spal. Jak pak Bílý Polanín bojuje s babou-jagou, zlatou nohou, třicet let s koně neslázá, oddechu nezná. To bylo carovici hořké; běžel do bělokamenných maštalí, osedlal svého dobrého koně bohatýrského, oblekl oděnění válečné, opásal meč kalenec, do jedné ruky vzal kopí dlouhoměrné, do druhé bičík hedvábný, pomodlil se Bohu a vyjel proti nepříteli. Ne jasný sokol nalétá na stádo husí, labutí a na šeré kachnice, udeřuje Ivan carovic na vojsko nepřátelské; ne tolik

sám bije, kolik kůň jeho dupá. Pobíle vojsko veliké, vrátil se domů, lehl a spal neprobudným snem devět dní a devět nocí. Desátého dne procitl, svolal všechny ministry a senatory: pánové moji ministři a senatoři! usmyslil jsem si jeti do cizích krajů, podívati se na Bílého Polanína; prosím vás, sudte a řiďte všecko, jednejte podle pravdy. Potom se rozloučil se sestrami, sedl na koně a jel na cestu. Dlouho-li, krátko-li — zajel do temného lesa; vidí — chaloupka stojí, v té chaloupce bydlí starý člověk. Ivan carovic zašel k němu: buď zdráv, dědečku! — Buď zdráv, ruský carovici! kam tě Bůh nese? Hledám Bílého Polanína; nevíš-li, kde je? Sám nevím; ale počkej: seberu své věrné sluhy a zeptám se jich. Stařec vystoupil na schody, zahrál na stříbrnou trubku — a najednou počali se všech stran k němu ptáci slétati se. Přiletělo jich hejno veliké, černým mračnem všecko nebe pokryli. Křiknul starý člověk hlučným hlasem, hvízdнул mládeckým hvizdem: sluhové moji věrní, ptáci přelétaví! neviděli jste, neslyšeli jste něco o Bílém Polanínu? — Ne, videm neviděli, slechem neslyšeli! Nu, Ivane carovici! praví starý člověk, jdi nyní k mému staršímu bratru; možná, on ti poví. Na, vezmi klubíčko, pusť před sebou; kam se klubíčko pokotoulí, tam řiď také koně. Ivan carovic sedl na svého dobrého koně, pustil klubko a jel za ním; a les pořád temnější a temnější. Přijíždí carovic k chaloupce, vchází do dveří; v chaloupce stařec sedí — šedý jako sokol. Buď zdráv, dědečku! — Buď zdráv, ruský carovici! kam cestou? Hledám Bílého Polanína; nevíš kde je? — Počkej: seberu své věrné sluhy a zeptám se jich. Stařec vystoupil na schody, zahrál na stříbrnou trubku — a najednou sebrala se k němu se všech stran různá zvířata. Křiknul hlučným hlasem, hvízdнул mládeckým hvizdem: sluhové moji věrní, zvířata potulná! neviděli jste, neslyšeli jste něco o Bílém Polanínu? — Ne, odpovídají zvířata, videm neviděli, slechem neslyšeli. Počítejte se mezi sebou — snad jste všichni nepřišli. Zvířata se čítala mezi sebou — není křivé vlčice. Stařec poslal ji hledati; ihned běželi honci a přivedli ji. Povídej,

křivá vlčice, nevíš-li o Bílém Polanínu? — Jak bych ho neznala, když u něho vždycky bydlím: on poráží vojska a já se živím mrtvolami. Kde je nyní? — V širém poli, na velkém kurhaně (náhrobku) ve stanu spí. Bojoval s babou-jagou, zlatou nohou, a po boji usnul na dvanáct dní a nocí. Vyprovoď tam Ivana carovice. Vlčice běžela a za ní jel carovic. Přijíždí k velikému kurhanu, vchází do stanu — Bílý Polanín pevným spánkem odpočívá. „Sestry moje povídaly, že Bílý Polanín bez oddechu bojuje, a on usnul na dvanáct dní a nocí! Neměl bych také zatím zdřímnouti?“ Pomyslel, rozvážil Ivan carovic a ulehl vedle něho. Tu přiletěl do stanu malý ptáček, poletuje u samé podušky a mluví taková slova: Vstaň, probuď se, Bílý Polaníne, a vydej zlé smrti mého bratra Ivana carovice; neučiníš-li to, vstane a sám tebe zabije! Ivan carovic vyskočil, chytil ptáčka, utrl mu pravou nohu, vyhodil za stan a opět lehl vedle Bílého Polanína. Ještě neusnul, když přiletuje druhý ptáček, poletuje u podušky a praví: vstaň, probuď se, Bílý Polaníne, a vydej na zlou smrt mého bratra Ivana carovice; neučiníš-li to, vstane a sám tebe zabije! Ivan carovic vyskočil, chytil ptáčka, utrl mu pravé křídlo, vyhodil jej ze stanu a lehl opět na též místo. Za ním přiletuje třetí ptáček, poletuje u podušky a praví: Vstaň, probuď se, Bílý Polaníne, a vydej zlé smrti bratra mého Ivana carovice; neučiníš-li, vstane a zabije tě! Ivan carovic vyskočil, chytil ptáčka a vytrhl mu zobák; ptáčka vyhodil ven a sám lehl a pevně usnul. Přišel čas — probudil se Bílý Polanín, hledí — vedle něho leží jakýsi bohatýr; sáhl po ostrém noži a chtěl ho vydati zlé smrti, ale zdržel se včas: ne, myslí, on mě přepadl spícího a nechtěl zkrvavit meče; není češ, není chvála i mně, dobrému mládci, zahubiti ho! Spící jako mrtvý! raději ho probudím. Probudil Ivana carovice a táže se: Jsi dobrý či zlý člověk? mluv: jak tě jménem jmenují a proč jsi sem zajel? — Jmenují mě Ivanem carovicem a přijel jsem podívat se na tebe, pokusit tvoji síly. Jsi velmi smělý, carovici! Bez dovolení vešel jsi do stanu, bez opovědi jsi se vyspal, mohu tě za

to smrti vydati! — Ech, Bílý Polanín! nepřeskočil jsi příkopu a chvastáš se; počkej, možná, potkneš se! Máš dvě ruce, ale také mě matka neporodila s jednou. Sedli na své bohatýrské koně, srazili se a udeřili a tak silno, že se jich kopí na třísky rozletěly, a dobré koně na kolena popadaly. Ivan carovic vymrštil ze sedla Bílého Polanína a napráhl naň ostrý meč. Jal se ho prositi Bílý Polanín: nedávej mně smrti, dej mně život! nazvu se tvým menším bratrem, místo otce tě budu ctíti. Ivan carovic vzal ho za ruku, zdvihl ze země, políbil v ústa a nazval svým menším bratrem. Slyšel jsem, bratře, že bojuješ třicet let s babou-jagou, zlatou nohou; proč máte vojnu? — Ona má dceru krasavici, té chci dobytí a ženiti se. Nu, řekl carovic, jsme přátelé, budeme si v bídě pomáhati; pojedem spolu bojovati. Sedli na koně, vyjeli v širé pole; baba-jaga, zlatá noha, postavila vojsko nesčíslné. To neletí jasní sokoli na stádo holubů, vrhají se silní mohutní bohatýři na vojsko nepřátelské! Ne tolik meči roubají, kolik koňmi dupají; porubali, podupali celé tisíce. Baba-jaga dala se na útěk a Ivan carovic pustil se za ní. Juž ji doháněl, když přiběhla najednou k hluboké propasti, zdvihla litinovou desku a schovala se pod zemi. Ivan carovic a Bílý Polanín skupili volů mnohé množství, počali je bít, kůže stahovati a řemeny řezati; z těch řemenů upletli provaz — a takový dlouhý, že jeden konec zde, a druhý na ten svět dosahuje. Povídá carovic Bílému Polanínu: spust mě rychle do propasti, a nazpět provazu nevytahuj, ale čekej: jak za provaz zatřepu, tehdy táhni! Bílý Polanín spustil ho do propasti na samé dno. Ivan carovic se ohlédl dokola a šel hledati babu-jagu. Šel, šel, hledí — za mříží sedí krejčí. Co děláte? — Toto Ivane carovici: sedíme a šijeme vojsko pro babu-jagu, zlatou nohu. Jak pak to šijete? — To je známo: co bodneš jehlou, to kozák s pikou sedá na koně, zbrojí se a jede vojensky na Bílého Polanína. Ech, bratři! rychle děláte, ale ne pevně; postavte se do řady, já vás naučím, jak máte pevněji šíti. Hned se postavili do jedné řady; a Ivan carovic jak máchl

mečem, tak sletěly hlavy. Pobil krejčí a šel dál. Šel, šel, hledí — za mříží sedí ševci. Co tu děláte? — Sedíme a hotovíme vojsko pro babu-jagu, zlatou nohu. Jak to, bratři, hotovíte vojsko? — Tak hle: co šidlem bodneme, to voják s ručnicí, sedá na koně, zbrojí se a jde vojensky na Bílého Polanína. Ech, děti! skoro děláte, ale ne sporo. Postavte se do řady, já vás lépe naučím. Postavili se do řady; Ivan carovic máchnul mečem a hlavy sletěly! Pobil ševce a opět na cestu. Dlouho-li krátko-li — dojel k velkému, krásnému městu; v tom městě jest vystaven carský palác, v tom paláci sedí dívka krásy nevidané. Uviděla oknem dobrého mládce; zalíbily se jí černé kadeře, oči sokolí, brvy sobolí, spůsoby bohatýrské; zavolala k sobě carovice, vyptala se, kam a proč jde. On jí řekl, že hledá babu-jagu, zlatou nohu. Ach, Ivane carovici! vždyť jsem já její dcera; ona spí nyní neprobudným snem, lehla si, by odpočinula, na dvanáct dní a nocí. Vyvedla ho z města a ukázala cestu. Ivan carovic šel k babě-jaze, zlaté noze, zastal ji spící, udeřil mečem a uťal jí hlavu. Hlava se kotálela a promluvila: bí ještě, Ivane carovici! — Bohatýrská rána je i jedna dobrá! odpověděl carovic, vrátil se do paláce ku krásné dívce, sedl s ní za stoly dubové, za ubrusy kostkované. Najedl se, napil se a jal se vyptávati: je-li kdo na světě silnější než já a krásnější než ty? — Ach, Ivane carovici! co jsem já za kráska! Za třikrát devátou zemí, v třikrát desátém carství jest u cara-draka královna, krása nevidaná, nevýmluvná: ona si jenom nohy myla a já jsem se tou vodou umyla! Ivan carovic vzal krásnou dívku za bílou ruku, přivedl k tomu místu, kde provaz visel a dal znamení Bílému Polanínu. Ten chopil se provazu a táhl; táhl, táhl i vytáhl carovice s krásnou dívkou. Budiž zdráv, Bílý Polaníne! řekl Ivan carovic, tu máš nevěstu; žij, vesel se, ničím nermuť se! já pojedu do dračího carstva. Sedl na svého bohatýrského koně, rozloučil se s Bílým Polanínem a jeho nevěstou, a jel za třikrát devátou zemi. Dlouho-li, krátko-li, nízko-li, vysoko-li — brzo se pohádka vypravuje, ale nebrzo se dílo dělá — přijel do dračího carství,

zabil cara draka, osvobodil ze zajetí krásnou královnu a pojal za ženu; potom se vrátil domů a počal s mladou ženou žíti a dobře se míti.

19. Pohádka o Ivanu carovici, ptáku ohniváku a o šerém vlku.

Bylo v jednom carství, v jednom mocnářství: byl car, jménem Vyslav Andronovic. Měl tři syny carovice; první — Dimitrij carovic, druhý — Vasilij carovic, a třetí — Ivan carovic. Tento car Vyslav Andronovic měl takovou bohatou zahradu, že v žádném mocnářství nebylo pěknější; v té zahradě rostly různé drahé stromy s ovocem i bez ovoce, a car oblíbil si jednu jabloň a na té jabloni rostla jablíčka všecka zlatá. Navnadil se do zahrady k caru Vyslavovi pták ohnivák; jest na něm zlaté peří a oči jsou podobny východnímu křišťálu. Létal do této zahrady každou noc a sedal na oblíbenou jabloň Vyslava cara, trhal s ní zlatá jablíčka a opět odletoval. Car Vyslav Andronovic rmoutil se pro tu jabloň, že pták ohnivák mnoho jablek s ní strhal; proto zavolal k sobě tři své syny a řekl jim: „Děti moje milé! kdo z vás chytne v mé zahradě ptáka ohniváka? Kdo ho chytí živého, tomu ještě za života svého dám půl carství a po smrti celé.“ Tehdy děti jeho carovici zvolali jedním hlasem: „Milostivý hosudar-baťuško, vaše carské veličenstvo! Postaráme se s velikou radostí, abychom chytili ptáka ohniváka živého.“

První noc šel do zahrady hlídat Dimitrij carovic a usedna pod tu jabloň, s které pták ohnivák jablíčka trhal, usnul a neslyšel, jak ten pták ohnivák přiletěl a jablek velmi mnoho natrhal. Ráno zavolal car Vyslav Andronovic k sobě syna svého Dimitrije carovice a otázal se: „Co, synu můj milý, viděl jsi ptáka ohniváka čili ne?“ Odpověděl otcí svému: „Neviděl, milostivý hosudar baťuško! on té noci nepřiletěl.“ Druhou noc šel do zahrady hlídat Vasilij carovic. Sedl pod touž jabloň a sedě hodinu, dvě, usnul tak tvrdě, že neslyšel, jak pták ohnivák přiletěl a jablka trhal. Ráno zavolal ho car

Vyslav Andronovic k sobě a tázal se: „Co, synu můj milý, viděl-lis ptáka ohniváka či ne?“ — „Milostivý hosudar-baťuško, on té noci nepřiletěl.“

Třetí noc šel do zahrady hlídat Ivan carovic a sedl pod touže jabloň; sedl hodinu, druhou i třetí — najednou osvítila se zahrada tak, jakoby tam mnoho ohňů hořelo: přiletěl pták ohnivák, sedl na jabloň a počal trhati jablka. Ivan carovic příkradl se k němu tak obratně, že ho chytil za ocas; ale nemohl ho udržeti: pták ohnivák vytrhl se mu a odletěl, a Ivanu carovici zůstalo v ruce jenom jedno péro z ocasu, za které se velmi pevně držel. Ráno, sotva se car Vyslav ze sna probudil, šel Ivan carovic k němu a dal mu pérko ptáka ohniváka. Car Vyslav byl velmi rád, že se nejmladšímu synu jeho podařilo dostatí aspoň jedno péro od ptáka ohniváka. Toto péro bylo tak divné a světlé, že jestli ho přinesli do tmavé jizby, ono tak zářilo, jako by v tom pokoji bylo rozsvíceno velké množství svíček. Car Vyslav položil to pérko do svého kabinetu jako věc, kterou třeba vždy ostříhati. Od těch dob pták ohnivák nelétal už do zahrady.

Car Vyslav zavolal k sobě opět děti své a pravil jim: „Děti moje milé! jedte, dávám vám požehnání, vyhledejte ptáka ohniváka a přivezte ke mně živého; a co jsem prvé slíbil, to dostane ten, kdo ptáka ohniváka ke mně přinese.“ Dimitrij a Vasilij carovici počali se zlobiti na nejmenšího svého bratra Ivana carovice, že se mu podařilo vytrhnoutí ptáku ohniváku péro z ocasu; vzáli od otce požehnání a jeli oba hledat ptáka ohniváka. A Ivan carovic počal také otce prositi za požehnání. Car Vyslav mu řekl: „Synu můj milý, dítě mé milé! tys ještě mladý a takové daleké a těžké cestě nezvyklý; nač bys ode mne odcházel? Vždyť bratři tvoji bez toho jeli. Jestli i ty ode mne odjedeš a vy všichni tři se dlouho nenavrátíte? Už jsem starý a jako pára nad hrncem; jestli v dobu vašeho odchodu pán Bůh můj život vezme, kdo bude místo mne spravovati mé carství? Tehdy může se státi pozdvižení anebo roztržení mezi naším národem a nebude kdoby je utišil;

anebo vtrhne do našich zemí nepřítel, a nebude kdoby naše vojska vedl.“ Ale jakkoli se car Vyslav snažil zdržeti Ivana carovice, musil ho přece konečně pustiti, tak neústupně ho prosil Ivan carovic vzal od otce svého požehnání, vybral sobě koně a dal se na cestu a jel nevěda sám kam jede.

Jeda cestou, blízko-li, daleko-li, nízko-li, vysoko-li, brzo se pohádka povídá, ale nebrzo se dílo dělá, konečně přijel do širého pole, na zelená luka. A v širém poli stojí sloup a na sloupu jsou napsána tato slova: „Kdo pojede od sloupa tohoto přímo, ten bude hladný a chladný; kdo pojede na pravou stranu, ten bude zdrav a živ, a kůň jeho bude mrtev; a kdo pojede na levou stranu, ten bude sám zabit a kůň jeho ostane živ a zdrav.“ Ivan carovic přečetl tento nápis a jel na pravou stranu, maje na mysli: třeba bude kůň jeho zabit, zato zůstane sám živ a časem si může opatřiti jiného koně. Jel den, druhý a třetí — najednou vyšel mu naproti preveliký šerý vlk a řekl: „Och, ty hej jsi mladý jinoch, Ivan carovic! vždyť jsi četl na sloupu napsáno, že kůň tvůj bude mrtev; proč sem tedy jedeš?“ Vlk promluvil tato slova, roztrhal koně Ivana carovice na dvě a odešel pryč stranou.

Ivan carovic velmi truchlil po svém koni, zaplakal hořce a šel pěšky. Šel celý den a unavil se tuze, a jak si chtěl sednouti, aby si odpočal, v tom přihnal se k němu šerý vlk a řekl mu: „Je mi tě líto, Ivane carovici, žes se pěšky utrmácel; líto je mi také toho, že jsem roztrhal tvého dobrého koně. Dobře; sedni si na mne na šerého vlka a řekni, kam tě mám vézt a proč?“ Ivan carovic řekl šerému vlku, kam mu jeti třeba; a šerý vlk utíkal s ním lépe než kůň a za nějaký čas zrovna v noci přivezl Ivana carovice ku kamenné zdi nepřiliš vysoké, zastavil se a řekl: „Nu, Ivane carovici! slez se mne s šerého vlka a lez přes tuto kamennou zeď; tu za zdí je zahrada, a v té zahradě sedí pták ohnivák v zlaté kleci. Vezmi ptáka ohniváka, ale nedotýkej se zlaté klece; vezmeš-li klec, nevyjdeš odtud: ihned budeš polapen.“ Ivan carovic přelezl přes kamennou zeď do zahrady, uviděl ptáka ohniváka

v zlaté kleci a velice se mu zhlídl. Vydělal ptáka z klece, šel nazpátek, potom se rozmyslil a řekl sám sobě: „Co jsem vzal ptáka ohniváka bez klece, kam ho posadím?“ Vrátil se a jak jenom sdělal zlatou klec — najednou se rozlehl hluk a hrom po celé zahradě, neboť k té zlaté kleci vedly struny. Strážníci se honem probudili, přiběhli do zahrady, chytili Ivana carovice s ptákem ohnivákem a přivedli k svému caru, kterému říkali Dolmat. Car Dolmat se velice rozhněval na Ivana carovice a zkríkl naň hlučným a hněvným hlasem: „Nestydíš se, mladý jinochu, krásti? kdo jsi, z které země a jakého otce syn a jak ti jménem říkají?“ Ivan carovic pravil k němu: „Jsem z carství Vyslavova, syn cara Vyslava Andronovice, a říkají mně Ivan carovic. Tvůj pták ohnivák naučil se k nám létati do zahrady každou noc a trhal z milované jabloně otce mého zlatá jablíčka a skoro celý strom zkazil; proto poslal mě otec, abych našel ptáka ohniváka a přivezl k němu.“ — „O ty, mladý jinoše, Ivane carovici! pravil car Dolmat, sluší-li se tak dělati, jak jsi udělal? Bys byl přišel ke mně, byl bych ti ptáka ohniváka dal ctí a darem; a nyní bude-li pěkně, když rozešlu do všech říší a rozhlásím o tobě, jak jsi se v mé říši nedobře zachoval? Ale poslouchej, Ivane carovici! vykonáš-li mi službu, zajedeš za třikrát devátou zemi, do třikrát desáté říše a dovedeš mně od cara Afrona koně zlatohřivého, odpustím ti vinu a dám ti ptáka ohniváka s velikou ctí; ale nevykonáš-li službu, dám o tobě rozhlásiti po všech říších, že jsi nepoctivý zloděj.“ — Ivan carovic šel od cara Dolmata ve velikém zármutku, slibuje mu dovésti koně zlatohřivého.

Přišel k šerému vlku a vypravoval mu všechno, co mu car Dolmat řekl. „Och, ty hej jsi mladý jinoch, Ivan carovic! pravil k němu šerý vlk, proč jsi neposlechl mého slova a vzal zlatou klec?“ — „Provinil jsem se před tebou,“ řekl vlkovi Ivan carovic. „Dobře, buď si! řekl šerý vlk. Sedni si na mne na šerého vlka; já tě svezu, kam třeba.“ Ivan carovic sedl šerému vlku na záda; a vlk běžel tak rychle jako střela, a běžel dlouho-li, krátko-li, konečně přiběhl do říše cara Afrona

v noci. Přijda k bělokamenným carským konírnám šerý vlk řekl Ivanu carovici: „Jdi, Ivane carovici, do těchto bělokamenných koníren (nyní strážní pacholci všichni pevně spí) a vezmi koně zlatohřivého. Visí tam na stěně zlatá uzda, té nebeř, sice ti bude zle.“ Ivan carovic vstoupiv do bělokamenných koníren vzal koně a šel nazpátek; ale uviděl na stěně zlatou uzdu a tak se jí zhlídl, že ji sdělal s hřebíku a jak ji jenom sdělal — rozlehl se najednou hrom a hluk po všech konírnách, neboť k té uzdě vedly struny. Strážní pacholci se ihned probudili, přiběhli, chytili Ivana carovice a vedli k caru Afronu. Car Afron počal se ho vyptávati: „Och, ty hej jsi mladý jinoch! pověz mně, z které jsi říše a kterého otce syn a jak ti říkají jménem!“ Na to mu odpověděl Ivan carovic: „Já jsem z carství Vyslavova, syn cara Vyslava Andronovice a říkají mně Ivan carovic.“ — „Och ty, mladý jinochu Ivane carovici! řekl jemu car Afron, je-li to skutek čestného rytíře, kterýs spáchal? Bys byl přišel ke mně, byl bych ti dal koně zlatohřivého ctí a darem. Ale nyní bude-li ti dobře, když rozešlu a po všech říších oznámím, jak jsi se nedobře v mé říši zachoval? Ale poslouchej, Ivane carovici! jestli mně vykonáš službu a zajedeš za třikrát devátou zemi, do třikrát desáté říše a přivedeš mně královnu Helenu Krásnou, do které jsem se dávno duší i srdcem zamiloval a které dostati nemohu, odpustím ti tuto vinu a dám ti koně zlatohřivého se zlatou uzdou. Ale jestli mně této služby nevykonáš, dám o tobě rozhlásiti po všech říších, že jsi nepoctivý zloděj a zapíšu všecko, co jsi v mé říši zlého učinil.“ Tehdy slíbil Ivan carovic caru Afronu, že mu přivede královnu Helenu Krásnou, vyšel z paláce a hořce zaplakal.

Přišel k šerému vlku a pověděl všecko, co se s ním přihodilo. „Och, ty hej jsi mladý jinoch, Ivan carovic! pravil k němu šerý vlk, proč jsi neposlechl mého slova a vzal zlatou uzdu?“ — Provinil jsem se před tebou,“ řekl vlkovi Ivan carovic. „Dobře, buď si!“ pravil šerý vlk. „Sedni si na mne, na šerého vlka; já tě svezu, kam třeba.“ Ivan carovic sedl

šerému vlku na hřbet a vlk běžel tak rychle jako střela a běžel jak by se v pohádce řeklo, nedlouhý čas a konečně přiběhl do říše královny Heleny Krásné. A přijda k zlaté mříži, která otáčela čarodějnou zahradu, řekl vlk Ivanu carovici: „Nu, Ivane carovici! slez nyní se mne s šerého vlka a jdi nazpátek po též cestě, po které jsme sem přišli a počkej mne v širém poli pod zeleným dubem.“ Ivan carovic šel, kam se mu přikázalo. Šerý vlk usedl u zlaté mříže a čekal, až půjde na procházku do zahrady královna Helena Krásná. K večeru, když se slunko počalo již velice spouštěti k západu, proto bylo také v povětří netuze horko, královna Helena Krásná šla do zahrady procházeti se se svými chůvami a s dvorskými bojaryněmi. Když vešla do zahrady a přicházela k tomu místu, kde šerý vlk seděl za mříží, — najednou přeskočil šerý vlk přes mříži do zahrady, uchvátil královnu Helenu Krásnou, přeskočil nazpátek a běžel s ní, co měl síly. Přiběhl do širého pole pod zelený dub, kde ho Iván carovic očekával, a řekl mu: „Ivane carovici! sedni rychle na mne na šerého vlka.“ Ivan carovic sedl na něho a šerý vlk uháněl s oběma k říši cara Afrona. Chůvy a všechny bojaryně dvorské, které se procházely po zahradě s krásnou královnou Helenou, běžely tu chvilí do paláce a poslaly stíhače za šerým vlkem; ale jakkoli se honci hnali, nemohli ho dohnati a vrátili se nazpátek.

Ivan carovic sedě na šerém vlku spolu s krásnou královnou Helenou zamiloval si ji srdcem a ona Ivana carovice; a když šerý vlk přiběhl k říši cara Afrona a Ivan carovic krásnou královnu Helenu uvéstí měl do paláce a odevzdati carovi, tehdy se carovic velice zarmoutil a počal slzavě plakati. Šerý vlk ptá se ho: „Proč pláčeš, Ivane carovici?“ Na to mu odpověděl Ivan carovic: „Příteli můj, šerý vlče! Jak nemám dobrý mládec plakati a naříkati? Srdcem jsem si zamiloval krásnou královnu Helenu a nyní ji mám dáti caru Afronovi za koně zlatohřivého, a nedám-li ji, znectí mě car Afron ve všech říších.“ — „Mnoho jsem ti sloužil, Ivane carovici!“ řekl šerý vlk; „posloužím ti i tuto službu. Poslouchej,

Ivane carovici: já se udělám krásnou královnou Helenou a ty mě zaveď k caru Afronovi a vezmi koně zlatohřivého; on mě bude míti za skutečnou královnu. A když sedneš na koně zlatohřivého a ujedeš daleko, tehdy poprosím cara Afrona, aby mě pustil na procházku do širého pole; a jak mě pustí s chůvami a se všemi dvorskými bojaryněmi a já s nimi budu v širém poli, tehdy na mě vzpomeň — a já budu opět u tebe. Šerý vlk promluvil tato slova, udeřil sebou o syrou zemi a stal se krásnou královnou Helenou, tak že nebylo možná poznati, žeby to ona nebyla. Ivan carovic vzal šerého vlka, šel do paláce k caru Afronovi a krásné královně Heleně kázal čekati za městem. Když Ivan carovic přišel k caru Afronovi s domnělou Helenou Krásnou, car se velmi zradoval v srdci svém, že dostal takový poklad, jakého si už dávno přál. Přijal nepravou královnu a koně zlatohřivého odevzdal Ivanu carovici. Ivan carovic sedl na toho koně a vyjel za město; posadil s sebou Helenu Krásnou a jel cestou k říši cara Dolmata. Šerý vlk bydlí u cara Afrona den, druhý i třetí místo krásné královny Heleny a čtvrtého dne přišel k caru Afronu prositi, aby ho pustil projíti se do širého pole, aby si rozehnal zármutek. Promluví k němu car Afron: „Ach, krásná moje královno Heleno, pro tebe všecko učiním, pustím tě do širého pole na procházku.“ Hned přikázal chůvám a všem dvorským bojaryním jíti s krásnou královnou do širého pole na procházku.

Ivan carovic jel cestou s Helenou Krásnou, rozmlouval s ní a zapomněl na šerého vlka; a potom si vzpomněl: „Ach, kde je můj šerý vlk?“ Kde se vezme tu se vezme — najednou stanul před Ivanem carovicem a řekl mu: „Posaď se, Ivane carovici, na mne na šerého vlka a krásná královna nechť jede na koni zlatohřivém.“ Ivan carovic sedl na šerého vlka i jeli do říše cara Dolmata. Jeli, dlouho-li krátko-li, i přivevše k té říši, zastavili se tři vrsty od města. Ivan carovic začal prositi šerého vlka: „Slyš, příteli můj milý, šerý vlče! posloužilš mi mnoho služeb, posluž mi ještě poslední; služba tvá bude taková: nemůžeš-li se obrátiti v koně zlatohřivého

na místě tohoto, proto že se mi nechce rozloučiti se s tímto koněm zlatohřivým.* Najednou šerý vlk udeřil sebou o syrou zemi — a udělal se koněm zlatohřivým; Ivan carovic nechav krásnou královnu Helenu na zelené louce, sedl na šerého vlka a jel do paláce k caru Dolmatovi. Jakmile tam přijel, car Dolmat uviděl Ivana carovice, že jede na koni zlatohřivém, velmi se zaradoval, ihned vyšel ze svého paláce, přivítal carovice na širokém dvoře, políbil v ústa cukrová, vzal ho za pravou ruku a vedl do paláce bělokamenného. Car Dolmat kázal pro takovou radost učiniti hodování, i sedli za stoly dubové, za ubrusy kostkované; pili, jedli, bavili se a veselili se zrovna dva dni, a třetího dne odevzdal car Dolmat Ivanu carovici ptáka ohniváka se zlatou klecí. Carovic vzal ptáka ohniváka, šel za město, sedl na koně zlatohřivého spolu s krásnou královnou Helenou a jel do své vlasti, do říše cara Vyslava Andronovice. Car Dolmat umyslí si nazejtří projeti svého koně zlatohřivého v širém poli; kázal ho osedlati, potom sedl na něho a jel do širého pole; a jakmile rozzlobil koně, shodil on se sebe cara Dolmata a proměnil se jako prvé na šerého vlka, rozběhl se a dohnal Ivana carovice. „Ivane carovici!“ řekl, posad se na mne šerého vlka a královna Helena Krásná nech jede na koni zlatohřivém. Ivan carovic sedl na šerého vlka i dali se na cestu. Jak dovezl šerý vlk Ivana carovice k těm místům, kde mu koně roztrhal, zastavil se a řekl: „Nu, Ivane carovici! Posloužil jsem ti dosti věrou i pravdou. Tu na tomto místě roztrhl jsem ti koně na dvě, k tomuto místu jsem tě dovezl. Slez se mne s šerého vlka, nyní máš koně zlatohřivého, tak sedni na něho a jeď, kam třeba; nejsem více tvůj sluha.“ Šerý vlk promluvil tato slova a běžel pryč; Ivan carovic zaplakal hoře po šerém vlku a jel svou cestou s krásnou královnou.

Dlouho-li, krátko-li jel on s krásnou královnou Helenou na koni zlatohřivém a dojecha na dvacet vrst od své říše, zastavil se, slezl s koně a spolu s krásnou královnou ulehl pod stromem, aby si odpočinul od slunečného vedra; koně zlato-

hřivého přivázal ku stromu a klec s ptákem ohnivákem postavil vedle sebe. Ležice na měkké trávě a vedouce milostné rozmluvy usnuli pevně. V tu dobu bratři Ivana carovice Dimitrij a Vasilij carovici jezdíce po různých říších a nenajdouce ptáka ohniváka vraceli se s prázdnýma rukama do svého domova; nenadále přijeli ku svému spícímu bratru Ivanu carovici s krásnou královnou Helenou. Uvidouce na trávě koně zlatohřivého a ptáka ohniváka v zlaté kleci, velmi se jim zhlídli i umyslili bratra svého Ivana carovice zabiti. Dimitrij carovic vyňal z nožen svůj meč, zabil Ivana carovice a porubal ho na drobné kousky; potom probudil krásnou královnu Helenu a jal se vyptávati: „Krásná dívko! z které jsi říše a jakého otce dcera a jak ti říkají?“ Krásná královna Helena, spatříc Ivana carovice mrtvého, velmi se polekala, počala plakati hořkými slzami a slzíc pravila: „Já jsem královna Helena Krásná, a dobyl mne Ivan carovic, kterého jste na zlou smrt vydali. Byli byste dobří rytíři, kdybyste s ním vyjeli do šírého pole a živého přemohli; ale vy jste zabili spícího a jakou pochvalu si tím získáte? spící člověk jako mrtvý člověk!“ Tehdy Dimitrij carovic přiložil meč svůj k srdci krásné královny Heleny a řekl jí: „Slyš, Heleno Krásná! ty jsi nyní v našich rukou; my tě povezeme k našemu otci, caru Vyslavu Andronovici a ty mu řekni, že jsme dostali tebe i ptáka i koně zlatohřivého. Jestli to neřekneš, ihned tě vydáme na smrt!“ Krásná královna Helena uleknuvši se smrti, slíbila jim a zařekla se vším svatým, že bude mluvit tak, jak jí přikázáno. Tehdy Dimitrij carovic s Vasilem carovicem počali metati los, komu se dostane krásná královna Helena a komu kůň zlatohřivý, a los padl, že krásná královna dostati se má Vasiliji carovici a kůň zlatohřivý Dimitriji carovici. Tehdy Vasilij carovic vzal krásnou královnu Helenu, posadil na svého dobrého koně, a Dimitrij carovic sedl na koně zlatohřivého a vzal ptáka ohniváka, aby ho dal otci svému caru a vydali se na cestu.

Ivan carovic ležel mrtev na tom místě zrovna třicet dní

a v tu dobu přiběhl k němu šerý vlk a poznal po čichu Ivana carovice. Chtěl mu pomoci — vzkřísiti ho, ale nevěděl, jak to udělati. V touž dobu uviděl šerý vlk jednoho havrana a dvě havraňata, kteří létali nad mrtvolou a chtěli se spustiti na zem a najísti se masa Ivana carovice. Šerý vlk schoval se za keř a jakmile se havraňata spustila na zem a počala jísti tělo Ivana carovice, vyskočil z za kře, uchvátil jedno havraně a chtěl je roztrhnouti na dvě. Tehdy spustil se na zem havran, sedl opodál od šerého vlka a řekl mu: „Och, ty hej jsi šerý vlk! nedotýkej se mého mladého dítěte; vždyť ti nic neudělalo.“ — „Poslouchej, havrane havranovici! pravil šerý vlk, nedotknu se tvého dítěte a pustím je zdravé a bez úrazu, když mně posloužíš službu: zaletíš za třikrát devět zemí do třikrát desáté říše a přineseš mně mrtvé a živé vody.“ Na to havran havranovic řekl šerému vlku: „Učiním ti tuto službu, jenom se nedotýkej ničím mého syna.“ Pověděv tato slova havran odletěl a zmizel z očí. Třetího dne havran přiletěl a přinesl s sebou dva měchýřky: v jednom byla živá voda, v druhém mrtvá, a dal ty měchýřky šerému vlku. Šerý vlk vzal měchýřky, roztrhl havraně nadvé, postříkl ho mrtvou vodou — a to havraně srostlo, postříkl živou vodou — havraně se zatřepalo a letělo. Potom postříkl šerý vlk Ivana carovice mrtvou vodou — jeho tělo se srostlo, postříkl živou vodou — Ivan carovic vstal a promluvil: „Ach, jak jsem dlouho spal!“ Na to řekl mu šerý vlk: „Ano, Ivane carovici, spal bys věčně, kdyby ne mne; vždyť tě bratři tvoji posekali a krásnou královnu Helenu a koně zlatohřivého a ptáka ohniváka odvezli s sebou. Nyní pospěš co můžeš nejvíce do své vlasti; bratr tvůj Vasilij carovic žení se dnes a bere si tvou nevěstu, krásnou královnu Helenu. A abys tam byl dříve, posad se raději na mne na šerého vlka; já tě na sobě donesu.“ Ivan carovic sedl na šerého vlka; vlk běžel s ním do říše cara Vyslava Andronovice a dlouho-li, krátko-li — přiběhl k městu.

Ivan carovic slezl s šerého vlka, šel do města a přijda do paláce shledal, že bratr jeho Vasilij carovic bere si krásnou

královnu Helenu: vrátil se s ní od oddavků a sedí za stolem. Ivan carovic vešel do komnaty a jak mile ho spatřila Helena Krásná, ihned vyskočila ze zástolí, počala ho líbati v ústa cukrová a zvolala: „To jest můj milý ženich Ivan carovic a ne ten zlosyn, který za stolem sedí!“ Tehdy car Vyslav Andronovic vstal s místa a počal se krásné královny Heleny vyptávat, co by znamenalo, o čem mluvila. Helena Krásná vypravovala mu všecku pravdu skutečnou, co a jak bylo: jak Ivan carovic dobyl jí, koně zlatohřivého a ptáka-ohniváka, jak ho starší bratři zabili spícího a jak ji strašili, aby mluvila, že to vše oni dobyli. Car Vyslav se velmi rozzlobil na Dimitrije a Vasilije carovice a vsadil je do žaláře; a Ivan carovic vzal si krásnou královnu Helenu a počal s ní žítí přátelsky, v lásce, takže jeden bez druhého ani chvilky býti nemohl.

Otištěna z lýkového vydání.*)

20. Kůň, ubrus a růžek.

Byla jednou jedna stařena a měla syna hlupáka. Jednou našel hlupák tři hrachová zrna, vyšel za dědinu a zasel je tam. Když hrách vzešel, uviděl, že na něm sedí jeřáb a zobe. Hlupák se prikradl a chytil jeřába. „O, povídá, já tě zabiju!“ A jeřáb mu praví: „Ne, nezabíjej mne! já ti dám dárek.“ — Dej! řekl hlupák — a jeřáb mu dal koně řka: „Jestli se ti zachce peněz, řekni tomuto koni: stůj! a jak nabereš peněz, řekni: No!“ Hlupák vzal koně, posadil se na něho a řekl: stůj! kůň se rozsypal na stříbro. Hlupák se zachechtal; potom řekl: no! a stříbro se proměnilo v koně. Rozloučil se hlupák s jeřábem a zavedl koně domů, přivedl na dvůr a přímo k matce do jizby, přivedl a dává jí přísný rozkaz: „Maminko! neříkej: stůj! říkej: no! — a s tím odešel na hrách. Matka jeho byla dlouho na rozpacích: „Proč mně řekl taková slova?

*) Rusky: lubočnoje (lýkové) vydání znamená hrubé a laciné dřevořezby z historie i ze života, pak knížky laciného vydání pro lid obecný, obsahující obyčejně pohádky a povídky, tedy asi tolik jako naše kroniky. (Dle písemné zprávy pr. Jos. Koláře v Praze).

Řeknu: stůj! a řekla. Kůň se rozsypal na stříbro. Stařeně se oči rozpálily; rychle počala sbírat stříbro do koše a když měla dost, řekla: no!

Mezi tím zastal hlupák opět na svém hrachu jeřába, chytil ho a hrozil mu smrtí. Ale jeřáb řekl: „Nezabíjej mne; dám ti dárek“ — a dal mu ubrus: „když se ti zechce jísti, řekni: rozviň se! a když se najíš, řekni: sviň se! Hlupák učinil hned pokus, řekl: rozviň se! Ubrus se rozestřel. Najedl se, napil se a povídá: sviň se! Ubrus se svinul. Vzal ho a nesl domů: „Podívej se, maminko, neříkej tomuto ubrusu: rozviň se! ale říkej: sviň se! A opět odešel na hrách. Matka učinila s ubrusem to co s koněm; řekla: rozviň se! a počala jísti a píti všecko, co bylo na ubrusu; potom řekla: sviň se: Ubrus se svinul.

Hlupák chytil opět na hrachu jeřába, který mu dal darem růžek a zdvihaje se od něho vzhůru řekl: „Hlupáku! řekni: z růžku ven!“ Hlupák řekl k svému neštěstí tato slova; najednou z růžku vyskočili dva jonáci s kyji a počali hlupáka mlátiti a tak ho domlátili, že se chudák svalil. Jeřáb nahoře zvolal: Do růžku! — a jonáci se schovali. Tu přijde hlupák k matce a povídá: „Maminko! neříkej: z růžku ven! ale říkej: do růžku!“ Jak odešel hlupák k sousedům, zavřela matka dveře na hák a řekla: z růžku ven! Hned vyskočili dva jonáci a počali mlátiti stařenu; ona křičí z plna hrdla. Hlupák uslyšel křik, běží skokem, přiběhl, chmátl — dveře jsou na hák zavřeny. Zakřikl: do růžku! do růžku! Stařena zpamatovala se od bití otevřela hlupákovi dveře. Hlupák vešel a řekl: „To to, maminko, vždyť jsem ti povídal — neříkej tak!“

Jednou napadlo hlupákovi dáti hostinu i zve na ni pány a bojary. Jak se sešli a posedali, hlupák přivádí do jizby koně a praví: „Stůj, dobrý koni!“ Kůň se rozsypal na stříbro. Hosté se podivili a počali sbírat peníze a schovávat do kapes. Hlupák řekl: no! — a kůň byl tu, ale bez ocasu. Vidí hlupák, že je čas hosty častovati, vyňal ubrus a řekl: rozviň se! Ihned se rozvinul ubrus a na něm bylo nastaveno veliké

množství všelijakých zákusků a nápojů. Hosté počali píti, hýřiti, veseliti se. Když měli všichni dost, řekl hlupák: sviň se! — a ubrus se svinul. Hosté počali zpívati a posmívati se: „Ukaž nám, hlupáče, ještě něco!“ — Třeba, řekl hlupák, vám mohu! — a přináší růžek. Hosté zakřikli: z růžku ven! Kde se vzali, tu se vzali dva jonáci s kyji, počali je bít ze vši síly a tak je dobili, že hosté musili vrátiti ukradené peníze a rozutekli se. A hlupák s matkou, koněm, ubrusem a růžkem počal žít a se dobře míti.

Zaps. v tambovské gub.

21. Beznohý a slepý bohatýr.

V kterémśi carství, v kterémśi mocnářství byl car s cařicí; měli syna Ivana carovice a k carovici dohlížeti byl ustanoven Ranec strýček, dubová čepice. Car s cařicí dosáhli starých let, roznemohli se a nedoufají už, že okřejí; volají Ivana carovice a přikazují: „Když umřem, poslouchej ve všem a měj v uctivosti Rance strýčka, dubovou čepici; budeš-li poslouchati, budeš šťasten, nebudeš-li poslouchati, zhyneš jako moucha.“ Nazejtří umřel car s cařicí; Ivan carovic pochoval rodiče a žil podle jejich přikázání: ať dělá co dělá, o všem se radí se strýčkem. Či dlouho, či krátko — dosáhl carovic dospělých let, a zamýšlel se oženiti; přichází k strýčkovi a povídá: „Ranče strýče, dubová čepice! je mně smutno samému, chei se oženiti.“ — Jsi v tom času, že je čas mysliti na nevěstu; jdi do sálu — tam jsou podobizny všech caroven, všech královen, podívej se a vybeř si, která se ti zalíbí, o tu se ucházej. Ivan carovic šel do sálu, počal prohlížeti podobizny i zalíbila se mu královna Anna Krásná — taková krasavice, že jí na světě není podobné. Na její podobizně je napsáno: když jí někdo dá hádanku hádati a královna neuhodne, provdá se za něho; a čí hádanku uhodne, tomu hlava dolů. Ivan carovic přečetl tento nápis, zarmoutil se a jde k svému strýčkovi: „Byl jsem povídá, ve velikém sálu, vyhlídl jsem si nevěstu Annu Krásnou, jenom nevím, mohu-li se o ni ucházeti.“ — Ba, carovici, tu

je těžko dostati; pojeděš-li sám, nikdy jí nedostaneš; ale vezmeš-li mne s sebou a budeš dělati, jak ti řeknu, možná, že se to spraví. Ivan carovic prosí Rance strýce, dubovou čepici, aby jel s ním spolu a dává mu věrné slovo, že ho bude poslouchati i v žalosti i v radosti. Tu se sebrali na cestu a jeli za královnou Annou Krásnou. Jedou rok, druhý a třetí i zajeli za mnohé země. Praví Ivan carovic: „Jedeme strýče, takový čas, přibližujeme se k zemím královny Anny Krásné a nevíme, jakou hádanku jí dáme hádati.“ -- Máme času dost! Jedou dále; Ranec strýček, dubová čepice pohlédl na cestu — na cestě leží míšek s penězi; zdvihl jej, vysypal z něho všechny peníze do svého míška a povídá: „Tu máš hádanku, Ivane carovici! Jak přijedeš ke královně, dej jí hádati takovými slovy: jeli jsme prý cestou a uviděli: na cestě leží dobro, vzali jsme dobro dobrem a vložili do svého dobra. Tuto hádanku jak živa neuhodne; každou jinou uhodne hned — popodívá se jenom do své čarodějské knihy; a jak uhodne, hned ti dá setnouti hlavu.“ Konečně přijel Ivan carovic se strýčkem k vysokému paláci, kde bydlila krásná královna; té doby byla na balkoně, spatřila jedoucí a poslala se optati: odkud přišli a proč? Odpovídá Ivan carovic: „Přijel jsem z takového carství, chei si namluviti královnu Annu Krásnou.“ Pověděli to královně; poručila, aby carovic šel do paláce a při všech radních knížatech a bojařích dal hádanku hádati; mám, praví, takový závazek, jestli neuhodnu či hádanky, vdám se za něho; a či hádanku uhodnu, toho vydám na zlou smrt! „Poslouchej, krásná královno, mou hádanku,“ praví Ivan carovic: jeli jsme cestou, uviděli: na cestě leží dobro, vzali jsme dobro dobrem a vložili do svého dobra.“ Královna Anna Krásná bere svou čarodějskou knihu, počala ji prohlížeti a uhodnutí hledati; prohledla celou knihu, ale výkladu nenašla. Tu radní knížata a bojaři přísoudili královně vdáti se za Ivana carovice; třeba tomu není ráda, ale není pomoci — počala se chystati k svatbě. Přemýšlí sama s sebou královna: jak by času nabyla a ženicha odbyla, i vymyslíla, že ho velikými službami usouží.

Volá Ivana carovice a praví k němu: „Milý můj Ivane carovici, muži prisouzený! Musíme se k svatbě chystati, posluž mně službu nevelikou: v mém království, na jednom místě stojí veliký litinový sloup; přitáhni jej do palácové kuchyně a pošťipej na drobná polena — kuchaři na drva.“ — Považ královno! což jsem přijel k vám dříví štípati? což je to má práce, na to mám sluhu Rance strýce, dubovou čepici.“ Hned volá carovic strýčka a přikazuje mu do kuchyně přitáhnouti litinový sloup a posekati jej na drobná polena kuchaři k pálení. Ranec strýc šel na řečené místo, vzal sloup do náručí, přinesl do kuchyně a rozsekal na drobné kousky: čtyry polena litinová vzal si do kapsy: budou k něčemu dobré! Nazejtří povídá královna Ivanu carovici: „Milý můj carovici, muži prisouzený! zítra pojedeme k oddavkám; já pojedu v kolesce a ty na bohatýrském hřebci; musíš toho koně zavčas objezditi.“ — Já objezditi koně! na to mám sluhu. Volá Ivan carovic Rance strýce, dubovou čepici: „Jdi do konírny,“ povídá, „kaž pacholkům vyvésti bohatýrského koně, sedni naň a objezdi ho; zítra pojedu na něm já k oddavkám.“ Ranec strýc dovtípil se úskoku královny, nemluvil dlouho, šel do konírny a kázal pacholkům vyvésti bohatýrského koně. Sebralo se dvanáct pacholků, otevřeli dvanáctery zámky, otevřeli dvanáctery dveře a vyvedli čarodějného koně na dvanácti železných řetězech. Ranec strýc, dubová čepice, přistoupil k němu; jenom vsedl, čarodějný kůň odděluje se od země, výše nad les se vznáší, výše lesa stojícího, níže mračna chodícího. Ranec pevně sedí, jednou rukou drží se za hřívu a druhou rukou vynímá z kapsy litinové poleno a počíná tím polenem koně mezi ušima tlouci. Rozbil jedno poleno, vzal druhé; rozbil dvě, vzal třetí; rozbil tři, počal bítí čtvrtým. A tak dobil bohatýrského hřebce, že toho nevydržel kůň, promluvil člověčím hlasem: „Tatíčku Ranče! pusť mě aspoň živého na bílý svět. Co chceš, to rozkaž; všecko bude podle tvého!“ — Poslouchej, psí maso! odpovídá jemu Ranec strýc, dubová čepice, zítra pojedu na tobě k oddavkám Ivan carovic. Hleď, jak tě vyvedou pacholci na

široký dvůr a přistoupí k tobě carovic a položí na tebe svou ruku — stůj tiše, nestříhni uchem; a jak na tebe sedne, proboř se po samé kotníky do země a jdi pod ním těžkým krokem, jakobys měl na hřbetě nesmírný náklad. Bohatýrský kůň vyslechl rozkaz a spustil se položivý na zem. Ranec ho vzal za ocas a hodil ho ku konírně: „Hej kočí a pacholci! zaveďte na stání toto psí maso.“ Dočkali se druhého dne; přišel čas jeti k oddavkám: královně přivezli kolesku a Ivanu carovici přivedli bohatýrského hřebce. Lid se sbíhal se všech stran — nesčíslné zástupy. Z paláce bělokamenného vyšli ženich s nevěstou; královna sedla do kolesky a čeká, co bude s Ivanem carovicem. Čarodějný kůň roznese jeho kadeře po větru, rozmetá jeho kosti po širém poli. Přistupuje Ivan carovic ku hřebci, klade mu ruku na hřbet, nohu do střemene — hřebec stojí jako vkopaný, uchem nestříhne. Vsedl naň carovic — čarodějný kůň probořil se po kotníky do země; sdělali s něho dvanáct řetězů — jal se kůň vykračovati rovným těžkým krokem a pot se s něho lije jako kroupy. „Jaký bohatýr! Jaká ohromná síla!“ praví lid dívaje se na carovice. Oddali ženicha s nevěstou; vycházeli z kostela, vzali jeden druhého za ruku. Zachtělo se královně ještě jednou pokusiti sílu Ivana carovice, stiskla mu ruku tak silně, že toho nemohl vydržeti: krev vstoupila do tváře, oči pod čelo vystoupily. „Tak ty jsi takový bohatýr! myslí si královna; tvůj strýc mě pěkně podvedl — ale darmo vám to nemine.“

Královna Anna Krásná žije s Ivanem carovicem jak náleží ženě s bohodaným mužem, všelijak ho slovy loudí, ale sama myslí jenom, jak by zahubila Rance strýce, dubovou čepici; s carovicem bez strýce si snadno pomůže. Co si navymýšlela všelijakých klevet, Ivan carovic nedával na její slova, vždy litoval svého strýce. Za rok praví své ženě: „Milá moje manželko, krásná královno! chce se mně jeti spolu s tebou do své říše.“ — Třeba, pojedeme; mně samé se dávno chce spatřiti tvoji říši. Sebrali se a jeli; strýce Rance za kočího posadili. Jeli, jeli; Ivan carovic cestou usnul. Najednou krá-

lovna Anna Krásná ho budí a stěžuje si: „Poslouchej, carovici, ty pořád spíš — nic neslyšíš! A tvůj strýc mě nic neposlouchá, řídí naschvál koně na pahrbky a výmoly — chce nás se světa sprovoditi; domlouvala jsem mu po dobrém, ale on se mně posmívá. Nechei býti na světě, jestli ho nepotresceš!“ Ivan carovic se z polosnění na svého strýce velice rozzlobil a dal ho na vůli královny: dělej s ním, co sama chceš. Královna přikázala mu useknouti obě nohy. Ranec jal se jí nadávati: Necht si potrpím, myslí si, však také carovic pozná, co je bída. Usekli Ranci strýci obě nohy. Královna ohledla se kolem a spatřila stranou vysoký peň; zavolala sluhy a kázala ho posaditi na ten peň, a Ivana carovice uvázala na provázek ke kolesce, obrátila se a jela do svého království. Ranec strýc, dubová čepice, sedí na pni, pláče hořkými slzami: S Bohem, praví, Ivane carovici! vzpomeneš na mne! Ale Ivan carovic hopkuje za koleskou; ví, že udělal chybu, ale vrátiti se není možná. Královna Anna Krásná přijela do své říše a kázala Ivanu carovici pásti krávy. Každý den ráno chodí se stádem do širého pole a večer je honí nazpátek do královského dvoru; té doby sedí královna na balkoně a přepočítává, jsouli krávy vsecky. Počítá a káže carovici hnáti je do chléva a polední krávu pod ocas políbiti: ta kráva to už ví — přijde ke dveřím, zastaví se a zdvihne ocas...

Ranec strýc sedí na pni den, druhý a třetí, nepije, nejí; nemůže nijak sléztí, bude muset umřítí hladnou smrtí. Nedaleko od tohoto místa byl hustý les; v tom lese býval slepý silnomohutný bohatýr; živil se jenom tím, jak učtil, že okolo něho nějaká zvěř běží: zajíc nebo liška nebo medvěd — hned za ním; chytne a oběd je hotov. Bohatýr ten byl rychlý v nohy a žádné zvěři skákavé nepodařilo se, aby mu utekla. Jednou se přihodilo toto: Liška okolo něho proklouzla; bohatýr ji uslyšel a v patách za ní; doběhla k tomu vysokému pni a slepý bohatýr hnal se za ní a v běhu jak udeřil čelem o peň, ak ho i s kořenem vyvrátil. Ranec se svalil na zem a táže se: „Kdo jsi ty?“ — Já, slepý bohatýr, bydlím v lese třicet let

a živím se jenom tím, když nějakou zvěř ulovím a na hranici upeku; sice bych byl dávno umřel hladnou smrtí. „Jsi-li pak od narození slepý?“ — Nejsem, ne od narození; ale mně vypíchla oči královna Anna Krásná. „Nu, bratře! praví Ranec strýc, dubová čepice, i já jsem skrze ni o nohy přišel: obě mně proklátá ufala!“ Rozmlouvali bohatýři mezi sebou a umluvili se, že budou spolu žít, spolu chleba dobývati. Slepý praví k beznohému: „Posaď se na mne a říkej kudy vede cesta; já ti posloužím svýma nohama a ty mně svýma očima.“ Vzal beznohého a nesl na sobě, a Ranec sedí, po stranách pohlíží a pokřikuje: Napravo! nalevo! přímo! . . . Žili tak nějaký čas v lese a lovili si k obědu zajíce, lišky a medvědy. Jednou povídá beznohý: „Což budeme celý život bez lidí? Slyšel jsem, že v jednom městě žije bohatý kupec s dcerou a ta dcera že je dobrotivá k chudým a mrzákům; sama dává všem almužnu. Uneseme ji, bratře! nech je u nás za hospodyň.“ Slepý vzal vozík, posadil naň beznohého a vezl do města přímo k bohatému kupci na dvůr; dcera kupecká je uviděla z okna, ihned vskočila a šla jim dáti almužnu. Přistoupila k beznohému: „Přijmi, ubožáku, pro Krista pána!“ Přijímal almužnu, uchvátil ji za ruce a na vůz, zavolal na slepého — ten běžel tak rychle, že jich na koních nedohoníš. Kupec poslal za nimi — nedohnali je. Bohatýři přivezli kupeckou dceru do své lesní chaloupky a praví jí: „Buď nám místo vlastní sestry, bydlí u nás, hospodař; sic nemáme nikoho, kdo by nám mrzákům oběd uvařil, košile vypral. Bůh tě pro to neopustí.“ Kupecká dcera zůstala u nich; bohatýři ji ctili, milovali, za vlastní sestru uznávali; sami jsou ustavičně na honbě a přijatá sestra je pořád doma; řídí všecko hospodářství, chystá oběd, pere prádlo. Jednou se k nim do chaloupky navradila baba jaga, koštěná noha a ssála krásné dívce, kupecké dceři, bílá prsa. Sotva vyšli bohatýři na lov, baba jaga je už tu. Dlouho-li, krátko-li — opadla v tváři krásná dívka, zhubeněla, ochuravěla; slepý nevidí nic, ale Ranec strýc, dubová čepice pozoruje, že je zle; řekl to slepému i přistoupili oba k své přijaté sestře, počali se

vyptávají, ale baba jaga zakázala jí přísně přiznati se. Dlouho se bála svěřiti jim své hoře, dlouho se držela, ale konečně ji bratři přemluvili a ona jim všecko vypověděla: „Pokaždé, když odejdete na lov, ihned přichází do chaloupky stařena — zlostná tvář, dlouhé vlasy šedé! a káže mně jí v hlavě hledati a ssaje moje prsa bílá.“ — A! povídá slepý, to je baba jaga; počkej, však se s ní vypořádáme! Zejtra nepojedeme na lov, ale budeme hleděti, abychom ji přilákali a chytili. — Nazejtří ráno nejdou bohatýři na lov. „Nu, strýče beznohý! povídá slepý, vlez pod lávku, sed tichounce a já půjdu na dvůr a postavím se pod oknem. A ty, sestřičko, jak přijde baba jaga, sedneš tuhle sem, u tohoto okna, hledej jí v hlavě a odděluj pomalu chumáčky vlasů a spouštěj s okna dolů na dvůr: já ji za šedé kosmy chmatnu!“ — Řekl, stalo se. Chytil slepý babu jagu za šedé kadeře a křičí: „Ej, strýče Ranče! vylez zpod lávky a podrž ještěrcí babu, co zatím půjdu do jizby.“ Baba jaga uslyšela, že je zle, chce vyskočiti, hlavu zdvihnouti — ale kde? už je v pasti! trhala sebou, zmítala — není pomoci. A tu vylezl zpod lávky Ranec strýc, přivalil se na ni jako kamenná hora, jal se babu jagu dusiti. Skočil do jizby slepý, povídá beznohému: „Nyní musíme rozdělati velikou hranici, spáliti ji proklatou na ohni a popel pustiti po větru!“ Baba jaga se dala do prošení: „Milouškové, holoubkové! pusťte... co chcete, všecko vám udělám!“ — Dobře, stará čarodějnice! řekli bohatýři, ukaž nám studni s hojivou a živou vodou. „Jenom mě nebite, hned vám ukážu!“ Ranec strýc, dubová čepice, sedl na slepého; slepý vzal babu jagu za vlasy; baba jaga vedla je do lesní hlubiny, přivedla k studni a praví: „Toto je hojící a živoucí voda!“ — Pozor, strýče Ranče! řekl slepý, nedávej se ošiditi; jak nás nyní oklame, nebude nám na věky žádné pomoci! Ranec strýc, dubová čepice, ulomil se stromu zelenou haluz a hodil do studně: haluz ještě nedoletěla vody a už se vznála ohněm! „Co, ty nás budeš šiditi!“ Bohatýři jali se babu jagu dusiti, chtějí ji proklatou uvrhnouti do ohnivé studně. Ještě více než prvé je prosila, zaklíná se

velice, že jich nyní neoklame: „Zajisté vás dovedu k dobré vodě!“ Bohatýři že to zkusí ještě jednou a baba jaga přivedla je k druhé studni. Strýc Ranec ulomil se stromu suchou větev a hodil do studně: větev ještě nedoletěla vody, a už pučela, rozzelenala se a rozkvetla. „To je dobrá voda!“ řekl Ranec. Slepý omočil jí své oči — a v tom prohlédl; spustil beznohého do vody — a narostly mu nohy. Zradovali se a praví mezi sebou: „Nyní musíme babě jaze zaplatiti; pustíme-li ji, nebudeme nikdy jisti, vždycky bude zle mysliti.“ Vrátili se k ohnivě studni a hodili tam babu jagu: tak zahynula.

Potom Ranec strýc, dubová čepice, pojal kupeckou dcerku za ženu a všichni tři vybrali se do království Anny Krásné vysvobodit Ivana carovice. Přicházeli k hlavnímu městu, vidí: Ivan carovic žene stádo krav. „Stůj, pastucho! povídá Ranec strýc, kam ženeš ty krávy?“ Odpovídá mu carovic: „Ženu na královský dvůr; královna pokaždé sama čítá, jsou-li krávy všecky.“ — Tu máš, pastucho, můj oděv, obleč na sebe, já obleknu tvůj a poženu krávy. „Ne, bratře; toho nemohu učiniti; jak to královna zví, bude mně běda.“ — Neboj se, nic ti nebude. Za to ti ručí Ranec strýc, dubová čepice. Ivan carovic vzdechnul a praví: „Ech, dobrý člověče! kdyby živ byl Ranec strýček, nepásl bych v poli těchto krav.“ Tu Ranec strýc, dubová čepice, dal se mu poznati, kdo je; Ivan carovic objal ho pevně a zalil se slzami: „Nenadál jsem se, že tě uvidím!“ Vyměnili si své šaty; strýček hnál krávy na královský dvůr. Anna Krásná vyšla na balkon a čítala krávy, jsou-li všecky, a kázala je zahrnati do chléva. Všecky krávy vešly do chléva, jenom poslední zůstala u dveří státi a napráhla ocas. Ranec přiskočil: „Nač tu čekáš, ty psí maso?“ uchvátil ji za ocas, smeknul a stáhl kůži. Královna to spatřila a křičí zvučným hlasem: „Co to dělá ošklivec pastucha! Vemte ho a přiveďte ke mně!“ Sluhové chytili Rance a vlekli do paláce; on jde, neodmlouvá, v sebe doufá. Přivedli ho ku královně; pohledla naň a táže se: „Kdo jsi? Odkud jsi se tu vzal?“ — Já jsem ten, kterémus nohy uřala a na peň posa-

dila; říkají mně Ranec strýc, dubová čepice!“ Nu, myslí si královna, když si nohy vrátil, nebude s ním žádný žert!“ a počala jeho a carovice prositi za odpuštění; pokála se za své hříchy a zapřísáhla se, že bude Ivana carovice věčně milovati a ve všem poslouchati. Ivan carovic jí odpustil a počal s ní žíti v tichosti a svornosti; u nich zůstal slepý bohatýr a Ranec strýc odejel se svou ženou k bohatému kupci a usadil se v jeho domě.

22. Koupená žena.

Byl jednou Ivan kupecký syn; promrhal po smrti otcově své jmění a šel k vlastnímu strýci za mládence. Strýc naložil na své koráby zboží a jel spolu se synovcem za moře, aby v cizích krajích obchod vedl. Připlavili se k znamenitému stoličnému městu, vjeli do přístavu, vyložili zboží a počali je prodávati, jiné kupovati a peníze vydělávati. Povídá strýc synovci: „Tu máš mzdy sto rublů peněz; jdi, nakup si zboží, jaké se ti zalíbí. Dlouho se tu nebudeme bavit; jak popravíme svou práci, vrátíme se domů.“ Ivan vzal sto rublů a šel na náměstí, chodí okolo krámů zamyšlen, dívá se, jaké zboží by koupil. Najednou vzal se odkudsi a přichází k němu stařec: „Co hledáš, dobrý člověče!“ — Chci si koupiti za sto rublů zboží. „Dej sem peníze, já ti dám takové zboží, žes takového jak živ neviděl.“ Kupecký syn dal mu sto rublů; stařeček vzal peníze a povídá: „Pojď za mnou!“ Přivedl ho na sám kraj města do krásné zahrady; v té zahradě sedí za zlatou mříží dívka a taková kráska, že nelze vymluviti, ani pomyslit, leda v pohádce pověděti. „To je mé zboží — krásná dívka; vezmi ji za ruku a zaveď domů.“ — Co je to, starče! takového zboží nepotřebuju, bez toho jsem s krásnými dívkami všechno otcovské jmění prohýřil, ale nyní jsem se zařekl. „Nu, brachu, když se ti mé zboží nelíbí, jdi si s prázdnýma rukama; nedostaneš ani zboží ani peněz.“ Ivan kupecký syn zalil se hořkými slzami: „Já nešťastný! myslí si, sto rublů jsem nadarmo ztratil.“ Vrátil se k strýcovi. „Koupils zboží,

co?“ — „Nekoupil, strýčku!“ „Na, tu máš ještě sto.“ Nazejtří šel Ivan na náměstí i potkal ho tentýž stařeček: „Pozdrav pán Bůh, dobrý člověče!“ — Dejž to pán Bůh, boží stařečku! odpovídá Ivan; dívá se stařečkovi přímo do očí, ale nemůže ho poznati. Co bylo včera, stalo se dnes zase. Ivan pozbyl i druhou stovku. Přetího dne dostal od strýčka ještě stovku a opět potkal starce; stařec vzal od něho peníze, přivedl ho k zlaté mříži: „Hle, povídá, tu je moje zboží — krásná dívka; vezmi ji za ruku a zaveď domů.“ Kupecký syn se rozmýšlel: „Můj osud je už takový!“ vzal dívku a vedl s sebou. Vypytává se jí cestou: „Pověz, krásná dívko, jakého jsi rodu, jakého pokolení? — Já jsem královská dcera a říkají mně Nastasja Krásná; je tomu deset let, co mě pustili tatínek a maminka na procházku k řece; na vodě jsem uviděla loďku a jenom jsem sedla na loďku — jela se mnou tak rychle, že mně za pět minut břehy s očí zmizely; loďka mě přinesla k zelené zahradě, tu mě posadil stařec za zlatou mříž a tam jsem žila, až jsi mě vykoupil.“ „Jak se nyní okážu strýčkovi?“ táže se Ivan kupecký syn; tři sta rublů jsem pozbyl a zboží jsem nekoupil.“ — To nic nedělá, všechno se zpraví! odpovíděla Nastasja Krásná; najděme si dříve příbytek. Najali si byt, ona ho uložila spat, a sama zasedla k práci a vyšila divotvorný koberec; ráno budí kupeckého syna: „Na, povídá, tu máš koberec! zanes ho na rynek; bude-li ho kdo kupovati, nebež peněz, ale žádej, aby tě opil.“ Ivan kupecký syn tak také udělal, opil se, vyšel z hospody, upadl do špinavé kaluže; sběhlo se tu mnoho všelijakého lidu, dívají se na něho a smějí se: „Pěkný jonák! mohl by zrovna k oddávkám.“ — Pěkný — nepěkný, ale já povídám, že mě Nastasja Krásná na temeno políbí. „Nechvastej se tolik! povídá jeden bohatý kupec; ona na tebe ani nepohledne — jaký jsi zaneřáděný!“ Počali se hádati; kupec praví: „Založme se — chceš se založit o deset tisíc?“ — To bys tomu dal! když založit, tak o všechno jmění. „Nu, třeba — o všechno jmění. Sotva se domluvili, hle — tu jde Nastasja Krásná, zdvihla kupeckého

syna za ruku, políbila na samé temeno, utřela, očistila a zavedla domů. Ivan vyhrál na tom kupci i krámy se zbožím i sklepy s drahým kamením; stal se prvním boháčem. Jednou mu povídá Nastasja Krásná: „Běž a zavolej cihláře a dej jim práci: ať nadělají brzo cihel, do každé cihly ať zadělají drahého kamení.“ Jak řekl, tak se stalo. Ivan kupecký syn naložil ty cihly na mnoho vozů, pokryl je rohožemi a vezl k svému strýci na koráb. „Pozdrav pán Bůh, synovče! kdes byl tak dlouho? čehos nakoupil?“ — Přivezl jsem tuhle cihly. „Jsi ty kotrba! takového zboží máme sami dost. Co na něm vyděláš? „Bůh je milostivý! snad přijde něco i ra mne. „Nu, nakládej na koráb!“ Ivan naložil ihned všecko své zboží, zajel pro Nastasji Krásnou a vzal ji na koráb. Strýc spatřil krásnou dívku a povídá synovci: „Já jsem myslel, že jsi už jiný člověk, a ty jsi pořád takový!“ Tu zdvihli kotvy, rozpjali plachty a koráby pluly na širé moře. Dlouho či krátko — přijel strýc se synovcem do své říše; musejí jíti k carovi a podati mu dary. Strýc bere kousek zlatohlavu a kousek aksamitu, a synovec dvě cihly. „Kam půjdeš?“ táže se strýček. — K carovi. „A co mu doneseš?“ — Tu mám dvě cihly. „Ech, brachu, abys raději nechodil, sebe neostudil a na mne odpovídání neuválil. Není příhodný čas — car se bude hněvati; bude s námi zle.“ — Nebude, strýčku! jaké mám zboží, takové ponesu. Strýc ho přemlouval, domlouval mu, ale vidí, že to není nic platno: „Nu, povídá, jestli se něco přihodí, dávej sobě vinu, já za to nebudu moci.“ Přicházejí k samému carovi; strýc mu podává zlatohlav s aksamitem a Ivan kupecký syn podal mu na zlaté míse dvě cihly: „Račte rozlomit, vaše veličenstvo!“ Car cihly rozlomil; z cihel sype se proudem drahé kamení, až z něho jde zář po komnatě. „Pán Bůh zaplať za tento dar; takového kamení jsem jak živ neviděl. Vyber si první místo v městě a provozuj tam obchod bez daně a beze cla.“ Ivan kupecký syn vybral si nejlepší místo v městě, postavil dům a krámy a zavedl veliký obchod; a když si všecko hospodářství spravil, chtěl si vzíti Nastasji Krásnou i poslat

k otci jejímu pro otcovské požehnání. Král přemítá: „Jak mám dáti královnu obyčejnému kramáři? Bude z toho leda posměch a hanba.“ I počal kupeckého syna všelijak zdržovati i vystrojil celý pluk a kázal Nastasji Krásnou ukrásti. Jednou odešel Ivan kupecký syn kamsi po své práci, nebyl doma více než tři měsíce a jak se vrátil — byla nevěsta jeho pryč u otce. Zaplakal a šel, kam ho oči vedly; šel, mnoho vystál, mnoho hladu a zimy zkusil, počal se modliti: „Kdyby mně Pán Bůh poslal společníka, bylo by mně přece veseleji!“ Hledí — tu jde stařeček; „Pozdrav Bůh, dobrý jonáku, kam tou cestou?“ — Ech, dědečku, měl jsem v rukou štěstí, ale Pán Bůh mně je vzal. Jdu hledat Nastasji Krásnou. „Pozděs vyšel, už ji provdali za jednoho carovice.“ — Kdybych ji aspoň jednou mohl spatřiti! „Nu, pojďme spolu; šli dlouho a vyhládli pořádně. Stařec vyňal ze záhradří chléb, rozlomil na půle; sobě vzal jednu polovici a druhou dává svému společníku. Kupecký syn se zdráhá: „Ty máš sám málo,“ povídá. — Ber! Bůh dá — ani tohoto nesníme a budeme syti. Tak se také stalo: chleba nesnědli a byli oba nasyceni. Za dlouho, za krátko — přivádí stařeček Ivana kupeckého syna do královské zahrady a povídá: „Postav se pod tuto jabloň a hleď — Nastasja Krásná vyjde na procházku po zahradě a půjde zrovna okolo tebe. Jak počnou padati jablka, nesbírej a nejez jich, sice usneš neprobudným spánkem.“ Kupecký syn postavil se pod jabloň; se stromu počala padati jablka a taková krásná, plná, vonná; nemohl se zdržeti, zdvihl jedno jablko a snědl; snědl a usnul neprobudným spánkem. Vyšla Nastasja Krásná projíti se po zahradě, spatřila svého souzeného a jala se ho budit; budila, budila, ale nemohla ho nijak probudit; napsala lístek: „S Bohem, milý příteli! zítra bude má svatba“ a položila mu jej do pravé ruky. Ráno se probudil Ivan kupecký syn, přečetl lístek a zalil se slzami. Přichází stařeček: „Já jsem ti povídal: neber, nejez jablek; ale tys mne neposlechl. Jdi honem — nenajdeš-li kde deštičku.“ Kupecký syn běžel po ulici, našel deštičku a přinesl stařečkovi. Ten ji vzal, navázal

struny, zastavil se u hospody a počal různé písne hráti. Co se tu sebralo lidu — zástupy veliké! Hned oznámili královi: u hospody je jakýsi muzikant, co hraje lépe než královští. Král ho kázal zavolati do paláce: „Ať hraje na svatbě, ať rozveselí hosty.“ Běželi honci, zvou stařečka na svatbu; on odpovídá: „Přijdu hned!“ Svlekl se sebe šaty, přistrojil do nich kupeckého syna, dal mu samodělné housle a praví: „Jdi ty místo mne.“ — Jak mám jíti, když neumím hráti. „Nedělá nic; jenom smyčcem trhej a rukama přebírej a housle budou samy hráti.“ Ivan kupecký syn přišel do paláce, vstoupil mezi muzikanty, počal hráti — jeho housle přehlušují všecku muziku, ku podivu hostům celá slova vyslovují. Zahrál jednou — housle mluví: Spi, spi, ale neprospi! Zahrál podruhé — housle mluví: Choď, choď, ale neprochoď! A po třetí zahrál — housle počaly: „Spěte tvrdě neprobudným snem!“ V tom okamžiku kde kdo stál, kde kdo seděl — všichni najednou usnuli. Ivan kupecký syn vzal Nastasji Krásnou za bílé ruce zavedl do kostela a oddal se s ní. Král se probudil, vidí, co se stalo a že se nedá odestati. I kázal svatbu strojiti, hody slaviti, hosty hostiti.

23. Helena Moudrá.

Za starodávných let v jednom carství, ne v našem mocnářství, stál jednou voják na strážu u kamenné věže; věž byla na zámek zavřena a pečeti zapečetěna, a bylo to v noci. Zrovna o dvanácti hodinách slyší voják, že kdosi z věže volá: „Ej, kamaráde!“ Voják se táže: „Kdo mě volá?“ — To jsem já, nečistý duch, ozývá se hlas za železnou mříží; třicet let co tu sedím nejeda, nepije. „Čeho je ti třeba?“ -- Pusť mě ven; jak budeš v nouzi, zhodím se ti; jenom si na mne vzpomeň — a já budu v tom okamžení u tebe. Voják strhl pečeť, rozlámal zámek a otevřel dvěře — nečistý vyletěl z věže, vznesl se vzhůru a zmizel rychleji než blesk. „Nu, myslí si voják, teď sis dal! Co máš z toho? Nyní tě vsadí do žaláře, postaví před vojenský soud a ty budeš běhati ulicí; raději utekn,

pokud je čas.“ Zahodil ručnici i torbu na zem a šel kam ho oči vedly. Šel den, druhý a třetí; sužoval ho hlad a nebylo co jísti. Sedl na cestě, zaplakal hořkými slzami a rozmyšlel: „Nejsem-li já hloupý? sloužil jsem carovi deset let, vždycky jsem byl syt a spokojen, každý den jsem dostával po třech librách chleba; a utekl jsem na svobodu, abych umřel hladnou smrtí. Ech, duchu nečistý! ty jsi vším vinen.“ Najednou, kde se vzal tu se vzal — stál před ním nečistý a ptá se: „Bud zdráv, kamaráde! proč jsi smutný?“ — Jak nemám býti smutný, když už třetí den hladem hynu. „Nenaříkej, to se napraví!“ řekl nečistý, běžel sem tam, přivlekl všelijakých vin a pokrmů, nasýtil vojáka a volá ho s sebou: „V mém domě budeš míti dobré bydlo; pij, jez, co duše ráčí; jenom dohlížej k mým dcerám — jiného od tebe nechci nic.“ Voják byl srozuměn; nečistý ho vzal pod paže, zdvihl vysoko do povětří a zanesl za třikrát devátou zemi, do třikrát desátého mocnářství, do bělokamenného paláce. Nečistý měl tři dcery velmi krásné. Prikázal jim poslouchati toho vojáka a krmiti ho a napájeti do vůle, a sám odletěl, aby činil zlé věci. Vždyť je nečistý duch; na místě nikdy nesedí, ale pořád se po světě potlouká a lidi balamutí, ku hříchu svádí. Voják zůstal s krásnými dívkami a žil jako v nebi. Jenom jedna věc ho hněte: krásné dívky odcházejí každou noc z domu, ale kam? to nevěděl. Jal se jich na to vyptávati, ony mu nepovídají, zapírají. „Počkejte, myslí si voják, budu celou noc hlídat, však uvidím, kde se couráte.“ Večer lehl voják do postele, dělal, jakoby tvrdě spal, ale zatím dával pozor, co bude. Když přišel čas, prikradl se pomalu k dívčí ložnici, stanul u dveří, nahnul se a dívá se klíčovou dírkou. Krásné dívky přinesly čarodějný koberec, rozestřely ho na podlaze, udeřily sebou o ten koberec a udělaly se holubicemi, vznesly se a uletěly okénkem. „Podívejme se! myslí si voják, také to průbuju.“ Skočil do ložnice udeřil sebou o koberec a proměnil se v pěnici, vyletěl oknem a letěl za nimi. Holubice spustily se na zelenou louku a pěnice sedla pod rybízový keř, schovala se za listím a vyhlídá

odtud ven. Na to místo sletělo se holubic hejno ohromné, pokryly celou louku; uprostřed stál zlatý trůn. Za chvilku se ozářilo nebe i země — letí povětrím zlatý vůz, je v něm zapřaženo šest ohnivých draků; na voze sedí královna Helena Moudrá — takové krásy nevýmluvné, že nelze ani vypsati, ani vymysleti, ba ani v pohádce pověděti. Sestoupila s vozu, sedla na zlatý trůn, počala k sobě volati holubice a učiti je různým moudrostem. Skončila učení, vyskočila na vůz a byla ta tam! Tu se všechny holubice do jedné sebraly se zelené louky a letěly každá na svou stranu; ptáček pěnice letěl v patách za třemi sestrami, a octl se spolu s nimi v ložnici. Holubice udeřily sebou o koberec — udělaly se krásnými dívkami, a pěnice udeřila sebou a proměnila se ve vojáka. „Odkud ses tu vzal?“ vyptávají se ho dívky. — Byl jsem za vámi na zelené louce, viděl jsem krásnou královnu na zlatém trůnu a slyšel, jak vás učila královna různým chytrostem. „Tvoje štěstí, žes odtud vyvázl! Vždyť tato královna jest — Helena Moudrá, naše mocná velitelka. Kdyby byla měla s sebou svou čarodějnou knihu, byla by tě hned poznala — a tehdy nebyl bys ušel zlé smrti. Měj se na pozoru, vojáku! nelítej už na zelenou louku, nedívej se na Helenu Moudrou, sice složíš bujnou hlavu.“ Voják se neleká a nedbá těch řečí. Dočkal se druhé noci, udeřil sebou o koberec a udělal se ptáčkem pěnicí. Přiletěla pěnice na zelenou louku, schovala se pod rybízový keř, dívá se na Helenu Moudrou, kochá se v její kráse nenáhlenné, i myslí: „Kdybych dostal takovou ženu — nežádal bych si už nic na světě! Poletím za ní a zvím, kde bydlí.“ Helena Moudrá sestoupila se zlatého trůnu, sedla do svého vozu a nesla se povětrím k svému divnému paláci; v patách za ní letěla také pěnice. Královna přijela do paláce; jí naproti vyběhly chůvy a společnice, vzaly ji pod páže a uvedly do malovaných komnat. A ptáček pěnice odletěl do zahrady, vybral si krásný strom, který stál zrovna pod oknem královniny ložnice, usedl na větvíčku a počal zpívati tak pěkně a žalostně, že královna celou noc očí nezamhouřila — pořád poslouchala.

Jak vyšlo jenom krásné slunečko, zvolala Helena Moudrá hlučným hlasem: „Chůvy a společnice! běžte honem do zahrady, chytte mně ptáčka pěnici. Chůvy a společnice vyběhly do zahrady, počaly chytati ptáčka zpěváčka; ale co s nimi stařenami! pěnice poletovala se kře na keř, neodletuje daleko a nedá se chytiti. Královna se nemohla dočkati, vyběhla do zelené zahrady, chce sama ptáčka chytiti; přichází ke kři — ptáček se s větvičky nehýbe, sedí spustě křídélka — jakoby na ni čekal. Královna se zradovala, vzala ptáčka do rukou, přinesla do paláce, posadila do zlaté klece a pověsila ve své ložnici. Minul den, slunce zašlo, Helena Moudrá zaletěla na zelenou louku, vrátila se, počala snímati své ozdoby, rozstrojila se a lehla do postele. Pěnice se dívá na její tělo bílé, na její krásu nenahlednou a třese se po celém těle. Jak mile královna usnula, ptáček pěnice proměnil se v mouchu, vyletěl ze zlaté klece, udeřil sebou o podlahu a udělal se dobrým jonákem. Přistoupil dobrý jonák ku královnině postelce, hleděl na krasavici, nemohl se zdržeti a lusk ji v cukrová ústa. Hle — královna se probouzí, on se proměnil rychle v mouchu, vletěl do klece a udělal se ptáčkem pěnicí. Helena Moudrá otevřela oči, ohlédla se kolem — nikde nikoho: „Patrně se mi to ve snách zdálo,“ myslí si. Obrátila se na druhý bok a usnula opět. Ale voják nemá státní; zkusil toho podruhé a potřetí — královna spí zticha, po každém políbení se probouzí. Po třetím políbení vstala s postele a praví: „Je tu cosi a ne nadarmo! podívám se do čarodějně knihy.“ Podívala se do své čarodějně knihy a poznala hned, že v zlaté kleci nesedí obyčejný pták pěnice, nýbrž mladý voják. „Ach, ty nerozumo! zvolala Helena Moudrá; vylez z klece ven. Svou nepravdu zaplatíš životem.“ Nebylo pomoci — ptáček pěnice vyletěl ze zlaté klece, udeřil sebou o podlahu a proměnil se v dobrého jonáka. Voják padl na kolena před královnou a počal prositi za odpuštění. „Tobě není odpuštění, darebáku!“ odpověděla Helena Moudrá a zavolala kata, aby stal vojákovu hlavu. Kde se vzal tu se vzal — stál před ní velikán se sekerou

a se špalkem, povalil vojáka na zem, přitiskl jeho bujnou hlavu ke špalku a pozdvihl sekeru. Královna zamáchne šátkem a jonácká hlava se pokutálí... „Smiluj se, krásná královno! prosí voják se slzami, dovol mně naposledy si zazpívat.“ — Zpívej, ale rychle. Voják spustil píseň takovou smutnou, takovou žalostnou, že se Helena Moudrá sama rozplakala; bylo jí líto dobrého mládce i povídá vojákovi: „Dávám ti lhůty deset hodin; jestli se v této době tak chytře schováš, že tě nenajdu, vdám se za tebe; nedovedeš-li toho, dám ti stíti hlavu.“ Voják vyšel z paláce, zašel do hustého lesa, sedl pod keř, zamyslíl se, zarmoutil se: „Ach, nečistý duchu, co já pro tebe vystojím!“ V tom okamžiku ukázal se mu nečistý: „Čeho je ti třeba, kamaráde?“ — Ech, povídá, má smrt se blíží! kam se schovám před Helenou Moudrou? Nečistý duch udeřil sebou o syrou zemi a proměnil se v šedokřídlého orla: „Posaď se, kamaráde, ke mně na záda; já tě zanesu do podnebesí.“ Voják sedl na orla; orel se vznesl navrch a zaletěl za oblaka, za černá mračna. Minulo pět hodin, Helena Moudrá vzala čarodějnou knihu, pohledla do ní — a uviděla všecko zrovna jako na dlani; zvolala hlučným hlasem: „Dosti ses nalétal po podnebesí, orle; spušť se dolů — však se přede mnou neskryješ.“ Orel se spustil na zem. Voják se zarmoutil ještě více než prvé: „Co si nyní počnu? kam se schovám?“ — Počkej, praví nečistý, já ti pomohu. Přiskočil k vojákovi, udeřil ho po skrání a proměnil se v špendlík a sám se udělal myškou, vzal špendlík do zubů, dostal se do paláce, našel čarodějnou knihu a zapíchl do ní špendlík. Minulo posledních pět hodin, Helena Moudrá otevřela svou čarodějnou knihu, hleděla, hleděla — kniha nic neukazuje; královna se velice rozzlobila a mrštila knihou do peci. Špendlík vypadl z knihy, udeřil sebou o podlahu a proměnil se v dobrého jonáka. Helena Moudrá vzala ho za ruku: „Já jsem, povídá, chytrá; ale tys chytřejší než já! Nerozmýšleli se dlouho, nýbrž se vzali a žili vesele a blaze.“

24. Mořský car a moudrá Vasilisa.

Našel sedlák rži a Pán Bůh mu dal tolik úrody, že ji sotva s pole sklídl. Posvážel snopy domů, vymlátil a nasypal zrním plničkou sýpku; nasypal a myslí: „Nyní budu žítí a se dobře mítí!“ Naučila se choditi k sedlákovi na sýpku myš a vrabec; přicházejí tam každý boží den třeba pětkrát, najedí se a jdou nazpátek: myš šustne do své díry a vrabec frnkne do svého hnízda. Žili spolu tak přátelsky celá tři léta; snědli všecko zrno, v truhle zůstala troška, tak s čtvrtku, ne více. Myš vidí, že zásoba dochází, i počne přemítati, jak by vrabce ošidila a všecko ostatní zrní sama dostala. A přišla na tento nápad: sebrala se za tmavé noci, prohryzla v podlaze velikou díru a spustila pod podlahu všecku rež do jednoho zrnka. Ráno přilítá vrabec na sýpku, zachtělo se mu posnítati; podíval se — nikde nic! Vyletěl chudák hladový a myslí si: „Napálila mě zatracená! Poletím já, dobrý jonák, k jejich carovi ke lvu, postěžuju si na myš — ať nás rozsoudí dle pravdy!“ Sebral se a letěl ke lvu. „Lve, care zvířat! žaluje mu vrabec: žil jsem s tvým zvířetem, myší zubatou; celá tři léta jsme se krmili z jedné truhly a nebylo mezi námi žádné hádky. Ale když zásoba docházela, chytila se úskoků; prohryzla v truhle díru, spustila všecko zrno pod podlahu k sobě a mě chudáka nechala hladem. Rozsud' nás podle pravdy, jestli nerozsoudíš, poletím na soud k svému caru orlovi.“ --- Nu, leť s Bohem! řekl lev. Vrabec letěl s žalobou k orlu, pověděl mu všecku svou křivdu, jak myš kradla a jak jí lev shovívá. Car orel se tehdy velice rozhněval a vypravil ihned ke lvovi lehkého běhouna: přijdi zítra se svým zvířecím vojskem na to a to pole a já seberu všecko ptactvo a svedu s tebou bitvu. Není jinak, car lev poslal veřejně hlásati, na vojnu zvířata volati. Sebralo se jich množství nesčíslné a jak přišli v širé pole — letí na ně orel se vším svým křídlatým vojskem — zrovna jako nebeské mračno. Počala se veliká bitva. — Bili se tři hodiny a tři minuty; zvítězil car orel, pokryl celé pole

mrtvolami zvířecími a rozpustil ptáky po domech a odletěl do hustého lesa, usedl na vysokém dubu — pobitý, poraněný, a počal přemítati, jakby opět nabyl své dřívější síly.

Bylo to dávno a byl tenkrát jeden kupec s kupcovou sami samotincí, neměli ani jediného dítěte. Ráno vstal kupec a povídá ženě: „Měl jsem nepěkný sen: navnadil se k nám veliký pták, sežere najednou celého vola, vypije plný džber; nemohu se ho zbaviti, musím ho krmiti. Půjdu do lesa, snad se trochu povyrazím.“ Vzal ručnici a šel do lesa. Či dlouho, či krátko, chodil po lese, konečně přišel k dubu, spatřil orla a chce po něm střeliti. Nezapíjej mne, dobrý jonáku! promluvil k němu orel lidským hlasem. Když mě zabiješ — málo tím nabudeš. Vezmi mě raději k sobě do domu, živ mě tři léta, tři měsíce a tři dni; u tebe se zotavím, narostou mně křídla, seberu své síly a dobře se ti odsloužím.“ Čím se mně orel odslouží? myslí si kupec a namířil podruhé. Orel promluvil táž slova. Namířil kupec po třetí a orel prosí opět: nezabíjej mne, dobrý junáku! živ mě tři léta, tři měsíce a tři dni; jak se zotavím, jak mně narostou křídla a seberu své síly, za všechno se ti dobře odsloužím.“ Kupec se slitoval, vzal ptáka orla domů. Ihned zabil vola a nalil plný džber medoviny; myslí, že to postačí orlu na dlouho, ale orel snědl a vypil všechno najednou. Zle si poradil kupec s nezvaným hostem, přišel docela na mizinu; orel vidí, že kupec schudl, i povídá mu: „Poslouchej, hospodáři! jeď do širého pole; je tam mnoho zvířat pobitých, poraněných. Stáhni s nich drahé kožešiny a dovez do města na prodej; těmi penězi uživíš mne i sebe, a ještě zůstane do zálohy.“ Kupec jel do širého pole a vidí: na poli leží mnoho zvířat pobitých, poraněných; postahoval s nich nejdražší kožichy, zavezl do města na prodej, a utržil veliké peníze.

Minul rok; orel káže hospodáři, aby ho zavezl na to místo, kde vysoké duby stojí. Kupec zapráhl a přivezl ho na to místo. Orel se vznesl za oblaka, rozletěl se a udeřil hrudí do jednoho stromu: dub se rozštípl na dvě. „Nu, kupče,

dobrý jonáče! praví orel; ještě jsem nenabyl dřívější síly, živ mě ještě celý rok.“ Minul druhý rok; opět se vznesl orel za tmavá mračna, rozletěl se s vrchu a udeřil hrudí do stromu: rozštípal se dub na drobné kusy. „Musíš mě ještě celý rok krmiti, kupče, dobrý jonáče! nemám ještě dřívější síly.“ Když minuly tři léta, tři měsíce a tři dni, povídá orel kupcovi: „Zavez mě opět na to místo k vysokým dubům.“ Kupec ho přivezl k vysokým dubům. Orel se vznesl výše nežli prvé, udeřil silným vichrem s vrchu do největšího dubu, rozrazil ho na třísky od vrchu do kořene, až se les dokola zapotácel. „Pán Bůh zaplať, kupče, dobrý jonáče! řekl orel. Nyní mám všecku svou sílu v sobě. Zahod koně a posaď se ke mně na křídla; zanesu tě do své krajiny a odměním se ti za všecko dobré.“ Kupec sedl orlovi na křídla: orel letěl na siné moře a vznesl se vysoko, převysoko. „Podívej se, povídá, na siné moře, je-li veliké? — Asi jako kolo, odpovídá kupec. Orel zatřepal křídly a shodil kupce dolů, dal mu poznati strach smrtelný a zachytil ho, nepustil do vody. Zachytil ho a vznesl se s ním ještě výše. „Podívej se na siné moře, je-li veliké? Asi jako slepičí vejce! Orel zatřepal křídly, shodil kupce dolů a opět ho nad vodou zachytil a vznesl se výše nežli před tím. „Podívej se na siné moře, je-li veliké?“ Asi jako makové zrnko! Orel zatřepal po třetí křídly a shodil kupce s podnebesí, ale nedal mu dopadnouti vody, zachytil ho na křídla a ptá se ho: „Jak, kupče, dobrý jonáče, poznal jsi, co je smrtelný strach?“ — Poznal, povídá kupec; myslil jsem, že bude po mně! „Také já jsem tak myslil, když jsi na mne ručnicí mířil.“

Orel letěl s kupcem za moře, přímo k měděnému carství. „Tu bydlí má starší sestra; když budeme u ní pohostinu a ona bude dary nabízet, neber ničeho, ale vypros si měděnou skříňku.“ Tak řekl orel a udeřil sebou o syrou zemi a proměnil se v dobrého jonáka. Jdou širokým dvorem. Sestra je uviděla a zradovala se: „Ach, bratře milý! Jak tě Bůh přinesl? Vždyť jsem tě přes tři léta neviděla; myslila jsem — že jsi

zabynul! Cím tě mám pohostiti, čím vyčastovati?“ — Nezvi mne, nečastuj mne, milá sestřičko! ale pozvi a vyčastuj tohoto dobrého jonáka: on mě tři léta krmil a napájel. Posadila je za stoly dubové, za ubrusy kostkované, pohostila a vyčastovala; potom je vedla do skladů, ukazuje jim bohatství nesmírná a povídá kupcovi, dobrému jonákovi: „Ejhle zlato a stříbro a drahé kamení; nabeř sobě, co duše ráčí!“ Odpovídá kupec, dobrý jonák: „Nepotřebuji ani zlata ani stříbra ani drahého kamení; daruj mně měděnou skříňku.“ — To tak ještě! to není pro tebe! Bratr se pro tato slova sestřina rozzlobil, udělal se orlem rychlým ptákem, uchopil kupce a letěl pryč. „Milý bratře, vrať se! křičí sestra.“ — Už je pozdě, sestro!

Letí orel povětrím. „Podívej se, kupče, dobrý jonáče! co se děje vzadu a co napředu?“ Kupec se podíval a praví: „Vzadu je viděti požár, napředu kvetou květiny!“ To hoří měděné carství, a květiny kvetou v stříbrném carství u mé prostřední sestry. Až budeme u ní pohostinu, a ona bude dary rozdávat, neber ničeho, ale vypros si stříbrnou skříňku. Orel přiletěl, udeřil sebou o syrou zemi a proměnil se v dobrého jonáka. „Ach, bratře milý! povídá sestra, odkud ses vzal? kdes meškal? proč jsi tak dlouho nepřišel? čím tě mám pohostiti?“ — Nezvi mne, nečastuj mne, milá sestřičko! pohosti tohoto dobrého jonáka, co mě tři léta krmil a napájel. Posadila je za stoly dubové, za ubrusy kostkované, pohostila, vyčastovala a zavedla do skladů: „Tu je zlato a stříbro a drahé kamení; vezmi si kupče, co duše ráčí!“ — Nepotřebuji ani zlata ani stříbra ani drahého kamení; daruj mně jednu stříbrnou skříňku. „Ne, dobrý jonáku, ten kus není pro tebe! nehodí se ti!“ Rozzlobil se bratr orel, proměnil se v ptáka, vzal kupce a letěl pryč. „Bratře milý, vrať se!“ — Už je pozdě, sestro!

Opět letí orel povětrím. „Podívej se kupče, dobrý jonáče! co je vzadu a co napředu?“ Vzadu hoří požár, napředu kvetou květiny. „To hoří stříbrné carství a květiny kvetou v zlatém, u mé nejmladší sestry. Až budeme u ní pohostinu a ona bude

dary rozdávati, neber ničeho, ale vypros si zlatou skříňku.“ Orel přiletěl k zlatému carství a proměnil se v dobrého jonáka. „Ach, bratříčku rozmilý! mluví sestra; odkud ses tu vzal? kdes meškal? proč jsi tak dlouho u nás nebyl? Čím pak tě mám uhostiti?“ — Nezvi mne, nečastuj mne, ale pozvi a vyčastuj tohoto kupce, dobrého jonáka: on mě tři léta krmil a napájel. Posadila je za stoly dubové, za ubrusy kostkované, pohostila, vyčastovala; potom zavedla kupce do skladu a dává mu zlata, stříbra a drahého kamení. „Já nic nepotřebuju; dej mně jenom zlatou skříňku.“ — Vezmi ji na štěstí! vždyť jsi mého bratra tři léta krmil a napájel; a pro bratra ničeho nelituju! Kupec pobyl, pohodoval v zlatém carství; přišla doba rozloučiti se, na cestu vypravit se. „S Bohem, povídá mu orel; nezpomínej mne zlým a hleď se — neodmykej skřínky, pokud se domů nevrátíš.“

Kupec šel domů; šel dlouho či krátko, unavil se i zachtělo se mu odpočinouti. Zastavil se na cizí louce na zemi cara Nekřtěného Čela, hleděl dlouho na zlatou skříňku, nemohl se zdržeti, odemkl ji. Jenom ji otevřel — kde se vzal tu se vzal, rozeštrěl se před ním veliký palác, samá ozdoba; přiběhli mnozí sluhové: „Co je libo? čeho je třeba?“ Kupec, dobrý jonák, se najedl, napil a šel spat. Car Nekřtěné Čelo spatřil, že na jeho zemi veliký palác stojí, i posílá posly: „Jděte, vyzvěďte, jaký že to nerozuma, co na mé zemi palác vystavěl a mne se nezeptal. Aby se hned odtud odebral pryč po dobrém.“ Když přišlo ke kupci takové hrozné slovo, počal přemýšleti, jak by sebral palác do skřínky, odkud vyšel. Přemýšlel dlouho, ale nic nevymyslel. Rád bych odešel, praví poslům, ale jak? nevím si rady. Poslové se vrátili a oznámili všecko caru Nekřtěnému Čelu. „Ať mně dá to, o čem doma neví; seberu mu pak palác do zlaté skřínky.“ Nebylo pomoci; kupec se zapřisáhl, že mu dá to, o čem doma neví; a car Nekřtěné Čelo sebral ihned palác do zlaté skřínky. Kupec vzal zlatou skříňku a dal se na cestu.

Či za dlouho, či za krátko, přichází kupec domů. Kup-

cová ho vítá: „Bůh tě pozdrav, milý! kde jsi byl tak dlouho?“ — Nu, kde jsem byl, tam nyní nejsem. „A pán Bůh nám dal synka, když jsi nebyl doma.“ — To je to, o čem jsem doma nevěděl! myslí si kupec a velice se zarmoutil. „Co pak je ti? či nejsi rád doma?“ doléhá kupcová. — Nikoli, odpovídá kupec, a pověděl jí všecko, co se s ním stalo. Potruchlili, poplakali; věčně plakati nebudou. Kupec otevřel svou zlatou skříňku i rozprostřel se před ním veliký palác, důmyslně ozdobený, i počal se ženou a se synem v něm bydliti a dobře se míti. Minulo asi deset let a více; kupecký syn vyrostl, nabyl rozumu a krásy a stal se jonákem až radost. — Jednou ráno vstal nevesele a povídá otcí: „Tatínku! Zdálo se mně tuto noc o caru Nekřtěném Čele, kázal mně, abych k němu přišel: dávno na tě čekám, už je čas, abych tě poznal.“ Otec s matkou se rozplakali, dali mu požehnání a pustili do cizí krajiny.

Jde širokou cestou, jde širými poli, stepmi širokými dalekými a přichází do hustého lesa. Vůkol je pusto, nikde živé duše; stojí tu jenom neveliká chaloupka samičká, k lesu předem, k Ivanu kupeckému synu zadem. „Chaloupko, chaloupko! povídá, obrať se k lesu zadem, a ke mně předem.“ Chaloupka poslechla a obrátila se k lesu zadem a k němu předem. Ivan kupecký syn vstoupil do chaloupky a tam leží baba-jaga, koštěná noha, z kouta do kouta. Spatřila ho baba-jaga a povídá: „Dosud nebylo ruského ducha slychem slyšeti, videm viděti, a nyní je na očích! Odkud jdeš, dobrý jonáče? kam cestou?“ — Ech, ty stará čarodějnice! nenakrmilas, nenapojilas pocestného člověka a už se ho vyptáváš. Baba-jaga postavila na stůl nápoje a různá jídla, nakrmila ho, napojila a uložila spat, a raničko ho budí a vyptává se. Ivan kupecký syn pověděl jí všecku pravdu a prosí ji: „Nauč mě babičko, jak bych přišel k carovi Nekřtěnému Čelu.“ — Dobře, žes ke mně zašel, sic bys už nebyl na živě: car Nekřtěný Čelo velmi se na tebe zlobí, žes k němu dlouho nepřišel. Poslouchej, jdi po této stezce a přijdeš k rybníku, schovej se za strom a vyčkávej doby: přiletí tam tři holubice krásné děvice, dcery

carské; odvážou svá křidélka, posvlékají šaty a počnou se v rybníku šplouchati. Jedna má křidélka pěkná strakatá; čekej a vem je k sobě a nevracej, pokud nepřivolí, že půjde za tebe za muž. Potom bude všechno dobře!“ Ivan kupecký syn se s babou-jagou rozloučil a šel po ukázané stezce.

Šel, šel, uviděl rybník a schoval se za hustý strom. Za chvilku přiletěly tři holubice, jedna s pestrými křidélkami, udeřily sebou o zem a proměnily se v krásné dívky; sňaly svá křidélka, svlekly své šaty a počaly se koupati. Ale Ivan kupecký syn naslouchá ostře, přiblížil se pomalu a sebral pestrá křidélka. Dívá se, co bude. Krásné dívky se vykoupaly a vyšly z vody; dvě se hned ustrojily, připjaly si svá křídla, proměnily se v holubice a odletěly; ale třetí zůstala a hledala ztrátu. Hledá, povídá: „Ukaž se, ozvi se, kdo vzal má křidélka; je-li starý stařeček — buď mně tatínkem, je-li prostředních let — milým strýčkem, je-li dobrý jonák — půjdu za něho za muž.“ Ivan kupecký syn vyšel z za stromu: „Tuhle jsou tvoje křidélka!“ — Pověz nyní, dobrý jonáče, prisouzený muži! jakého jsi rodu a kam jdeš cestou? „Já jsem Ivan kupecký syn a jdu cestou k tvému tatínkovi caru Nekřtěnému Čelu.“ — A mně říkají Moudrá Vasilisa. — A moudrá Vasilisa byla carův miláček: rozumem i krásou ho přemohla! Ukázala svému ženichovi cestu k caru Nekřtěnému Čelu, vznesla se holubičkou a letěla v patách za sestrami.

Ivan kupecký syn přišel k caru Nekřtěnému Čelu; car mu kázal sloužiti v kuchyni, štípati dříví, tahati vodu. Kuchař Šumička vzal ho v nenávisť, počal caru našeptávati: „Vaše carské veličenstvo! Ivan kupecký syn se chlubí, že může za jedinou noc vysekati veliký hustý les, poskládati břevna na hromady, vykopati kořeny, zorati zemi a zasíti pšenicí, tu pšenici prý sežne, vymlátí a semele na mouku; z té mouky prý napeče pirohů a podá vašemu veličenstvu k snídání.“ — Dobře, povídá car; zavolejte ho ke mně! Přišel Ivan kupecký syn. „Co se ty tam chvastáš, že za jedinou noc můžeš vysekati hustý les, zemi poorati — zrovna jako širé pole a zasíti

pšenici; tu pšenici prý sežneš, vymlátíš a na mouku semeleš; z té mouky prý napečeš pirohů a podáš mně k snídání. Hleď, ať je k ránu všecko hotovo; nebude-li, tuhle můj meč — tvá hlava přeč!“ Jakkoli se Ivan kupecký syn vzpíral, nebylo nic naplat; rozkaz byl dán, musí býti vykonán! Jde od cara a svěsil zármutkem bujnou hlavu svou. Spatřila ho carská dcera Vasilisa Moudrá a ptá se ho: „Co se tak rmoutíš?“ — Darmo se ptáš! však mi nepomůžeš. „Možná, že pomohu, kdo ví?“ Ivan kupecký syn pověděl jí, jakou úlohu uložil mu car Nekřtěné Čelo. „Co je to za službu, to je službička, služba teprv přijde! Jdi, pomodli se k Bohu a jdi spat: jitra je moudřejší než večer, k ránu bude všecko poděláno.“ Zrovna o půlnoci vyšla Vasilisa Moudrá na výstupek, zvolala hlučným hlasem — a za okamžik sběhli se se všech stran dělníci: je jich zástup nesčíslný. Jeden kácí stromy, druhý vykopává kořeny, jiný oře zemi; na jednom místě sekají, a na druhém už žnou a mlátí. Prach se zdvihá kotoučem; a před úsvitem je už semleto a pirohy napečeny. Ivan kupecký syn nesl pirohy k snídání caru Nekřtěnému Čelu. „Chlapík,“ řekl car a kázal mu dáti odměnu ze své carské pokladnice. Kuchař Šumička rozlobil se více než prvé na Ivana kupeckého syna a počal naň opět klevetiti: „Vaše carské veličenstvo! Ivan kupecký syn se chlubí, že udělá za jedinou noc takový koráb, který bude lítati v povětrí.“ — Dobře, zavolejte ho sem! Zavolali Ivana kupeckého syna. Co se chlubíš mojim sluhům, že uděláš za jedinou noc divotvorný koráb a ten koráb bude povětřím lítati; a mně neřekneš nic? Hleď, aby bylo k ránu všecko hotovo; nebude-li, tuhle můj meč — tvá hlava přeč!“ Ivan kupecký syn svěsil zármutkem svou bujnou hlavu pod mohutná plece, odchází od cara, neví kde mu hlava stojí. Spatřila ho Vasilisa Moudrá: „Co jsi zarmoucen, co tě hněte?“ — Jak se nemám rmoutiti? car Nekřtěné Čelo kázal mi vystavěti za jedinou noc koráb-samolet. „Co je to za službu? to je službička — služba teprv přijde. Jdi, pomodli se Bohu a lehni spat; jitra je moudřejší než večer, k jitru bude všecko poděláno.“ O půlnoci

vyšla Vasilisa Moudrá před dům, zvolala hlučným hlasem — a v okamžení sběhli se se všech stran tesaři. Jali se sekerami klepati; práce jde od ruky. K ránu bylo všecko hotovo. „Chlapík!“ řekl car Ivanu kupeckému synu: „nyní pojedeme na procházku.“ Sedli spolu a vzali k sobě třetího kuchaře Šumičku a letěli povětrím. Letěli nad oborou; kuchař se nahnul dolů, ale Ivan kupecký syn shodil ho z korábu. Litá zvěř ho ihned roztrhala na drobné kousky. „Ach, křičí Ivan kupecký syn, Šumička spadl!“ — Čert ho vzal! řekl car Nekřtěné Čelo; psu patří psí smrt. Vrátili se do paláce. „Jsi chytrý, Ivane kupecký synu! povídá car; tu máš třetí úlohu: Objezdi mně neobjezděného hřebce. Objezdíš-li ho — dám ti svou dceru, jestli ne — tuhle můj meč, tvá hlava přeč!“ Nu, tato práce je lehká! myslí si Ivan kupecký syn; jde od cara a usmívá se. Spatřila ho Vasilisa Moudrá, vyptala se a povídá: „Nejsi rozumný, Ivane kupecký synu! nyní je ti uložena služba těžká, práce nelehká: vždyť bude hřebcem sám car Nekřtěné Čelo, ponese tě povětrím výše lesa stojícího, níže oblaku chodícího a rozmetá všechny tvoje kosti po širém poli. Jdi honem ke kovářům, zakaž si železné kladivo třípudové; a jak sedneš na hřebce, drž se pevně a bij ho po hlavě železným kladivem.“ Nazejtří vyvedli pacholci hřebce neobjezděného: sotva ho udrží! founí, trhá sebou, vzpíná se na zadní nohy. Jen naň sedl Ivan kupecký syn, vzepjal se hřebec výše lesa stojícího, níže oblaku chodícího i letěl povětrím rychleji než silný vítr. Ale jezdec se pevně drží a pořád ho kladivem po hlavě tluč. Hřebce opustila síla a spustil se na syrou zemi. Ivan kupecký syn odevzdal hřebce pacholkům, odpočal si a šel do paláce. Potkává ho car Nekřtěné Čelo se zavázanou hlavou. „Objezdil jsem koně, vaše veličenstvo!“ — Dobře; přijdi si zítra vybrat nevěstu, dnes mě bolí hlava!

Ráno povídá Ivanu kupeckému synu Vasilisa Moudrá: „Jsme tři sestry; tatínek nás promění v kobyly a dá ti vybírat nevěstu. Dávej pozor; na mé uzdě zčerná blyskotka. Potom nás vypustí holubicemi; sestry budou pomalounku pohanku

zobati a já nic, ale zatřepám křídlem. Po třetí nás vyvede dívkami — jedna jako druhá obličejem, vzrůstem i vlasem; já máchnu naschvál šátkem, po tem mne poznáš.“ Jak řečeno, vyvedl car Nekřtěné Čelo tři kobyly — jedna jako druhá a postavil je do řady. „Vybírej si kterou chceš!“ Ivan kupecký syn se bystře rozhlédl a vidí, jak na jedné uzdě blyskotka zčernala, vzal tu uzdu a povídá: „Tato je má nevěsta!“ — Bereš si nedobrou; mohls si lepší vybrati. „Nic nedělá, mně se líbí tato.“ — Vybírej si podruhé! Car vypustil tři holubice — jedna na vlas jako druhá a nasypal jim pohanky. Ivan kupecký syn zpozoroval, že jedna pořád křídlem potřásá, uchvátil ji za křídlo: „Tato je má nevěsta!“ — Neměls toho kusu bráti; brzo se udávíš. Vybírej po třetí. Car vyvedl tři dívky — jedna jako druhá obličejem, vzrůstem i vlasem. Ivan kupecký syn spatřil, že jedna šátkem máchla, vzal ji za ruku: „Tato je má nevěsta!“ Nebylo nic platno, car Nekřtěné Čelo dal mu dceru a učinili veselou svatbu.

Neminulo ani mnoho ani málo času, tu napadlo Ivanu kupeckému synu, že uteče s Vasilisou Moudrou do své země. Osedlali koně a ujeli v temné noci. Ráno vidí car co se stalo, i poslal za nimi vojsko. „Padni na syrou zemi, povídá Vasilisa Moudrá svému muži, zdali něco uslyšíš.“ Přilehl k syré zemi, naslouchal a odpovídá: „Slyším koňské řehání.“ Vasilisa Moudrá udělala ho zahradou a sebe zelnou hlávkou. Stihatelé se vrátili k carovi s prázdnýma rukama: „Vaše carské veličenstvo! v širém poli není nic viděti, viděli jsme toliko jednu zahradu a v té zahradě byla zelná hlávka.“ — Jeďte, přivezte mně tu zelnou hlávku: vždyť jsou to oni, tak nás přelstili. Vojsko jelo opět, a Ivan kupecký syn přilehl opět k syré zemi: „Slyším, povídá, koňské řehání!“ Vasilisa Moudrá udělala se studní a jeho proměnila v jasného sokola; sokol sedí na srubě a pije vodu. Vojsko přijelo k studni — dále není cesty, i vrátilo se nazpátek. „Vaše carské veličenstvo! v poli není nic viděti; viděli jsme jenom jednu studni a z té studně pije jasný sokol vodu.“ Nyní vyjel za nimi sám car Nekřtěné Čelo.

„Přilehni k syré zemi, jestli něco neuslyšíš,“ povídá Vasilisa Moudrá svému muži. — Och, slyším hluk a hlmoz větší než prvé. „To jede za námi otec. Nevím, nevymyslím, co udělám,“ Také já nevím. Vasilisa Moudrá měla u sebe tři maličkosti: kartáč, hřebínek a ručník; zpomněla si na ně a praví: „Bůh jest ještě milostiv! mám se čím obrániti caru Nekřtěnému Čelu.“ Hodila kartáč za sebe — i udělal se veliký hustý les; tak hustý, že ruky neprostrčíš a tak veliký, že ho za tři léta neobjedeš. Car Nekřtěné Čelo chrup chrup hustý les, proklestil si cestu, probil se a opět za nimi. Už je dohání, jenom je rukou chvátit — tu se udělala velikánská hora: tudy neprojdeš ani neprojedeš. Car Nekřtěné Čelo počal horu kopati, prokopal stezku a opět se žene za nimi. Tu máchnula Vasilisa Moudrá za sebe ručníkem — i udělalo se veliké široké moře. Car přiběhl k moři, vidí, že je cesta založena i navrátil se domů.

Ivan kupecký syn blížil se s Vasilisou Moudrou k své zemi a povídá: „Já půjdu napřed, ohlásím tě otci a ty mě tady čekej.“ — Hleď, povídá mu Vasilisa Moudrá, jak přijdeš domů, líbej se se všemi; jenom se nelíbej se svou kmotrou, sice na mne zapomeneš. Ivan kupecký syn vrátil se domů, políbil se se všemi radostně, políbil také kmotru a zapomněl na Vasilisu Moudrou. Stojí ona ubohá na cestě, čeká; čeká dlouho a dlouho, nejde za ní Ivan kupecký syn; šla do města a dala se do služby k jedné stařence. A Ivan kupecký syn chtěl se ženiti, namluvil si nevěstu a učinil hodování veliké a slavné. Vasilisa Moudrá o tom zvěděla, přestrojila se za žebračku a šla do kupeckého dvoru prosit za almužnu. „Počkej, povídá kupcová, upeku ti malý piroh; nebudu velkého nakrojovati.“ — Pán Bůh zaplať i za to, matičko! Ale veliký piroh se připálil a malý se pěkně povedl. Kupcová dává jí připálený piroh a malý dala na stůl. Rozkrojili malý piroh — a v tom z něho vyletěli dva holubi. „Polib mě,“ povídá holub holubici. — Ne, ty na mne zapomeneš, jak Ivan kupecký syn zapomněl na Vasilisu Moudrou. A holub praví k holubici podruhé a po třetí: „Polib mne!“ — Ne, ty na mne zapomeneš jak zapomněl

Ivan kupecký syn na Vasilisu Moudrou. Ivan kupecký syn se vzpamatoval, poznal žebračku a praví otcí, matce a hostům: „Tato je má žena!“ Nu, když máš ženu, tedy s ní žij. Novou nevěstu bohatě obdařili a propustili domů, a Ivan kupecký syn počal s Vasilisou Moudrou žítí a dobře se mítí.

25. Chytré učení.

Byl jednou děd a baba a měli syna. Stařec byl chudobný; chtěl dáti syna na učení, aby byl z mládí rodičům útěchou, v stáří podporou a po smrti aby se za ně modlil. Vodil ho po městech, snad ho někdo přijme do učení; ale nikdo ho nechtěl přijati bez peněz. Stařec se vrátil domů, poplakal s babou, ponářskal si na svou chudobu a vedl syna zase do města. Sotva přišli do města, potkal je člověk a ptá se děda: „Co jsi tak zarmoucen, stařečku?“ — Jak nemám býti zarmoucen! řekl děd; tu jsem vodil syna po lidech, nikdo ho nechce vzíti do učení bez peněz a já peněz nemám. Nu, tak ho dej mně, povídá ten, kterého potkali; za tři léta ho naučím všem chytrostem. Za tři léta, v tento den a v tuto hodinu přijdi si pro syna, ale dej pozor: jestli se neobmeskáš, přijdeš v čas a poznáš svého syna — vezmeš si ho k sobě; jak se obmeskáš, zůstane tvůj syn u mne.“ Děd se tak zradoval, že se ani nezeptal: kdo jsi, kde bydlíš a čemu budeš chlapce učit. Dal mu syna a šel domů. Přišel domů v radosti a vypravoval všecko ženě. Ten, kterého potkali, byl čarodějník.

Minula tři léta, a stařec zapomněl docela, kterého dne dal syna do učení, i neví, co má počítí. Ale syn ten den před lhůtou přiletěl k němu malým ptáčkem, zavadil o náspa a vstoupil do jizby dobrým jonákem; poklonil se otcí a povídá: zítra jsou tomu zrovna tři léta, že aby za ním přišel a kam a jak ho pozná. „Já nejsem sám u našeho pána v učení; je nás ještě jedenáct dělníků; ti všichni zůstali u něho na věky proto, že je rodiče nepoznali. Jestli mě také ty nepo-

znáš, zůstane u něho dvanáctý. Zítra, jak přijdeš pro mne, vypustí nás pán všech dvanáct bílými holuby — jeden má peří jako druhý, ocas jako ocas, hlava jako hlava. Nyní se dívej: Všichni budou vysoko lítati, a já poletím nejvýše. Pán se tě zeptá: Poznals svého syna? Ukážeš na toho holuba, co je nade všemi. Potom vyvede dvanáct hřebců — všechny jedné barvy, hřivy na jednu stranu, všichni stejní. Když budeš obcházeti okolo těch hřebců, dávej dobrý pozor: já zahrabu pravou nohou. Pán se tě optá: Poznal jsi svého syna? ty ukážeš směle na mne. Potom vyvede k tobě dvanáct dobrých jonáků — jeden jako druhý vzrůstem, vlasem, hlasem, všichni jedna tvář, na všech jedny šaty. Když budeš obcházeti okolo těch jonáků, dávej pozor: na pravé skrání mé usedne malá muška. Pán se opět zeptá: Poznal jsi svého syna? a ty ukážeš na mne.“

Pověděl mu všecko, rozloučil se s otcem a vyšel z domu, zavadil o násipa, udělal se ptáčkem a letěl k pánovi. Děd ráno vstal, sebral se a šel za synem. Přichází k čarodějníku. „Nu, stařečku! povídá čarodějník, vyučil jsem tvého syna všem chytrostem. Ale jak ho nepoznáš, zůstane u mne na věky věků.“ Potom vypustil dvanáct bílých holubů, jednoho peří, jednoho ocasu, jedna hlava jako druhá, i povídá: „Poznej, stařečku, svého syna!“ Jak ho mám poznati, když jsou všichni stejní? Hleděl, a jak se jeden holub vznesl nad ostatní, ukázal na toho holuba: „To je on!“ — Poznals ho, poznal, dědečku! povídá čarodějník. Podruhé vypustil dvanáct hřebců — všichni jako jeden a hřivy na jednu stranu. Děd chodil okolo hřebců, prohlíží je, a pán se ptá: Nu, jak, dědečku! poznáváš svého syna? — Ještě ne, počkej trochu; a jak spatřil, že jeden hřebec pravou nohou hrabe, hned na něho ukázal: „To je on!“ — Poznals ho, poznal, dědečku! Potřetí vyšlo dvanáct dobrých jonáků — jedna postava, jeden vlas, jeden hlas, jedna tvář, jako od jedné matky. Děd šel jednou okolo jonáků — nic nepozoroval, šel podruhé — zase nic, a když jde potřetí — spatřil na pravé skrání jednoho jonáka mouchu, i povídá:

„To je on!“ — Poznals ho, poznal, dědečku! Čarodějník dal starcovi syna i šli domů.

Šli a spatřili: jede po cestě jakýsi milostpán. „Tatínku, praví syn, já se udělám psičkem; pán mě bude kupovati, ty mě prodej, ale obojku neprodávej, sice bych se k tobě více nevrátil!“ Sotva dořekl, udeřil sebou o zem a proměnil se v psička. Pán viděl, že stařec vede psička, počal ho smlouvati: nezalíbil se mu tak pes, jako krásný obojek. Pán dává zaň sto rublů, ale děd žádá tři sta; smlouvali a konečně koupil pán psička za dvě stě rublů. Děd počal snímati obojek, ale pán nechce o tom ani slyšeti. „Já jsem obojku neprodával, povídá děd; já jsem prodal jenom psa.“ A pán: „Ne, lžeš! kdo koupil psa, ten koupil také obojek.“ Děd se rozmyšlel — vždyť bez obojku se psi neprodávají — a dal mu psa s obojkem. Pán vzal a posadil psa k sobě, a děd vzal peníze a šel domů.

Pán jede cestou a tu najednou kde se vezme tu se vezme — běží mu naproti zajíc. „Co, myslí si pán, pustím psa za zajícem a uvidím, jak umí utíkat.“ Jenom ho pustil, vidí: zajíc běží v jednu stranu, pes v druhou a utekl do lesa. Pán ho čeká, ale nedočkal se a jel sám. Pes se proměnil v dobrého jonáka. Děd jde cestou a myslí: jak se doma ukážu, co řeknu stařeně, kam jsem syna poděl.“ Ale syn ho mezi tím dohnal: „Ech, tatínku, povídá, proč jsi mě prodal s obojkem? Kdyby nebylo zajíce, nebyl bych se vrátil, byl bych ten tam.“

Vrátili se domů a žijí pomalu. Po nějakém čase jednou v neděli povídá syn otcí: „Tatínku, já se proměním v ptáka; zanes mě na trh a prodej; jenom klece neprodávej, sice se domů nevrátím.“ Udeřil sebou o zem, udělal se ptákem; stařec ho posadil do klece a nesl na prodej. Obstoupili stařečka lidé, smlouvali ptáka jako o závod: tak se všem líbil! Přišel také čarodějník, poznal hned děda a uhodl, jakého má ptáka v kleci. Ten nabízí mnoho, ouen také mnoho, ale čarodějník podává nejvíc. Stařec mu prodal ptáka, ale klece mu nedává. Čarodějník se s ním hádá, domlouvá, ale stařec nic. Vzal ptáka samého, dal do šátka a nesl domů. „Nu, dcerko,

povídá doma, koupil jsem našeho šelmičku!“ — Kde pak je? Čarodějník rozdělal šátek, ale po ptáku dávno ani stopy: uletělo milé ptáče.

Byla opět neděle. Povídá syn otcí: „Tatínku! nyní se udělám koněm; hled, prodej koně, ale uzdy neprodávej; sice se domů nevrátím.“ Udeřil sebou o syrou zemi a udělal se koněm; vedl ho děd na trh na prodej. Obstoupili starce kupci, sami koňari: ten dává mnoho, druhý také mnoho, ale čarodějník nejvíce. Děd mu prodal syna, ale uzdy mu nedává. „Jak pak povedu koně?“ táže se čarodějník; půjč mně ji aspoň až na dvůr, potom si ji zase vezmi: já ji nežádám.“ Tu se všichni koňari na děda vysypali: tak se u nás neděje; kdo prodal koně, prodal také uzdu. Co s nimi začítí? Děd dal uzdu. Čarodějník přivedl koně na svůj dvůr, postavil do konfrny, pevně přivázal ke kruhu a vytáhl mu vysoko hlavu: kůň stojí jenom na zadních nohách, přední nedosahují k zemi. „Nu, dcerko, povídá opět čarodějník, když jsem koupil, tak jsem koupil našeho šelmičku.“ — Kde pak je? „Stojí v konírně. Dcera se šla podívat; bylo jí líto dobrého jonáka, chtěla mu popustiti uzdu, počala rozmotávati a rozvazovati, najednou se jí kůň vytrhl a uháněl pryč. Dcera běží k otcí: „Tatínku, povídá, odpusť! kůň mně utekl!“ Čarodějník udeřil sebou o syrou zemi, udělal se šerým vlkem a pustil se za ním: už je blízko, už ho dohání! kůň přiběhl k řece, udeřil sebou o zem, proměnil se v ježdíka a žblunk do vody a vlk za ním štikou. Ježdík utíkal pod vodou, přišel k prámům, kde krásné dívky prádlo perou, proměnil se v zlatý prstýnek a zakotouлил se kupecké dceři pod nohy. Kupecká dcera zdvihla prstýnek a schovala. A čarodějník udělal se člověkem jako prvé: „Dej mně, doléhá, můj zlatý prstýnek.“ — Tu máš! povídá dívka a hodila prsten na zem. Jak dopadl, rozsypal se na drobná zrna. Čarodějník se proměnil v kohouta a počal zobati; mezi tím, co zobal, proměnilo se jedno zrnko v jestřába a s kohoutem bylo zle: jestřáb ho roztrhal.

Zaps. v bobrovském újezdě voroněžské gub.

26. Div.

Byl jednou rybář. Jednou vyšel na jezero, rozestřel síť a vytáhl štika; vylezl na břeh, rozdělal oheň a počal štika péci: jeden bok upekł, obrátil ji na druhý. Upekla se, jenom jísti, ale tu vyskočí štika z ohně a rovnou cestou do jezera. „To je div! povídá rybář, upečená ryba utekla opět do vody.“ — No, mužičku! ozývá se mu štika člověčím hlasem; jaký je to div! tam v té a té dědině bydlí myslivec, tomu se přihodil div: zajdi k němu, poví ti sám.“ Rybář šel do dědiny, vyhledal myslivce, poklonil se mu: „Pozdrav Pán Bůh, dobrý člověče!“ — Dejž to Pán Bůh! proč přicházíš? „Tak a tak, pověz mně, jaký se s tebou stal div.“ — Poslouchej, krajane. Měl jsem tři syny a chodil jsem s nimi na lov. Jednou honíme celý den a zabili jsme tři kachny. Večer jsme přišli do lesa, rozdělali oheň, oškubali kachny a počali je vařit k večeři; uvařili jsme je a sedáme za stůl. Najednou jde stařec: Požehnej Pán Bůh, jonáci! — Dejž to Pán Bůh, stařečku! Stařeček přisedl, všechny kachny snědl a potom pohltil mého nejstaršího syna. Zůstal jsem s dvěma syny. Druhý den ráno jsme šli na lov; celý den jsme chodili, tři kachny zabili a večer jsme udělali v lese oheň a strojíme večeři. Opět jde stařec: Požehnej Pán Bůh, jonáci! — Dejž to Pán Bůh, stařečku! Sedl, všechny kachny snědl a zakusil prostředním synem. Zůstal jsem s jedním synem; vrátili jsme se domů, přespali noc a ráno opět na lov. Zabili jsme tři kachny, rozdělali oheň uvařili je a chceme právě večeřeti, když ten samý stařeček jde: Požehnej Pán Bůh, jonáci! — Dejž to Pán Bůh, stařečku! Sedl, všechny kachny snědl a zakusil nejmenším synem. Zůstal jsem sám jako prst; přenocoval jsem noc v lese, nazejtří jsem se jal lovit a nastřílel jsem tolik ptactva, že jsem ho sotva domů dovlekl. Přicházím do jizby a synové moji leží na posteli — všichni tři živí a zdraví. Rybář to vyslechl a povídá: „Toto je div, opravdový div!“ — Není, krajane! odpovídá myslivec; ale toto byl div! Div tento přihodil se v jedné dědině u jednoho sedláka; jdi k němu a zviš sám.

Rybář šel do dědiny, vyhledal toho sedláka, poklonil se mu: „Pozdrav Pán Bůh, strýčku!“ — Dejž to Pán Bůh, krajane! proč přicházíš? „Tak a tak, pověz mně, jaký div se u tebe přihodil.“

„Poslouchej, povídá. Za mladých let žil jsem se ženou, ale najednou měla milovníka. Já sám jsem se toho nedovtípil, ale lidé mně to pověděli. Jednou jsem se vybral do lesa pro dříví, zapráhl jsem koně, vyjel za humna; postál jsem s půl hodiny, vrátil se pomalu a schoval na dvoře. Když se setmělo, slyším, jak se má hospodyně se svým přítelem v jizbě baví; běžím do jizby a chtěl jsem ženu trochu pokárati, ale ona vzala hůl, udeřila mě po zádech a řekla: „Dosud jsi byl sedlák, a nyní buď černým psem!“ V tu minutu jsem se proměnil v psa; potom vzala vidle a počala mě bítí až strach; klyž mně vybila, vyhnala mě ven. Vyběhl jsem na ulici, sedl na náspa a myslím: snad se žena vzpamatuje a udělá mě člověkem jako prvé. Ale kde! ať jsem se sebe více otíral okolo chaloupky, nedočkál jsem se od zlé baby smilování. Jednou otevřela okno a polije mě celého vroucí vodou! A jíst mi nedávala nic, scípni prý třeba hladem! Nebylo pomoci, běžel jsem do širého pole, tam pásł sedlák stádo volů. Přidal jsem se k tomu stádu, počal jsem choditi za voly: který se od stáda odtrhl — hned jsem ho přihnál; a vlci se mne báli jako ohně, ani jeden si k nám netroufal. Sedlák viděl mou péči a tak se na mne spolehl, že mně svěřil stádo samému. Sám jde do dědiny a tam se veselí, co se mu chce. Jednou mu povídá pán: „Poslouchej, pastucho, ty pořád hýříš a skot chodí v poli sám; tak se to nehodí. Přijde zloděj a odvede voly.“ — Ne, neodvede! Pohádali se, založili se o tři sta rublů a peníze uložili. Pán šel do pole a chytá jednoho vola — už jsem byl u něho, roztrhal jsem na něm všecky šaty na hadry a nepustil jsem ho k stádu. Můj pán vyhrál sázku a měl mě ještě více rád než prvé: někdy sám nedojedl, ale mě nakrmil jak se patří. Byl jsem u něho celé léto i zachtělo se mně domů: „Podívám se, myslím si, jestli se žena nesmi-

luje, neudělá-li mě opět člověkem.“ Přiběhl jsem k chaloupce, počal na dveřích škrabati; žena vyšla s holí, udeřila mě po hřbetě a povídá: „Běhals černým psem, nyní lítej datlem.“ Proměnil jsem se v datla a lítal po lesích, po hájích. Přikvapila tuhá zima; jíst se mně chce, ale nikde ani zrnka. Dostal jsem se do jedné zahrady — tam byla na stromě skříňka na ptáky. „Vletím třeba do té skříňky, nechť mě děti chytnou, aspoň mě nakrmí a v jizbě bude teplo.“ Skočil jsem do skříňky, víko spadlo; vzali mě chlapei, přinesli k otcí: „Podívej se, tatínku, jakého jsme chytili datla.“ Ale jejich otec byl čarodějník; poznal hned, že jsem člověk, ne pták, vyňal mě z klece, posadil na dlaň, foukl na mě — i proměnil jsem se znova v člověka. Dává mně zelený prut a povídá: „Dočkej se, brachu, večera, a jdi domů, a jak vejdeš do jizby, udeř svou ženu tímto prutem a řekni: Bylas, ženo, babou, a nyní buď kozou!“ Vzal jsem zelený prut, přicházím večer domů, přikradl jsem se potichu ku své hospodyni, udeřil ji proutkem a povídám: „Bylas, ženo, babou, a nyní buď kozou!“ V tom okamžiku se udělala kozou; uvázal jsem ji provazem za rohy, přivázal k stodole a krmil reznou slamou. Tak jsem ji držel celý rok při slámě; potom jsem šel k čarodějníku: „Nauč mě, krajane, jak bych proměnil mou kozu v babu.“ Dal mně druhý proutek: „Na, brachu, udeř ji tímto proutkem a řekni: „Bylas kozou, a nyní buď babou!“ Vrátil jsem se domů, udeřil svou kozu proutkem: „Bylas kozou, povídám, a nyní buď babou!“ Kozu se proměnila v babu; tu mně padla má hospodyně k nohám, počala plakati, prositi za odpuštění, zařekla, zapřísáhla se, že bude se mnou žíti, jak se sluší. Od té doby žiju s ní šťastně v lásce a svornosti. — Zaplať Pán Bůh, řekl rybář, toto byl opravdu div divoucí!

27. Jdi tam — nevím kam — přines to — nevím co.

V jedné říši byl král svobodný — neženatý a měl celý zástup myslivců. Myslivci chodili na hon, stříleli ptáky letáky, zaopatřovali králův stůl zvěřinou. V tom zástupu sloužil

střelec-smělec, jménem Fedot; třešoval do cíle na vlas, skoro nikdy se nechybil; za to ho král měl velmi rád a všechny jeho kamarády. Jednou vyšel na hon časně ráno; zašel do temného hustého lesa a vidí: sedí na stromě hrdlička. Fedot obrátil ručnici, namířil, vypálil -- a zlomil ptákovi křídlo; spadl pták se stromu na syrou zemi. Myslivec jej zdvihl, chce mu utrhnouti hlavu a položití do brašny. I promluvila k němu hrdlička: „Ach, střelče směle! neutrhuj mojí bujně hlavičky, nesprovázej mne s bílého světa; raději mě vezmi živou, dones domů, posad na okénko a dívej se: jak na mne přijde dřímota, v tu chvíli mě udeř hřbetem ruky — a dosáhneš velkého štěstí!“ Myslivec se velice podivil: Co je to? myslí si; na pohled pták a mluví lidským hlasem! To se mi ještě nikdy nepříhodovalo...“ Zanesl ptáka domů, posadil na okénko a stojí a čeká. Minula chvíle — hrdlička položila svou hlavičku pod křídélko a zdrímala; myslivec zdvihl pravou ruku, udeřil ji hřbetem ruky lehounce — hrdlička padla na zem a udělala se dívkou a takovou krásnou, že nelze pomyslit ani vypraviti, leda v pohádce pověděti. Druhé podobné krasavice nebylo na celém světě. Mluví k dobrému mládci, královskému střelci: „Uměl jsi mě dostati, uměj se mnou i žít; ty mně budeš souzeným mužem a já tobě bohodanou ženou!“ Zůstali na tom; Fedot se oženil, těší se s mladou ženou a na službu svou nezapomíná; každého jitra vezme svou ručnici, jde do lesa, nastrlí různé zvěře a zanesle do královské kuchyně. Žena vidí, že se od toho lovu celý utrmácel i praví k němu: „Poslouchej, příteli! je mi tě líto; každý boží den se trmácíš, chodíš po lesích a po bahnech, vracíš se vždycky promoklý domů a nemáme z toho žádného užitku. Co to za řemeslo! Já vím o jiném, to nebude bez výdělku. Opatř si sto rublů a ještě sto a já všechno spravím.“ Fedot šel ke kamarádům: u jednoho si vypůjčil rubl, u druhého dva a tak sebral zrovna dvě stě rublů. Přinesl je ženě. „Na, povídá žena, nakup za všechny tyto peníze rozmanitého hedbáví.“ Střelec koupil za dvě stě rozmanitého hedbáví. Žena je vzala a praví: „Nestarej se, pomodli se Bohu a lehn

spat; jitro jest moudřejší večera. *) Muž usnul a žena vyšla přede dvěře, otevřela svou čarodějnou knihu — a v tom okamžiku stáli před ní dva neznámí jonáci: Co se líbí — rozkazuj! „Vezměte tuhle toto hedbáví a udělejte mně za jednu hodinu koberec, ale takový divotvorný, jakého na celém světě nikdy nebývalo; a na koberci aby bylo celé království vyšito i s městami i s dědinami, s řekami i s jezerami.“ Dali se do práce, a ne za hodinu, ale za deset minut udělali koberec — všem ku podivu; dali jej střelcově ženě a zmizeli, jakoby se propadli. Ráno dává žena koberec muži. „Na, povídá, zanes na trh a prodej kupcům, a dej pozor: Ceny neudávej, ale beř, co dají.“ Fedot vzal koberec, rozestřel, pověsil na ruku a šel po trhu. Uviděl ho jeden kupec, přiběhl a táže se: „Poslouchej, příteli! Máš na prodej, jak?“ — Mám. — „A co stojí?“ — Ty jsi kupec, udej cenu. Tu kupec přemýšlel, nemůže koberec oceniti. Přiskočil druhý kupec, za ním třetí, čtvrtý... i sebral se jich zástup veliký, hledí na koberec, diví se, ale nemohou jej vyceniti. Tou dobou jel okolo kupeckých bud palácový komendant, uhlídal zástup i zachtělo se mu zvěděti, o čem kupci rozmlouvají. Vylezl z kolesky; přistoupil a praví: „Budte zdraví, kupci trhovci, zámořští hosté! o čem máte řeč?“ Tak a tak, nemůžeme vyceniti koberce. Komendant pohlédl na koberec a podivil se také. „Poslouchej, střelče! povídá; pověz mně pravdu pravdivou, kdes vzal takový vzácný koberec.“ — Má žena ho vyšívala. „Kolik ti za něj dám?“ — Já neznám sám ceny; žena mně kázala nesmlouvati, ale vzíti, co dají. „Nu, tu máš deset tisíc!“ Střelec vzal peníze a dal mu koberec. Tento komendant byl vždycky u krále, pil a jedl za jeho stolem. Jednou přišel ke králi na oběd a vzal s sebou koberec: „Nelíbí-li se vašemu veličenstvu podívati se, jakou vzácnou věc jsem dnes koupil.“ Král se podíval —

*) Rusky: utro večera mudreněje; česky: Kdo ráno vstává, tomu Bůh dává (požehnává), ranní (rané) ptáče dále skáče (doskáče); německy: Morgenstunde hat Gold im Munde anebo zde příspadněji: Ueber Nacht kommt guter Rat.

a uviděl celé své carství jako na dlani; jak se podivil! „To je koberec! co jsem živ neviděl jsem takového umění. Nu, komendante, co chceš, ale koberec ti nedám.“ Ihned vyňal král pět a dvacet tisíc a dal mu z ruky do ruky a koberec pověsil v paláci. „To nic nedělá, myslí si komendant, zakáže si druhý ještě pěknější.“ Ihned zajel k střelcovi, vyhledal jeho chaloupku, vchází do světnice a jak mile uviděl střelcovu ženu, zapomněl ten okamžik na sebe a na svou záležitost; neví, proč přijel; před ním jest taková krasavice, že by s ní jak živ oči nespustil. Hledí na cizí ženu a v hlavě stíhá myšlenka myšlenku: „Kde je vídáno, kde slýcháno, aby obyčejný voják takovým pokladem vládl? třeba sloužím u samého krále a mám na sobě úřad generálský, ale takové krásy jsem nikde neviděl!“ Sotva se komendant vzpamatoval, odebral se nerad domů. Od té doby nebyl svůj: ve dne v noci myslí jenom na krásnou střelcovou; při jídle, při pití, vždycky se mu představuje. Král to zpozoroval a jal se ho vyptávati: „Co se to s tebou stalo, že se rmoutíš?“ — Ach, vaše veličenstvo, viděl jsem u střelce ženu — takové krásy na celém světě není; pořád o ní myslím — nemohu^žsi pomoci. Královi se zachtělo podívat se na ni, dal zapráhnouti kolesku a jel do střelecké dědiny. Vchází do světnice, vidí — krása nevypravná! Kdo se na ni podívá, ať stařec, ať mladý, každý se do smrti zamiluje. Sevřela ho láska horoucí: „Co chodím, myslí si, svobodný neženatý? Měl bych si vzítí tuto krasavici; nač má býti střelcovou? Od narození je jí usouzeno, že bude královnou.“

Král se vrátil do paláce a praví komendantovi: „Poslouchej! uměls mně ukázati střelcovu ženu, krásu nevidanou; nyní uměj muže jejího sprovoditi. Já si ji chci sám vzítí... Nesprovodíš-li ho se světa, uvidíš, co bude; třeba jsi můj věrný sluha, ale budeš na šibenici!“ Komendant odešel, zarmoutil se více než prvé; neví jak si poradí. Jde pustými místy, uličkami, potkal babu jagu: „Stůj, královský sluho! já znám všecky tvé myšlenky; chceš, pomohu tvému trápení nevyhnutelnému?“ — Pomoz, babičko! co chceš, zaplatím. „Byl ti pe-

věděn královský rozkaz, abys sprovedil Fedota střelce. Nebude to tak těžké: on je prostý, ale žena jeho je velice chytrá. Nu dáme jí takovou hádanku, že ji neuhodne. Vrať se ku králi a řekni: Za třikrát devátou zemí, v třikrát desátém carství jest ostrov; na tom ostrově chodí jelen zlatorohý. Nechť vezme král půl sta matrosů — nejhorších ochlastů a káže zhotoviti k výpravě starý shnilý koráb co už třicet let nebyl k potřebě; na tom korábě ať pošle Fedota střelce, aby mu přivezl zlatorohého jelena. Aby se doplaval k ostrovu, musí se plaviti zrovna tři léta a nazpátek s ostrova tři léta, dohromady šest let. Tu vypluje koráb na moře, pojede měsíc a utone: střelec i matrosi, všichni utonou.“ Komendant vyslechl tato slova, poděkoval babě jaze za poučení, odměnil se jí zlatem a skokem ku králi. „Vaše veličenstvo! povídá, tak a tak možná střelce zajisté sprovoditi.“ Král byl srozuměn a vydal hned rozkaz: aby zhotovili k výpravě starý shnilý koráb, naložili naň zásob na šest let a posadili naň padesát matrosů — největších a nejdaremnějších ochlastů. Rychlíci se rozběhli po všech krčmách, po hospodách, naverbovali takových matrosů, až strach se podívat: jeden má oči samá modřina, druhý má nos vyvrácený na bok. Jak oznámili královi, že je koráb hotov, zavolal k sobě v tom okamžiku střelce: „Nu, Fedote, ty jsi jonák, ty jsi první střelec v družině; vykonej mně službu, jeď za třikrát devět zemí, do třikrát desátého carství — tam je ostrov, na tom ostrově chodí jelen zlatorohý; chytň ho živého a přivez sem.“ Střelec se zamyslel; neví co mu odpovědět. „Mysli, nemysli, řekl král, ale jestli tak neuděláš, tuhle můj meč — tvá hlava přeč!“ Fedot se otočil na levo do kola a šel z paláce ven; večer přichází domů velice zarmoucený, nechce slova promluvit. Žena se ho táže: „Proč se rmoutíš, milý? či tě potkalo nějaké neštěstí?“ Vypravoval jí všecko zúplna. „Tak ty se pro to rmoutíš? Nemáš proč. To je službička, ne služba. Pomodli se Bohu a lehni spat; jítro je moudřejší večera; všecko bude uděláno.“ Střelec lehl a usnul, a žena jeho otevřela čarodějnou knihu — a najednou stáli před ní dva ne-

známí jonáci: „Co je libo, čeho třeba?“ — Jděte za třikrát devátou zemi do třikrát desátého carství — na ostrov, chyťte jelena zlatorohého a přineste sem. „Slyšíme! do svitání bude všecko uděláno.“ Vichrem se přenesli na ten ostrov, chytili jelena zlatorohého, přinesli ho přímo k střelci na dvůr; za chvíli do svitání všecko popravili a schovali se, jako by se byli propadli. Střelcová krasavice probudila svého muže a povídá mu: „Jdi, podívej se — zlatorohý jelen prochází se po tvém dvoře. Vezmi ho s sebou na koráb, plav se pět dní napřed, šestého dne se vrať.“ Střelec posadil jelena do pevné zavřené klece a zavezl na koráb. „Co tu chceš?“ tážou se námořníci. — Různé náčiní a přípravy; cesta je dlouhá, je všeličeho potřeba! Přišel čas, aby koráb odrazil od přístavu, mnoho lidu přišlo plavce provázeti, přišel také sám král, rozloučil se s Fedotem a postavil ho nade všemi námořníky za staršího. Pátý den pluje koráb po moři, břehů dávno neviděli, Fedot střelec rozkázal vyvaliti na palubu bečku vína o čtyřiceti vědrech a praví námořníkům: „Pijte, bratři! co duše ráčí!“ Byli tomu rádi, sběhli se k bečce a počali si nalívatí a tak se spili, že na místě u bečky popadali a usnuli pevným snem. Střelec se chopil hlavního vesla, obrátil koráb ku břehu a plavil se nazpátek; a aby to námořníci nezvěděli — od rána do večera je vínem napájí: jenom co z opilosti oči otevrou, už je nová bečka přichystána. Když jedenáctého dne připlul koráb do přístavu, vystrčil praporec a počal stříleti z děl. Král uslyšel střelbu a šel hned do přístavu — co to? Uviděl střelce, rozhněval se, obořil se na něho se vší prudkostí: „Jak jsi se opovážil vrátiti se před lhůtou?“ — A kam jsem se měl poděti, vaše veličenstvo? Jiný hlupák plavil by se po mořích deset let a nesvedl by nic kloudného: a my místo šesti let jezdíme všeho všudy deset dní a spravíme svou věc; nelibo-li podívati se na jelena zlatorohého? Ihned snesli s korábu klec, vypustili zlatorohého jelena; král vidí, že má střelec pravdu, dovolil mu jíti domů, a námořníkům, kteří s ním jezdili, dal svobodu na celých šest let; nikdo jich nesmí do služby bráti.

poněvadž už těchto šest let vysloužili. Nazejtří zavolal král komendanta, obořil se na něho a vyhrožoval: „Co ty, povídá, či si děláš se mnou žerty? Vidím, že ti na hlavě nic nezáleží. Hleď, abys našel příležitost, jak bychom Fedota střelce na zlou smrt vydali.“ — Vaše královské veličenstvo! dovolte, až se rozmyslím; snad se to podaří. Komendant šel pustými místy a uličkami, potká ho baba jaga: „Stůj, královský sluho! znám tvoje myšlenky; chceš, pomohu tvému hoři?“ — Pomož, babičko! střelec se vrátil a přivezl jelena zlatorohého. „Och, už jsem slyšela! on je prostý člověk, zahubiti ho nebylo by těžko — jako by si člověk šňupl — ale má velice chytrou ženu. Nu, dáme mu jinou hádanku, s kterou nebude tak snadno hotov. Jdi ku králi a řekni: ať pošle střelce tam — nevím kam, přines to — nevím co. Tuto úlohu na věky věkův nevykoná: buď se nevrátí anebo přijde s prázdnýma rukama.“ Komendant odměnil babu jagu zlatem a běžel ku králi; král ho vyslechl a kázal zavolati střelce. „Nu, Fedote! tys u mne jonák, první střelec v družině. Vykonals mně jednu službu — přivedls jelena zlatorohého; vykonej také druhou: jdi tam — nevím kam, přines to — nevím co! Ale pamatuj si: jestli nepřineseš — tuhle můj meč, tvá hlava přeč!“ Střelec se otočil dokola na levo a vyšel z paláce; přichází domů zarmoucený, zamyšlený. Táže se ho žena: „Co se rmoutíš, milý? či tě potkalo jaké neštěstí?“ — Ech, povídá, jedno soužení mám s krku a druhé přišlo; posílá mě král tam — nevím kam, káže přinést to — nevím co. Skrze tvoji krásu všechny bеды nesu! — „Ano, to je služba nemalá! aby tam přišel, musí jíti devět let, a nazpátek devět — dohromady osmnáct let; a bude-li to co platno, ví Bůh!“ — Co je dělat, co si počít? „Modli se Bohu a lehni spat; jitra je moudřejší večera. Zítra zvíš všecko. Střelec lehl spat a žena jeho dočkala se noci, otevřela čarodějnou knihu — a v tom stáli před ní dva jonáci: „Co je libo, čeho třeba?“ — Nevíte-li jak to nastrojiti: jíti tam — nevím kam, přinést to — nevím co. „Ne, to nevíme.“ Zavřela knihu a jonáci zmizeli s očí. Ráno budít střel-

cová muže: „Jdi ku králi, žádej zlatou pokladnici na cestu — vždyť máš putovati osmnáct let; až dostaneš peníze, přijď a rozluč se se mnou.“ Střelec pobyl u krále, dostal z důchodního úřadu celý míšek peněz, a přichází rozloučit se s ženou. Podává mu ručník a míč: „Když vyjdeš z města, hoď tento míč před sebou; kam se pokutálí — tam jdi za ním. Tu máš mou ruční práci: ať jsi kde jsi, a jak se umyješ, utírej vždy líce tímto ručníkem.“ Rozloučil se střelec se svou ženou a kamarády, poklonil se na všechny čtyry strany a vyšel z města. Hodil míč před sebou; míč se kutálí a kutálí a on jde v patách za ním. Minul asi měsíc, král volá komendanta a praví k němu: „Střelec se vypravil, aby se osmnáct let pobíhl světe potloukal, a podle všeho je patrné, že nezůstane na živě. Vždyť osmnáct let nejsou dvě neděle; a co se všechno na cestě nepřihodí! Peněz má mnoho — třeba ho přepadnou loupežníci, oloupí a na zlou smrt vydají. Zdá se, že bude nyní možná sáhnouti na jeho ženu. Vem mou kolesku, zajed' do střelcovy dědiny a přivez ji do paláce.“ Komendant jel do střelcovy dědiny, přijel ku střelcové krasavice, vešel do jizby a praví: „Buď zdráva, moudrá ženo! král kázal, abych tě zavezl do paláce.“ Střelcová přijíždí do paláce; král ji vítá s radostí, vede do vyzlacených komnat a mluví takové slovo: „Chce-li být královou? já tě za ženu pojmu.“ — Kde byl, vídáno, kde slycháno: od živého muže brát ženu! Buď si on kdo buď, třeba je prostý střelec, ale mně je — zákonným mužem. „Nepůjdeš-li po dobrém, půjdeš po zlém!“ Krasavice se usmála, udeřila sebou o podlahu, proměnila se v hrdličku a uletěla oknem.

Střelec prošel mnoho carství a zemí a míč se pořád kotoulí. Kde se řeka nahodí, tam se míč mostem přebrodí; kde se střelcovi zachce odpočinouti, tam se míč prachovou postelí rozestele. Bylo dlouho či krátko, brzo se pohádka povídá, nebrzo se dlo dělá — přišel střelec k velikému nádhernému paláci; míč se dokotoulel ku vratům a zmizel. Střelec si pomyslí: „Půjdu přímo!“ Přišel po schodech do pokojů; vítají

ho tři panny nevýmluvné krásy: „Odkud a proč přicházíš, dobrý člověče?“ — Ach, krásné panny! nedaly jste si mně od daleké cesty odpočinouti, a počaly jste se vyptávati. Prvé jste mě mohly nakrmiti a napojiti a potom se vyptávati. Ony ihned prostřely na stůl, posadily ho, nakrmily, napojily a uložily spat. Střelec se vyspal, vstává s měkké postele; krásné panny nesou k němu umyvadlo a vyšívavý ručník: „Já mám, praví, svůj ručník, mám si čím líce utřítí.“ Vyňal ručník a utíral se. Vyptávají se ho krásné panny: „Dobrý člověče! pověz, kdes dostal tento ručník?“ — Dala mně ho žena. „Tedy ty máš naši vlastní sestru!“ Zavolaly matku stařenku; jak zahlédla ručník, v tu chvíli se přiznala: „To je práce mé deerky!“ Počala se hosta vyptávati, vyzvídati; pověděl jí, jak si vzal její dceru a jak ho car poslal tam — nevím kam, přinést to — nevím co. „Ach, milý zeti! vždyť jsem já o tomto divu ani neslyšela! Počkej, snad o něm vědí moji sluhové.“ Stařena vyšla na výstupek, zvolala zvučným hlasem — a najednou, kde se jenom vzali! sběhlo se všeliké zvíře, sletělo se všelikého ptactva. „Hej jste, zvířata lesní a ptáci povětrní! vy, zvířata, všude skáčete; vy, ptáci, všude lítáte: neslyšeli jste, jak přijíti tam — nevím kam, přinést to — nevím co?“ Všecka zvířata a všichni ptáci odpověděli jedním hlasem: „Ne, o tom jsme neslyšeli!“ Propustila je stařena na svá místa — po brložích, po lesích, po hájích; vrátila se do světnice, vzala svou čarodějnou knihu, otevřela ji — a v tom stáli před ní dva velikáni: „Co je libo, čeho třeba?“ — Toto, sluhové moji věrní! zaneste mne spolu se zetěm na ocean-moře široké a zastavte se zrovna uprostřed — nad samou propastí.“ Ihned vzali střelce a stařenu, nesli je jako bujní vichrové na ocean-moře široké a stanuli v prostředku — nad samou propastí: sami stojí jako sloupy a drží střelce a stařenu na rukou. Zvolala stařena hlučným hlasem — i připluli k ní všichni plazové a všechny ryby mořské: jak se hemží! moře siného pro ně neviděti! „Hej jste, plazové a ryby mořské! vy všude plavete, u všech ostrovův býváte: neslyšeli jste, jak přijíti tam — ne-

vím kam, přinést to — nevím co?“ Všichni plazové a všechny ryby odpověděli jedním hlasem: „Ne, o tom jsme nikdy neslyšeli.“ Najednou protlačila se napřed stará kulhavá žába, která už třicet let na odpočinku žila, a povídá: „Kva kva! já vím kde najít takový div. „Nu, milá, tebe potřebuju! řekla stařena, vzala žabku a kázala velikánům, aby ji i zetě zanesli domů. V okamžení octnuli se v paláci. Stařena vyptávala se žáby: „Jak a kterou cestou má jít můj zet?“ Žabka odpovídá: „To místo je na kraji světa — daleko, velmi daleko! Já bych ho sama provázela, ale jsem už velmi stará, sotva nohy vleču; tam bych za padesát let nedoskákala.“ Stařena přinesla velikou baňku, nalila do ní čerstvého mléka, posadila do ní žabu a dává ji zeti: „Tuto baňku, praví, nes na rukách a žabka nechať ti cestu ukazuje.“ Střelec vzal baňku s žabou, rozloučil se se stařenou a jejími dcerami a vydal se na cestu. On jde, a žába mu cestu ukazuje. Či blízko, či daleko, či dlouho, či krátko — přichází k ohnivě řece; za tou řekou stojí vysoká hora, v té hoře viděti dvěře. „Kva kva! povídá žába, vypuť mě z baňky; musíme se přes řeku přepravit.“ Střelec ji vyndal z baňky a pustil na zem. „Nu, dobrý jonáče! posaď se na mne a neměj strachu; neboj se, neumačkáš mne!“ Střelec sedl na žabu a přitlačil ji k zemi; žába se počala nadouvat, dula se, dula se a udělala se takovou velikou, jako stoh sena. Střelec myslí pořád, aby jenom nespadl: „Jak spadnu, udeřím se do smrti!“ Žába se nadula a jak skočí — přeskočila přes ohnivou řeku a udělala se opět maličkou. „Nyní, dobrý jonáče, jdi do těchto dveří, a já na tebe tady počkám; přijdeš do jeskyně, tam se pěkně schovej. Za nějakou dobu přijdou tam dva starci; poslouvej, co budou mluvit a dělati, a potom, jak odejdou, mluv a dělej co oni!“ Střelec přistoupil k hoře, otevřel dvěře — v jeskyni bylo tma jako v pytli. Lezl po prstech a ohmatával rukama; nahmatat prázdnou truhlu, sedl do ní a zavřel se. Nedlouho potom přišli tam dva starci a mluví: „Ej, Šmat rozume, dej nám jít.“ V tu chvíli — Bůh ví kde se vzaly — zapálily

se lustry, zabřínkaly talířky a mísy, a na stole se ukázaly různá vína a jídla. Starci se napili, najedli a vypravují: „Ej, Šmat rozumě! poklidě všecko.“ Najednou všecko zmizelo — stůl, vína, jídla, lustry všecky shasly. Střelec slyší, že dva starci odešli, vylezl z truhly a zvolal: Ej, Šmat rozumě! — „Co je libo?“ Dej mně jísti! Znova tu byly rozsvícené lustry, pokrytý stůl a všelijaké nápoje a jídla. Střelec sedl za stůl a povídá: „Ej, Šmat rozumě! posad se, bratře, ke mně; budeme spolu jísti a pít, samému je mně dlouhá chvíle.“ Odpovídá neviditelný hlas: Ach, dobrý člověče! odkud tě Bůh přinesl? Je tomu skoro třicet let, co sloužím věrně dvěma starcům a za všecek ten čas mne ani jednou k sobě neposadili. Střelec hledí a diví se: nikoho nevidí, a jídla s talířku jako by někdo metlou vymetal a láhve s vínem samy vstávají, samy se do skleniček nalívají, hle — už jsou prázdný! Střelec se najedl, napil a povídá: „Poslouchej, Šmat rozumě! chceš mně sloužiti? budeš se u mne dobře míti.“ — Co bych nechtěl! mně se tu dávno zmrzelo, a ty, jak vidím, jsi dobrý člověk. „Nu, poklidě všecko a pojď se mnou!“ Střelec vyšel z jeskyně, ohlédl se nazpátek — tam není nikoho... „Šmat rozumě, jsi tady?“ — Jsem! neboj se, já tě neopustím. „Dobře!“ řekl střelec a sedl na žábu; žába se nadula a přeskočila přes ohnivou řeku; posadil ji do baňky a vydal se na zpáteční cestu. Přišel k tchyni a kázal svému novému sluhovi pěkně pohostiti stařenu a její dcerky. Šmat rozum je tak častoval, že se div stařena do tance nedala a žabce, za její věrnou službu, přikázala dávat denně po třech baňkách mléka. Střelec se rozžehnal s tchyní a šel domů. Šel, šel a tuze se unavil; schvátily se jeho nohy rychlé, spustily se jeho ruce bílé. „Ach, praví, Šmat rozumě! kdybys věděl, jak jsem unaven; mám nohy zrovna schvácené.“ — Cos mně to dávno neřekl? já bych tě rychle na místo donesl. Ihned uchvátil střelce bujný víchř a nesl ho povětří tak rychle, že mu čapka s hlavy spadla. „Ej, Šmat rozumě! postůj na chvílku, spadla mi čapka.“ — Je pozdě, pane, právě jsem na to myslil; tvoje čapka je nyní pět tisíc vrst

pozadu. Města a dědiny, řeky a lesy jenom se před očima míhají... Tu letí střelec nad hlubokým mořem a Šmat rozum mu ohlašuje: „Chceš — a já udělám na tomto moři zlatou besídku? Odpočneme si a dobudeme štěstí.“ — Učiň tak! řekl střelec a počal se spouštěti na moře. Kde se před minutou jenom vlny vypínaly — tam se ukázal ostrůvek, na ostrůvku zlatá besídka. Šmat rozum povídá střelcovi: „Sedni do besídky, odpočívej, na moře hlídej; poplují mimo tři kupecké koráby a přistanou k ostrovu: zavolej kupce, pohosti počastuj a vyměň mne za tři vzácnosti, co kupci s sebou vezou. Svým časem vrátím se k tobě nazpátek!“ Střelec se dívá — od západní strany plovou tři koráby; lodníci spatřili ostrov a zlatou besídku: „Co je to za div! povídají, kolikrát jsme se tudy plavili, a nebylo tu ničeho kromě vody, a tu máš! najednou je tu zlatá besídka. Přistaňme, bratři, ku břehu, podíváme se a potěšíme se.“ V tom zastavili plavbu a spustili kotvy; tři kupci hospodáři sedli na lehkou lodičku a jeli na ostrov: „Pozdrav Bůh, dobrý člověče!“ — Pozdrav, kupci cizozemští! račte sem ke mně, pobavte se, povesejte se, odpočiňte si: tato besídka je schválně pro pocestné vystavena. Kupci vstoupili do besídky a sedli na lavici. „Ej, Šmat rozumě! zvolal střelec, dej nám jísti a pít.“ Objevil se stůl, na stole jsou vína a jídla; čeho duše ráčí, všecko je v okamžení tu! Kupci se diví: „Vyměňme si něco, povídají; ty nám dej svého sluhu a vezmi si zaň od nás jakou chceš vzácnost.“ — A jaké máte vzácnosti? „Podívej se — uvidíš!“ Jeden kupec vyňal z kapsy malou skříňku, jak ji otevřel — ihned se po celém ostrově překrásná zahrada rozestřela s kvítkami i stezkami; jak skříňku zavřel — byla také zahrada ta tam. Druhý kupec vyňal zpod kabátu sekeru a počal tesati: ťuk a ťuk — povstal koráb; ťuk a ťuk — ještě jeden koráb! Stokrát klepnul — sto korábů udělal, s plachtami, s děly a s námořníky: koráby plují, z děl pálí, žádají od kupců rozkazy... Natěšil se, schoval sekeru — a koráby zmizely, jako by se propadly. Třetí kupec vyňal roh, zatroubil do jednoho konce — tu stálo vojsko: pěchota a jízda

s puškami, s děly, s prapory; ode všech plukův posílají ke kupci raporty a on jim dává rozkazy: vojska jdou, hudba hrá, prapory poletují... kupec se natěšil, vzal trubku, zatroubil z druhého konce, — všecko zmizelo. „Máte pěkné věci, ale pro mne se nehodí! řekl střelec; vojska a koráby náleží carovi, já jsem obyčejný voják. Chcete-li se mnou handlovati, dejte mně za jednoho sluhu nevidomka všecky tři vzácnosti.“ — Nebude to mnoho? — „Nu, jak myslíte; ale jinak nedám!“ Kupci si pomyslili: „Nač je nám tato zahrada, tyto pluky a válečné koráby? Raději je vyměníme, aspoň se bez starosti nasytíme a napijeme.“ Dali své vzácnosti střelcovi a povídají: „Ej, Šmat-rozume! my tě bereme s sebou; budeš-li nám sloužití věrně a pravdivě?“ — Proč bych nesloužil? mně je jedno, u koho bydlím. Kupci se vrátili na své koráby a počali všecky lodníky napájetí, častovati: „Nuže, Šmat rozume, hýbej se!“ Opili se všichni a usnuli tvrdým spánkem. A střelec sedí v zlaté besídce, zamyslí se a povídá: „Ech, škoda, kde pak je nyní můj věrný sluha Šmat rozum?“ — „Tu jsem, pane!“ Střelec se zaradoval: „Není-li čas, abychom šli domů?“ Jenom to dořekl, když ho uchvátil bujný víchř a nesl povětrím. Kupci se probudili i zachtělo se jim píti po opičce: „Ej, Šmat rozume, dej nám, ať zapijeme opici.“ Nikdo se neozývá, nikdo neposluhuje. Ať křičeli sebe více, ať rozkazovali sebe více — nikde nic! „Nu, pánové, napálil nás ten chlap. Nyní ho čert najde! ostrov je pryč i zlatá besídka.“ Kupci bědovali, potom zdvihli plachty a plavili se kam bylo třeba. — Rychle přiletěl střelec do svého mocnářství, spustil se vedle siného moře na pusté místo. „Ej, Šmat rozume! nelze tu vystavěti palác?“ — Proč by ne? hned bude hotov. Už tu stál palác a takový nádherný, že nelze ani pověděti: byl dvakrát tak krásný jako královský. Střelec otevřel skříňku a okolo paláce byla zahrada, s vzácnými stromy a květinami. Střelec sedí u otevřeného okna a těší se svou zahradou — najednou vletěla oknem hrdlička, udeřila sebou o zem a proměnila se v jeho mladou ženu. Objali se, pozdravili se, počali se jeden

druhého vyptávatí, jeden druhému vypravovati. Žena povídá střelci: „Od té doby, cos odešel z domu, létala jsem pořád po lesích a po hájích osiřelou hrdličkou.“ Nazejtří ráno vyšel král na balkon, pohledl na moře a vidí — na samém břehu stojí nový palác a okolo paláce zelená zahrada. „Jaký nevědomec opovážil se stavěti na mé zemi, nezeptav se mne?“ Běželi rychlíci, vyzvěděli a ohlašují, že ten palác je od střelce vystaven, a že on v paláci bydlí sám se ženou. Král se rozhněval ještě více, kázal sebrati vojsko a jíti na pomoří, zahradu do kořen vyvrátiti, palác na drobné kousky roztlouci a střelce a ženu jeho vydati na lítou smrt. Střelec spatřil, že naň jde silné vojsko královské, vzal honem sekeru, tuk a tuk, stojí tu koráb! fuknul stokrát — udělal sto korábů. Potom vzal roh, zatroubil jednou — přivalila se pěchota, zatroubil podruhé — přivalila se jízda. Běží k němu náčelníci z pluků, z korábů a čekají na rozkazy. Střelec rozkázal, aby počali bitvu; v tom zahrála hudba, udeřili v bubny, pluky se hnuly: pěchota poráží královské vojáky, jízda je stíhá a zajímá, a na korábech bouchají do města z děl až vlasy vstávají. Král vidí, že jeho vojsko utíká, běží sám, aby je zastavil — ale kde! Neminulo půl hodiny, když jeho samého zabili. Když bylo po bitvě, sebral se lid a počal střelce prositi, aby vzal do svých rukou celé mocnářství. On byl srozuměn a stal se králem a žena jeho královnou.

28. Poklad.

V kterémśi carství žil stařec se stařenou ve veliké chudobě. Neminulo ani mnoho ani málo času — stařena umřela. Venku byla zima třeskutá, ostrý mráz. Stařec šel po sousedech a po známých, aby mu pomohli vykopati hrob; ale sousedé a známí, znajíce jeho velikou chudobu, odepřeli všichni. Stařec šel k popovi, a v dědině jejich byl pop lakotný, nesevědomitý. „Buď tak laskav, povídá, otče, pochovej mou stařenou.“ — A máš-li pak peníze, abys za pohřeb zaplatil? Za-

plať, milý brachu, napřed! „Nebudu před tebou zapíráti: nemám doma ani jediné kopějky! Poshov maličko, vydělám si — s lichvou ti zaplatím, spravedlivě zaplatím!“ Pop nechtěl starce ani vyslechnouti: „Když nemáš peněz, nechod sem!“ Co mám dělati? myslí si stařec; půjdu na hřbitov, vykopu nějak hrob a pochovám sám stařenu. Vzal sekeru a lopatu a šel na hřbitov; přišel a počal kopati hrob; odsekl svrchu zmrzlou zem sekerou, potom vzal lopatu, kopal, kopal a vykopal kotel, podíval se — je plný dukátů a blyští se jako oheň. Stařec se velice zradoval: „Chvála ti, Pane! budu mítí na pohřeb a na mše.“ Nekopal dále hrobu, vzal kotel se zlatem a nesl domů. S penězi, však víme, šlo všecko jako po másle. Ihned se našli dobří lidé: vykopali hrob a udělali rakev; stařec poslal neteř koupit vína a jídel a různých zákusků — všecko jak se patří na pohřebě, sám vzal do ruky dukát a šel opět k popovi. Sotva byl ve dveřích a pop k němu: „Řekl jsem ti zřetelně, starý plesnivče, abys mně bez peněz nechodil a ty zase ležeš!“ — Nezlob se, otče, prosí ho stařec; tu je zlaťák — pochovej mou stařenu, nikdy nezapomenu na tvou milost. Pop vzal peníze a neví, jak by stařečka uvítal, kde posadil, jakými řečmi zalichotil: „Nu, stařečku, buď v naději, všecko se stane.“ Stařec se poklonil a šel domů a pop s popovou počali o něm rozmlouvati: „Vidíš starého čerta! povídají pořád, že prý je žebrák a on nám přivleče dukát. Mnoho jsem na světě pochoval zámožných nebožtíků, ale tolik jsem od nikoho nedostal...“ Sebral se pop se vším duchovenstvem a pochoval stařenu jak se patří. Po pohřebě zve ho stařec k sobě na pohřební hody. Přišli do jizby, sedli za stůl, a kde se vzalo tu se vzalo — tu je vína, jídla a zákusek, všeho do Boha. Host sedí, jí a pije za tři. Hosté poobědvali a počali se rozcházeti po svých domech; zdvihl se také pop. Stařec ho šel vyprovodit a jenom vyšli ven — pop vidí, že tu už nikoho není, i počal se starce vyptávati: „Poslouchej, milý příteli! čiň pokání, nenechávej na duši ani jediného hříchu — pověz mně všecko tak jako před samým Bohem:

jak ses mohl tak brzo zmoci? Byls člověk potřebný, a nyní se podívejme! Kdes to vzal? Kaj se, milý příteli! číš duši zahubil, kohos obral?“ — Co to povídáš, otče! Přiznávám se ti pravdou pravdivou: nekradl jsem, neloupil, nezabil jsem nikoho; poklad mně sám do rukou přišel. I pověděl mu, jak všechno bylo. Když pop tyto řeči uslyšel, zachvěl se lakotou; vrátil se domů, nedělá nic — přemýšlí dnem i nocí: „Takový ledajaký chlap a dostal takovou sílu peněz! jak to navleču, abych mu kotel se zlatem vyfoukl?“ Mluvil o tom s popovou; počali se oba raditi. „Poslouchej, matko! vždyť máme kozla.“ — Máme. „Nu, dobře! až bude noc, spravíme to jak se patří.“ Večer přivlekl pop kozla do jizby, zabil ho a stáhl s něho kůži i s rohami i s bradou; oblekl na sebe kozlí kůži a povídá popové: „Vezmi, matko, jehlu s nití; přišij kůži dokola, aby se nějak nesvezla.“ Popová vzala tlustou jehlu a režnou nit a přišila naň kozlovu kůži. O půl noci šel pop přímo k chaloupce starcově, přistoupil k oknu a počal tlouci a šramotiti. Stařec uslyšel šramot, vyskočil a ptá se: „Kdo je to?“ — Čert!.. „Naše místo je svaté!“ zvolal stařec a počal kříž dělati a modlitby říkati. „Poslouchej, starče! povídá pop; modli se, křížuj se, mně se nevymodlíš; dej sem raději kotek s penězi; jak ne, rozdělím se s tebou. Vidíš, já jsem se nad tvou bídou slitoval, ukázal jsem ti poklad — myslil jsem: vezmeš si něco na pohřeb, ale tys vzal všechno všudy.“ Stařec se podíval do okna — tam trčí kozlí rohy s bradou: to je sám zlý duch! „Čert vzal peníze, myslí si stařec; byl jsem bez nich, a budu bez nich zas.“ Přinesl kotel se zlatem, vynesl na ulici, hodil na zem a utíkal do jizby. Pop sebral kotel s penězi a přinesl domů. Vrátil se: „Nu, povídá, už jsou peníze v našich rukách! Na, matko, schovej je, a vezmi ostrý nůž, prořež nitky a sdělej se mne kozlí kůži, aby mě nikdo neviděl.“ Popová vzala nůž, počala řezati nitky po švu — ale tu se lije krev a pop křičí: „Matko, bolí, neřež! matko, bolí neřež!“ Počala páratí na jiném místě — bylo zas tak! Kozlí kůže přirostla dokola k tělu. Ať dělali co dělali, ať přinesli,

starci peníze nazpátek, všechno to nepomohlo nic; na popu zůstala kozlí kůže. Pán Bůh ho patrně potrestal za velikou lakotu.

29. Sestřička Helenka a bratříček Ivánek. *)

Jdou dva sirotci — sestřička Helenka s bratříčkem Ivánkem cestou dalekou, polem širokým, a trápí je vedro veliké. Zachtělo se Ivánkovi píti: „Sestřičko Helenko, mně se chce pít!“ — Počkej, bratříčku, přijdeme k studni. Šli, šli — slunce stojí vysoko, studně je daleko, vedro sužuje, pot vystupuje. Tu je kraví kopyto plno vody. „Sestřičko Helenko, mám se napít z kopyta?“ Nepij, bratříčku; budeš telátkem. Bratříček poslechl, šel dál. Slunce stojí vysoko, studně je daleko, vedro praží, pot se vyráží. Tu je koňské kopyto plné vody. „Sestřičko Helenko, mám se napít z kopyta?“ — Nepij, bratříčku; budeš hříbětem. Ivánek vzdychl a šel dál. Slunce stojí vysoko, studně je daleko, vedro praží, pot se vyráží. Tu je beraní kopyto plno vody. Bratříček je uviděl a neptaje se Helenky vypil do dna. Helenka volá Ivánka, ale místo Ivánka běží za ní bělounký beránek. Dovtípila se, zalila se slzami, sedla pod stoh, pláče, ale beránek podle ní po travěnce skáče. Jel mimo pán, zastavil se a táže se: „Proč pláčeš, krásná dívčinko!“ Pověděla mu své neštěstí. „Vdej se za mne; já tě vystrojím šatstvem i stříbrem, a beránka neopustím: kde budeš ty, tam bude také on.“ Helenka poslechla, oddali se a žili tak, že dobří lidé hledíce na ně se radovali a zlí jim záviděli.

Jednou nebyl muž doma, Helenka zůstala sama. Čarodějnice přivázala jí kámen na krk a hodila do vody; sama se přistrojila do jejích šatů a ubytovala se v panském domě. Nikdo ji nepoznal, sám muž se oklamal. Jenom beránek všechno věděl, on jediný se kormoutil, svěsil hlavu, nebral pokrmu,

*) V Erbenově Slovánské čítance (Výbor z prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních. V Praze, 1863.) otištěn jest pod nápisem „Carevič kozlíček“ první variant pohádky. Tu je přeložen druhý variant. U Afanasjeva jsou všeho tři varianty.

ráno i večer chodil okolo vody po břehu a křičel: bja, bja! Čarodějnice se o tom dověděla a bylo jí to nemilé; kázala rozložití hranice vysoké, roztopiti kotly železné, nabrousiti nože ocelové a povídá: „Berana musíme zabiti!“ Poslala služebníka, aby ho chytil. Muž se díví: Jak měla žena beránka ráda, pořád abych ho napájel a krmil — a nyní ho káže zabiti! Beránek věděl, že nemá dlouho žíti, lehl na břehu a naříká:

Helenko, moje sestřičko!
Chystají se zabít mě;
Dříví kladou na hranice,
Kotly topí litinové,
Nože brousí ocelové.

Helenka mu odpovídá:

Ach, bratříčku můj Ivánku!
Těžký kámen hrdlo svírá,
Tenká tráva ruce spíná,
Žlutý písek prsa tíží.

Služebník poslouchá: co je to za div? Šel a řekl to pánovi; počali oba hlídati. Beránek přišel a jal se opět volati Helenku a naříkati nad vodou:

Helenko, moje sestřičko!
Chystají se zabít mě,
Dříví kladou na hranice,
Kotly topí litinové,
Nože brousí ocelové.

Helenka mu odpovídá:

Ach, bratříčku můj Ivánku!
Těžký kámen hrdlo svírá,
Tenká tráva ruce spíná,
Žlutý písek prsa tíží.

Lidé! kde jste kdo! zvolal pán; sem čeleď dvorní, spouštějte nevody, rozstírejte sítě hedbávné! Sebrala se dvorní čeleď, rozestřela sítě hedbávné a chytila Helenku. Vytáhli ji na břeh, uřezali kámen, pohrouzili ji, vymáchali v čisté vodě, ovinuli bílým plátnem, a ona byla ještě pěknější než dříve

a objala svého muže. Beránek se stal opět bratrem Ivánkem a všichni žili jako prvé dobře, jenom čarodějnice dostala: rozložili hranici dříví a spálili ji.

Zaps. v Kuraké gub.

30. Zakletá královna.

V jednom carství, v jednom mocnářství žil vážený kupec; měl syna Ivana. Kupec naložil zboží na koráby, dům a krámy poručil ženě a synovi a vydal se na dalekou cestu. Jede po mořích měsíc, dva a tři, přichází do cizích zemí, kupuje zboží zámořské a svoje prodává po dobrých cenách. Toho času potkalo Ivana kupeckého syna veliké neštěstí: všichni kupci a měšťané se na něho rozzlobili: „Proč prý je on tak šťastný? všechny kupce nám odloudil!“ Sebrali se celá hromada, napsali žalobu, že ten a ten kupecký syn je zloděj a nedbalec, že není hoden býti v našem stavu i rozhodli, aby byl odveden na vojnu. Oholili mu chudákovi čelo a poslali k pluku. Slouží Ivan, běduje — ne jeden rok; deset let minulo, tu se mu zastesklo po domovu, vymohl si dovolenou, vzal list na šest měsíců a šel cestou. Otec a matka byli mu rádi; pobyl u nich jak dlouho třeba, přišel čas i vrátil se nazpátek. Kupec ho vzal, zavedl do sklepů hlubokých, zlatem stříbrem nasypaných a povídá: „Nu, milý synu, naber si peněz, kolik duše ráčí.“ Ivan kupecký syn nacpal si kapsy, vzal od otce a matky požehnání rodielské nikdy nezrušitelné, rozloučil se s příbuznými a odejel k pluku: otec mu koupil pěkného koně. Od tohoto rozloučení pojal ho dobrého jonáka takový zármutek veliký, vidí — na cestě stojí hospoda, zajel pro žalost na víno; vypil čtvrtku — zdálo se mu málo — vypil druhou — opil se, svalil a usnul. Tu se vzali odkudsi dva ošusti, vybrali mu peníze všechny do jedné kopějky. Ivan kupecký syn se probudil, sáhne — nemá ani kopějky, potruchlil a pustil se dál. Zastihla ho tmavá noc v pustých místech; jel, jel, tu stojí hospoda, vedle hospody sloup, na sloupu je napsáno: kdo se tu zastaví na nocleh, zaplatí sto rublů. Co měl dělati? hladem

neumře; zatloukl na vrata — vybíhá chlapec, vede ho do po-koje a koně do maštale. Čeho si jenom duše ráčí, všeho dá-vají Ivanu kupeckému synu; najedl se, napil se, sedl a za-myslíl se. „Co ses zamyslíl, pane vojáku? táže se hospodský; či nemáš čím zaplatit?“ — To ne, hospodáři! já jsem se na-sytil, ale můj věrný kůň stojí tak. „Nikoli, vojáku, podívej se třeba sám, že má sena a ovsu do vůle.“ — O to není; ale naše koně jsou už tak zvyklé: jsem-li já sám u koně, bude jísti; beze mne se obroku ani nedotkne. Hospodský běžel do maštale, podíval se — je tomu tak: kůň stojí, hlavu dolů, na oves se ani nepodívá. „Jaký to rozumný kůň! zná svého pána,“ pomyslíl si hospodský, a kázal, aby udělali v maštali pro vojáka postel. Ivan kupecký syn si tam lehl, a zrovna o půl noci, když všichni spali, vstal, osedlal koně a ujel pryč. Nazejtří k večeru zajel do hospody, kde za jednu noc po dvou stech rublů brali. Třetího dne se mu naskytla hospoda pěk-nější než obě předešlé; na sloupu je napsáno: kdo se tu za-staví na nocleh, zaplatí tři sta rublů. „Nu, myslí si, staň se co staň, zkusím i tady svou smělost!“ Zajel, najedl se, napil se jak se patří, sedl a zamyslíl se. „Co ses, vojáku, zamyslíl? či nemáš čím zaplatit?“ táže se hospodský. — Ne, neuhodls! poslouchej, o čem přemítám: já jsem syt, ale můj věrný kůň stojí tak. „Není možná! já jsem mu sena založil a ovsu na-sypal — všeho do vůle.“ — Naše koně jsou už tak zvyklé: když budu u něho já, bude jísti; ale beze mne se obroku ani nedotkne. „Nu, což na tom! lehni si do maštale.“ Ten ho-spodský měl ženu čarodějnici, podívala se do svých knih a vě-děla tu chvíli, že voják nemá u sebe ani kopějky; postavila k vratům dělníky a přikázala jim přísně, aby jim voják s dvora nějak neupláchl. O půl noci vstal Ivan kupecký syn a chtěl dáti do noh, hledí — tam stojí dělníci a číhají; lehl a usnul; probudil se, už se nebe červená, osedlal rychle koně, sedl a jel ven. „Stůj! zvolali strážníci, ještěs pánovi nezaplatil! dávej peníze!“ — Jaké peníze? jděte k čertu! odpověděl Ivan a chtěl projeti; dělníci ho honem lapili a jak ko melou tak

ho melou. Strhl se takový křik, že se všecek dům sběhl. „Bijte ho, děti, zabijte ho!“ — Už má dost! povídá hospodský; nechte ho na živu, nechť u nás tři leta zůstane a tři sta rublů vydělá. Nebylo pomoci, Ivan kupecký syn zůstal v hostinci; je tam den, druhý, třetí. Povídá mu hospodský: „Co, pane vojáku, umíš-li pak z ručnice střílet?“ — Proč bych neuměl? vždyť se tomu na vojně učíme. „Nu tak jdi, nastřílej zvěře; v těchto místech je síla všelijaké zvěře a různého ptactva.“ Ivan kupecký syn vzal ručnici a šel na hon; dlouho chodil po lese — nic mu nepřichází na rānu, až k samému večeru spatřil zajíce na kraji lesa, chtěl právě na něho namířit — zajíc vyskočil a ten tam! Myslivec běžel za ním a přišel na velikou zelenou louku, na té louce stojí nádherný palác, z čistého mramoru vystavěný, zlatou střechou pokrytý. Zajíc skočil na dvůr a Ivan za ním, hledí sem tam — zajíce nikde, jakoby se propadl. „Nu, podívám se aspoň na palác!“ Šel do pokojů; chodil, chodil — ve všech pokojích taková nádhera, jaké si nelze pomyslit ani vymyslet, leda v pohádce povědět. V jednom pokoji byl stůl pokrytý, na stole různé zákusky a vína přichystány, bohaté náčiní postaveno. Ivan kupecký syn vypil z každé láhve po sklínce, z každého talíře snědl po kousku, napil se, najedl se, sedí a hoví si. Najednou přijel ke dveřím kočár, přijela královna, celá černá, lidé černí a koně černé. Ivan si vzpomněl na vojenské chování, vyskočil a stál u dveří jako svíce. Královna vchází do komnaty — on jí hned po vojensky vzdává čest. „Budiž zdráv, vojáku! promluvila královna; jak jsi sem přišel, dobrovolně či z přimusení? jdeš do práce či po práci? Posad se ke mně pádem, porozprávíme řádem.“ A královna ho žádá: „Můžeš-li mi prokázati velikou službu? vykonáš-li ji, budeš šťasten. Povídají, že prý se ruští vojáci ničeho nelekají. Tu tímto palácem vládou nečistí duchové...“ — Vaše výsosti! posloužím vám rád do poslední kapky krve. „No, tak poslouchej: do dvanácti hodin pij a vesel se, ale jak odbije dvanáctá — lehni do postele, co visí uprostřed velikého sálu na

řemenech, a ať se s tebou děje co děje, ať se ti ukáže co ukáže — neboj se ničeho, lež a neříkej nic.“ Královna domluvila, rozloučila se a odjela; a Ivan kupecký syn počal píti, veseliti se, a jak půlnoc udeřila — lehl na ukázané místo. Najednou zahučela bouře, rozlehl se hluk a hrom, znenadání padají všechny zdi, probořují se do pekla; do sálu se sběhlo plno čertů, dali se do křiku, počali tanec; ale jak uviděli hosta, počali naň pouštět všelijaké strachy. Tu přibíhá odkudsi šikovatel: „Ach, Ivane kupecký synu! co ti to napadlo? vždyť tě hledají jako zběha; jdi rychle, sice bude zle. Za šikovatelem běží hejtman, za hejtmanem major, za majorem plukovník: „Co tu děláš, darebáku? Chce se ti patrně běhati ulicí! Hej, přineste sem čerstvé hůlky!“ Nečistí duchové dali se do práce a nanosili celé kopce hůlek; ale Ivan kupecký syn ani muk, leží a mlčí. „Ach, ošklivec! praví plukovník, on se hůlek nebojí; bez pochyby jich na vojně několikrát zkusil. Pošlete ke mně četu vojáků s nabitými ručnicemi, ať ho, ničemu, zastřelí!“ Jakoby ze země vyrostla — tu stojí četa vojska; rozlehlo se komando, vojáci míří... jenom vypálit. Najednou zazpívali kohouti — a všechno v tom okamžiku zmizelo: pryč jsou vojáci, komandanti, hůlky. Nazejtří jede královna do paláce — už byla od hlavy po prsa bílá, lidé a koně podobně. „Zaplať Bůh, vojáče! praví královna; viděl jsi strach, ale uvidíš ještě více. Hleď, nelekej se, posluž mně ještě dvě noci; udělám tě šťastným.“ Počali spolu jísti a píti, veseliti se; potom královna odjela a Ivan kupecký syn lehl na své místo. O půlnoci zahučela bouře, rozlehl se hluk a hrom, sběhli se nečistí duchové, počali křičeti, tancovati... „Ach, braši, voják je tu zas, zvolal chromý, jednooký čertík. Jak se sem naučil chodit! Co tu děláš, či nechtěl bys nám snad vzítí palác? Hned půjdu a povím to dědovi.“ A děd se ozývá sám, káže čertům přinést kovárnu a rozpáliti železné pruty: „Těmi pruty žhavými ho probodáte do samých kostí, aby znal a věděl, jak se do cizího domu chodí.“ Čerti ještě nepřipravili kovárnu, když kohouti zazpívali — a všechno v tom okamžiku zmizelo.

Třetího dne jede do paláce královna, Ivan se dívá a diví: královna, její lidé i koně byli po kolena bílí. „Zaplať Bůh, vojáku! za věrnou službu! jak se ti vede?“ — Posud jsem živ a zdráv, vaše výsosti! „Nu, ještě třetí noc; tu máš kožich, obleč ho na sebe, sice tě nečistí drápy roztrhají.. Jsou nyní velice zlí!“ Sedli spolu za stůl, jedli, pili, veselili se; potom se královna rozloučila a Ivan kupecký syn oblekl kožich, udělal kříž a lehl na dřívější místo. Uhodila půlnoc — zahučela bouře, hlukem a hromem třásl se celý palác; sběhlo se čertů množství nevidané neslýchané, chromých, křivých a všeho způsobu. Obořili se na Ivana kupeckého syna: „Vemte ho, darebáka! chopte se ho, trhejte ho! — i počali ho pazoury drápati; ten drápne, drápne druhý, ale pazoury zůstávají všechny v kožichu. „Ne, braši, tak se na něho nedostaneme; vezměme jeho otce a matku a derme kůži s živých!“ V tom okamžiku přivlekli Ivanovy rodiče a počali je pazoury dřít; oni křičí: „Ivane holoubku! smiluj se, sejdi se svého místa; za tebe drou s nás živých kůži.“ Ivan kupecký syn leží, nehýbe sebou, mlčí. Tu zazpívali kohouti — a najednou všechno zmizelo, jakoby tam nikdy nic nebylo. Ráno jede královna — koně bílé, lidé bílí, ona sama všechna čistá a taková krasavice, že si krásnější nelze ani pomyslit: viděti, jak se z kostečky do kostečky mozeček přelívá. „Viděls strach, povídá královna Ivanu kupeckému synu; už ho více nebude! Bůh ti zaplať za službu; nyní pojďme odsud rychle pryč!“ — Ne, královno, odpovídá Ivan kupecký syn, měl bych si hodinku nebo dvě oddechnouti. „Chraň se! budeš odpočívati — bude po tobě veta.“ Vyšli z paláce a dali se na cestu. když byli kus cesty, praví královna: „Ohlédni se, dobrý jonáku, co se děje vzadu.“ Ivan se ohlédl — po paláci nebylo ani památky, propadl se do země a na tom místě plamen plápolá. „Tak bychom byli zhynuli, kdybychom se byli obměškali!“ řekla královna a podává mu míšek: „Vezmi, toto není obyčejný míšek; jestli budeš potřebovati peněz, jenom míškem potřeš a hned se posypou

dukáty, kolik duše ráčí. Nyní jdi, zaplať hospodskému a přijdi na ten a ten ostrov ke kostelu, budu tě tam čekati. Tam budeme na mši a oddáme se: ty budeš můj muž, já tvá žena. Ale hled, neopozdi se: nemůžeš-li dnes, přijdi zítra, nepřijdeš zítra, přijdi třetího dne; jak promeškáš tři dni, jak živ mne neuvidíš.“ — Tu se rozloučili; královna šla napravo, Ivan kupecký syn nalevo. Přichází do hospody, zatřepal před hospodským svým míškem, zlato se proudem sype: „Co, brachu, tys myslil: voják nemá peněz a že ho tři léta do tuhé služby zapráhneš; ale to byla chyba; odpočítej si, kolik náleží.“ Zaplatil mu tři sta rublů, sedl na koně a jel — kam bylo řečeno. „Jaký to div! odkud se u něho peníze vzaly?“ přemítá hospodská, běží k svým čarodějným knihám a vidí, že vysvobodil zakletou královnu a ta že mu darovala takový míšek, že budou vždycky peníze. Ihned zavolala chlapce, poslala ho do pole pásti krávy a dala mu očarované jablko: „Přijde k tobě voják, požádá tě o vodu; ty mu řekneš: vody nemám, ale tu máš šťávnaté jablíčko.“ Chlapec vyhnal krávy do pole; sotva je dohnal, hle — tu jede Ivan kupecký syn: „Ach, brachu, praví, nemáš trochu vody, abych se napil? chce se mně strašně pít.“ — Nemám, vojáku, voda je odsud daleko; ale mám u sebe šťávnaté jablíčko, jestli chceš, sněz ho, snad se občerstvíš! Ivan kupecký syn vzal jablko, snědl ho, i padl na něho pevný spánek; spal bez procitnutí tři dni a tři noci. Darmo čekala královna svého ženicha tři dni za sebou: „Patrně mně není souzeno býti jeho ženou.“ Vzdechla, sedla do kočáru a jela; tu vidí chlapce, pase krávy: „Pastušku, pastušku, neviděls dobrého jonáka, ruského vojáka?“ — Ano, vždyť tam pod dubem spí už třetí den. Královna se podívala — to je on sám; jala se ho strkati, buditi; ale všecko nic nepomohlo, neprobudil se. Vzala lístek papíru, vyňala tužku a napsala tak: „Jestli nepůjdeš na ten a ten převoz, nedostaneš se do třikrát desátého mocnářství, nenazveš se mým mužem!“ Položila list Ivanu kupeckému synu do kapsy, políbila ho spícího, zaplakala hořkými slzami a odjela daleko, předa-

leko. Pozdě večer probudil se Ivan a neví co má dělat. Ale chlapec mu počal vypravovati: „Přijela prý sem krásná pauna, a tak nastrojená! budila tě, budila, ale nedobudila se, napsala cedulku a položila tobě do kapsy; sama sedla do kočáru a zmizela s očí.“ Ivan kupecký syn Bohu pomodlil se, na všechny strany poklonil se a jel ku převozu. Za dlouho, za krátko, přijel tam a volá na převozníky: „Ej, bratři, převezte mě co možná nejrychleji na druhou stranu; tu máte napřed záplatu.“ Vyňal míšek, počal jím potřásati a nasypal jim zlata plnou ložku. Převozníci ustrnuli podivením. „A kam žádáš vojáku?“ — Do třikrát desátého mocnářství. „Nu bratře, do třikrát desátého mocnářství jezdí se křivou cestou tři léta a přímou — tři hodiny; ale přímého průjezdu není!“ — Co učiníme? „My ti něco povíme; sem dolétá pták Noh — jako veliká hora a sbírá tu všelikou mrchu a nosí ji tam na ten břeh. Tak ty rozřež svému koni břicho, vyčisti, vymyj; my tě zašijeme do prostředka. Pták Noh sebere mrchu, přenese ji do třikrát desátého mocnářství a hodí svým mladým; tu honem vylezeš z koňského břicha a půjdeš, kam jíti máš.“ Ivan kupecký syn uťal koni hlavu, rozřezal břicho, vyčistil, vymyl a vlezl do něho; převozníci zašili koňské břicho, odešli a schovali se. Najednou letí pták Noh, valí se jako hora, zdvihl mrchu, zanesl do třikrát desátého mocnářství, hodil svým mladým a odletěl opět na lov. Ivan rozpáral koňské břicho, vylezl a šel přímo ku králi, aby ho přijal do služby. A v tom třikrát desátém mocnářství dělal pták Noh mnoho bídy; každý boží den musili mu vystaviti jednoho člověka na snědení, aby jenom celé carství nespustošil. Král přemýšlel, kam poděje tohoto cizince, i přikázal ho vystaviti zlému ptáku na snědení. Vzali ho královští vojáci, přivedli do zahrady, postavili u jabloně a povídají: „Hlídej, aby se neztratilo ani jedno jablíčko!“ Ivan kupecký syn stojí a hlídá; najednou letí pták Noh, valí se jako hora. „Zdráv buď, dobrý jonáče! nevěděl jsem, žeš byl v koňském břichu; sic bych tě byl dávno snědl.“ — Bůh ví, snědl nesnědl. Pták dolním pyskem jede po zemi, horní

pysk roztáhl jako střechu, chce snísti dobrého jonáka. Ivan kupecký syn máchnul bodákem a přibil mu dolní pysk pevně k syré zemi, potom vzal šavli a sekal ptáka Noha hlava nehlava. „Ach, dobrý jonáku! řekl pták, nesekej mne, udělám tě bohatýrem; vezmi měchýřek z pod mého levého křídla a vypij — uvidíš sám.“ Ivan kupecký syn vzal měchýřek, vypil, ucítil v sobě velikou sílu a obořil se na něho ještě prudčeji: máchá a seká až běda. „Ach, dobrý jonáku, nesekej mne; dám ti také druhý měchýřek z pod pravého křídla.“ Ivan kupecký syn vypil i druhý měchýřek, pocítil ještě větší sílu, ale nepřestává ho přece rubati. „Ach, dobrý jonáku, nerubej mne; zavedu tě k štěstí: jsou tu zelené louky, na těch lukách rostou tři vysoké duby, a pod těmi duby jsou litinové dvěře, za těmi dveřmi jsou tři bohatýrské koně; v některou dobu se ti shodí.“ Ivan kupecký syn poslouchá ptáka — poslouchá a rubá; porubal ho na drobné kousky a složil na velikánskou hromadu. Ráno volá k sobě král sloužícího generála: „Jdi, praví, kaž sebrat kosti Ivana kupeckého syna; třeba je z cizích zemí, nehodí se přece, aby se člověčí kosti bez pohřbení válely.“ Generál běžel do zahrady, hle — Ivan je živ a pták Noh je na drobné kousky posekán i oznámil to královi. Král se velice zradoval, pochválil Ivana a dal mu vlastnoruční otevřený list; dovoluje mu po všem mocnářství choditi, ve všech hospodách a hostincích píti a jísti zadarmo. Ivan kupecký syn dostana otevřený list šel do nejbohatšího hostince, vypil tři vědra vína, tři pecny chleba a půl vola poslo na zákusku, vrátil se do královské konírny a lehl spat. Tak žil v královské konírně zrovna tři léta; potom se vrátila královna — ona jela křivou cestou. Otec je tomu velice rád, počal se vyptávati: „Kdo tě, milá dcero, vysvobodil od hořkého osudu?“ — Jeden voják z kupeckých dětí. „Vždyť on také sem přišel a mně velkou radost udělal — ptáka Noha posekal.“ Nač se dlouho rozmýšleti? Ivana kupeckého syna oddali s královnou a ustrojili kvas a hodování veliké, i já jsem tam byl, víno pil, po bradě teklo, v ústech nebylo.

V brzkém čase píše královi tříhlavý drak: Dej mně svou dceru, jak ne, spálím ohněm všecko království, rozvěju popelem. Král se zarmoutil, ale Ivan kupecký syn vypil tři vědra vína, přikusoval tři pecny chleba a půl vola, běžel na zelenou louku, zdvihl litinové dvěře, vyvedl bohatýrského koně, opásal si meč kalenec a vzal bojovnou palici, sedl na koně a jel do bitvy. „Ech, dobrý jonáku! povídá drak, co ti napadá, já tě posadím na jednu ruku, druhou přimáčknu — a zbude jenom trochu mokra!“ — Nechval se, napřed se Bohu pomodli! odpovídá Ivan, máchnul mečem kalencem a srazil mu najednou všechny tři hlavy. Potom porazil šestihlavého draka a po něm ještě dvanáctihlavého, i proslavil se svou silou a udatností po všech zemích.

31. Křivoručka.*)

Byl jeden kupec a měl syna a dceru. Přišel čas, že měl umřít; prosí syna, aby svou sestru miloval, opatroval a jí ublížiti nedal. Najednou otec umřel; syn vyjel za několik dní na hon, a měl zlou ženu, ta vzala a vypustila koně ven. Muž přijíždí domů, ona mu žaluje: „Ty miluješ sestru, mazlíš se s ní a ona ti vypustila koně!“ — Vzal ho pes! koně dostanu, ale druhé sestry nedostanu. Po několika dnech jel muž opět na lov; žena jeho vypustila z klece sokola. Jenom se vrátil domů, už mu žaluje: „Ty své sestře všecko promíjíš, a ona vypustila sokola z klece!“ — Sklovala ho sova! Sokola dostanu, ale druhé sestry nikdy. Po třetí odešel muž kamsi po své práci; žena vzala svého jediného syna, běžela na pastvu a hodila ho koním pod nohy. Muž se vrátil a ona opět žaluje: „Vidíš, jaká je tvá sestra! Za všecku tvou lásku hodila našeho syna koním pod nohy, aby ho rozdupaly!“ On se strašně rozhněval, vzal sestru a zavezl do hustého lesa. Žila tam dlouho či krátko, sedrala všechny šaty a posadila se do dutého

*) První variant této pohádky čte se pod názvem Kosoručka u Erbena (Slov. čítanka). Kromě našeho variantu má Afanasjev ještě třetí kratší.

stromu. Některého času honil v tom lese královský syn; psi vyslídili krásnou pannu, obstoupili strom dokola a štěkají. „Patrně vyslídili zvěř,“ myslí si královic a štve psy. „Neubližuj mně, mladý jinochu! ozvala se kupecká dcera; já jsem člověk, nejsem zvíře.“ — Vylez z doupěte, povídá jí královic. „Nemohu, jsem nahá a bosá.“ Hned slezl s koně a hodil jí svůj plášť; oděla se a vyšla. Tu vidí královic dokonalou krasavici, vzal ji s sebou, přivedl domů, ubytoval ve zvláštním pokoji, a už nikam nejezdil — pořád seděl doma. Vyptává se ho otec: „Milý můj synu! co se s tebou stalo? dřívěs honil týden a déle a nyní sedáš pořád doma.“ — Pane můj tatínku a paní maminko! Provinil jsem se před vámi: našel jsem v lese takovou krasavici, že nelze ani pomyslet ani vymluviti. Kdybyste mně jenom dali požehnání, nepřál bych si jiné manželky. „Dobře, ukaž nám ji.“ Přivádí svou souzenou; král a královna přivolili k jeho prosbě a dali je oddati. Královic žil se svou ženou nějaký čas, tu musil jeti na vojnu. Prosil otce svého: „Co by koli má žena porodila, dejte mi vědět rychlým poslem.“ Královna porodila syna — po loket ruce v zlatě, po kolena nohy v stříbře, na čele měsíc, naprotiv ohnivému srdci červené slunce. Ihned napsali list o novorozeném synu a poslal ku královi rychlého posla. Přihodilo se mu jeti mimo to město, kde kupecký syn přebýval; zdvihla se bouře, posel šel do toho domu, odkud byla jejich královna vyvezena. Hospodyně vytopila mu lázeň, aby se vypařil, a zatím přepsala list: „Tvá žena porodila kozla s bradou — a zapečetila. Posel přijíždí ku královi, podává list; ten jej přečetl a odepisuje otcí; „Co Bůh dal — schovejte až přijdu.“ Na zpáteční cestě zašel posel do téhož domu. Hospodyně ho poslala do lázně jako prvé, a přepsala list, aby uťali královně ruce po loket, přivázali jí dítě k prsům a zavezli do temného lesa. Tak se také stalo. Královna chodila po lese, spatřila studánku a upustila do ní svého syna. Počala slzavě prositi Boha, aby jí dal ruce, by vytáhla dítě. Náhle se stal div — měla ruce. Vytáhla syna a šla po světě. Po-

chodila mnoho či málo, přichází v žebráckých hadrech domů a prosí u bratra za nocleh. Švakrová ji nepoznala. Sedla do kouta a zakrývá pořád synu svému ruce a nohy. Té doby přijel tam královic, počal s jejím bratrem, kupeckým synem jísti, pít, veseliti se. Bratr povídá: „Kdo by nás vyrazil — z koše do koše ořechy přesýpal? Chlapec se hlásí: „Pust mě, maminko, já vás vyrazím.“ Ona ho nechce pustit. Bratr uslyšel, že mu nechce dovoliti, i praví: „Pojď, pojď, sirotečku, přesyp ořechy.“ Chlapec vzal ořechy a počal říkati: „Dva ořechy do koše, dva z koše. Byl bratr a sestra; bratr měl zlou ženu, zahubila sestru klevetami. Dva ořechy do koše, dva z koše. Bratr zavezl sestru do hustého lesa; natrpěla se hladu a zimy, šaty se obnosily. Dva ořechy do koše, dva z koše. Přijel na hon do hustého lesa královský syn; spatřil mou maminku, zamiloval se do ní. Dva ořechy do koše, dva z koše. Pojal ji za ženu, ona mě porodila — po loket ruce v zlatě, po kolena nohy v stříbře, na čele měsíc, naproti ohnivého srdce červené slunečko. Dva ořechy do koše, dva z koše.“ Přesypáváje tak ořechy z koše do koše pověděl všecko, co s ním bylo a potom povídá: „Buďte zdraví, tatínku a strýčku!“ Strýc vzal svou ženu a utratil ji, potom jeli všichni k starému králi. Král s královnou se velmi zaradovali spatřivše svou snachu s vnukem. A královic s královnou počali žítí a dobře se míti.

32. Nevěda.

Počíná se pohádka od sivky, od hnědky, od věští ryzky. Na moři na oceáně, na ostrově na Bujaně stojí vůl pečený, vzadu česnek tlučný; z jednoho boku řež, z druhého máčej a jez. Byl jednou kupec a měl syna. Když počal syn podrůstati a v krámě kupčiti — umřela tomu kupci první žena, i vzal si druhou. Minulo několik měsíců, kupec se počal vypravovati do cizích zemí, naložil na koráb zboží a prikazuje synu, aby si pěkně hleděl domu a vedl obchod jak se patří. Prosí kupecký syn: „Tatínku, než pojeděš, hledej moje štěstí. —

Synu můj milý! odpovídá stařec, kde pak ho najdu? „Moje štěstí najdeš brzo. Jak zítra ráno vstaneš, vyjdi za vrata a co potkáš první, to kup a dej mně.“ — Dobře, synku! Nazejtří vstal otec ráno, vyšel za vrata a vidí: sedlák táhne prašivé, mizerné hřibě psům k snědení. Kupec počal smlouvati a smluvil je za rubl stříbra, přivedl hřibě na dvůr a postavil v maštali.

Kupecký syn se ptá: „Co, tatínku, našels mé štěstí?“ — Našel, ale velmi špatné! „Tedy mělo tak býti; co mně Pán Bůh nadělil, na tom přestanu.“ Otec odešel se zbožím do cizích zemí, a syn sedal v krámě a zabýval se obchodem. A měl takový zvyk: jde-li do krámu anebo vrací-li se domů, vždycky zajde napřed k svému hřiběti. Tu zanevřela macecha na svého pastorka, hledala hadačku, jak by se ho zbavila; našla starou čarodějnici, která jí dala jedu a kázala jej položit pod práh v tu dobu, když bude mět pastorek domů přijíti. Vraceje se z krámu zašel kupecký syn do maštale a hle — jeho hřibě stojí v slzách po kotníky; udeřil ho po kyčli a táže se: „Co pláčeš, můj dobrý koni, a neřekneš mně nic?“ Hřibě odpovídá: „Ach, Ivane, kupecký synu, můj milý hospodáři! Jak nemám plakati! macecha tě chce zahubiti. Máš psa; jak přijdeš k domu, pusť ho před sebou — uvidíš co bude.“ Kupecký syn poslechl; pes jenom přes práh překročil, byl roztrhán na drobné kousky. Ivan kupecký syn nedal na sobě znáti, že ví o úkladech jejích; nazejtří se vypravuje do krámu, a ona k čarodějnici. Stařena jí připravila jiného jedu a kázala ho dáti do nápoje. Jda večer domů zašel kupecký syn do maštale — hřibě stojí opět po kotníky v slzách; udeřil ho po kyčli a táže se: „Co pláčeš, můj dobrý koni a mně neřekneš nic?“ — Jak nemám plakati, jak netruchliti? Cítím veliké neštěstí, macecha tě chce dokonce utratiti. Hleď, jak přijdeš do pokoje a sedneš za stůl, podá ti macecha nápoj ve sklínce — nepij ho, ale vylij oknem ven; uvidíš, co se tam stane. Ivan kupecký syn učinil tak: jenom vylil nápoj oknem, počala se země trhati! Ani tu neřekl maceše slova. Třetího

dne se vypravuje do krámu a macecha opět k čarodějnici; stařena jí dala čarodějnou košili.

Večer, jda z krámu, zašel kupecký syn k hřiběti a vidí — dobrý jeho kůň stojí po kotníky v slzách; udeřil ho po kyčli a řekl: „Co pláčeš, dobrý koni a mně neřekneš nic?“ — Jak nemám plakati? macecha tě chce dokonce usmrtiti. Poslouchej, co ti povím: jak půjdeš domů, pošle tě macecha do lázně a po chlapci ti pošle košili; neoblékej na sebe košile, ale obleč ji chlapci: co bude, uvidíš sám! Kupecký syn přichází do pokoje, macecha vyšla a povídá mu: „Nechceš se trochu vypařit? Lázeň je hotova.“ — Dobře, povídá Ivan, a šel do lázně; za chvíli nese chlapec košili. Jak ji kupecký syn chlapcovi oblekl, v tom okamžiku zavřel chlapec oči a padl na dlážku mrtvý; a jak s něho košili svlekl a hodil do pece, chlapec se vzkřísil a pec se na drobné kousky rozpadla. Macecha vidí, že nemůže nic spraviti i běží opět k staré čarodějnici, prosí ji, jak by zahubila pastorka. Stařena odpovídá: „Pokud bude jeho kůň živ, nespravíme nic. — Ty se dělej nemocnou, a jak přijde tvůj muž, řekni mu: zdálo se mně, že musíme zabiti naše hřibě, vzíti z něho žluč, tou žlučí se namažu a bude po nemoci.“ Přišel čas, že se vrátil kupec, syn se sebral a šel mu naproti. „Bůh tě pozdrav, synku! povídá otec, je všecko doma zdrávo?“ — Všecko je dobře, jenom maminka je nemocna. Kupec složil zboží, přichází domů — žena leží v posteli, vzdychá: „Tentokrát se uzdravím, až vyplníš můj sen.“ Kupec hned přivolil, volá svého syna: „Synku, zabiju tvého koně; matka je nemocná, musím ji vyléčit.“ Ivan kupecký syn hořce zaplakal: „Ach, tatínku, ty mně chceš vzíti poslední štěstí.“ Řekl a šel do maštale. Hřibě ho uvidělo a promluvílo: „Milý můj hospodáři! vysvobodil jsem tě od tří smrtí; ty mě zbav aspoň jedné, popros svého otce — abys se na mně naposledy projel v širém poli s dobrými tovaryši.“ Syn prosí otce, aby se ho nechal naposledy projeti na svém koni; otec dovolil. Ivan kupecký syn sedl na koně, jel do širého pole, po-

bavil se se svými přátely tovaryši; a potom napsal otci takovou cedulku: „Léči macechu karabáčem o dvanácti ocasích; jinak ji nevyléčíš.“ Tuto cedulku poslal po jednom kamarádu a jel do cizích krajin. Kupec přečetl psaníčko i počal léčiti svou ženu karabáčem o dvanácti ocasích a baba se brzo pozdravila.

Jede kupecký syn širým polem, vidí — tu se prohání rohatý skot. Povídá mu dobrý kůň: „Ivane kupecký synu! pusť mě proskočiti se; vytrhni mně z ocasu tři vlasy; až mne budeš potřebovati — spal jenom jeden vlas a já budu hned před tebou jak list před travou. A ty, dobrý jonáku, jdi k pastuchům, kup jednoho býka a zabij ho; přistroj se do býčí kůže, na hlavu si navleč měchýř a kde bys byl, uač by se tě kde ptali — odpovídej na všechno: nevím!“ Ivan kupecký syn pustil koně proskočiti se, přistrojil se do býčí kůže, na hlavu navlekl měchýř, a šel k moři. Po siném moři běží koráb; lodníci uviděli potvora — není to zvíře, není člověk, na hlavě má měchýř, dokola srst, připluli ku břehu na lehké loďce a počali se ho vyptávati, vyzvídati. Ivan kupecký syn dává jednu odpověď: „Nevím.“ — Když je tak, buď Nevědou. Lodníci ho sebrali, přivezli s sebou na koráb a plavili se do svého království. Dlouho či krátko — připluli k stolnému městu, šli ku králi s dary a pověděli mu o Nevědovi. Král kázal postaviti tu potvora před svoje oči světlé. Přivezli Nevědu do paláce, sběhlo se lidu nevidané množství podívat se na něho. Král se ho počal vyptávati: „Co jsi za člověka?“ — Nevím. „Z které země?“ — Nevím. „Čího rodu, plemene?“ Nevím. Král plivnul a poslal Nevědu do zahrady: nechť prý tam namísto hastroše ptáky s jabloní plaší! — a kázal ho živiti ze své královské kuchyně.

Ten král měl tři dcery: starší byly krásné, nejmladší ještě krásnější. Za nedlouho počal si mladší královnu mouřenínský královic namlouvati, píše královi a tak vyhrožuje: „Nedáš-li ji po dobrém, vezmu si ji po zlém!“ Královi to nebylo po chuti i odpovídá mouřenínskému královi: „Počni vojnu;

staň se vůle Boží!“ Královic sebral sílu nesmírnou a obstoupil celé mocnářství. Nevěda shodil se sebe kůži, sňal měchýř, vyšel do širého pole, zapálil žíní a křiknul hlučným hlasem, bohatýrským hvizdem. Tu stojí před ním jeho zázračný kůň — kůň uhání, země duní: „Hej jsi dobrý jonák! co mně chceš tak brzo?“ — Je čas na vojnu! Nevěda sedl na svého dobrého koně a kůň se ho ptá: „Jak tě mám vysoko nésti — do půl stromu nebo nad lesem stojícím?“ — Nes mě nad lesem stojícím. Kůň se zdvihl od země a letěl na nepřátelské vojsko. Nevěda udeřil na nepřátele, jednomu vyrazil meč bojový, druhému strhl zlatou přilbu a dal sobě na hlavu, pokryl se skraboškou a počal bít sílu mouřenínskou: kam se obrátí, tam lítají hlavy — zrovna jako kdyby seno sekl! Král a královny dívají se z městské zdi a diví se: „Co je to za hrdinu? odkud se vzal? či pomáhá nám sám Jiří Chrabrý?“ ale to nikomu nepřišlo na mysl, že je to ten Nevěda, který plaší v zahradě vrány. Nevěda pobil mnoho vojsk, ne tolik pobil, kolik koněm sdupal; na živě nechal jenom samého mouřenínského královice a deset mužů k průvodu na zpáteční cestu. Po té veliké bitvě přijel k městské zdi a pravil: „Vaše královské veličenstvo! líbí-li se vám moje služba?“ Král mu děkoval, k sobě zval; ale Nevěda neposlechl: odejel do širého pole, pustil svého dobrého koně, vrátil se domů, navlekl měchýř a kůži a počal jak dříve po zahradě choditi, vrány strašiti.

Neminulo ani mnoho ani málo času, opět píše královi mouřenínský královic: „Nedáš-li mně nejmladší dceru, vypálím všecko mocnářství a ji vezmu do zajetí.“ Královi se to nezdalo; odepsal, že ho očekává s vojskem. Mouřenínský královic sebral vojsko větší než prvé, obstoupil mocnářství se všech stran, tři mohutné bohatýry napřed postavil. Dověděl se o tom Nevěda, shodil se sebe kůži, sňal měchýř, zavolal svého dobrého koně a jel do bitvy. Vyjel proti němu jeden bohatýr; sjeli se, pozdravili se, udeřili se kopími. Bohatýr udeřil Nevědu tak prudce, že se sotva v jednom střemenu

udržel; ale potom se sebral, rozjel se, stal bohatýru hlavu, uchvátil ji za vlasy a vyhodil vzhůru: „Tak poletí všechny hlavy!“ Vyjel druhý bohatýr, stalo se mu podobně. Vyjel třetí; Nevěda se s ním bil celou hodinu: bohatýr mu rozsekl ruku do krve, ale Nevěda mu uťal hlavu a vyhodil ji vzhůru; tu se všechno vojsko mouřenínské zachvělo a utíkalo kam kdo. V tu dobu stál král s královnami na městské zdi; nejmladší královna spatřila, že udatnému hrdinovi krev z ruky teče, sňala s krku svého šáteček a sama ránu zavázala; a král ho pozval k sobě. „Přijdu, odpověděl Nevěda, jenom ne nyní.“ Odejel do širého pole, pustil koně, nastrojil se do kůže, na hlavu navlekl měchýř a počal po zahradě choditi, vrány strašiti.

Neminulo ani mnoho ani málo času — provdal král dvě královny za slavné carovice a vystrojil veliké veselí. Hosté vyšli do zahrady projíti se, spatřili Nevědu a ptají se: „Co je to za potvoru?“ Král odpovídá: „To je Nevěda, bydlí u mne místo hastroše — odhání ptáky od jabloní.“ Ale nejmladší královna pohlédla Nevědovi na ruku, zpozorovala svůj šáteček, zarděla se a neříkala slova. Od té doby počala do zahrady často choditi, na Nevědu se dívati, na hody a kvasy ani nepomyslíla. „Kde chodíš pořád, dcerko?“ táže se jí otec. — Ach, tatínku, kolik let u vás jsem, kolikrát jsem se po zahradě procházela, ale nikdy jsem neviděla takového roztomilého ptáčka, jakého jsem nyní viděla. Potom počala otce prositi, aby jí požehnal a Nevědu za muže dal; ať otec sebe více domlouvá, ona pořád na svém: „Jestli mně zaň neprovdáš — zůstanu do smrti nevdaná, nepůjdu za nikoho.“ Otec přivolił a oddal je. Potom píše mu mouřenínský královic potřetí, prosí o ruku nejmladší dcery, „a jak nebude tak, spálím celé mocnářství a ji vezmu násilím.“ Král odpovídá: „Má dcera je již provdaná; chceš-li, přijed — uvidíš sám.“ Mouřenínský královic přijel; vida, že takový netvor dostal takovou krásnou královnu, usmyslíł, že Nevědu zabije a vyzval ho na smrtný boj. Nevěda shodil se sebe kůži, sdělal s hlavy měchýř, zavolal

svého dobrého koně a vyjel takovým jonákem, že nelze ani v pohádce pověděti, ani pérem vypsati. I srazili se v širém poli; boj netrval dlouho: Ivan kupecký syn zabil mouřenínského prince. Tu teprvé zvěděl král, že Nevěda není potvora, ale silnomohutný a krásný bohatýr a udělal ho svým nástupcem. Ivan kupecký syn počal se svou královnou žíti a dobře se míti. Otce svého vzal k sobě, a macechu dal utratiti.

33. Licho jednooké.

Byl jeden kovář. „Co, povídá, jak živ jsem neviděl žádného hoře. Povídají: na světě prý je hoře; půjdu a vyhledám si ho. Vzal a šel, pěkně vypil a šel hledat hoře. Potká ho krejčí. „Pozdrav Bůh!“ — Dejž to Bůh. „Kam jdeš?“ — Co, bratře, všichni říkají: na světě prý je hoře; já jsem jak živ žádného neviděl, jdu ho hledat. „Pojďme spolu. Také mně se dobře vede, také jsem hoře neviděl; pojďme, hledejme ho.“ Tedy šli, šli; přišli do lesa, do hustého temného lesa, našli malou stezku, šli po ní — po úzounké stezce. Šli, šli po té stezce, tu vidí: chaloupka stojí velká. Noc; není kam jíti. „Sem, povídají, zajděme do této chaloupky. Vešli do ní; tam není nikoho, prázno, nepěkně. Sedli si a sedí. Tu jde vysoká ženština, vychrtlá, křivá, jednooká. „A, povídá, mám hosti. Pěkně vítám.“ — Děkujeme, babičko, přišli jsme k tobě na nocleh. „Nu, dobře, bude něco k večeři.“ Oni se polekali. Tehdy šla, přinesla velikou nůši dříví; přinesla nůši dříví, naložila do peci a zatopila. Přišla k nim, vzala jednoho, krejčího, zabila ho, vsadila do peci a poklízela. Kovář sedí a myslí si: Co je dělati, co počíti? Ona vzala a povečeřela. Kovář se dívá do peci a povídá: „Babičko, já jsem kovář.“ — Co umíš kovati? „Já umím všecko.“ — Tak mně ukuj oko. „Dobře, povídá, máš-li pak nějaký provaz? Musím tě svázati, sice se nebudeš držeti, až bych ti oko zasazoval.“ Ona šla, přinesla dva provazy, jeden tenší, a druhý tlustší. Svázal ji jedním, který byl tenší. „Nuže, babičko, obrať se!“ Ona se obrátila a přetrhla provaz. Vzal druhý provaz a tímto pro-

vazem ji pěkně sdrhl: „Obrat se, babičko!“ Obrátila se, provazu nepřetrhla. On vzal šídlo, rozpálil ho, nasadil jí na oko, na zdravé, vzal sekeru a obuchem buch na šídlo. Trhla sebou, roztrhla provaz a sedla na prahu. „Počkej, padouchu, nyní mně neujdeš!“ On vidí, že je zase zle; sedí a přemýšlí: Co mám dělati? Potom přišly ovce ze stáda; zahнала ovce do své jizby na noc. A kovář tu také nocoval. Ráno počala ovce vypouštět. On vzal kožich, obrátil ho srstí navrch, oblekl a přilezl k ní jako ovečka. Ona pouštěla pořád po jedné; popadne každou za hřbet a vyhodí ven. Také on přileze; ona i jeho vzala za hřbet a vyhodila. Vyhodila ho, on vstal a povídá: „S Bohem, Licho, vystál jsem od tebe dost; už mi nic neuděláš.“ Ona povídá: „Počkej, ještě vystojíš, ještěs mi neutekl!“

A kovář šel zase do lesa po úzounké pěšince. Dívá se: ve stromě sekerka se zlatou rukovětí; zachtělo se mu jí. Jak vzal sekerku do ruky, ruka se k ní přilepila. Co počne? nijak ji nemůže odtrhnouti. Ohlídl se dozadu: Licho jde k němu a volá: „Vidíš, padouchu, neutekls mně!“ Kovář vydělal nožík, měl ho v kapse, a jak ruku řeže tak řeže; uřezal ji a šel dál. Přišel do své dědiny a počal ukazovat ruku, že nyní viděl Licho. „Podívejte se, povídá, jaké ono je: já, povídá, jsem bez ruky a mého kamaráda dokonce snědlo.“ Tu má také pohádka konec.

Zapsal ve voroněžské gub., v nižněděvickém újezdě P. I. Vtorov.

34. Marko Bohatý a Vasil Nešťastný.*)

V jednom carství, v jednom mocnářství byl velmi bohatý kupec. Měl jednu dceru Anastasiji Krásnou a bylo jí teprve pět let. Kupcovi říkali Marko, příjmením Bohatý. Marko nemohl vystát žebráků: jak se který k jeho oknu přiblíží, hned ho káže služebníkům vyhnati a psami vyštvaťi.

Jednou přišli k oknu dva šediví stařecci. Marko je spatřil a kázal jich psami vyštvaťi. To uslyšela Anastasije

*) Srovnej Erbenovu překrásnou pohádku: Tři zlaté vlasy Děda Vševěda.

Krásná a počala otce prositi: „Milý tatínku, učiň mi to a pusť je alespoň do čeledníka.“ Otec přivolił a kázal pustiti žebračky do čeledníka. Když všichni po domě usnuli, vstala Anastasije a šla do čeledníka, vlezla na palandu a dívá se na žebračky. Přišel ráno čas jíti do kostela; svíčka před obrazy se sama rozžala. Stařecci vstali, vytáhli z míšků roucha, oblekli je a počali sloužit jitřní mši. Přiletuje anděl Boží: „Pane, v jedné dědině narodil se jednomu sedlákovi syn; jaké mu kážeš dáti jméno, a jakým ho nadělíš štěstím?“ Jeden stařeček praví: Dávám mu jméno Vasil, příjmení Nešťastný a dávám mu bohatství Marka Bohatého, u kterého nocujeme. Anastasije to všecko slyšela. Rozednělo se. Stařecci se připravili na cestu a vyšli z jizby. Anastasije šla k otci a vypravuje mu všecko, co v čeledníku viděla a slyšela.

Otec nechtěl věřit, co stařecci povídali; chtěl se sám přesvědčiti, jestli se v skutku v té dědině narodil chlapec; kázal zapřáhnouti kočár a jel tam; přijel zrovna k popovi a ptal se: „Narodil se tu toho a toho dne chlapec?“ — Narodil, řekl kněz, nejchudšímu sedlákovi; dal jsem mu jméno Vasil a příjmení Nešťastný, ale ještě jsem ho nekřtil, neboť tomu chudásovi nechce nikdo za kmotra. Marko se mu nabídl za kmotra, popovou poprosil, aby šla za kmotru a kázal vystrojiti velikou hostinu. Přinesli chlapce, pokřtili ho a hodovali jak se jim líbilo. Nazejtří zavolal k sobě Marko Bohatý chudáka sedláka, měl se k němu přátelsky a počal: „Kmotříčku! ty jsi člověk chudý, sám syna nevychováš; dej ho ke mně, dám ho mezi lidi a tobě dám na přilepšenou tisíc rublů.“ Stařec přemítal a svolil. Marko dal kmotrovi peníze, vzal chlapečka, zamotal ho do liščin, položil do kočáru a jel domů. Bylo to zimního času. Ujeda několik vrst káže Marko zastaviti, odevzdal křtěnce svému správci a poručil: „Vezmi ho za nohy a vyhoď do výmolu!“ Správce ho vzal a vhodil do hlubokého výmolu. A Marko řekl: „Tam si užívej mých statků!“

Třetího dne jeli tou cestou kupci; vezli Markovi Bohatému dvanáct tisíc rublů dluhu; když přijížděli k výmolu,

vidí tam zelenou louku a na té louce sedí chlapecek a hraje si s kvítkami. Pomocník oznámil to pánovi; pán šel sám, vzal chlapce, zavinul do kožícha, sedl na vůz a jeli. Přijíždějí k Markovi Bohatému. Tu se jich Marko vyptává, kde vzali toho chlapce. Kupci pověděli a on se ihned dověděl, že je to Vasil Nešťastný, jeho křtěnec. Vzal ho na ruce, podržel a odevzdal dceři: „Tu máš, dcerko, chovej!“ — a sám častoval kupce různými nápoji, a prosil je, aby mu toho chlapce dali. Kupcům se jaksi nechtělo; ale když řekl Marko: „Já vám všecek dluh odpouštím!“ dali mu chlapce a jeli pryč. Anastasije byla tomu tak ráda, že hned vyhledala kolíbkou, opatrovala chlapce, neodcházela od něho ve dne ani v noci. Minul den a druhý; třetího dne vrátil se Marko domů trochu později, když už Anastasije spala, vzal chlapce, posadil ho do bečky, zalil smolou a spustil v přístavu do vody.

Bečka plula, plula a připlula ke klášteru. Tehdy vyšel jeden mnich pro vodu. Uslyšel dětský křik; ohlídl se a spatřil bečku; ihned sedl na loďku, vylovil bečku, rozbil ji, a v bečce bylo dítě, vzal ho a přinesl do kláštera k opatovi. Opat nazval chlapce Vasilem a dal mu příjmení Nešťastný. Od té doby bydlil Vasil Nešťastný v klášteře šestnáct let a naučil se číst a psát. Opat si ho oblíbil a udělal ho klíčníkem.

Marko Bohatý jel jednou do jiné země, aby vymáhal dluhy, tu se zastavil na cestě v klášteře. Přivítali ho jako bohatého člověka. Opat kázal klíčníkovi jíti do kostela; klíčník jde, rozžihá svíce, zpívá a říká. Marko Bohatý táže se opata: „Jak pak je dávno u vás v klášteře?“ Opat mu pověděl všecko, jak ho vyndali z bečky a kolik je tomu let. Marko počítal a shledal, že je to jeho křtěnec. I povídá opatovi: „Kdybych měl takového obratného člověka, jak je váš klíčník, udělal bych ho hlavním správcem a svěřil bych mu celou kasu; nemohli byste mně ho dát?“ Opat se dlouho zdráhal. Marko slíbil za něho klášteru pětadvacet tisíc rublů. Opat se poradil s bratřími; poradili se a dali mu Vasila Nešťastného. Marko poslal Vasila domů a poslal po něm ženě toto

psaní: „Ženo, jak dostaneš tento list, seber se ihned s tímto poslem do mydlárny, a jak půjdeš okolo velikého vařícího kotla, strč ho tam; ať to dozajista vykonáš! Jak to nevykonáš, hled se: tento jinoch je můj úhlavní nepřítel.“ Vasil přijal list a šel; potkal stařečka a ten se ho ptá: „Kam jdeš, Vasile Nešťastný?“ Vasil řekl: „Do domu Marka Bohatého, nesu jeho ženě psaní.“ Ukaž mně psaní. Vasil vyňal psaní a dal ho stařečkovi; stařeček přelomil pečeť, dal psaní Vasilovi přečísti; Vasil přečetl a zaslzel: „Co jsem udělal tomuto člověku, že mě poslal na smrt!“ Stařeček mu řekl: „Nermuť se, Bůh tě neopustí!“ — foukl na psaní, pečeť a list byly zase jako před tím. „Nyní jdi a odevzdej psaní ženě Marka Bohatého.“

Vasil přišel do domu Marka Bohatého a odevzdal psaní jeho ženě. Žena ho přečetla, zamyslela se, zavolala svou dceru Anastasiji a četla jí otcovo psaní a v psaní bylo psáno: „Ženo, jak dostaneš tento list, hned nazejtří dej tohoto posla s Anastasijí oddati; ať to dozajista učiníš! Jak se to nestane, zodpovídáš se z toho.“ Bohatí lidé nepotřebují teprve pivo vařiti, pálenku páliť — mají všeho dost a tak hned strojili hostinu. Vasila přistrojili do pěkných šatů, ukázali ho Anastasiji a Vasil se jí zalíbil. Hned potom byly oddavky.

Jednoho dne oznámili ženě Marka Bohatého, že muž její připlul do přístavu. Šla mu s dcerou a zetěm naproti. Marko spatřil zetě, rozzlobil se a povídá ženě: „Jak ses opovážila dáti s ním oddati naši dceru?“ — Tys tak poručil, odpověděla žena. Marko požádal své psaní, přečetl ho a přesvědčil se, že on skutečně sám to napsal.

Marko žil se zetěm měsíc, druhý a třetí; jednoho dne zavolal k sobě zetě a povídá mu: „Tu máš psaní, jdi s ním za třikrát devět zemí, do třikrát desátého mocnářství, k mému příteli caru Drakovi, vyber od něho daň za dvanáct let za to, že vystavěl zámek na mojí zemi, a doptej se tam na mých dvanáct korábů, co už tři leta nepřicházejí. Zítřka ráno se vyprav!“ Vasil vzal psaní, šel k své ženě, a povídal jí všechno, co mu

Marko uložil. Anastasije hořce zaplakala, ale netroufala si otce prositi a přemlouvati.

Nazejtří ráno pomodlil se Bohu, vzal do ranečka sucharů a šel. Šel cestou, či dlouho, či krátko, či blízko či daleko — tu slyší stranou hlas: „Vasile Nešťastný, kam jdeš?“ On se ohlíží na vše strany a praví: „Kdo mě volá?“ — Já, dub se tě tážu, kam jdeš? Já jdu k caru Drakovi pro daň za dvanáct let. Dub řekl: „Až bude čas, vzpomeň na mne: že stojí dub tři sta let, jak dlouho ještě bude státi?“ Vasil ho vyslechl a šel dál svou cestou. Přišel Vasil k řece, na které převážel převozník. Vasil sedl na prám, převozník se ho ptá: „Kam jdeš, příteli?“ Vasil mu odpověděl totéž co dubu. A převozník ho prosí, aby připomněl carovi, že už třicet let převáží; jak dlouho bude ještě převážeti?“ — Dobře, řekl Vasil, zeptám se, a šel. Přichází k moři, přes moře leží ryba kyt*), po ní chodí a jezdí. Jak po ní šel Vasil, promluvila ryba kyt: „Vasile Nešťastný, kam jdeš?“ Vasil jí pověděl totéž co převozníku, a ryba ho prosí: „Až bude čas, vzpomeň na mě: že ryba kyt leží přes moře, jízdní a pěší prošlapali jí tělo až do žeber; jak dlouho bude ještě ležeti?“

Vasil slíbil a šel. Přichází na zelenou louku; na louce stojí veliký zámek. Vasil vešel do zámku, chodí po komnatách, jedna komnata je krásnější než druhá. Přichází do poslední a vidí: na posteli sedí panna krasavice a pláče hořce. Jak spatřila Vasila, vstala, přistoupila k němu a táže se: „Co jsi za člověka a jak jsi přišel na toto proklaté místo?“ Vasil jí ukázal psaní a řekl, že mu Marko Bohatý kázal vybrati u cara Draka daň za dvanáct let. Panna hodila psaní do pece a řekla Vasilovi: „Neposlali tě sem pro daň, ale aby tě drak snědl. A jakýmis šel cestami? Neviděls a neslyšels cestou nic?“ Vasil jí pověděl o dubu, o převozníku a o rybě kytu. Sotva domluvili, jak se země zatřásla i se zámkem; panna zavřela Vasila do truhly pod postelí a řekla mu: „Poslouchej, co budu s Drakem rozprávět.“

*) Kyt, velryba, z řeckého kétéos.

Jak vešel Drak do komnaty, řekl: „Co tu ruským duchem páchne?“ Panna odpověděla: „Jak by se sem dostal ruský duch? tys lítal po Rusi a načichal ses ruského duchu.“ Drak řekl: „Jsem velice unaven, pohledej mně v hlavě!“ a lehl na postel. Panna mu řekla: „Care, jaký jsem měla sen! zdálo se mně, že jdu po cestě a tu volá dub: Řekni carovi, jak budu ještě dlouho státi?“ — Bude tak dlouho státi, řekl car, až k němu někdo přijde a ho nohou kopne, tehdy se vyvrátí i s kořenem a padne, a pod ním bude zlata a stříbra síla veliká — tolik nemá ani Marko Bohatý! „A potom jsem přišla k řece a tam převážel převozník; ptal se, dlouholi bude převážeti“. — Ať prvního, kdo k němu přijde, posadí na prám a odrazí prám od břehu — ten bude věčně převážeti a on půjde domů. „Potom se mně zdálo, že jdu po moři po rybě kytu a ona se mne ptala, jak dlouho bude ležeti.“ — Bude tak dlouho ležeti, až vyvrhne dvanáct korábů Marka Bohatého: potom se pohrouží a naroste jí tělo. Řekl car Drak a usnul pevným spánkem.

Panna vypustila Vasila Nešťastného z truhly a dala mu toto naučení: „Na této straně neříkej rybě kytu, aby vyvrhla dvanáct korábů Marka Bohatého, ale přejdi na onu stranu a teprv jí řekni. Až přijdeš k převozníku, neříkej mu na této straně, cos slyšel; a až přijdeš k dubu, kopni ho nohou na východ a uvidíš nesmírné bohatství.“ Vasil Nešťastný poděkoval panně a šel.

Přichází k rybě kytu; ta se ho ptá: „Mluvil jsi o mně?“ Mluvil; napřed přejdu a potom povím. Když byl na druhé straně, řekl: „Vyvrz dvanáct korábů Marka Bohatého“. Ryba kyt řihnula a koráby pluly jakoby nic; a Vasil Nešťastný octnul se od toho řihnutí ve vodě po kolena. Vasil přišel k převozníku. Převozník se táže: „Mluvil o mně s carem Drakem?“ — Mluvil, řekl Vasil, napřed mě převez. Když se převezl na druhý břeh, řekl převozníkovi: „Kdo k tobě přijde první, posaď ho na prám a odstrč od břehu, ten bude věčně převozníkem a ty jdi domů.“ Vasil Nešťastný přišel k dubu

kopnul ho nohou, dub se svalil; pod ním je zlata, stříbra a drahého kamení, že by ho ani nespočítal; Vasil se ohlédl dozadu — tam pluje přímo ku břehu dvanáct korábů, které vyvrhla ryba kyt. Koráby řídí týž stařeček, kterého potkal Vasil, když nesl psaní ženě Marka Bohatého. Stařeček řekl Vasilovi: „Hle, Vasile, jak ti Pán Bůh požehnal!“ — a sestoupil s korábu a šel svou cestou.

Námořníci přenášeli zlato a stříbro na koráby a když všecko přenesli — dali se na cestu a s nimi Vasil Nešťastný. Oznámili Markovi Bohatému, že zeť jeho přichází s dvanácti koráby a že mu dal car Drak nesmírné bohatství.

Marko se rozhněval, že se nestalo po jeho hlavě, kázal zapřáhnouti kočár a jel sám k caru Drakovi, aby mu domlouval. Přijel k převozníku, sedl na prám; převozník prám odstrčil — a Marko zůstal tam na věky převozníkem. A Vasil Nešťastný přišel k ženě a tehyni, počal žítí a dobře se míti, chudým pomáhati — a dostal všechny statky Marka Bohatého.

Zaps. v lukojanovském újezdě nižegorodské gub. v dědině Gavrillově.

35. Historie o slavném a chrabrém bohatýru Ilji Muromci a o Slavíku loupežniku.*)

V slavném bylo měste Muromě, v dědině Karačarově — byl sedlák Ivan Timofejevic. Měl milované dítě Ilju Muromce; ten seděl sedánkem třicet let a jak minulo třicet let, počal choditi pevně na nohách a pocítil v sobě sílu velikou a udělal si odění válečné a kopí ocelové a osedlal koně dobrého, bohatýrského. Přichází k otcí a mateři a prosil od nich požehnání: „Páni moji, tatínku a maminko! pusťte mě do slavného města Kyjeva Bohu se pomodlit a knížeti kyjevskému se poklonit.“ Otec a matka dávají mu požehnání, kladou na něho klatbu velikou a mluví tato slova: „Jeď přímo na město Kyjev, na město Černihov a na cestě své nedělej nikomu křivdy, neprolívej nadarmo krve křesťanské.“ Ilja Muromec vzal od otce

*) Připojený k této pohádce obrázek nakreslil a vyryl věrně podle ruského prstonárodního (lubečného) vydání p. F. E. Slovák.

a matky požehnání, modlí se Bohu, loučí se s otcem a matkou, i vyjel na svou cestu.

Zajel tak daleko do temných lesů, že přijel na tábory loupežnické; a ti loupežníci uviděli Ilju Muromce i rozhořelo se jejich srdce loupežnické na koně bohatýrského i počali mezi sebou rozmlouvati, jak by mu koně vzali, že takového koně jak živi nikde neviděli, a nyní jede na takovém dobrém koni Bůh ví jaký člověk. I počali na Ilju Muromce pouštěti po desíti a dvaceti mužích; a Ilja Muromec zastavil svého koně bohatýrského a vynímá z luku kalenou střelu a klade ji na tuhý luk. Pustil kalenou střelu ponad zemí, kalená střela rozryla zemi na šikmou sáhu. Vidouce to loupežníci polekali se a sebrali se do jednoho kruhu, padli na kolena a pravili: „Pane ty náš tatínku, udatný dobrý jonáče! provinili jsme se před tebou a za tuto naši vinu vezmi peněz, kolik třeba, a šatů kvítkovaných a stád koňských, kolik se ti líbí.“ Ilja se usmál a řekl: „Nevím kam bych to poděl!... ale chcete-li býti živi, ať se toho už neopovázíte!“ a jel svou cestou do slavného města Kyjeva.

Přijíždí k městu Černihovu a pod tím městem Černihovem stojí vojska basurmanská*), že bys jich nespočítal, a oblehli město Černihov a chtějí ho vyrubati a Boží chrámy vypáliti a samého knížete a vojvodu Černihovského živé vzíti do zajetí. Této veliké síly ulekl se Ilja Muromec; ale spo-lehl na vůli Stvořitele svého Pána Boha a umínil si položití hlavu svou za víru křesťanskou. I počal Ilja Muromec bít sílu basurmanskou kopím ocelovým a pobil všecku sílu nečistou, a vzal do zajetí královici basurmanského a vede ho do města Černihova. Vítají ho z města Černihova měšťané se ctí, jde sám kníže vojvoda Černihovský, přijímají dobrého jonáka se ctí, vysílají díky Pánu Bohu, že Pán poslal nena-dále městu pomoc a nedal všem marně zhynouti od takové síly basurmanské; vzali ho do svých paláců a učinili veliké hodování a propustili ho na cestu.

*) mohamedánská, nevěřící.

Ilja Muromec jel k městu Kyjevu přímou cestou od Černihova, kterou zalehl Slavík loupežník zrovna třicet let, nepropouštěl ani jízdného ani pěšího a zabíjel ne zbraní, nýbrž svým hvizdem loupežnickým. Vyjel Ilja Muromec do širého pole a spatřil stopy bohatýrské a jel po nich a přijel k těm lesům Brjanským, k těm močálům hlubokým, k těm mostům kalinovým a k té řece Smorodince. Slavík loupežník cítil svůj konec a své neštěstí veliké a nepřipustil Ilju Muromce na dvacet vrst, zahvízdal silně svým hvizdem loupežnickým; ale bohatýrské srdce se neleklo. A nepřipouštěje ho ještě deset vrst zahvízdal ještě hlučněji než před tím a od toho hvizdu kůň pod Iljou Muromcem klopýtnul. Přijel Ilja Muromec pod samé hnízdo, které bylo uděláno na dvanácti dubech; a Slavík loupežník seděl na hnízdě spatřil ruského bohatýra a zahvízdal vším hvizdem a chtěl Ilju Muromce uhvízdati.

Ilja Muromec snímá se sebe tuhý luk, klade naň kalenou střelu a pouští ji na to hnízdo Slavíkovo a trefil ho do pravého oka a vyrazil ho ven; Slavík loupežník se svalil s hnízda jako ovesný snop. Ilja Muromec bere Slavíka loupežníka; přivázal ho pevně k střešnému ocelovému a jel k slavnému městu

Kyjevu. Na cestě stojí zámky Slavíka loupežníka a když přijel Ilja Muromec naproti zámkům loupežnickým, jichž okna byly otevřeny, z těch oken vyhlížely tři dcery loupežnickovy, — spatřila ho nejmladší dcera a zakřikla na své sestry: „Tam jede náš tatínek s kořistí a veze nám sedláka přivázaného k střemenu ocelovému.“ Ale sestra se podívala a hořce zaplakala: „To nejede náš tatínek, to jede nějaký neznámý člověk a veze našeho tatínka.“ I zvolaly ony na své muže: „Mužové naši milí! Jeďte tomu sedlákovi naproti a vezměte mu našeho tatínka, neuvádějte náš rod do takové hanby.“ Mužové jejich, silní bohatýři, vyjeli proti ruskému bohatýrovi; mají dobré koně, kopí ostrá a chtějí Ilju na kopích zdvihnouti. Uviděl je Slavík loupežník a povídá: „Zeťové moji milí! Nepotupujte se a nedrážděte takového silného bohatýra, abychom všichni neměli od něho smrt; poproste ho raději s pokorou, aby přišel do mého domu vypít číši zeleného vína.“ Po prosbě zeťů obrátil se Ilja do domu, neznaje jejich zlomyslnosti. Starší sestra zdvihla železnou na řetězích podvrateň, aby ho přikvačila. Ale Ilja ji zahlédl na vratech, uhodil kopím a zabil ji.

A jak přijel Ilja Muromec do města Kyjeva, vjíždí přímo na knížecí dvůr a vchází do paláce bělokamenného, Bohu se modlí a knížeti se klaní. Kníže Kyjevský se táže: „Pověz, dobrý jonáče, jak ti říkají a z kterého jsi města rodem?“ Odpovídá Ilja Muromec: „Mně, pane, říkají Iljuška a po otci Ivanův, rodem z města Muroma, dědiny Karačarova.“ Kníže se táže: „Kterous cestou jel z Muroma?“ — „Na město Černihov a pod Černihovem jsem pobil vojska basurmanská neščíslná a očistil jsem město Černihov; a odtud jsem jel přímou cestou a vzal jsem silného bohatýra Slavíka loupežníka a přivedl s sebou u střemene ocelového.“ Kníže se rozhorlil a řekl: „Co nás klameš?“ Jak to uslyšeli bohatýři Aleša Popovic a Dobryňa Nikitic, šli se podívat a spatřivše ujistili knížete, že je tak skutečně. I rozkázal kníže podati číši zeleného vína dobrému jonákovi. Zachtělo se knížeti poslechnouti loupežni-

cký hvizd. Ilja zamotal knížete a kněžnu do kožicha sobolího a postaviv je pod paže zavolal Slavíka a rozkázal mu, aby zahvízdal polohvizdem slavičím. Ale Slavík loupežník zahvízdal celým hvizdem loupežnickým a ohlušil bohatýry tak, že upadli na zem; za to ho Ilja Muromec zabil.

Ilja Muromec nazval se s Dobryní Nikiticem bratry. I osedlali své dobré koně a jeli na procházku do širých polí, a jezdili zrovna tři měsíce, ale nenašli protivníka. Spatřili toliko v širém poli: jde žebrák toulavý; má na sobě houni padesáti pudů, klobouk devíti pudů, hůlku desíti sáhů. Ilja Muromec pustil naň koně a chce s ním pokusiti své síly bohatýrské. Mrzák toulavý poznal Ilju Muromce a povídá: „Oj ty jsi Ilja Muromec! pamatuješ se, já jsem se s tebou v jedné škole učil čísti a psáti, a nyní ty na mě na takového mrzáka pouštíš koně jako na nějakého nepřítele; a toho nevíš, že se v slavném městě Kyjevě stalo veliké neštěstí: přijel nevěrný silný bohatýr, Idolišče bezbožné, hlavu má jako pivný kotel, v plecích sáhu, mezi brvami píd, mezi ušima kalená střela, a jí po volu a pije po kotlu; a kníže kyjevský velmi lituje, žes ho v takovém hoři nechal.“

Nastrojiv se do žebráckých šatů šel Ilja Muromec přímo na knížecí dvůr i zvolal bohatýrským hlasem: „Oj jsi ty, kníže kyjevský! sešli mně, toulavému mrzáku, almužnu.“ I spatřil ho kníže a mluvil takové slovo: „Pojď ke mně do paláce, mrzáku! já tě nakrmím, napojím a dám zlata na cestu.“ A mrzák vešel do paláce, zastavil se u pece a — hledí. Idolišče žádá jísti. Přinesli mu býka celého pečeného a on ho snědl i s kostmi. Idolišče žádá píti. Přinesli kotel piva a neslo ho dvanáct lidí; on ho vzal za ucha a vypil do dna. Ilja Muromec praví: „Můj tatínek měl žravou kobylu, přežrala se a zdechla!“ Idolišče nemohl to snést i řekl: „Oj jsi ty mrzák toulavý! co se mne dotýkáš? Není tě ani, bych tě vzal do ruky! Nejsi jaký byl u nás Ilja [Muromec, a já bych se i s tím chtěl potkati.“ — Podívej se, jaký je! řekl Ilja Muromec, vzal s hlavy klobouk a udeřil ho maličko

po hlavě — jenom prorazil zeď paláce a vzal Idolišče a vyhodil ho tudy ven. A za to ho kníže poctil velikými pochvalami a přijal ho mezi silné mohutné bohatýry. *)

Z prstonárodního (lubečného) vyd.

36. Štěstí a neštěstí.

Byl jeden chudý člověk, neměl ani žádného hospodářského náradí, ani dobytka, ale děti měl hromadu. Přišlo jaro, a on neměl čím orati. Lidé jeli s pluhem a s dobytkem, a on jde s motykou. I potkal dvě panny, a ty panny byly: jedna Štěstí, a druhá Neštěstí. I tázaly se ho: „Kam člověče jdeš?“ A on odpověděl: „Mé zlaté panenky, královničky! mám takovéto neštěstí: lidé jedou s dobytkem, a já jdu s motykou; nemám čím děti vyživit.“ Tehdy ty dvě panny spolu promluvíly a řekly: „Darujme mu něco.“ A Štěstí řeklo: „Když je tvůj, tehdy ty mu něco daruj.“ I darovalo mu Neštěstí deset rublů a řeklo: „Jdi domů a kup sobě vola.“ Tak on přišel domů a schoval ty peníze do hrnka, v kterém byl popel. Druhého dne přišla tam sousedka, kmotra bohatá i řekla: „Nemáte-li trochu popela, mám prádlo velmi špinavé.“ — „Stojí tam ble v hrnečku, vezmi si,“ řekla toho chudého člověka žena. Když sedlák domů přišel, začal se ohlížeti, a nevida hrnečka s popelem, dal se do ženy, kam dala peníze s hrnečkem. Žena se začala zaklínati, že nevěděla, že tam byly peníze, i řekla, že ten hrnek vzala kmotra sousedka. Sedlák běžel hned k sousedce a začal ji prositi, aby mu ty peníze vrátila. Sousedka řekla: „Vždyť já žádných u tebe neviděla!“ Sedlák šel k soudci žalovat, ale ani tam nenalezl svého práva; soudce mu řekl: „Žádných jsi peněz neměl, ale chceš jich neprávne na ní dobytí.“ A tak přišel sedlák o peníze. Plakal ubožák, vzal motyku a znova šel, a tu potká opět ty dvě panny. Nepoznal jich, ale ony poznaly jeho; a pak se ho tázaly tak jako prvé, a on jim také tak odpověděl jako dřív, a Ne-

*) Bohatýr nesouvisí se slovem bohatý, nýbrž jest původu vychodního (baghatur) a znamená hrdinu, reka.

šťěstí darovalo mu nyní dvacet rublů. Sedlák přišel domů a peníze schoval ve stodole v plevách. Druhého dne přišla zase táž kmotra a začala prositi plev telatům, a žena toho chudého sedláka opět jí plevy dala, nevědouc, že jsou v nich peníze. Sedlák přijda domů šel na mlat pro peníze a nenašel jich. V kročiv do světnice začal se vaditi se svou ženou, kam dala peníze s plevami. Žena pravila, že kmotra přišla a plevy vzala. I chodil ten sedlák zase tak jako prvé, napřed ku kmotře a potom k soudci, ale práva nikde nedošel. Všude ho odbyli, že žádných peněz neměl. Sedlák sobě poplakal a šel zase kopat, i potkal opět ty dvě panny. Zastavily ho, tázaly se, a on jim opět všecko vypravoval, co a jak bylo. „Vidíš,“ řeklo Nešťěstí ke své sestře, „mé dary mu neprospívají; vem si ho a daruj mu něco.“ I darovalo mu Šťěstí dva groše a řeklo: „Jdi k řece Němnu, budou tam lovit ryby, ale ničeho nebudou moci uloviti. I popros jich, aby na tvé šťastí zatahli sítě.“ Sedlák tak učinil, šel k Němnu a poprosil rybáře, aby na jeho šťastí zatahli. Jak mile zatahli, tehdy tak mnoho ryb vylovili, že jich neměli ani kam dáti.“ Rybáři se ho otázali: „Co ti máme za to dáti?“ On odpověděl: „Prodejte mně jich za dva groše.“ I prodali mu za dva groše jednu rybičku, a druhou mu dali darem. Sedlák vzal ty dvě rybičky a šel domů, i dal je ženě aby je uvařila. Žena i děti měly z těch rybiček velikou radost, ale neuvařila jich, ale nechala tak. V tom jel tou dědinou nějaký smutný pán; sedlák vyšel ven otevřít vrata i začal se smáti, a pán se ho otázal: „proč se směješ?“ A on odpověděl: „Mám doma takovou rybičku: kdo se na ni podívá, každý se směje.“ — Tomu smutnému pánovi se velmi zachtělo té rybičky, i dal za ni tomu sedlákovu koně, voly a tolik obilí, co ho jen sedlák chtěl. A tak našel sedlák šťastí své ve dvou groších. *)

Zaps. v novogrudském újezdě grodnenské gub.

*) Překlad K. J. Erben: Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. V Praze, 1869.

37. O Mamaji bezbožném. *)

Na pravoslavné Rusi panoval tenkrát kníže Dmitrij Ivanovic. Posílal s daní ruského posla Zacharije Ľutrina k Mamajovi bezbožnému, psu smrdutému. Vypravil se na cestu ruský posel Zacharij Ľutrin; přišel k Mamajovi bezbožnému, psu smrdutému: „Přijímej, praví, daň od ruského knížete Ľimitrije Ivanovice!“ Odpovídá Mamaj bezbožný: Pokud neumyješ noh mojich a nepolíbíš obuvi, nepřijmu daně knížete Ľimitrije Ivanovice. Ruský posel Zacharko Ľutrin mu odpovídá: „Měl bys napřed jonáka po cestě napojiti, nakrmiti, v lázni vypařiti a potom se ho vypyťavati; ale ty, Mamaji bezbožný, pse smrdutý, kážeš napřed mýti tvé basurmanské nohy a líbati obuv; nesluší mýti nohy a líbati obuv ruskému poslu Zachariji Ľutrinu! Ať nečistý Tatařín, Mamaj bezbožný, líbá nohy ruského posla Zacharije Ľutrina!“ Rozpálil se pes tatařín, rval své černé kudrny, metal je na zem — po zástolf, knížecí papíry trhal a psal své jarlyky **) rychlopsané: „Když bude oves kudrnatý, beran huňatý, koni pod kopytem tráva a voda, tehdy bude Mamaj bezbožný se svatou Rusí bojovati; tehdy nepotřebuju ani vody ani chleba.“ Vybral z Tatařů silných, mohutných bohatýrů třicet mužů bez jednoho, posílá jich na nečestné pobití: „Jděte, povídá, sluhové moji věrní, před ruským poslem Zacharijem Ľutrinem; cestou ho zabijte v temných lesích, na příkrých srázích, a tělo zdvihněte na

*) Pramenem pověsti této jest známé Skazanije o Mamajevom pobojiščě (pověst o Mamajově bitvě), známé lidu ze starých rukopisů i z lubečného vydání. Výhrůžka Mamaje Bezbožného: „Až bude oves kudrnatý, beran huňatý a koni pod kopytem tráva a voda (to jest v letní dobu), tehdy pojedu na Rus vojensky“ — připomíná obyčejné obraty krymských listin 16. a 17. století; smrtelný boj dvou neznámých vojínů s tatarským bohatýrem Krovolinem odpovídá souboji, v němž padl trojický mnich Peresvět. Mamaje porazil velký kníže moskovský Ľimitrij Joannovič dne 8. září 1380 za Donem na poli Kulikovském (při ústí Neprjadvy). Ľimitrij Joannovič nazván byl pro kulikovské vítězství Donským.

**) Jarlyk, diplom mongolských chánů.

strom na pokrm ptákům.“ Bere se cestou ruský posel Zacharij Ťutrin; zastihla ho temná noc v boru: nechystá se nocovati — jde pořád napřed. Ráno, při slunečka východu, vidí ruský posel Zacharij Ťutrin: vychází z lesa třicet bez jednoho silných, mohutných bohatýrů. Nelekl se Zacharij Ťutrin nečistých tatarů, uchvátil oběma rukama křivou palici a čeká na nezvané hosty. Udeřili tataři na Zacharije Ťutrina, obstoupili dokola dobrého jonáka. Počal se Zacharko oháněti, počal palicí hosty častovati: koho jednou udeří, z toho máčku udělá. Nečistí tataři nemohli odolati ruskému poslu Zachariji Ťutrinu, počali ho prositi pěknými řečmi: „Pusť nás živé, ruský posle Zachariji Ťutrine; nebudeme se ti více protiviti!“ Zacharko se dívá na silné, mohutné bohatýry: z třiceti hlav bez jedné zůstalo na živu jenom pět hlav, a i ty jsou palicí potlučeny, opaskami jsou hlavy zavázány; smíloval se nad nečistými nekřesťany, propustil je k Mamaji bezbožnému: „Jděte, povídá, povězte, jak se uráží ruský posel Zacharij Ťutrin.“ Udeřil svého dobrého koně po příkrých bedrách: kůň udělal prvním skokem sto sáhů cejchovaných, druhým skokem uskočil vrstu, třetího skoku nemohli na zemi najíti. Cestou učinil ruský posel Zacharij Ťutrin toto: schytl dvanáct jasných sokolů a třicet bílých kání; před tím roztrhal jarlyky Mamaje nečistého a psal své listy rychlopsané; napsav přivázal je k ptačím ocasům a pravil: „Jasní sokoli a bílé káně! leťte ku knížeti k Dmitriji Ivanovici do kamenné Moskvy, přikažte, aby Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic sbíral po městech a po dědinách a po dalekých samotách vojsko nesčíslné; ať nechává po domech jenom slepé a chromé a malé děti nedorostky — jim na opatrování. A já půjdu, řekněte, na své místo, seberu rousnáčů, bradáčů — donských kozáků.“

Bylo ráno, při východu slunce, po jasném nebi šly oblaka, přinesly s sebou hustý drobný dešť s bujným větrem vichorem. V tom hluku a hromu nebylo nic slyšeti, jenom slyšeti hlas od paláce knížecího; Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic rozkázal veřejně hlásati po vši Moskvě bělokamenné:

„Sbírejte se všichni knížata a bojaři a silní mohutní bohatýři a všechny rekyně smělé ku knížeti do světlého paláce na hostinu — poslechnout jeho rozumných řečí a pohledět v jeho oči jasné. Jako silný dub mezi tenkými kři jalovcovými, jenž se vrcholem do nebe vypíná, tak stojí kníže mezi svými knížaty a bojary. Nezatroubila zlatá trubka, Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic jal se mluvit: „Vojíni moji milí! Nepozval jsem vás na popíjení, ne na radostné hodování jste se ke mně sebrali; přišli jste ke mně pro žalostnou zprávu: Mamaj bezbožný, pes smrdutý, se všemi svými ordami nekřtěnými táhne vojensky na svatou Rus; bude nám od Mamaje psa vypiti hořkou číši! Pojdme, moji milí vojíni, k moři oceánu, připravme lehké ložky a běžme z moře oceánu do moře Chvalynského k soloveckým divotvorcům; tam se zavřeme a Mamaj bezbožný, pes smrdutý nebude nám moci nic vzít; jinak nás zajme, oči vyloupe a vydá nás na krutou smrt!“ Odpovídají knížata a bojaři, sklopivše hlavy; „Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! jedno slunečko valí se po nebi — jeden kníže panuje nad Rusí pravoslavnou; nepřišli jsme se protivit tvému slovu silnému; dovol nám promluvit, jak si poradíme s Mamajem bezbožným, psem smrdutým. Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! Pojdme na moře oceán, stesejme lehké ložky, třísky smetějme do moře oceánu, seberme veliké vojsko a bijme se s Mamajem bezbožným, psem smrdutým, do poslední krůpěje krve -- a obdržíme vítězství nad Mamajem bezbožným.“

Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic vydal tuhé rozkazy, aby sbírali vojsko veliké po městech s předměstími, po dědinách se samotami a po všech dalekých osadách, aby doma zůstavili jenom slepé a chromé, a malé děti nedorostky jim na opatrování. Sebrali se všech konců Rusi pravoslavné veliké vojsko, postavili sílu za Moskvou bělokamennou, rozložili sílu podle losů: Semenu Tupikovi, Ivanu Kvašninovi, ruskému poslu Zachariji Ťutrinovi a sedmi bratrům Bělozercům. Táhla síla na pole na Kulikovo. Na poli na Kulikově počali radu brát, jak by vojsko spočítali. Ruský posel Zacharij Ťutrin sedl na

svého dobrého koně, objížděl okolo vojska tři dni a tři hodiny — nemohl vojsko spočítati. Rozdělil tu nesmírnou sílu na tři pluky: první pluk vzal Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic, druhý — ruský posel Zacharij Ťutrin, třetí pluk vzali Semen Tupik, Ivan Kvašnin a sedm bratrů Bělozerců. Počali metati losy, kdo půjde první na nečisté Tatary. První los padl na ruského posla Zacharije Ťutrina s rousnáči, bradáči, s donskými kozáky druhý padl na Semeně Tupika, Ivana Kvašnina a sedm bratrů; Bělozerců; třetí los padl na knížete Zadonského Dmitrije Ivanovice.

Tehdy uslyšel švédský král o veliké bitvě, sebral vojska čtyřecet tisíc: „Pojďte, vojíni moji milí, na pole na Kulikovo, postavte se, moji vojíni, na pahorky na vysoké: Jestli Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic bude přemáhati Mamaje bezbožného, přidejte se k Dmitriji Ivanovici; bude-li Mamaj bezbožný přemáhati Dmitrije Ivanovice — přidejte se k Mamaji.“ Turecký král uslyšel o veliké bitvě, rozkázal sebrati vojska čtyřecet tisíc a poslal je na pole na Kulikovo a přikazuje: „Vojíni moji milí! které vojsko bude slabší, k tomu se přidejte!“

Srazilo se vojsko mohutné na poli na Kulikově na bitvu krvavou; na předku stál ruský posel Zacharij Ťutrin s rousnáči, bradáči, donskými kozáky. Vyšla jim naproti síla Mamaje bezbožného: když se síla se silou scházela, máti syrá země se prohýbala, voda vystupovala. Tehdy vyskočil ze země Krovolin tatařín — výška sedm sáhů; křikl tatařín hlučným hlasem: „Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! dej mně zápasníka; jak mně nepostavíš zápasníka, pobiju a porubám tvou sílu sám, potru ji na máčku!“ Povídá Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic: „Nemám se na koho spolehnouti; půjdu sám na souboj s Krovolinem tatařínem!“ Obléká své brnění silné, zapíná své knoflíky voalanské; osedlali mu dobrého koně sedlem čerkaským, bere i sebou palici bojovnou, vyjíždí na Krovolina tatařína. Přihodil se mu vstříc neznámý voják: „Zadrž koně, Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! já půjdu na Krovolina tatařína, utnu mu po plece basurmanskou hlavu!“ Osedlal svého dobrého koně,

upjal ho dvanácti podpruhy hedbávnými ne pro chloubu, ale pro pevnost. „Zachovám tě, Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici, od první smrti. Jestli pobiju Krovolina tatařína, bij se ty a per s prokletým nepřitelem, s Mamajem bezbožným, psem smrdutým, do poslední kapky krve: a Mamaj bezbožný bude poražen!“ Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic vyměnil s neznámým vojínem koně, rozloučil se s ním a kníže Dmitrij Ivanovic mu blahořečil k dílu velikému, k boji smrtelnému. Sjeli se dva silní mohutní bohatýři na širém poli na Kulikově, aby se v boji změřili. Udeřili se palicemi — palice se polámaly po rukojeti; srazili se kopími — kopí se vysmekly; rozehnali se šavlemi — šavle se vyštěrbily; seskočili s dobrých koní a bili se pěstmi a bili se tři dni, tři noci, tři hodiny nepijíce, bili se nejedouce; čtvrtého dne padli oba na tom místě. Kníže Dmitrij Ivanovic šel se podívat: neznámý voják měl pravou ruku na těle Krovolina tatařína. Kníže svého vojína vystrojil, pochoval, nad ním kříž postavil a pozlatil.

U Mamaje bezbožného, psa smrdutého vyskočil ze země druhý voják a zvonil svým pronikavým hlasem: „Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! dej mně zápasníka; sice tvou sflu pobiju a tobě, knížeti, oči vyloupu — světlo odejmu.“ Sklopil bujnou hlavu Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic: „Nemám se na koho spolehnouti, musím jít sám na Krovolina tatařína!“ Vsedl na svého dobrého koně a jel na Krovolina tatařína. Vyšel mu naproti druhý voják: „Zadrž koně, Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! osvobodím tě od brzké smrti. Jestli pobiju psa tatařína, bij se a per s Mamajem bezbožným, psem smrdutým, do poslední kapky krve: a Mamaj bezbožný bude poražen. A pobije-li mě Kvašnin bohatýr, vsedni na mého dobrého koně: on tě uveze od rychlé smrti.“ Kníže Dmitrij Ivanovic a neznámý voják vyměnili si koně, rozloučili se a Dmitrij Ivanovic mu blabořečil k dílu velikému, k boji smrtelnému. Sjeli se dva silní mohutní bohatýři na širém poli na Kulikově, aby se v boji změřili. Napřed se udeřili palicemi — palice se po rukojeti polámaly; kláli se kopími — kopí se vysmekly; rubali

se ostrými šavlemi — šavle se vyštěrbily; skočili s dobrých koní, bili se, rvali se pěstmi, bili se tři dni, tři noci a tři hodiny, nepijíce nejedouce a jasných očí nezavírajíce. Čtvrtého dne tu oba padli. Kníže Dmitrij Ivanovic přišel se podívat: knížecí vojín ležel bokem na nečistém tatařinu. Kníže svého vojína slavně vystrojil, pochoval a na hrobě kříž postavil a pozlatil.

V ty doby ruský posel Zacharij Ťutrin s rousnáči, bradáči — donskými kozáky obořil se na vojsko Mamaje bezbožného. Světlý den jde k večeru, ale boj se ještě nekončí; když se boj skončil, počali čítati, kolik vojska komu padlo. Na jednoho rousnáče, bradáče — donského kozáka Ťutrinova přišlo po dvou tisících po dvou stech tatarů. Počal hnáti druhý pluk Semena Tupika, Ivana Kvašnina a sedmi bratrů Bělozerců. Červené slunečko vstává z za lesa, boj neustává; červené slunečko se spustilo, počali porážeti naši sílu. V ty doby postoupil Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic. Jezdí ve vojsku Mamaje bezbožného jako ostrá kosa v měkké trávě; kam se na koni obrátí — tam je ulice, otočí se — tam je ulička, poskočí — udělá ve vojsku náměstí. Nemohl se déle bít Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic: zastříkal on svoje oči jasné nečistou tatarskou krví, zrak mu zhasl, oslepl. Jal se prositi svého koně dobrého: „Odvez mě, koni, od náhlé smrti!“ Bil koně po příkrých bedrech; vzepjal se kůň — stojí jako stožár! Přivezl ho kůň do širokého pole ku kadeřavé březě a kromě této kadeřavé březky není v poli nikde ani proutečka. Slezl s dobrého koně: „Běž, můj dobrý koni, do širých polí, na široké louky, jez hedbávnou travu, pij čerstvou vodu; nedostaň se, můj dobrý koni, nečistému Mamaji bezbožnému, psu smrdutému.“ Sedl Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic na kadeřavou březu. Letí po nebi přes širé pole stádo bílých labutí. Dmitrij Ivanovic pohleděl na stádo a promluvil: „Za moje hříchy dopouští Pán Bůh na zemi ruskou Mamaje bezbožného; ptáci neletí pro nás: pravoslavná Rus bude poražena!“ Za malou chvíli běží širým polem stádo šerých vlků „Pane, pravdivý Kriste! smiluj se nad Rusí pravoslavnou,

nedávej nás nekřtěnému nečistému tatařinu; zvířata neběží pro nás: vypijeme od Mamaje bezbožného, psa smrdutého, hořkou číši!“ Usnul Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic na kadeřavé březě. —

Tehdy počala síla Mamaje bezbožného pobíjeti naši sílu. Ruský posel Zacharij Ĥutrin s rousnáči, bradáči, donskými kozáky, Semen Tupik, Ivan Kvašnin a sedm bratrů Bělozerců a všecka mocná síla Dmitrije Ivanovice počali se Bohu modliti: „Pane Ježíši, pravdivý Kriste, Donská přesvatá Bohorodice! nedopouštějte nekřtěnému tatarovi rouhati se našim chrámům přecistým, pošlete nám obránce Jiřího Chrabrého.“ Tu zza temných lesů, zelených doubrav vyjždí silné vojsko; udeřilo na sílu Mamaje bezbožného. Utíkali nečistí tataři do močálů hlubokých a v těch močálech skonali život.

Rozpomněla se mohutná síla na Zadonského knížete Dmitrije Ivanovice. Ruský posel Zacharij Ĥutrin, Semen Tupik, Ivan Kvašnin a sedm bratrů Bělozerců otázali se vojska: Neviděl nikdo cestu Zadonského knížete Dmitrije Ivanovice. Mlčí vojsko mohutné, nikdo nedává odpovědi. — Ruský posel Zacharij Ĥutrin, Semen Tupik, Ivan Kvašnin a sedm bratrů Bělozerců sklopilo své bujné hlavy; všichni mysli, že Zadonský kníže Dmitrij Ivanovic zahynul v boji od nečistých tatarů. Vracelo se mohutné vojsko polem širokým. Ruský posel Zacharij Ĥutrin uviděl v širém poli kadeřavou březu a na té kadeřavé březě spatřil cosi černého; přiblížil se Zacharko k černotě, poznal Zadonského knížete Dmitrije Ivanovice. Padl k nohám knížeti Dmitriji Ivanovici: „Raduj se Zadonský kníže Dmitriji Ivanovici! Bojovali jsme za matičku Rus pravoslavnou, porazils Mamaje bezbožného, psa smrdutého!“ Kníže Dmitrij Ivanovic slízá s kadeřavé březy; klaní se k východu třikrát až do země. Dohnali vojsko mohutné, veselili se, radovali se.

38. Sněhurka.*)

Byl jeden sedlák Ivan a měl ženu Marii, ale neměli dětí. Zili v lásce a svornosti; tak i sestarali a dětí pořád neměli. Velice se proto rmoutili a toliko pohledem na cizí děti se těšili. Ale co bylo dělati? Tak již patrně Bůh jim usoudil; vše zajisté ve světě děje se ne po našem rozumu, alebrž po Božím soudu.

Tu jednou, když přišla zima a napadlo mladého sněhu po kolena, děti vysypaly se na ulici pohrát, a starouškové přisedli k oknu se dívat na ně. Děti běžely a skotačily a na konec začaly si lepiti bábu ze sněhu. Ivan s Marií dívali se mlčky na ně. V tom se Ivan usmál a pravil: „Což, abychom šli i my a slepili si bábu?“ Marii přišla patrně také dobrá chvílka. „Dobrá,“ řekla, „pojďme, povyrazme se na stará léta! Ale nač by bylo lepiti bábu? Budeš mít i mne jedné dosti; slepíme si raději dítě ze sněhu, když nám Bůh nedal živého.“ „Máš pravdu,“ řekl Ivan, vzal čapku a šel na zahradu se staruchou.

A opravdu začali lepiti děťátko ze sněhu; udělali tílko s ručkama a nožkama, přidali na hoře kulatou hroudu sněhu a uhladili z ní hlavičku. „Pomáhej Pánbůh!“ řekl kdosi, jda mimo. „Dejž to Pánbůh!“ odpověděl Ivan. „Boží pomoc na vše dobré,“ doložila Marie. „Co pak to tu děláte?“ — „Inu, jak vidíš,“ odpověděl Ivan. „Sněhurku,“ doložila Marie, zasmávši se. Potom vylepili nosík a bradičku, udělali dva důlky do lebky a sotva byl Ivan čarou naznamenal hubičku, dechlo z ní teplým dechem. Ivan honem utrl ruku a hledí: důlky v lebce jen jen se vyvaliti; a ejhle z nich prohlídnají modrá očka, hle již i rtíky, jak maliny a usmívají se. „Co to, pane Bože! snad to nebudou nějaké čáry?“ řekl Ivan, znamenaje se svatým křížem, a děťátko sklání k němu hlavičku, zrovna

*) Z M. Maksimoviče (v Erbenově Slov. čítance) přel. prof. Ant. Krondl. Tato jakož i následující pohádky jsou přeloženy z Erbenovy Čítanky.

jako děcko v plénkách. „Ach Ivane! Ach Ivane!“ vzkřiklo jako živé a zatřepalo ručkama a nožkama ve sněhu právě tak jako děcko v plénkách. Ach Ivane! Ach Ivane! vzkřikla Marie a trásla se radostí: „To nám Bůh dítě dává!“ I chopila Sněhurku do náruče, ale se Sněhurky se všechen sněh sloupł, jako skořápka s vajíčka a Marie měla již opravdu na ruku živé děvčátko. „Ach ty moje Sněhurečko drahá!“ zvolala stařenka objímajíc své žádoucí a očekávané dítě a běžela s ním do světnice. Ivan s těžší spamatoval se od takového zázraku a Marie div se nezbláznila radostí.

A ejhle, Sněhurka roste ne po dnech, ale po hodinách, a každým dnem je krásnější. Ivan a Marie nemohou se s ní ani dosti natěšiti. A radost zavítala k nim do domu. Děvčata ze vsi od nich nevycházela. Zabavují, strojí babiččinu dcerku zrovna tak, jako loutku dětskou, rozprávějí, zpívají písně, hrají s ní všelike hry a učí ji všemu, jak co samy dělávají. A Sněhurka je taková vtipná: Vše pozoruje, vše pochopuje, i byla z ní za tuto zimu dívčina právě 13letá, všemu rozumí, o všem hovoří, a to takým sladkým hlasem, že milo poslouchati. A taká ona dobrá, poslušná a ke všem přívětivá.

A sama ona — bělounká jako sněh, očka jak nezabudečky, světlorúsé vlasy až do pásu; ani jednoho ruměnce není, zrovna jakoby ani kapky živé krve neměla v těle... Ale i bez toho byla hezká a dobrá, že bylo milo na ni pohlédnouti. A když časem se rozehrála, tu bývala taková roztomilá, že duše v těle nad ní plesala. A všichni nemohou se nabažít Sněhurky, ale starušce Marii jde ona nade všecko.

„Hleď Ivane!“ říkávala muži, „přece nám Pán Bůh dopřál radosti k starosti! pominul přece můj srdečný zármutek!...“

A Ivan jí říkal: „Buď Pánbůh za to pochválen! Zde na světě radost netrvá věčně a zármutek není bez konce.“

Minula zima. Vesele rozehrálo se na nebi jarní slunečko a začalo zemi zahřívati. Na stráních zazelenala se tráva a pod nebem zašveholil skřivánek. Již i děvčata sebrala se pod vsí

v chorovod a zazpívala: „Vesno krásná, na čems přišla, na čem jsi přijela? Na rozsoše, na bránečce!“

A Sněhurka začala býti nějaká smutná. „Co ti je, mé dítě?“ ptala se jí nejednou Marie, vinouc ji k sobě. „Snad nejsi nemocna? Tys pořád taková neveselá a celá jsi se ve tváři spadla. Snad tě neuhranul některý zlý člověk?“

A Sněhurka po každé jí odpověděla: „Nic mi není, matičko, jsem zdráva.“

Již i poslední sníh sehnalo jaro svými krásnými dny. Rozkvetly sady i luhy; zazpíval slavík i všeliký pták a všechno na božím světě obživlo a rozveselilo se. Ale milá Sněhurka začala smutiti ještě více; straní se družek a pořád se ukrývá před sluncem do stínu, právě jako konvalinka pod stromem. Jí toliko bylo milo šplouchati se u studeného praménku pod zelenou jivou. Pro ni aby byl pořád stín a chládek a ještě raději mnohý dešťáček. Když přšelo a za soumraku bývala veselejší. A když jednou vystoupilo černé mračno a z něho vysypaly se kroupy: měla z nich Sněhurka takovou radost, jakou by jiná nebyla měla ani kdyby bylo napadlo perel. Ale když opět zahřálo slunce a kroupy se rozplynuly, Sněhurka zaplakala o ně tak hoře, jako by se sama byla chtěla rozplynouti v slzách, jako rodná sestra pláče o bratra.

Přicházel již i konec jara a nastal den sv. Jana. Děvčata ze vsi sebrala se, že půjdou si pohrát do háje, i zašly také pro Sněhurku a prosily stařenku Marii naléhavě.

„Pusť, pusť s námi Sněhurku!“ Marii nijak nechtělo se ji pustiti; nechtělo se ani Sněhurce jíti s nimi, ale nemohly se vymluviti. Pak si Marie pomyslila: „Snad se rozveselí moje Sněhurka!“ I přistrojila ji, políbila a pravila: „Jdi tedy, mé dítě, pobav se s družkami! A vy, děvčata, dejte mi pozor na moji Sněhurečku!... Však víte, že ji chovám jako oko v hlavě.“ „Dáme, dáme“, volala děvčata vesele, uchopila Sněhurku za ruce a šla valem do háje.

Tam vily si věnečky, vázaly z kvítí kytky a zpívaly své zádušné a při tom přece veselé písně. Sněhurka byla pořád

s nimi. A když zapadlo slunce, děvčata složila z trávy a drobného chrastí hranici, zapálily ji a všecky, majíce věnečky na hlavách postavily se do řad, jedna za druhou a Sněhurku postavily za všemi naposled. „Dívej se,“ řekly, „jak my poběhneme, a ty také běž v patách za námi, nezůstávej pozadu!“ Potom spustily písně a přeskočily přes oheň.

V tom cosi v zadu za nimi zašumělo a žalostně zastenalo: „Ach!“ Ohlédly se zděšeny: Nikoho neviděti. Hledí jedna na druhou, a nevidí mezi sebou Sněhurky. „A jistě se schovala čtveračka!“ povídaly a rozběhly se ji hledat, ale nikde jí nemohly najít; volaly, křičely, neozývala se. „Kam by se byla poděla?“ povídaly dívky. „Patrně utekla domů,“ řekly potom a šly do vsi, ale Sněhurky ani ve vsi nebylo.

Hledaly ji na druhý den, hledaly na třetí, prohledaly celý háj, keř za keřem, strom za stromem, Sněhurky pořád nebylo, nikde po ní ani stopy.

Dlouho Ivan a Marie truchlili a plakali o svoji Sněhurku; dlouho ještě ubohá staruška každý den chodila do háje ji hledat a pořád volala, zrovna jako hořekující kukačka: „Ach, ach, holubičko!“ A najednou se jí zdálo, že slyší, jako by hlasem Sněhurčiným ozývalo se: „Ach!...“ Sněhurky však pořád není a není! —

Ale kam se poděla Sněhurka? Dravé-li zvíře ji odvěklo v hustý les? Či loupežný pták ji odnesl k sinému moři?...

Ne, ani dravé zvíře neodvěklo ji v hustý les, ani loupežný pták ji neodnesl k sinému moři; ale když Sněhurka běžela za družkami a skočila přes oheň, v tom vznesla se vzhůru lehkou parou, svinula se v tenký obláček... a zaletěla do výsosti podnebeské.

39. Lipka. *)

Jeníček seděl večer s dědečkem a zeptal se dědečka: „Proč jsou medvědí tlapy podobny našim rukám a nohám?“ Dědeček mu odpověděl: „Poslouchej, Jeníčku! povím ti co

*) Srovnej pěknější versi tohoto motivu pod číslem 4: Zlatá rybka.

jsem sám slýchal od starých lidí. Starší lidé vykládali: Kdysi bývali medvědi takoví lidé, jako my pravoslavní křesťané. V jedné dědině býval jeden chalupník. Měl chalupu na sbor; neměl koníka; o krávé ani pomyšlení; ani dříví neměli. Přišla zima a v netopené jizbě je chladno. Chalupník vzal sekeru a šel do lesa. I padl mu do oka očarovaný stromek Lipka. Udeřil do ní sekerou a počal ji sekati. A Lipka promluvila člověčím hlasem: „Co chceš, všeho tobě dám. Nemáš-li bohatství, nemáš-li ženy, všeho ti dám.“ Sedlák povídá: „Dobře, kdybys mě, matičko, udělala bohatším než jsou všichni ostatní sedláci; ale tak nemám ani kravky, ani koníčka a chalupa na sboření!“ — Lipka řekla: „Jdi domů! Všeho se ti dostane!“ Sedlák jde: má nový dům; ploty z desek; koně takové, že by jen jen letěly, a sýpka plná obilí. Chalupník měl jenom jeden nedostatek, že měl nepěknou ženu. Co je dělat? „Půjdu k matičce Lipce!“ Vzal sekeru a šel do lesa.

Přichází do lesa k Lipce a ťuk ji sekerou. „Čeho je ti třeba?“ — „Matičko Lipko! jiní lidé mají ženy jako ženy, ale já mám takovou nepěknou. Učiň mi tu službu, dej mně pěknou ženu.“ — Lipka řekla: „Jdi domů!“ chalupník jde; žena ho vítá, taková pěkná, krev a mléko; a na komoře je plno všeho statku. Chalupník žije s mladou ženou a myslí: „Dobře se nám vede bohatým, ale jsme přece pod vrchností! Nemohl bych sám býti nějakým představeným?“ Poradil se se ženou. Šel opět k očarované Lipce.

Přichází do lesa, ťuk do ní sekerou. Lipka se táže: „Čeho je ti třeba, sedláčku?“ — „Tohle, matičko Lipko! Dobře je nám bohatým; ale jsme přece pod vrchností: nemohl bych sám býti starostou?“ — „Dobře, jdi domů; všecko se ti stane.“ Sotva došel chalupník domů, už je u něho list: „Chalupník budiž starostou.“ Chalupník si navykl býti starostou a myslí si: „Dobře je býti starostou, ale člověk má přece nad sebou pána. Nemohl-li bych sám býti pánem?“ Promluvil s ženou, poradil se a šel zase k stromku k Lipce.

Přichází a ťuk ji sekerou. Stromek se táže: „Čeho je ti třeba?“ — „Zaplať Pán Bůh, matičko za všecko, a kdybych jenom nemusil před pánem čepici mačkat a kdybych mohl sám býti pánem.“ — „Co s tebou počnu? Jdi domů. Všecko se stane.“ Ještě nebyl doma, už přijel gubernator, přivezl od krále list: „Budiž šlechticem.“ Pěkně je býti šlechticem; počal dávat hostiny a bankety. „Dobře je býti šlechticem; ale člověk je přece bez úřadu. Nemohl bych dostati úřad?“ Pomluvili, poradili se, on šel k Lipce a ťuk ji sekerou. — „Čeho je ti třeba, sedláčku?“ — „Zaplať Bůh za všecko, matičko. Ale nemohl-li bych míti úřad?“ — „Nu, jdi domů!“ Ještě nepřišel domů, už přichází královský list: Propůjčuje se mu úřad. „Dobře je býti úředníkem; ale člověk je přece pod mocí gubernatora. Nemohl bych sám býti gubernátorem?“ Poradil se se ženou, šel do lesa k očarované Lipce.

Přichází k Lipce a ťuk ji sekerou. Ona povídá: „Čeho je ti třeba, sedláčku? Čím nejsi spokojen?“ — „Bůh ti zaplať, matičko, za všecko; ale nemohl-li bych sám býti gubernátorem a míti bohatou dědinu?“ — „To je těžko udělat. Ale co si s tebou počnu? Jdi domů.“ Chalupník nebyl ještě doma, když přišel list: Chalupník budiž gubernátorem a měj dědinu. Přivykl býti gubernátorem, jakoby nebyl sedlákem. „Dobře je býti gubernátorem, ale přece jsem pod mocí královou!“ Rozvážil a šel k očarovanému stromku Lipce.

Přichází a ťuk ji sekerou. Stromek se táže: „Čeho je ti třeba?“ — „Všecko je dobře; děkuju ti za všecko; ale nemohl-li bych sám býti králem?“ — Lipka ho počala přemlouvati: „Nerozumo, čeho si žádáš? Považ, cos byl a čím jsi nyní! Z chalupníka jsi vzácným pánem a všecko; ale car je od Boha zvolen.“ — Lipka ho všelijak přemlouvala, aby si více nežádal, sice že přijde o všecko. Chalupník stál na svém, doléhal aby ho udělala carem. A Lipka mu řekla: „Toho nelze učiniti a nebude; pozbudeš i poslední.“ Ale chalupník vede pořád svou a Lipka povídá: „Buď medvědem a žena medvědicí!“ I stal se medvědem a ona medvědicí. Tak povstali medvědi.“

Vnuk se táže: „Dědečku, je-li pak to pravda?“ — „Ovšem, to je pohádka; co není možné, toho nežádej; buď málem spokojen. Mnoho-li žádáš, pozbudeš co máš.“

Z moskovské gnb.

40. O hloupém Ivánkovi. *)

V jedné dědině byl sedlák a měl tři syny; dva byli rozumní a třetí hlupák. A když byl jejich otec tuze starý, zavolal k sobě všechny tři syny a řekl jim: „Milé děti, cítím, že nebudu dlouho živ; až umru, udělejte mně poslední radost, hlídejte každý z vás jednu noc na mém hrobě: nejstarší syn první noc, prostřední druhou a nejmladší poslední noc.“ Děti slíbily vyplniti jeho rozkaz. Brzo potom umřel otec a děti ho pochovaly jak náleží. Potom přišla první noc, a nejstarší bratr měl jíti na otcův hrob hlídat. Ale že byl ženatý, povídá ženě: „Dej hlupákovi piroh, tak on půjde za mne hlídat k tatínkovi na hrob.“ Švakrová ho ihned zavolala: „Tu máš piroh, jdi a hlídej na hrobě za mého muže.“ Hlupák vzal od švakrové piroh a položiv klacek na rameno šel k tatínkovi na hrob. Jak přišel a nějaký čas seděl, uviděl potom, že otec jeho z hrobu vstává i povídal: „Nač vstáváš, tatínku?“ Otec se ho optal: „Kdo přišel hlídat?“ Hlupák odpověděl: „Já, tatínku, tvůj syn hlupák.“ Tehdy řekl otec: „Nu, hlupáku, když jsi přišel ke mně hlídat, dám ti za to dar.“ Potom stařec hvizdnul, vrísknul jonáckým křikem, bohatýrským hvizdem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko! staniž přede mnou, jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř a z nozder plamen plápolá. Jak kůň přiběhl, zastavil se před starcem jako vkopaný, a stařec řekl: „Tu máš koně, milý synu, užívej ho do smrti.“ Potom ukázal hlupákovi všecko odění jako kopí, válečnou palici a meč kalenec. Hlupák vida takového krásného koně poděkoval otcí svému. Potom lehl stařec opět do hrobu a hlupák proseděl na jeho hrobě

*) Skrácený překlad této pohádky viz u Erbena: Vybrané báje a pověsti národní.

celou noc. Ráno šel domů, a když přišel, ptali se ho bratři: „Co, hlupáče, kdes byl?“ Hlupák jim odpověděl: „Jak kdo? byl jsem na noc u tatínka na hrobě.“ Když minul den a přišla druhá noc, měl jít prostřední bratr hlídat na hrob. I řekl hlupákovi: „Jdi a hlídej za mne u tatínka na hrobě, dám ti za tu práci piroh.“ Hlupák vzal s radostí piroh a vezma klacek šel na hrob a přijda na hrob seděl tam hodnou chvíli; potom spatřil hlupák, že otec jeho vstal a se otázal: „Kdo přišel hlídat?“ Hlupák odpověděl: „Já, tatínku, tvůj syn hlupák.“ Tehdy řekl stařec: „Když se tvým bratrům nechtělo přijít na můj hrob jednu noc hlídat, tož ti dám ještě jednoho koně mnohem lepšího než je první.“ Potom stařec hvizdnul, vrísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko!“ staniž přede mnou, jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř a z nozder šlehá plamen. Když přiběhl, stanul před starcem jako vkopaný. Potom řekl stařec hlupákovi: „Tu máš, milý synu, druhého koně, a když ho budeš potřebovati, tehdy zahvizdej jako já.“ Hlupák vida, že je kůň tento lepší než první, poděkoval otcí svému. Potom propustil stařec koně a lehl opět do hrobu. Když minula noc, odešel hlupák domů. Třetí noc když přišla řada na něho, aby šel hlídat, nedali mu už piroh, ale opálenou kůrku chleba. Hlupák vzal kůrku, šel k otcovi a přijda tam sedl na hrobě. Potom uviděl, jak otec jeho vstal a jak se táže: „Přišels ty, hlupáče, hlídat?“ Hlupák odpověděl, že přišel; tehdy řekl stařec: „Nu, milý synu, když jsi přišel ke mně hlídat i poslední noc, tož ti dám taky posledního koně.“ Potom stařec hvizdnul, vrísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko! staniž přede mnou, jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř a z nozder plamen plápolá. Když přiběhl, zastavil se před starcem jako vkopaný. A stařec promluvil: „Tu máš, milý synu, třetího koně, toho užívej, jak se ti líbí; jenom neříkej nic tvým bratrům a mým dětem.“ Hlupák povídá, že jim nic neřekne a vidí při tom, že tento kůň je mnohem pěknější než ony dva.

Potom se stařec se synem loučil a řekl: „Nyní, milý synu, mne už více neuvidíš.“ Potom lehl stařec do svého hrobu a hlupák proseděv tam celou noc odešel domů a přijda neříkal svým bratrům nic. Potom počali bratři jeho dělití otcovské jmění a rozdělivše ho mezi sebou nedali hlupákovi nic. Tu povídá on: „Co to, bratři, a co mně?“ Ale oni mu řekli: „Ty hlupáku, buď spokojen tím, že tě budeme živiti.“ Potom žil hlupák svorně se svými bratry.

Nedaleko od té dědiny, kde býval hlupák, bylo město a v tom městě byl král, ten měl tři dcery, které byly už na vdání. Jednoho dne zavolal k sobě král dcery a povídá: „Milé dcery! jste už všecky dospělé, a tak je čas, abyste myslily na vdání.“ Dcery mu odpověděly, že jsou pod jeho rozkazem; a král jim povídal, aby si vyvolily ženichy sami. Tehdy promluvila nejmladší dcera: „Pane otče, když nám prokazujete takovou milost a dovolujete nám vybrati si ženichy, tedy dejte ohraditi popraviště a postavte tam dvanáct věnců; a kdo mě bude chtít za ženu, ten musí na koni přeskočiti všech dvanáct věnců; a vy, pane otče, račte poslati do různých mocnářství zprávy, aby se všichni sjížděli a ustanovte den, kdy se mají sjeti.“ Král maje dceru rád neodepřel jí prosbu i kázal ohraditi popraviště a postaviti na něm dvanáct věnců. Potom poslal do různých mocnářství zprávy k různým králům a ustanovil den, kdy se mají sjížděti. Tato novina roznesla se po celém městě že se budou sjížděti kralové a silní mohutní bohatýři a z jiných zemí hrozní poslové, a konečně se novina dostala také do té dědiny, kde zůstával hlupák se svými bratry. Když přicházel ustanovený den, sbírali se bratři jeho do města, podívat se jak budou na popravišti přeskakovat různí kralové a silní mohutní bohatýři přes těch dvanáct věnců, které byly postaveny na prosbu nejmladší královské dcery. Jak spatřil hlupák že se bratři jeho strojí na cestu, tehdy sedě na peci otázal se jich: „Bratři, kam jdete?“ a bratři mu odpověděli, že jedou do města podívat se na různé krále a bohatýry. Hlupák jim povídá: „Vezměte mě s sebou, bratři.“ Ale oni na něho za-

křikli: „Kam pak bys ty jel, hlupče, a co pak ty víš? či abychom tě vzali za strašidlo?“ On jim už nic více neříkal; a oni se sebrali a jeli do města. Když odejeli, slezl hlupák s peci a povídá svým švakrovým: „Dejte mně koš, půjdu pro lítost do lesa a nasbírám bub, když mě bratři s sebou nevzali.“ Švakrové daly mu koš a hlupák šel do lesa na houby. Když tam přišel, shodil koš a pověsil ho na strom; potom hvizdnul, vrísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, bnědko, prorocká ryzko! staniž přede mnou, jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř, z nozder plane plamén, a jak přiběhl, stanul před Ivanem hlupákem jako vkopaný. Potom vlezl hlupák do ucha, druhým vylezl a stal se takovým jonákem, že nelze ani pomyslit, ani vymluviti, leda v pohádce pověděti. Potom sedl na svého dobrého koně a jel přímo k městu a dohnav své bratry zavolal na ně, aby mu vyhnuli. Bratři mu šli hned z cesty; ale jak jel okolo nich, počal je bičem bít. Bratři ho prosili slzavě, aby se nad nimi slitoval a pravili, že na sobě žádné viny nemají; ale on jim řekl, proč jste hned neuhnuli? A nabiv jim hodně jel dále do města. A když přijel k tomu popravišti, kde bylo už množství králů a silných mohutných bohatýrů, a ono místo bylo všude obehnáno šraňky. Diváci vidouce takového krásného bohatýra, otevřeli ihned šraňky a pustili ho. A jak uviděli hlupáka králové a hrozni bohatýři, divili se všichni jak koni tak jemu, poněvadž takového koně nikdo neměl a nikdo nebyl tak krásný jako hlupák; všichni ho chtěli o závod spatřiti a žádali zvědět, z kterého je mocnářství. Ale hlupák se tak mračil, že se každý obával se ho ptát. Potom přišel čas, kdy počali přeskakovati přes dvanáct věnců; ale nikdo nemohl přeskočiti více nežli tři věnce. A když přišel pořádek na hlupáka, projel se napřed několikrát po popravišti, potom jel k těm věncům a skočil; ale kůň jeho nemohl přeskočiti všech dvanáct, ale přeskočil jenom šest věnců. Tehdy králové a bohatýři velmi se mu podivili. Ale hlupák vida svůj nezdar, jel úprkem s popraviště nazpátek do své dědiny

a v okamžiku zmizel všem s očí. Přijel k svému lesu, slezl s koně a shodil se sebe pancíř a brnění, také koně rozsedlal a zavázav koni řemeny na sedle pustil ho proskočiti se a řekl: „Nu, dobrý koni! běhej a skákej po širých polích a po zelených lukách, a jak tě zavolám, buď hotov.“ Potom oblekl své šaty, sňal koš se stromu a šel po lese hledat houby. Ale že sbíral všecky, nabral brzo plný koš a přinesl domů. Švakrové pohlednouce na ty houby a vidouce, že byly skoro samé jedovaté a muchomůrky, které nejsou k ničemu, rozhněvaly se velice na hlupáka a povídaly: „Cos nabral, hlupče, takových hub? leda bys je sám snědl,“ a počaly ho plísňiti. Ale hlupák jim řekl: „To tak ještě, jdu a nasbírám hub, a ještě jim nevyhovím.“ Potom přijeli jeho bratři a počali vypravovati, že viděli množství králů a silných mohutných bohatýrů, a povídali, jaké měli koně a naposledy vykládali o hlupáku (neboť ho nepoznali ani tehdy, když je bil), jak přijel jeden bohatýr, krásných lící, šaty měl na sobě drahé a kůň byl pod ním takový krásný, že se všichni divili, a při tom byl takový drzý, že nám na cestě nemilosrdně vybil za to, že jsme mu neuhnuili s cesty.“ Hlupák sedě na peci, povídal bratrům: „Nenabil jsem vám to já, bratři?“ Bratři se na něho osopili: „Co to, hlupče, pleskáš? ten bohatýr byl velmi krásný a k tomu neobyčejně silný; a ty hlupče sed na peci a nemluv; sice to někdo uslyší, tak tě svážou a nás také.“

Když ten den minul, počali se bratři opět strojiti do města; vida to blupec otázal se jich: „Kam, bratři, jedete?“ Bratři mu řekli: „Jedeme do města podívat se na sjezd králů a silných mohutných bohatýrů.“ Hlupák je prosil, aby ho vzali s sebou; ale oni nevzali a jeli sami. Když odjeli, slezl hlupák s peci a vzav koš šel na houby. Když přišel do lesa, shodil se sebe koš a pověsil ho na strom. Potom hvizdnul, vřísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko! staniž přede mnou, jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř a z nozder plane plamen; a jak přiběhl, stanul jako vkopaný. Tu vlezl

hlupák do ucha a druhým vylezl a stal se jonákem, jakého si nelze pomyslit, ani v pohádce pověděti, ani pérem vypsati. Potom sedl na svého koně a jel do města. A že jel velmi rychle, dohnal své bratry a křičel na ně zdaleka, aby mu šli s cesty. Bratři uslyšeli, že křičí a ustoupili stranou; ale jak byl u nich, počal je bítí bičem a vybil jim hodně, jel do města. Potom přijel k popravišti; ihned otevřeli šraňky, a hlupák, jak mile tam vjel, učinil všem bohatýrům poklonu a postavil se s ostatními do řady. A když přišel čas, kdy se mělo skákati přes věnce, počali se mnozí bohatýři rozjížděti a skákati přes ty věnce, ale nikdo nemohl přeskočiti ani šest věnců. Potom přišla řada na hlupáka. Vyjel do prostřed popraviště, obejel jedno místo několikrát, přijel k věncům a skočil na svém koni přes devět věnců. Ale vida, že kůň jeho nepřeskočil všech dvanácti, obrátil se a jel do lesa. A když přijel k lesu, rozsedlal svého koně, sňal se sebe pancír a brnění, zavázal koni řemeny na sedle a pustil ho proskočiti se. Potom oblekl selské šaty a sdělav se stromu koš šel do lesa na houby a nasbírav jakýchkoli šel domů a dal je švakrovým. Švakrové vidouce ty houby, které hlupák přinesl, počaly ho plísňiti a řekly: „Ty houby jsou leda pro tebe!“ Hlupák neřkaje ničeho vlezl na pec a seděl. Potom přijeli jeho bratři a počali vypravovati, že viděli na popravišti množství králův; potom řekli: „a když přijel jeden bohatýr, jonák až až, ten měl koně, že takového neměl nikdo; ale při tom byl takový drzý, vybil nám na cestě za to, že jsme hned neuhnuli s cesty.“ Hlupák sedě na peci pravil: „Nenabil jsem vám to já?“ Bratři naň zakřikli: „Co to, hlupáku, pleskáš? ještě tě svážou a nás s tebou.“ Hlupák umkl a seděl celý den na peci.

Třetího dne počali se bratři opět sbíratí do města a hlupák vida to praví: „Vezměte mě s sebou, bratři.“ Ale oni mu řekli: „Kam s tebou hlupákem? máme tě vzít místo strašila, aby se nám lidé smáli?“ Hlupák mlčel a bratři jeho jeli; potom slezl hlupák s peci a vzav koš šel na houby. A když přišel do lesa, shodil se sebe koš, pověsil ho na strom,

hvízdнул, vřísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem : „Sivko, hnědko, prorocká ryzko ! staniž přede mnou, jak list před travou.“ Kuň běží, zem se třese, z uší se valí kouř a z nozder plane oheň ; když přiběhl, stanul před hlupákem jako vkopaný. Potom vlezl hlupák do ucha a druhým vylezl a byl takový jonák, že nelze ani pomyslití, ani v pohádce povědětí, ani pérem vypsati ; i oblekl oděv bohatýrský, sedl na koně a jel. Nedojeda města dohnal na cestě své bratry a křičel, aby uhnuli s cesty. Když je předjížděl, počal je bičem mrskati bez slitování. Bratři prosili : „Slituj se, pane, proč nás biješ, my jsme ti nic neudělali.“ Ale hlupák jim povídá : „Proč jste neuhnuli s cesty hned tehdy, když jsem počal křičeti?“ a bil je co se mu chtělo. Potom jel od nich do města, a přijel k popravišti ; diváci otevřeli ihned šraňky a hlupák příjev poklonil se králům a silným mohutným bohatýrům a postavil se s nimi do řady. A když oni viděli jedoucího hlupáka, nemohli se koni jeho nadiviti ; vidouce také, že byl hlupák sám krásy neobyčejné, chtěl každý vědětí, z kterého je mocnářství. Ale že on s nikým nepromluvil, netroufal si nikdo k němu přijeti a jeho se otázati. Když potom přišel čas, počali se všichni bohatýři rozjíždětí a přeskakovati přes těch dvanáct věnců ; ale ze všech bohatýrů nemohl žádný přeskočiti ani devíti věnců. Konečně přišla řada na hlupáka ; napřed se projel několikrát po popravišti, potom přijel k těm dvanácti věncům a jak svého koně rozlítí, přeskočil všech dvanáct přímo ke královně, neboť ona tam seděla a hleděla na všecky krále a bohatýry. A když hlupák přeskočil všech dvanáct věnců, udeřila ho královna pečetidlem do čela a od toho udělala se mu na čele hvězda a z ní vycházela neobyčejná světlost. Hlupák jel tu chvíli opět do své dědiny, a všichni bohatýři ho chválili. Potom sešla nejmladší královská dcera s dvanácti věnců a král jí řekl : „Dcero moje milá ! nyní máš, cos chtěla ; ale kde najdeš toho krásného ženicha ; neboť nikdo neví, z kterého je mocnářství ; a může také býti, že je už ženatý. A tak, milá dcero, ti radím, vyber si ženicha z přítomných

královičů, jak sestry tvé už učinily.“ Ale nejmladší dcera pravila: „Milostivý pane tatínku! Když jste nám už dovolil vybrati si ženichy po své vůli, nechtějte mne nutiti k sňatku.“ Co se toto v městě dalo, tehdy jel hlupák s popraviště přímou cestou do lesa; tam slezl s dobrého koně, sňal pancíř a brnění, potom rozsedlal koně, pustil ho proskočiti se a sám oblekl selské šaty, vzal koš a šel po lese hledat houby. Ale že bral všecky, jaké se mu nahodily, nabral jich brzo dost; čelo si zavázal hadrem, aby nebylo viděti pečeti a šel domů; přijda domů odevzdal švakrovým houby, jaké nasbíral, ale ty podívajíce se počaly ho plísнити, že nasbíral takových hub; ale hlupák neříkaje nic vylezl na pec. Tou dobou přijeli bratři jeho z města a chválili krále, kteří tam byli; potom povídali, že přijel ještě jeden bohatýr, neobyčejně prý krásný, měl koně výborného, až se mu všecko divilo; ale při tom byl tak drzý, vybil nám už třikrát na cestě bez milosti. Hlupák sedě na peci pravil: „Nenabil jsem vám snad já?“ Bratři ho zakřikli: „Co to pleteš, hlupče?“ Když potom bratři obědvali, rozvázal hlupák své čelo a osvítil celou jizbu svou pečeti. Bratři jeho zvolali: „Co to děláš, hlupáku?“ on jim odpověděl, že nic; a to udělal několikrát.

V městě u krále bylo veliké veselí, neboť se slavily svatby jeho dvou dcer; a po tom veselí rozjeli se všichni králové a silní mohutní bohatýři po svých říších. Po jejich odjezdu prosila nejmenší dcera krále, svého otce, aby vyhlásil po vší říši, aby se všichni ministři a ministerské děti sjely do paláce; královna myslila, že mezi nimi najde svého ženicha. Král miloval svou dceru, poslal rozkazy, a ministři se sjeli v ustanovený den a hodovali v paláci; ale ona nemohla najíti svého ženicha. A tak prosila ještě svého otce, aby pozval všecek lid, vykázal mu domy a dal mu vystrojiti oběd: „neboť, pane tatínku, vy máte takové domy, tam mohou přijíti do toho určitého dne.“ Potom povídala: „Ale kdo mě přesvědčí? Pane tatínku! nevím, může se státi, že je můj ženich z lidu, že se mezi prostým lidem skrývá.“ Král nechtěl

dlouho přivolití, ale konečně přece přivolil a rozhlásil po vši říši, aby se všecek lid sešel k ustanovené lhůtě. A když přišla vyhláška do dědiny, kde zůstával hlupák, počali se bratři jeho sbíratí, aby jeli do města. Hlupák je prosil, aby ho vzali s sebou, ale oni ho nechtěli za nic vzítí; potom je prosily jejich ženy, aby ho s sebou vzali. Ale bratři pravili: „Když ho s sebou vezmeme, bude nám tam něco mluvití, a ještě ho svážou a nás s ním.“ Hlupák se jim zaklínal, že nebude nic mluvití. Tak ho bratři vzali s sebou. Když všecko přichystali, vzali ho s sebou a jeli do města. Jak sem přijeli, zastavili se v připravených pro ně domech. A když přišel ustanovený den a sešlo se prostého lidu mnohé množství, byl pro ně přichystán oběd. A když je všechny za stůl posadila potom po jídle počala nejmladší královna podávati nápoje. Když přišla ke stolu, kde seděl hlupák, podala všem a naposledy jemu; a když mu podala číši nápoje a spatřila, že má čelo zavázané hadrou, zeptala se ho: „Proč máš zavázané čelo?“ Hlupák odpověděl: „Byl jsem, milost paní, v lese na hubách, upadl jsem a uhořel se do čela.“ Královna mu nevěřila a řekla: „Rozvaž, já se podívám.“ Hlupák nevěděl, co má dělati, ale postavil si hlavu a nechtěl rozvázati. Ale královna ho nutila a tak rozvázal hadr, a jak ho rozvázal, tak osvítil celý palác. Královna mu kázala vstáti od stola, potom ho utřela šátkem a vedla ku králi. Když ho přivedla, povídá: „Pane tatínku! tu je můj ženich, kterého jsem hledala.“ Král podívav se na hlupáka velmi se podivil a řekl: „Co to, dcero moje! vidíš, že je tento hlupák, a ten tam byl mladý a krásný bohatýr.“ A dcera pravila, že toto je zajisté ten, který přijel na popraviště, a prosila ho, aby si ho směla vzítí. Ať král dceru přemlouval jak chtěl, nemohl ji nijak přemluvití i musil ji dáti hlupákovi za ženu. A když bylo po svatbě, dal jim král komnaty a povídá své dceři, že muže jejího Ivánka hlupáka už nikdy viděti nechce. A tak žila nejmladší jeho dcera ve svých pokojích nějaký čas. Potom uslyšel král, že po jeho zahájených lukách běhá jelen zlatorohý a na jeho rozích sedí po trubači

a troubí. Král si přál mítí takového podivného jelena i první svým zeťům: „Zeťové moji milí! prokažte mně službu a chyťte mě zlatorohého jelena, který běhá po mých zahájených lukách.“ Zeťové nechtíce ho rozhněvati kázali si osedlati dva koně, a jak jim je osedlali, rozloučili se dva královici se svými ženami a jeli na zahájená luka. Nejmladší královská dcera přijdouc do svých pokojů pravila hlupákovi: „Co sedíš doma a nevíš nic? Dva tatínkovi zeťové jeli hledat na zahájená luka jelena zlatorohého, a ty sedíš.“ Hlupák povídal: „Což já vím? Jdi a popros krále, otce svého, aby mně dal nějakou herku.“ Žena jeho šla k svému otci a pravila: „Pane otče, darujte mému muži nějakého koníka; muže se státi, že na své štěstí chytí jelena, kterého žádáte.“ Král mu kázal dáti nejhoršího koně. Potom přišla královna k hlupákovi a řekla mu: „Jeď, vyprosila jsem ti u tatínka koně.“ Hlupák vyšel přede dvěře a vidí, že mu chtějí koně sedlati, to on nekázal, ale sedl na něho bez sedla a jel do pole. A jak odjel od města asi dvě vrsty, slezl s koně, vzal ho za ocas a stáhna s něho kůži hodil na pole a řekl: „Tu máte, straky a vrány, dar od krále!“ Potom hvizdnul, vřísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko! staniž přede mnou jak list před travou.“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř, z nozder šlehá plamen; jak přiběhl, stanul jako vkopaný. Hlupák vlezl mu do jednoho ucha, druhým vylezl a byl jonák, že nelze ani pomyslití, ani v pohádce pověděti, ani pérem vypsati. Potom kladl na koně sedlo čerkaské, podpružku bucharskou, dvanáct podpruhů s podpruhy z hedbáví šemachanského: hedbáví se netrhá, ocel se nedere, arabské zlato v blátě nerezaví. A jak sedl Ivánek hlupák na koně, tak jel po zahájených lukách jako pták. V brzké době našel jelena zlatorohého a chytil ho. Potom ho uvázal za rohy a vyvedl na cestu, tam si rozbil plátěný stan, uvázal koně i jelena a lehl, aby si odpočal. Dva královici jezdili po polích a nemohouce nikde najíti toho jelena vrátili se nazpátek s tím úmyslem, aby řekli královi, že takového jelena

není. A když jeli tou cestou, kde byl stan, uviděli u stanu přivázaného jelena i pravili mezi sebou: „Vidíš-li, bratře, toto je stan toho bohatýra, co přijel na popraviště; vidíš-li přivázaného jelena: jeďme k němu a poprosme ho, aby nám ho prodal, zač jenom sám chce.“ A že byl druhý tomu rád, tedy přijedouce k stanu a smeknouce klobouky vešli do vnitř a poklonivše se hlupákovi velmi nízko mluvili: „Pane! přijeli jsme k vám koupit vašeho jelena.“ Hlupák jim odpověděl: „Rád bych vám ho prodal; ale když jsem ho chytal, umínil jsem si, že ho neprodám a učinil jsem slavný slib.“ Královici se ho otázali, jaký slavný slib učinil. Hlupák jim řekl, že slíbil dáti jelena jenom tomu, kdo mu dá prst s nohy; k tomu jim řekl, že je z daleké říše a že se nikdo nedoví, že oni sami jelena nechtyli. Královici ho nepoznali a mysleli, že přijel z daleké země. Chtíce ukázati ochotu králi, tehánu svému, přivolili že mu dají s nohy po prstu. Tak se oba zuli a hlupák jim uřezal po prstu; potom se obuli a vzavše s sebou jelena jeli do svého mocnářství. Když odejeli, sebral hlupák svůj stan, prsty strčil do kapsy a sedna na svého koně jel k tomu místu kde zahodil královského koně, a přijeda k tomu místu, slezl s koně a pustil ho proskočit se. Potom spatřiv, že bylo na té mrše mnoho vran a strak, popadl hůlku, hodil mezi ně a zabil velké množství vran a strak a přivázav je na provázek s kůží vlekl to všecko s sebou do paláce. U krále bylo veliké veselí pro to, že mu zeťové přivedli jelena; tehdy hlupák přistoupil pod okna a zakřikl hlučným hlasem: „Milostivý pane! vy jste mně dali koně, ale on mne nesvezl; tak jsem vám přivezl jeho kůží a k tomu zvěřiny na vaše veselí.“ Král a dvě dcery smáli se mu velice, ale dvěma královicům nebylo do smíchu, neboť uřezané prsty nedávaly jim pokoje; hlupák hodiv tam zvěřinu odešel do svých pokojů. Potom přišla jeho žena a řekla mu, jak se jí smály její sestry, že si ho vzala, ale hlupák jí řekl: „Nechť se smějí, přijde čas, že se jim vysměješ ty.“ Nedlouho potom uslyšel ještě král, že po jeho zahájených lukách běhá svinka zlatá štětinka s dvanácti prasaty.

Zavolal k sobě dva rozumné zetě a praví jim: „Zetěvé moji milí! máte-li mě rádi, jeďte na zahájené louky a chytte svinku zlatou štětinku i s dvanácti prasaty.“ Zetěvé nechtěli býti neposlušni i dali si osedlati dva koně jízdné a když je osedlali, jeli pro sviňku. Královna přišla k hlupákovi a ptala se: „Co sedíš doma? tatínek poslal zetě pro svinku na zahájené louky: jeď tam taky; může se přihoditi, že ji chytíš ty.“ Hlupák odpovéděl: „A na čem pojedu?“ Královna šla k svému otci a prosila ho o koně hlupákovi. Král jí řekl: „Dcero moje milá! koně nelituji, jenom je mi líto, že se ti všichni smějí.“ Ale dcera řekla: „Milostivý pane tatínku: ať se směje kdo chce.“ Král nemohl odolati úpěnlivé její prosbě i kázal jí dáti koně. Jak hlupák uslyšel, že dostal od krále koně, nekázal ho sedlati, ale sedl tak na něho a vyjel z paláce. Potom jel celým městem a když přijel do pole, stáhl s koně kůži, zahodil ji v poli a řekl: „Tu máte, straky a vrány, od krále dar!“ a sám hvizdnuł, vířsknuł jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, proročká ryzko! staniž přede mnou, jak list před travou.“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř, z nozder šlehá plamen; jak přiběhl, stanul jako vkopaný. Ivánek hlupáček vlezl jedním uchem a druhým vylezl i stal se jonákem, že nelze pomysleti, ani v pohádce pověděti, ani pérem vypsati. Potom osedlal svého koně, sedl a jel do širých polí a na zahájené louky a brzo chytil svinku zlatou štětinku i s dvanácti prasaty a vedl ji s sebou. Potom vyjel na cestu a rozbil plátěný stan, přivázal k němu koně a svinku a prasata se už od matky nikam nerozoběhly. Hlupák lehl, aby si v stanu odpočal. A když poslaní dva zeti svinky nikde najíti nemohli, vrátili se nazpátek a jeli po té cestě, kde stál stan Ivánka hlupáčka, i spatřili svinku i povídají jeden druhému: „Hle, tu je zase ten bohatýr, od kterého jsme koupili jelena; jeďme k němu a poprosme ho, jestli by nám ji neprodal.“ A tak jeli oba k jeho stanu. Když přijeli, slezli se svých koní a smeknuvše klobouky vešli do stanu a poklonivše se počali ho uctivě prositi, aby jim prodal svinku.

Ale hlupák jim odpověděl, že aby mu dali s ruky po prstu. Nevěděli, co mají dělati, ale králi chtěli okázati ochotu. A hlupák jim řekl, že v paláci mohou býti v rukavičkách; a kdyby se jich král zeptal, proč jsou v rukavičkách, tož můžete říci, že vás bolí ruce. Konečně jich přemluvil, že svolili dáti mu s ruky po prstu. Hlupák jim uřezal po prstu a dal jim svinku zlatou štětinku i s dvanácti prasaty. Královici odejeli a hlupák sebral svůj stan, prsty strčil do kapsy a jel na to místo, kde pohodil královského koně. Když přijel, slezl s koně a pustil ho proskočiti se; potom spatřil na mrše množství strak a vran a popadna hůlku zabil jich velké množství a uvázav je na provázek vzal s sebou kůži a šel do paláce. Když přišel, bylo v paláci veliké veselí a bylo tam velké množství ministrů. Hlupák zvolal: „Hle, milostivý pane! jakého jste mi dali koně, že mě nemohl dovézt nazpátek do města! tu je jeho kůže a k vašemu veselí přinesl jsem zvěřiny.“ Potom odešel hlupák do svých pokojů. Potom přišla královna a vypravovala, jak se jí sestry její posmívaly. Hlupák jí řekl: „Nechť se smějí, přijde čas, že se jim vysměješ ty.“

Potom po nějakém čase zavolal k sobě král opět dva zetě a povídá jim: „Za třikrát devátou zemi, v třikrát desátém carství, v podslunečném mocnářství je sosna celá zlatá a větve má stříbrné a na ní sedí rajští ptáci a zpívají carské písně; a chce-li kdo tu sosnu dostati, nechť si ulomí jednu větvičku a přiveze domů do svého mocnářství a vsadí ji; nazejtří mu vyroste také taková sosna. I prosím vás, milí zetové! prokažte mi tuto službu a přivezte mně tu sosnu: dám vám za to polovici svého království.“ Zetové jeho chtěouce dostati polovici mocnářství a nechtíce ho býti neposlušni, dali si osedlati dva jízdné koně a rozloučivše se se svými ženami a s králem vydali se na cestu. Potom šla královna do pokojů k hlupákovi a vypravovala mu, jak král, otec její, poslal dva zetě za třikrát devátou zemi do třikrát desátého carství, do podslunečného mocnářství pro sosnu a jakou odměnu jim

slíbil. Hlupák jí řekl: „Jdi a vypros mně od krále nějakého koníka.“ Královna šla k svému otci a přijdouc pravila: „Milostivý pane tatínku! dejte mému hlupákovi nějakého koně.“ Král jí řekl usmáv se: „Dcero má milá! hlupák mně v paláci všecky koně zhubí.“ Ale dcera pravila: „Nejmilejší otče! prosím vás naposledy.“ Král nemohl déle odolati její snažné prosbě i kázal dáti hlupákovi koně. Královna poděkovala otci, šla do pokojů k hlupákovi a řekla, že mu u otce koně vyprosila. Jak mile to uslyšel hlupák, vyšel přede dvěře a kázal přivésti koně; a když ho chtěli osedlati, nedal jim, ale sedl naň bez sedla a jel z města do pole. A jak vyjel za město, slezl s koně a popadna ho za ocas stáhl s něho celou kůži a pohodiv ji v poli zvolal: „Tu máte, straky a vrány, od krále dar!“ Potom hvizdnul, vřísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko! staníž přede mnou jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř, z nozder šlehá plamen; jak přiběhl, stanul jako vkopaný. Hlupák vlezl do jednoho ucha a druhým vylezl a stal se jonákem, že nelze ani pomysleti ani vypraviti. Potom kladl na svého koně sedlo čerkaské, podpružku bucharskou, dvanáct podpruhů s podpruhy z hedbáví šemachanského: hedbáví se netrhá, ocel se netře, arabské zlato v blátě nerezaví. A když osedlal, sedl na svého koně, bil ho po příkrých bedrách, probíjel černé maso do bílých kostí; kůň se rozhněval, odděluje se od země, zdvihá se výše lesa stojícího, níže oblaku chodícího, hory a doly mezi nohami propouštěl a malé říčky ocasem zastýlal. Jel cestou dráhou, dlouho-li, krátko-li, blízko-li, daleko-li — konečně přijel k tomu mocnářství a potom jel už přímo do zahrady, kde byla ta sosna. A když vešel do zahrady, spatřil tu podivu hodnou sosnu, přistoupil k ní a ulomil větvičku, potom uviděl vedle ní dvě studánky, v těch byla živá a mrtvá voda a těmi vodami naplnil si dvě sklínky, co měl s sebou v kapse, a nemeškaje šel ven ze zahrady. Potom sedl na svého koně a jel nazpátek do svého mocnářství. Jel dlouho či krátko, blízko či daleko:

brzo se pohádka povídá, ale nebrzo se dílo dělá. Konečně přijel do svého mocnářství a nedojeda k městu zastavil se a rozbil svůj plátěný stan u silnice, sosnu postavil u svého stanu a lehl si, aby si odpočinul. A když dva královici, milí zeťové královi, tudy jeli, kde byl jeho stan, spatřili tu sosnu, která stála u stanu jeho. A že si žádali dostati to, proč je král poslal, umluvili se mezi sebou a přijeli k tomu stanu; tu slezli s koní a smeknuvše klobouky vešli do stanu, poklonili se mu s uctivostí a promluvili: „Milostivý pane! přišli jsme k vám optati se, není-li na prodej ta podivuhodná sosna, co stojí podle vašeho stanu.“ Hlupák jim řekl, že není prodejná, ale zaslíbená. Královici se tážou, jaký ten slib jest. Hlupák povídá, že jim dá sosnu, když mu dají po řemenu se svých zad. Královici uslyševše to velmi se zamyslili a nevěděli, co mají činiti. Ale že by byli královi velmi rádi posloužili, a aby o nich všichni mluvili, že všecko to oni dobyli, přivolili konečně královici a svlekli se. Hlupák jim vyřezal po řemenu a řemeny dal do kapsy; potom jim dal větvičku. Královici ji vzali a jeli do města a přijedše tam odevzdali tu větvičku královi. Král dostana takovou vzácnost velmi se radoval a učinil veliké hodování, k němuž byli pozváni mnozí ministři. A když bylo v paláci veliké veselí, tehdy sebral hlupák svůj stan, jel do města a přijel na to místo, kde ležel kůň, kterého mu dal král. A jak na něm uviděl mnohé množství sedících strak a vran, popadna hůl mrštíł mezi ně a pobil jich mnoho; potom je uvázal na provázek, vzal s sebou s toho koně kůži a šel do paláce. Král spatřiv hlupáka se zasmál, ale on pravil králi: „Milostivý pane! vy jste mně dal koně, ale ten mě nedovezl ani sem do paláce, tak tu je jeho kůže a k vašemu potěšení přinesl jsem také zvířiny.“ Řekl to a hodil tam straky a vrány a odešel do svých pokojů. Potom přišla k němu královna a vykládala mu, jak se jí posmívali a zvláště její sestry. Hlupák řekl: „Snášej, přijde čas, že se jim budeš smáti zase ty.“

Potom po nějakém čase povídá jednoho dne hlupák krá-

lovně: „Zítra se obleč do nejnádhernejších šatů.“ Královna se ho ptá nač se má oblíkat. Hlupák jí neřekl nic, že aby se jenom oblekla. A když přišel ten den, vyšel hlupák z paláce na pole a hvizdnul, vřísknul jonáckým hvizdem, bohatýrským křikem: „Sivko, hnědko, prorocká ryzko! staniž přede mnou jak list před travou!“ Kůň běží, zem se třese, z uší se valí kouř, z nozder plápolá oheň; jak přiběhl, stanul jako vkopauý. Hlupák vlezl do jednoho ucha, druhým vylezl a stal se jonákem, že nelze pověděti ani pérem vypsati. Potom sedl na svého koně a jel do města. Tou dobou byla v královském paláci veliká hostina a bylo tam mnoho ministrů. Jak přijel hlupák do města a potom do paláce, tehdy mu vyšel král naproti se svými dvěma zeti a s mnohými ministry. Potom ho vedl za stoly dubové, k jídlům cukrovým, k pitím medovým i počali za stolem píti, jísti a veseliti se. Když se všichni přítomní hodně rozveselili, počali rozmlouvati. A jak hlupák seděl spolu s králem, pravil ku králi: „Milostivý pane! slyšel jsem, že jste měl tři dcery a že se všechny provdaly; dva vaše zetě vidím, ale třetího nevidím.“ Král odpověděl: „Příteli můj! nejmladší má dcera vzala si hlupáka, tak já mu nedám pro hanbu vycházeti z pokojů.“ Hlupák pravil dál: „Milostivý pane! přijel jsem schválně do vašeho království, abych pojal naši nejmladší dceru za ženu.“ Král uslyšev to byl velmi rád a řekl, že toho hlupáka vyžene ven z království. Ale on povstana se svého místa promluvil: „Milostivý pane! chcete pro mne vyhnati z království hlupáka, muže vaší nejmladší dcery; ale napřed se podívejte, co jsem.“ Král se na něho dívá velmi dlouho, ale nemůže ho nijak poznati, neboť měl na sobě pancíře a odění a k tomu byl v tváři velmi krásný. A když ho nikdo poznati nemohl, promluvil hlupák ku králi: „Poznejte mě, milostivý pane, já jsem váš nejmladší zeť hlupák.“ Král slyše to velmi se radoval a počal ho líbati; potom přistoupila jeho manželka, kterou s vytržením objímal. Ale že měli oba královici ruce v rukavičkách, řekl hlupák královi: „Milostivý pane! dovoďte se otázati, proč vaši milí zeťové sedí za stolem v rukavičkách.“ Král odpověděl,

že jich bolí ruce; ale hlupák řekl, že je on zkušený doktor. Potom prosil krále, aby jim kázal svléci rukavičky. Král jim kázal, ale oni se dlouho zdráhali; konečně je museli svléci. Jak je svlekli, spatřili všichni, že jim schází na rukách prst. Král se jich ptal, kam poděli prsty. Královici nevěděli, co mají odpovědět. Ale Ivan hlupáček řekl: „Milostivý pane! já vím, proč nemají po prstu na každé ruce.“ Potom vyndal z kapsy prsty a ukázal je královi: „Tuhle jsou jejich prsty, které mně dali za svinku zlatou štetinku.“ Potom prosil Ivan hlupáček krále, aby jim poručil zouti se. Král jim ihned poručil i spatřili, že nemají na každé noze po prstu. Ivan hlupáček ukázal jim ty prsty, kterých neměli a praví ku králi: „Milostivý pane! Tu jsou jejich prsty, které mně dali za zlato-rohého jelena.“ Potom prosil krále, aby jim kázal se svléknouti. Král kázal a jak se zeti svlekli, ukázal Ivan hlupáček královi, že mají na zádech vyřezáno po řemenu, a praví: „Milostivý pane! vidíte, tu jsou jejich řemeny,“ a v tom je vydělal z kapsy a ukázal. Vida to král velice se na ně rozhněval. Ale Ivan hlupáček vytáhl z kapsy dvě sklínky, v nichž byla živá a mrtvá voda a vzav oba řemeny přiložil je k zadům, postříkl mrtvou vodou a řemeny přirostly; postříkl živou vodou, a nebylo ani znamení, že jim byly vyřezány řemeny. Potom vzal prsty, přiložil je k nohám a postříkl mrtvou a živou vodou; prsty přirostly a nebylo znamení, že byly uřezány. Potom jim dal prsty na ruce a uzdravil je. Když se královici vyléčili, padli před Ivánkem hlupáčkem a děkovali mu a prosili ho za odpuštění, že se mu prvé posmívali. Ivan hlupáček odpustil všem velikomyslně. A král udělal v paláci veliké hodování a pozval k němu všechny ministry, a bylo veselí veliké. Potom vládl Ivan hlupáček se svou královnou šťastně v tom mocnářství, a zetě propustil otec domů.

41. Bůh ví čím člověka trestati.

Byl jeden velmi zámožný hospodář, měl pohodlné stavení a v něm všeho dostatek. Jednou měl u sebe hosti a řekl jim: „Kdyby mi to stavení shořelo, věděl bych, jak si pomoci.“ Spoléhal na své peníze a měl jich hezkou hromádku. Řekl, a stalo se. Když se tak s hostmi veselil, vyšel kdosi na dvůr a honem se zase vrátil a volal: „Hoří u vás!“ „Když hoří, ať hoří!“ řekl hospodář, a nehasil aniž dal jinému hasiti, a tak všechno lehlo popelem, jen místo zůstalo. I nermoutil se mnoho proto; měl peníze ve vrbě nad vodou schované a byl sobě jimi bezpečen. Z nenadání přišla povodeň a vrbu podemlela i odnesla. I stal se ten člověk nyní nuzákem a musil choditi poselstvím: nosil pánům listy. I přihodilo se jednou, že ho na cestě zastihla noc, a musil se noclehu doprositi u jednoho majetného i dobromyslného člověka. Po večeři, prve nežli šli spat, o všeličem spolu rozmlouvali. I začal pocestný také vypravovati, jak i sám býval zámožný a jak pohořel i v nouzi přišel. „Měl jsem sice“, povídá, „ještě trochu peněz a schoval jsem si je ve vrbě; ale přišla povodeň, vrbu podemlela, a mé peníze uplavalý! Tak jsem přišel o všechno a nyní musím u lidí někde chleba prositi.“ Hospodář slyše to, pohledl na svou ženu — ta vrba totiž připlavala jim pod stolu, a když ji sekali, vysypaly se z ní peníze. I vyšli spolu do komory a začali se raditi, jak by mu ty peníze vrátili, aby nevěděl, kde se u něho vzaly. „Víš, co uděláme?“ povídá hospodář, „vykrojíme z bochníka spodní kůrku, střídu vybereme, ty peníze tam dáme a tou kůrkou zase zakryjeme, a když bude odcházeti, dáme mu ten chléb jako na cestu.“ A tak i udělali. Ráno, když chtěl dále jíti, dali mu bochník chleba a řekli: „Tu máte, na cestě se vám sejde.“ Vzal, poděkoval a šel svou cestou. Na cestě potkali ho kupci honáci, co vepřový dobytek kupují a prve i k němu často přicházeli; i ptali se, není-li co takového na prodej? On odpověděl: „Míval jsem také! ale přišlo na mne neštěstí — pohořel jsem

a nyní musím sloužiti.“ V tom sáhl si z nenadání po torbě a řekl: „Tu hle kupte si chléb, nemám jaksi hladu, a je mi ho těžko nésti: lépe mi se hodí na cestě nějaký groš.“ Shodli se, kupci vzali chléb a on peníze, i rozešli se. Potom přišli ti kupci také do té vesnice a taky k tomu hospodáři, odkud byl ten chléb, i poptávali se, má-li co na prodej. „Já nemám, ale Bůh má!“ odpověděl hospodář, „zatím se posaďte a odpočiňte si.“ I poslal pro něco, aby je uctil. A oni mu řekli, aby se netrmácel; „koupili jsme na cestě bochníček pěkného chleba od nějakého člověka, jenž nesl psaní.“ A toho hospodáře i hospodyně až k srdci bodlo, i hned se domyslili. A když kupci vyndali chléb a na stůl položili, byl skutečně týž od nich, který dali tomu pocestnému. Hospodář pohledl na ženu a řekl hostům: „Nejdříve se pojďme podívat, snad že něco koupíte.“ „Pojďme!“ řekli a vyšli ze stavení, a hospodář mrknul na ženu, a ona už věděla, co chce. Když vyšli ven, přinesla jiný bochník a položila na stůl a ten odnesla. Vrátili se, posnídali a smluvili se anebo nic, i odešli. Po některém čase šel ten člověk opět se psaním a přišel zase k tomu hospodáři na noc už jako ke známému. Hospodář i hospodyně byli tomu rádi; mysli si, že mu budou moci ty peníze nějak vrátiti. Uctili ho, dali mu nocleh, a když vyšel ze stavení, zavinuli ty peníze do šátku a vložili mu je do torby; potom mu dali snídání a propustili jej. Šel, a jda pěšinkou po sadě, pomyslíl sobě: „Aj aj! jaká krásná to jab'ka! počkej, utrhnu si nějaké na cestu.“ I pověsil torbu na strom, aby mu nepřekážela, a natahoval se po jablkách. Ale tu právě přichází hospodář. Vida ho ten člověk, honem utekl a torby nechal na stromě na součku viseti. Hospodář spatřiv ji, trochu se zamyslíl a potom řekl: „Ubožák polekal se, až i torbu zapomněl.“ Sňal ji a povídá: „Bude mu jít přes lávku, i pospíším tudy hle křovím, aby mne neviděl, a položím mu ty peníze s torbou na lávku, tam jistotně si ji vezme.“ I učinil tak. Oběhl kolem, položil peníze na lávku a sám si nedaleko sedl za chrastem a dával pozor, co se stane. Za chvíli přišel ten pocestný k lávce

a sklopiv oči zamyslel se a potom povídá: „Dobře, že ještě vidím, i mohu choditi poselstvím a sobě na chléb vydělati! Což bych já dělal, kdybych byl oslepl, kterak bych přešel přes tu lávku? Počkej, uhlídám, zdali mi se to podaří?“ Po té zamhouřiv oči, ťukal po lávce holí, i kráčel dál, peníze překročil a odešel. A hospodář jak omámený na to patřil, a potom povídá na hlas: „Rozhněval Pána Boha!“

Z Hallče. Přel. K. J. Erben.

P ř í d a v e k.

O pohádce: Licho jednooké.

Připomenutí. Ruské národní pohádky (Narodnyja ruskija skazki, druhé vydání, v Moskvě 1873) sebrané od A. I. Afanasjeva († 23. září 1871) obsahují ve třech svazcích (na 1646 stranách osmerkových) 251 čísel, většinou pohádek, s mnohými varianty. Čtvrtý svazek obsahuje na 562 stranách rozbor většiny pohádek z předcházejících tří svazků. Z tohoto svazku vyjímám jako na ukázkou rozbor pohádky o Lichu jednookém. Důkladnější analýsi motivu tohoto najde čtenář v letoším ročníku (1882) slovinského časopisu Kres od profesora Řehoře Kreka.

* * *

Tato znamenitá pohádka vypravuje, ovšem ve formě zvláštní, týž příběh, jež známe z výtečného vypravování Homérova, jak Odysseus s dvanácti druhy přišel k divokým velikánům, jednookým cyklopům. Pocestní vešli do jeskyně Polyfémovy. Spatřiv je velikán vyskočil jako vzteklé zvíře, popadl najednou dva jako štěňata, udeřil jimi o zem a připravil si děsnou večeři, snědl je nezůstaviv ani kostí ani vnitřností. Potom zhynuli ještě čtyři pocestní touto strašnou smrtí. Tehdy obelstil chytrý Odysseus cyklopa svými řečmi a opojil ho vínem. Na otázku jak se jmenuje, odpověděl Odysseus: Nikdo. Když opilý velikán pevně usnul, vzal Odysseus špičatý kůl, rozpálil ostří na ohni a s pomocí svých druhů vrazil jej Polyfémovi do oka: oční jablko zasičelo a puklo. Strašlivě zařval

Polyfém a na tento křik se sběhli jiní cyklopi. „Kdo ti ubližuje?“ tázali se. -- Nikdo, odpovídá Polyfém. „Když nikdo; proč tedy děláš takový křik?“ povídají mu cyklopi a odcházejí. Polyfém odstrčil skálu, která zahrazovala vchod do jeskyně, a sedl u otvoru, aby pochytil své nepřátele, když budou vycházeti z jeskyně. Odysseus svázal lýkem po třech dlouhouných beranech a každého druhu přivázal od spodu na prostředního berana; sobě vybral nejpěknějšího, chopil se ho rukama za hřbet a svezl se pod vlnaté břicho. Berani je vynesli na svobodu. Nemeškajíce posedali na koráb a odpluli; Odysseus nemohl se zdržeti a počal křičeti s korábu posmívaje se velikánům. Rozlícený Polyfém ulomil s vrchu hory (chromné skalisko a mrštíł jím do vody; skalisko padlo nedaleko od korábu a rozhoupalo moře, že by bylo koráb málem pohltilo. (Odyssea, zpěv devátý).

Tato zajímavá pohádka známa je různým národům a vypravuje se podnes s různými změnami. Vilém Grimm ukazuje stopy pověsti o Polyfémovi v básních a pohádkách netoliko románských, německých, slovanských, nýbrž i čínských, tatarských a arabských, vzatých ze staroperských pramenů (v. *Abhandlungen berlínské akademie nauk* r. 1857). Tak vypravují arabské pohádky takový příběh o námořníku Sindbadovi, velmi podobný vypravování Homérovu (Tisíc a jedna noc): tu se srovnává velikán s vysokou palmou, uprostřed čela má jedno červené a jako oheň hořící oko, ubohé plavce peče na rožni a pojídá; obsah pohádky je týž jako u Homéra, vypuštěn toliko výmysl, že báječný hrdina opojuje velikána vínem a dává si jméno Nikdo. Ve francouzském překladu Gallandově (*Les mille et une nuits*, Paris, 1842, noc 75. a 76.) zní tato pohádka, jak následuje:

Nous nous éloignâmes du rivage, et en nous avançant dans l'île, nous trouvâmes quelques fruits et des herbes, dont nous mangeâmes, pour prolonger le dernier moment de notre vie le plus qu'il nous était possible; car nous nous attendions tous à une mort certaine. En marchant, nous aperçûmes assez

loin de nous un grand édifice, vers lequel nous tournâmes nos pas. C'était un palais bien bâti et fort élevé, qui avait une porte d'ébène à deux battants, que nous ouvrîmes en la poussant. Nous entrâmes dans la cour, et nous vîmes en face un vaste appartement avec un vestibule, où il y avait, d'un côté, un monceau d'ossements humains, et de l'autre, une infinité de broches à rôtir. Nous tremblâmes à ce spectacle; et comme nous étions fatigués d'avoir marché, les jambes nous manquèrent: nous tombâmes par terre, saisis d'une frayeur mortelle, et nous y demeurâmes très longtemps immobiles.

Le soleil se couchait: tandis que nous étions dans l'état pitoyable que je viens de vous dire, la porte de l'appartement s'ouvrit avec beaucoup de bruit, et aussitôt nous en vîmes sortir une horrible figure d'homme noir, de la hauteur d'un grand palmier. Il avait au milieu du front un seul œil, rouge et ardent comme un charbon allumé; les dents de devant, qu'il avait fort longues et fort aiguës, lui sortaient de la bouche qui n'était pas moins fendue que celle d'un cheval; et la lèvre inférieure lui descendait sur la poitrine. Ses oreilles ressemblaient à celles d'un éléphant, et lui couvraient les épaules. Il avait les ongles crochus et longs comme les griffes des plus grand oiseaux. A la vue d'un géant si effroyable, nous perdîmes tous connaissance, et demeurâmes comme morts.

A la fin nous revînmes à nous, et nous le vîmes assis sous le vestibule, qui nous examinait de tout son œil. Quand il nous eut bien considérés, il s'avança vers nous; et s'étant approché, il étendit la main sur moi, me prit par la nuque du cou, et me tourna de tous côtés, comme un boucher qui manie une tête de mouton. Après m'avoir bien regardé, voyant que j'étais si maigre que je n'avais que la peau et les os, il me lâcha. Il prit les autres tour à tour, les examina de la même manière; et comme le capitaine était le plus gras de tout l'équipage, il le tint d'une main, ainsi que j'aurais tenu un moineau, et lui passa une broche au travers du corps; ayant ensuite allumé un grand feu, il le fit rôtir, et le mangea à son souper, dans

l'appartement où il s'était retiré. Ce repas achevé, il revint sous le vestibule, où il se coucha, et s'endormit en ronflant d'une manière plus bruyante que le tonnerre. Son sommeil dura jusqu'au lendemain matin. Pour nous, il ne nous fut pas possible de goûter la douceur du repos, et nous passâmes la nuit dans la plus cruelle inquiétude dont on puisse être agité. Le jour étant venu, le géant se réveilla, se leva, sortit, et nous laissa dans le palais.

Lorsque nous le crûmes éloigné, nous rompîmes le triste silence que nous avions gardé toute la nuit; et nous affligeant tous comme à l'envi l'un de l'autre, nous fîmes retentir le palais de plaintes et de gémissements. Quoique nous fussions en assez grand nombre, et que nous n'eussions qu'un seul ennemi, nous n'eûmes pas d'abord la pensée de nous délivrer de lui par sa mort. Cette entreprise, bien que fort difficile à exécuter, était pourtant celle que nous devons naturellement former.

Nous délibérâmes sur plusieurs autres partis; mais nous ne nous déterminâmes à aucun; et, nous soumettant à ce qu'il plairait à Dieu d'ordonner de notre sort, nous passâmes la journée à parcourir l'île, en nous nourrissant de fruits et de plantes comme le jour précédent. Sur le soir, nous cherchâmes quelque endroit pour nous mettre à couvert; mais nous n'en trouvâmes point, et nous fûmes obligés malgré nous de retourner au palais.

Le géant ne manqua pas d'y revenir, et de souper encore d'un de nos compagnons; après quoi il s'endormit, et ronfla jusqu'au jour, qu'il sortit, et nous laissa comme il avait déjà fait. Notre condition nous parut si affreuse, que plusieurs de nos camarades furent sur le point d'aller se précipiter dans la mer, plutôt que d'attendre une mort si étrange; et ceux-là excitaient les autres à suivre leur conseil. Mais un de la compagnie prenant alors la parole: Il nous est défundu, dit-il, de nous donner nous-mêmes la mort; et quand cela serait permis, n'est-il pas plus raisonnable que nous songions au moyen

de nous défaire du barbare qui nous destine un trépas si funeste ?

Comme il m'était venu dans l'esprit un projet sur cela, je le communiquai à mes camarades, qui l'approuvèrent. Mes frères, leur dis-je alors, vous savez qu'il y a beaucoup de bois le long de la mer ; si vous m'en croyez, construisons plusieurs radeaux qui puissent nous porter ; et lorsqu'ils seront achevés, nous les laisserons sur la côte jusqu'à ce que nous jugions à propos de nous en servir. Cependant, nous exécuterons le dessein que je vous ai proposé pour nous délivrer du géant ; si l'réussit, nous pourrons attendre ici avec patience qu'il passe quelque vaisseau qui nous retire de cette île fatale ; si au contraire nous manquons notre coup, nous gagnerons promptement nos radeaux, et nous nous mettrons en mer. J'avoue qu'en nous exposant à la fureur des flots sur de si fragiles bâtimens, nous courons risque de perdre la vie ; mais quand nous devrions périr, n'est-il pas plus doux de nous laisser ensevelir dans la mer que dans les entrailles de ce monstre, qui a déjà dévoré deux de nos compagnons ? Mon avis fut goûté de tout le monde, et nous construisîmes des radeaux capables de porter trois personnes.

Nous retournâmes au palais vers la fin du jour, et le géant y arriva peu de temps après nous. Il fallut encore nous résoudre à voir rôtir un de nos camarades. Mais enfin, voici de quelle manière nous nous vengeâmes de la cruauté du géant. Après qu'il eut achevé son détestable souper, il se coucha sur le dos et s'endormit. D'abord que nous l'entendîmes ronfler selon sa coutume, neuf des plus hardis d'entre nous, et moi, nous prîmes chacun une broche, nous en mîmes la pointe dans le feu pour la faire rougir, et ensuite nous la lui enfonçâmes dans l'œil en même temps, et nous le lui crevâmes.

La douleur que sentit le géant lui fit pousser un cri effroyable. Il se leva brusquement, et étendit les mains de tous côtés pour se saisir de quelqu'un de nous, afin de le

sacrifier à sa rage; mais nous eûmes le temps de nous éloigner de lui, et de nous jeter contre terre dans les endroits où il ne pouvait nous rencontrer sous ses pieds. Après nous avoir cherchés vainement, il trouva la porte à tâtons, et sortit avec des hurlements épouvantables.

Nous sortîmes du palais après le géant, poursuivit Sindbad, et nous nous rendîmes au bord de la mer, dans l'endroit où étaient nos radeaux. Nous les mîmes d'abord à l'eau, et nous attendîmes qu'il fit jour pour nous jeter dessus. A peine fut-il jour, que nous aperçûmes notre cruel ennemi, accompagné de deux géants à peu près de sa grandeur qui le conduisaient, et d'un assez grand nombre d'autres encore qui marchaient devant lui à pas précipités.

A cet objet, nous ne balançâmes point à nous jeter sur nos radeaux, et nous commençâmes à nous éloigner du rivage à force de rames. Les géants, qui s'en aperçurent, se munirent de grosses pierres, accoururent sur la rive, entrèrent même dans l'eau jusqu'à la moitié du corps, et nous les jetèrent si adroitement, qu'à la réserve du radeau sur lequel j'étais, tous les autres en furent brisés, et les hommes qui étaient dessus se noyèrent. Pour moi et mes deux compagnons, comme nous ramions de toutes nos forces, nous nous trouvâmes les plus avancés dans la mer, et hors de la portée-des pierres.

Dále lze ukázati na pohádku maďarskou a německou ve sbírce Haltrichově (č. 56). V německé pohádce má velikán dvě oči. Obsah její jest tento. Za starých časů byl ovčák, ten měl tři syny a veliké stádo ovec. Jeden ze synů chodil pásti stádo a druzí dva zůstali doma a pracovali s otcem. Když měl starý otec umřít, napomínal děti, aby žily spolu. Synové mu to slíbili a dostáli slovu. Jednou udeřilo veliké sucho a oni neměli pro ovce dostatečné pastvy. Nejmladší bratr řekl: „Pojďme na druhou stranu velikého lesa; tam bude veliká zelená louka.“ Starší bratři poslechli. Brali se lesem celých sedm neděl a konečně přišli na velikou krásnou louku. V dálce spatřili zámek; tam bydlil mocný obr, a ten byl pánem celé okolní krajiny.

Několik dní minulo v pokoji; dva bratři si stavěli u lesa chaloupku a třetí byl při stádě, dojlil ovce a dělal sýr. Jednou když pásal nejstarší bratr, uviděl s hrůzou, že od zámku k němu přichází cosi velikánského, zrovna jakoby se valila hora. To byl obr. Zpozoroval z okna, jak se jacísi červíci po jeho louce roztahují, ale nevěře svým vlastním očím, chtěl se přesvědčiti sám. Učinil několik kroků a už stál před ubohým ovčákem. „Ha, ty drobotino! řekl obr; tak ty mně kaziš mé pole? Počkej, ty mně to zaplatíš!“ Hlas jeho zněl jako bouře; ovčák padl na zem a chvěje se na celém těle odpovídal: „Pane! jsme tři bratři, přišli jsme sem nedávno a nevěděli jsme, že tato země někomu náleží.“ — „Tak! tři bratři a nevěděli... Hm! možná, že se sprátelíme; ale napřed mně ustroj snídání.“ Ubohý pastýř zabil sedm ovec a obr je spolylkal jako sedm kousků; potom vypil všecko mléko, co stálo v sedmi kádích a zakusoval sedmi sýry. Když se nasýtil, řekl pastýřovi: „Nyní jsem se dobře najedl; zítra ráno přijď ke mně do zámku k snídání. Ale pamatuj si: jak nepřijdeš, běda ti!“ Potom se obr obrátil, kročil jednou, dvakrát a už byl v zámku. Když se pastýř z leknutí zpamatoval, hnal stádo k chaloupce, kde zůstávali bratři a vypravoval jim všecko, co se s ním přihodilo. Bratři se polekali; ale co mají dělat? Nazpátek nemohou, obr by jich dohonil. Nazejtří ráno vypravil se nejstarší bratr do zámku; když tam přišel, ležel obr v posteli, ale už nespál. „Jdi, povídal mu, rozdělej oheň pod velikým kotlem a pověz mně, až bude voda vřítí.“ Ubožák učinil, jak bylo poručeno. Obr vstal s postele, zdvihl kotel s ohně a řekl: „Ohledej, je-li voda dost horká!“ Když se pastýř nahnul, utrhł mu obr hlavu a hodil ji na zem, a trup dal do kotla; oblekl se a posnídal pastýře. Potom vzal svou berlu a šel k ovčímu stádu, u něhož byl tehdy prostřední bratr. „Ty jsi bratr toho, co přišel dnes ke mně?“ — Jsem! odpověděl smutně pastýř. „Zabij pro mne sedm ovec, přichystej sedm kádí mléka a sedm sýrů; dnes jsem špatně snídal.“ S prostředním bratrem stalo se co s nejstarším. Třetího dne

byl u ovec nejmladší bratr. Přišel obr a tázal se: „Ej, maličký! ty jsi bratr těch, co ke mně přišli?“ Od hluku jeho hlasu odletěl pastýř stranou, jakoby ho vítr odnesl; ale zachytil se za trnový keř a drže se pevně odpovídal: „Já jsem nejmladší, ale nejsem tak hloupý!“ Obr mu kázal zabiti sedm ovec, přichystati sedm kádí mléka a sedm sýrů. „Jak brzo poručíte, pane masná věže (Herr Fleischturm)? máte v břiše žeřavé uhlí?“ — Tu chvilí, malý skrčku! sice tě stisknu mezi prsty a vymačkám z tebe šťávu! Obr snědl sedm ovec, vypil mléko, zakusoval sedmi sýry a poručil pastýřovi, aby k němu ráno do zámku přišel. „Počkáš si, myslil si pasák, ani tvá strašná síla nebude ti nic platna.“ Ihned vymyslel plán. Měl u stáda tři psy: Očko, Uško a Chňapho (Siehegut, Höregut, Packegut). Ti psi byli tak silní, že se vola nebáli a byli tak naučení, že rozuměli každému mrknutí: kývni na ně a už vědí co. Pasák vzal sedm ovčích koží, sešil je dohromady a dal jim podobu trychtýře s dvěma dírami. Když bylo všecko připraveno, zavolal své psy a šel rychle do zámku. Obr ještě spal a tak silně chrápal, že dva topoly před okny sem tam se klátily jako od vichřice. Ovčák nechal psy za vraty a šel zlehounka do zámku. Když otevřel dvěře, obr vtáhl do sebe dech a přitáhl k sobě malého pasáčka jako pírkó; vydechl a odfoukl ho od sebe až ke dveřím. Pasák se chytil veřejí a zakřikl ze vší síly: „Pane lenochu, snídání je hotovo, tu jsem.“ Obr otevřel oči: „Tos mě probudil ty, myší králi (Mäusekönig)?“ — Ano, pane nemehlo (Klumpenmann)! „Rozdělej oheň pod velikým kotlem, a jak bude voda vřítí, řekni mně.“ — Dobře, odpověděl pasák, a dal se do práce; a obr hned zase usnul. Když počala voda kypěti, vzal pasák svůj kožený trychtýř a velký hrnec s vřelou vodou, sehnul se a připlížil se zlehounka k posteli obra; trychtýř s dvěma děrami nastavil mu na oči a počal na ně liti vřelou vodu. Obě oči pukly. Obr vyskočil v strašném rozlícení; ale pastýř honem ke dveřím a počal naň pokřikovati: „Chutná snídání? není tuze horké?“ Obr šel v tu stranu, odkud se rozléhal hlas;

ale malý jeho nepřítel byl už se schodů dolů. Žena se za ním sletěl slepý obr se schodů a od toho pádu všechno vůkol zarachotilo, jako by se veliká hora sesypala. Dole v zámku byla veliká síň, tam ležely hromady ořechů. Pasák tam šel, zahrabal se do ořechů a počal je rozhazovati na vše strany; na ten šramot přiběhl obr a chtěje chytiti svého protivníka jenom přes ořechy klopýtal a padal na zem. Nasmáv se do vůle vyběhl obratný pasák na dvůr a vylákal tam obra. Skákal s místa na místo jako kobylka a křičel: „tu jsem! tu jsem!“ Darmo se slepý obr za ním honil po hlasu; nemohl ho nijak lapiti. Konečně mu napadlo, aby užil čarodějného prstenu. Hodil na trávu krásný zlatý prsten a řekl: „Toto ti daruju!“ Pasák zdvihl prsten a strčil ho na prst ale učiniv to nemohl se už hnouti s místa; jenom zvolal: „ach!“ Chtěl prsten sdělati — ale prsten nechtěl dolů; vytáhl nůž, uřezal prst spolu s prstenem a hodil do hlubokého rybníka, běžel dokola na druhou stranu rybníka a zvolal: „Tu jsem! tu jsem!“ Obr se pustil za ním po hlase a uvázl v rybníku; voda mu dosahovala až po ústa. „Jsi v mých rukách! zvolal pastýř; jestli mně nevrátíš bratry, budeš tu státi do posledního soudu!“ — Tvé bratry, odpověděl obr, jsem posnídal; jejich hlavy se válejí na podlaze v zámku. Najdeš tam vejce a prut; namaž hlavy třikrát v týle a udeř prutem — a budou opět živý. Pasák šel do zámku a s pomocí svých psů našel bratrovy hlavy, vejce i prut; učinil tak jak mu poradil obr, a oba bratři stáli před ním živi. Cítili jenom trochu bolesti v týlech, ostatně byli zdraví.

V jiné německé pohádce: Der Räuber und seine Söhne vypravuje starý loupežník, jak chtěl se svými tovaryši obrovi vzítí veliké poklady; ale obr je chytil a pojídal každý den jednoho, vybíraje který byl tlustší. Loupežník vyvázl chytrostí. „Máš bolavé oči, řekl obrovi, já jsem lékař, mohu ti pomoci, kdybys mi dal život.“ Obr byl srozuměn. Tehdy smíchal loupežník v kotle olej, síru, smolu, otrušík a jiné takové věci, postavil kotel na oheň a počal připravovati flastr. Když počal

olej vřítí a hloupý obr se rozložil, čekaje léčení, vylil mu na jednu do očí všechno, co bylo v kotle. Nešťastník zařval jako lev, vyskočil, popadl ohromný kyj a běhaje po domě rozháněl kyjem na vše strany. Loupežník spatřil v koutě beraní kůži, oblekl se do ní a vmíchal se mezi ovce. Obr vypouštěje ovce na pastvu obyčejně je čítával a potěžkával, a která byla nejtěžší, tu si připravil k obědu. Přišla doba, počal pouštět ovce; spolu s nimi chtěl se loupežník dostat ven. Obr ho chytil a řekl: „Ty jsi tučná a budeš dnes v mém břiše.“ Loupežník sebou trhl a vyskočil mu z rukou, ale obr ubožáka opět chytil, ten se však znova vytrhl a byl opět chycen a tak do sedmice. „Jdi, řekl rozzlobený obr, ať tě vlci snědí!“ Loupežník se dostal na svobodu, shodil ovčí kůži a počal se oklamnému nepříteli posmívati. Obr sňal s prstu prsten a řekl; „Na, vem si tento prsten; nechci, aby člověk tak chytrý a obratný odešel ode mne bez daru.“ Loupežník zdvihl prsten a nastrčil jej na prst; ale ten prsten byl čarodějný a v tu chvíli počal opakovati: Tu jsem! tu jsem! Obr běžel za ním po hlasu. Loupežník sdělává prsten — ale nemůže ho sdělati; ukousl si prst a v tom přestal volati: Tu jsem! tu jsem! Tak vyvázl ze záhuby pozbyv prst.

Srbská pohádka ve sbírce Karadžičově (Srpske narodne pripovijetke, Vídeň, 1853) Divljan*) vypravuje: Když se obr dostal šťastně na svobodu, počal se tím hlučně vychloubati. Obr napráhl svou hůl a řekl: „Nu, když jsi uměl utéci, tak si vezmi tuto hůl a přiveď k sobě mé stádo; bez této hůlky nepůjde s tebou ani jedno zvíře.“ Jak chtěl vzít hůlku, přilepil se mu k ní jeden prst; vida, že je zle, uřezal prst a utíkal, posmívaje se mu a žena před sebou své stádo. Slepý obr pustil se za ním, ale pasák ho zavedl k vodě a přitočiv se k němu od zadu strčil ho do hlubiny. Obr utonul.

Také na Malé Rusi je známa pohádka Lycho (Zlo.) Byl jeden člověk a nevěděl, co je na světě licho (zle); slyší, jak

*) Divljan, u pripovijetci veliki čovjek s jednjem okom navrch glave. (Vukův slovník). Srbské slovo div znamená obra.

o něm lidé často vypravují i umínil si stůj eo stůj, že ho navštíví. Vzal ranec na záda a šel. Šel, šel, pod lesem stojí železný zámek, dokola plot z lidských kostí, shora jsou napíchnuty lebky. Přichází k zámku. „Čeho si žádáš?“ — „Licha; hledám ho. „Licho je tu.“ Vešel do světnice a tam leží ohromný a tlustý velikán; hlava v koutě, nohy na peci; lože pod ním — lidské kosti. To je Licho a okolo něho sedí Zlydni a Žurba (hana). Licho mu podalo člověčí hlavu a pobízí ho jísti. A Licho je slepé. Host vzal hlavu a pod lávku. „Snědls?“ táže se Licho. Snědl. „A kde jsi ty, hlavičko?“ — Pod lavkou. Horko a zima popadla hosta. „Sněz, holoubku! ty sám mně budeš chutnější.“ Vzal hlavu a schoval ji za nádra. A Licho: „Kde jsi, hlavičko?“ — Vedle žaludka Licho mysli, že jedl: „Nu, nyní je řada na tebe!“ Host vyhlídl si chvíli a ten tam. Železné dveře vrzly. Licho zvědělo o útěku a zkríklo: „Dveře, držte, uteče!“ Ale on byl už za dveřmi; jenom pravou ruku nemůže utrhnouti, nechal ji mezi dveřmi. Malorusi si představují Licho jako obra, jenž sosnovou kládou vhaní ovce do chléva; je vyšší nežli nejvyšší strom a v čele má jedno oko (Lud ukrajinští.)

Výmysl Odysseův, jenž dvojsmyslným jménem Nikdo oklamal Polyféma, vyskytuje se v pohádce lidu v Bukovině. Hrdina pohádky jde do čertova mlýna pro mouku pro svou sestru. Přišel a sedl u ohniště a počal si péci maso. Tu přichází čert. „Čeho si žádáš?“ — Mouky pro nemocnou sestru. „Jak ti říkají?“ — Já sám. Jak se maso upeklo, vzal čert zabitou žábu a postříkal její krví připravené jídlo. Ale host nebyl bázlivý, sebral maso s žízlavého uhlí a mrštil ho čertovi do očí. Nečistý zařval ze vsí síly; na křik jeho přiběhl druhý čert: „Kdo ti ubližuje?“ — Já sám, já sám! „Nu, tak ti nemohu pomoci.“ Viz také dílo A. I. Afanasjeva: Poetičeskija vozzrěniija Slavjan na prirodu, II. svazek, strana 698—701.

OBSAH.

	Strana
1. Staré pohostinství se zapomíná	1
2. Kocour a liška	2
3. Jeřáb a volavka	5
4. Zlatá rybka	5
5. Pohádka o Ježdíku	8
6. O štice zubaté	10
7. Vědma a Sluncova sestra	11
8. Vazuza a Volha	13
9. Krošečka-Chavrošička	14
10. Krásná Vasilisa	16
11. Zvíře norka	22
12. Kulihrášek	26
13. Zorka. Večerka a Půlnočka	28
14. Létací koráb	32
15. Sedm Semenů	36
16. Nikita Koželuh	38
17. Dva Ivani vojenští synové	39
18. Ivan carovic a Bílý Polanín	48
19. Pohádka o Ivanu carovici, ptáku ohniváku a o šerém vlku	54
20. Kůň ubrus a růžek	64
21. Beznohý a slepý bohatýr	66
22. Koupená žena	77
23. Helena Moudrá	78
24. Mořský car a moudrá Vasilisa	83
25. Chytré učení	94
26. Div	98
27. Jdi tam — nevím kam, přines to — nevím co	100
28. Poklad	113
29. Sestřička Helenka a bratříček Ivánek	115

	Strana.
30. Zakletá královna	118
31. Křivoručka	126
32. Nevěda	133
33. Licho jednoooké	133
34. Marko Bohatý a Vasil Nešťastný	135
35. Historie o slavném a chrabrém bohatýru Ilji Muromci a o Slavíku loupežníku	141
36. Štěstí a neštěstí	146
37. O Mamaji bezbožném	141
38. Sněhurka	155
39. Lipka	158
40. O hloupém Ivánkovi	177
41. Bůh ví čím člověka trestati	187
Přídavek	181

Opravy.

Str. 28. Poslední řádek pohádky: Místo atkam čti: matka.

Str. 24. a jinde: Slovy meč kalenec překládám ruské meč kladenec od slovesa kladu=seku.